

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSİ ANABİLİM DALI**

**GÜNÜMÜZDE AHİLİK UYGULAMALARI
MUDURNU ÖRNEĞİ**

Yahya ATEŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Muhammed Emin DURMUŞ

EYLÜL - 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GÜNÜMÜZDE AHİLİK UYGULAMALARI
MUDURNU ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yahya ATEŞ

Enstitü Anabilim Dalı: İslam Ekonomisi ve Finansı

“Bu tez 04/09/2024 tarihinde yüz yüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan
jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Doç. Dr. Muhammed Emin DURMUŞ	Başarılı
Doç. Dr. Mervan SELÇUK	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Hasan DURMUŞ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Yahya ATEŞ

04/09/2024

ÖN SÖZ

Bu tezin yazım aşamasında başından sonuna kadar yardımlarını esirgemeyen, çalışmamı titizlikle takip eden danışman hocam Doç. Dr. Muhammed Emin DURMUŞ'a katkı ve emeklerinden dolayı şükranlarımı sunarım.

Tezimin yazım aşamasında desteklerinden dolayı Doç. Dr. Salih ÜLEV hocama teşekkür eder, saygılar sunarım.

Çalışmamın fikir aşamasında ve yazım aşamasında yardımlarını esirgemeyen Murat ERDOĞAN hocama teşekkür ederim.

Bu çalışmayı yapmam için beni teşvik eden üzerimdeki haklarını ödeyemeyeceğim kıymetli anneme ve babama, tez yazma sürecinde destek ve sabırlarından dolayı kıymetli eşime ve sevgili kızıma şükranlarımı sunarım.

Yahya ATEŞ

04/09/2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	v
TABLO LİSTESİ.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
GÖRSEL LİSTESİ.....	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: AHİLİK TEŞKİLATI.....	10
1.1. Ahilik Teşkilatı.....	10
1.1.1. Kavramsal Çerçeve	10
1.1.1.1. Ahilik	10
1.1.1.2. Fütüvvet	11
1.1.1.3. Ahi Evran	14
1.1.2. Ahiliğin Tarihsel Boyutu ve Gelişimi	16
1.1.2.1. Ahiliğin Doğuşundan Önce Anadolu	16
1.1.2.2. Ahiliğin Ortaya Çıkışındaki Etkenler	18
1.1.2.3. Ahiliğin Anadolu’da Ortaya Çıkması ve Yayılması	19
1.1.3. Ahilik Teşkilatının Fonksiyonları	21
1.1.3.1. Askeri Fonksiyonları.....	21
1.1.3.2. Sosyal/Kültürel Fonksiyonları	22
1.1.3.3. Ekonomik Fonksiyonları.....	23
1.1.3.4. Dini/Ahlaki Fonksiyonları	25
1.1.4. Ahilik Teşkilat Yapısı	26
1.1.4.1. Ahi Teşkilatında Üreticiler.....	27
1.1.4.2. Ahi Teşkilatında Yöneticiler.....	27
1.1.5. Ahiliğin Amacı ve Felsefesi	28
1.1.6. Ahiliğin Günümüze Yansımaları	29
1.1.6.1. Kültürel Yansımaları.....	29
1.1.6.2. Modern İş Dünyasına Yansımaları	30

1.2. Mudurnu Özelinde Günümüz Ahilik Uygulamaları	31
1.2.1. Tarihi ve Kültürel Olarak Mudurnu	31
1.2.2. Mudurnu Nüfusu	32
1.2.3. Mudurnu’da Çalışma Hayatı	34
1.2.4. Mudurnu’da Ahilik Uygulamaları.....	37
2. BÖLÜM: AHİLİĞİN İSLAM İKTİSADINDAKİ YERİ	47
2.1. İslam İktisadı	47
2.2. İslam’ın Ekonomiye Bakış Açısı	50
2.3. İslam İktisadının Özellikleri	52
2.4. İslam İktisadı ile Ahilik Teşkilatının İlişkisi	55
2.4.1. Ahilik Teşkilatının İslam İktisadındaki Yeri ve Önemi	55
2.4.2. İslam İktisadı İlkeleri Bağlamında Ahilik Teşkilatının Değerlendirilmesi... ..	56
2.4.2.1. Doğru ve Dürüst Olmak	56
2.4.2.2. Liyakat Sahibi Olmak	58
2.4.2.3. Sosyal Dayanışma	59
2.4.2.4. Helal Kazanç	62
2.4.2.5. Cömertlik	64
2.4.2.6. Çalışmak/Meslek Sahibi Olmak	66
2.4.2.7. Kanaatkâr Olmak	67
2.4.2.8. Faiz Yasağı.....	69
2.4.2.9. İşçi-İşveren İlişkisi.....	71
2.4.2.10. Adil Gelir Dağılımı	73
3. BÖLÜM: LİTERATÜR, ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ VE BULGULAR	76
3.1. Literatüre Genel Bir Bakış.....	76
3.2. Araştırmanın Metodolojisi.....	79
3.2.1. Araştırma Yöntemi ve Deseni	79
3.2.2. Veri Toplama Aracı.....	80
3.2.3. Çalışma Grubu.....	81
3.2.4. Veri Analiz Süreci.....	82
3.2.5 Araştırmacının Rolü	82
3.2.6 Araştırmanın Geçerliliği.....	83

3.2.7. Araştırmanın Sınırlılıkları	84
3.3. Araştırmanın Bulguları	84
3.3.1. Esnafın Demografik Bilgileri	86
3.3.2. Ahiliğin İfade Ettiği Anlam.....	88
3.3.3. Mudurnu’da Devam Etmesinin Sebepleri	91
3.3.4. Ahilik Ritüelleri.....	93
3.3.4.1. Esnaf Duası	93
3.3.4.2. Şed Kuşanma	95
3.3.4.3. Diğer Ritüeller	96
3.3.5. Orta Sandığı.....	97
3.3.5.1. Orta Sandığı Uygulaması	98
3.3.5.2. Günümüzde Neden Devam Etmediği	99
3.3.5.3. Günümüzde Uygulanabilirliği	100
3.3.6. Esnaf-Esnaf İlişkisi	101
3.3.7. Esnaf-Müşteri İlişkisi	104
3.3.8. Usta-Çırak İlişkisi	107
3.3.8.1 Çıraklık Yaşı	108
3.3.8.2. Ustanın Değeri	109
3.3.8.3. Günümüzde Çıraklık	110
3.3.9. Ahilik İlkelerine Bağlılık	112
3.3.10. Ahilik Faaliyetleri	115
3.3.10.1. Birikme/Toplanma	115
3.3.10.2. Belediyecilik Faaliyetleri	117
3.3.10.3. Diğer Faaliyetler	117
3.3.11. Unutulmayan Anlamlı Bir Olay	118
3.3.12. Ahiliğin Mudurnu’ya Katkıları	120
3.3.12.1. Reklam ve Turizm.....	120
3.3.12.2. Esnafın İtibarı ve Mahareti	121
3.3.13. Günümüzde Ülke Çapında Uygulanabilirliği.....	122
3.3.13.1. Hırs.....	123
3.3.13.2. Sanatkâr Yetişmemesi.....	124
3.3.13.3. Faiz.....	125

3.3.14. Mudurnu'daki Geleceği.....	127
SONUÇ	132
KAYNAKÇA.....	139
ÖZ GEÇMİŞ	147

KISALTMALAR

İKSAR	: İslam İktisadı Araştırma ve Uygulama Derneği
MAKDER	: Mudurnu Arastasını Kalkındırma Derneği
MB	: Mudurnu Belediyesi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MK	: Mudurnu Kaymakamlığı
TCTB	: Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı
TCTOB	: Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Orman Bakanlığı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkârları Konfederasyonu
TKY	: Toplam Kalite Yönetimi
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: İstanbul Hallaçlarının H. 1289-1290 Arası Yıllık Bütçesi.....	62
Tablo 2: Fütüvvetnâmelerde ve Şeceranemelerde Adı Geçen Esnaf Zümreleri ve Pirleri	67
Tablo 3: H. 872-873 tarihli defterdeki terekeler	74
Tablo 4: Çalışma Grubundan Elde Edilen Veri Türleri.....	81
Tablo 5: Çalışma Grubundan Elde Edilen Veri Türleri-2	88

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Araştırma Temaları	85
-----------------------------------	----

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 1: Nesilden Nesile Aktarılmış Birkaç Yüzyıllık İğne Oyası.....	36
Görsel 2: Kültür Bakanlığı Envanterinde de Bulunan Bir İğne Oyası İşlemesi.....	36
Görsel 3: Her Cuma Saladan Hemen Sonra Yapılan Esnaf Duası	38
Görsel 4: Esnaf Duası Sonrası İkram Dağıtımı	39
Görsel 5: Şed Kuşanma Töreni.....	41
Görsel 6: 2009 Yılı Ahi Babası Demirci Ustası Mehmet Şenkaya	42
Görsel 7: Mehmet Şenkaya Ödülünü Sayın Recep Tayip Erdoğan'dan Alıyor.....	42
Görsel 8: Dükkânların Önünde Bulunan Esnaf Piri Levhası.....	43
Görsel 9: Tarihi Mudurnu Arastası.....	44
Görsel 10: Esnaf Dükkânlarına Asılan Ahilik Öğütleri.....	45

ÖZET	
Başlık: Günümüzde Ahilik Uygulamaları Mudurnu Örneği	
Yazar: Yahya ATEŞ	
Danışman: Doç. Dr. Muhammed Emin DURMUŞ	
Kabul Tarihi: 04/09/2024	Sayfa Sayısı: x (ön kısım) + 147 (ana kısım)
Ahilik, uzun yıllar boyunca Anadolu'nun ticaret hayatını düzenleyen önemli bir kurum olarak öne çıkmıştır. Ahilik, ekonomik, sosyal, kültürel ve ahlaki etkileriyle dikkat çekerek, ticareti sadece maddi kazançlarla sınırlı tutmayıp, toplumun tamamını kapsayan bir iş etiği ve dayanışma kültürü oluşturmuştur. Günümüz küresel ticaretinde yaşanan etik problemler, Ahilik geleneğinin yeniden ele alınmasını gerektirmektedir. Mudurnu, Ahilik geleneğini yaşatma amacını güden önemli ilçelerden biridir. 2015 yılında, Mudurnu UNESCO'nun Dünya Mirası Geçici Listesi'ne "Mudurnu Tarihi Ahi Kenti: Ahiliğin Tanıkları (Bolu)" olarak dahil edilmiştir. Bu çalışmanın amacı, Mudurnu'da devam eden Ahilik Teşkilatının günümüzde ne kadar yaşatıldığını araştırmaktır. Çalışma kapsamında Mudurnu'da sanatkarlık yapan 9 esnafla görüşülmüştür. Esnaflarla mülakat tekniği kullanılarak yüz yüze görüşmeler yapılmış, ayrıca görüşmeler sırasında dükkanlarda gözlem tekniğinden de faydalanılmıştır. Çalışma grubunda 2 kadın, 7 erkek olmak üzere 9 esnaf bulunmaktadır. Çalışmada yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinden faydalanılmış, kaydedilen görüşmeler, deşifre edilerek ATLAS.ti 8 programına aktarılmıştır. Daha sonra veriler, tema grupları oluşturularak içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda, Ahilik geleneğinin Mudurnu'daki ticaret ortamında hala etkili olduğu, ancak bazı değişikliklerin meydana geldiği belirlenmiştir. Geçmişe kıyasla azalmış olmasına rağmen, Ahilik anlayışının ve ritüellerinin ilçede sürdürüldüğü tespit edilmiştir. Bu ritüellerin en somut göstergesi, her hafta düzenlenen esnaf duasıdır. Esnaf duasının 8 asırdır aralıksız bir şekilde ilçede devam ettiği gözlemlenmektedir. Görüşülen esnafların hala Ahilik prensiplerine göre ticaret yaptıkları anlaşılmaktadır. Ancak, usta-çırak ilişkisinin azalması, Ahilik geleneğinin yeni nesillere aktarılmasını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu çalışma, Mudurnu'daki Ahilik geleneğinin günümüzdeki durumunu değerlendirerek literatüre özgün bir katkı sağlamaktadır.	
Anahtar Kelimeler: İslam İktisadı, Ahilik, Mudurnu, Ticaret, Esnaf	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Today's Ahi Practices Mudurnu Example	
Author of Thesis: Yahya ATEŞ	
Supervisor: Assoc. Prof. Muhammed Emin DURMUŞ	
Accepted Date: 04/09/2024	Number of Pages: x (pre text) + 147 (main body)
Ahilik has come to the fore as an important institution regulating the commercial life of Anatolia for many years. Drawing attention with its economic, social, cultural and moral effects, ahilik has created a culture of business ethics and solidarity that encompasses the whole society, not limiting trade only to material gains. The ethical problems experienced in today's global trade require the ahi tradition to be reconsidered. Mudurnu is one of the important districts that aims to keep the ahi tradition alive. In 2015, Mudurnu was inscribed on UNESCO's Tentative List of World Heritage Sites as "Mudurnu Historical Ahi City: Witnesses of Ahi (Bolu)". The aim of this study is to investigate to what extent the ahi organisation in Mudurnu is kept alive today. Within the scope of the study, 9 artisans working as craftsmen in Mudurnu were interviewed. Face-to-face interviews were conducted with the artisans using the interview technique, and observation technique was also used in the shops during the interviews. There are 9 tradesmen, 2 women and 7 men in the study group. Semi-structured interview technique was used in the study and the recorded interviews were transcribed and transferred to ATLAS.ti 8 programme. Then, the data were analysed by content analysis method by creating theme groups. As a result of the research, it was determined that the ahi tradition is still effective in the trade environment in Mudurnu, but some changes have occurred. Although it has decreased compared to the past, it has been determined that the understanding and rituals of ahilik are continued in the district. The most concrete indicator of these rituals is the artisan prayer organised every week. It is observed that the artisan prayer has been going on in the district for 8 centuries without interruption. It is understood that the interviewed tradesmen still trade according to ahi principles. However, the decrease in the master-apprentice relationship has negatively affected the transfer of the ahi tradition to new generations. This study makes a unique contribution to the literature by evaluating the current situation of the ahi tradition in Mudurnu.	
Keywords: Islamic Economics, Ahilik, Mudurnu, Trade, Artisan	

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı ilerlemeler, toplumların sosyal ve ekonomik alışkanlıklarını önemli ölçüde etkilemiştir. Bu da 18. yüzyıldan 1970'lere kadar egemen olan kitlesel üretim biçiminin hızla değişmesine yol açmıştır. Bu değişimle birlikte fordist üretim anlayışı ortaya çıkmıştır. Otomobil üretimi ile ilk defa bu üretim modelini uygulayan Henry Ford'dan adını alan fordist üretim anlayışı, tek tip ürünlerin seri ve kitlesel olarak üretilmesine olanak tanımıştır (Yertüm, 2017). Fordist üretim anlayışı, insanların alışveriş alışkanlıklarında büyük bir farklılık oluşturmaya başlamıştır. İnsanlar artık mahalle bakkalı yerine zincir marketlere, terzi yerine hazır giyim ürünlerine, demirci yerine tek tip fabrika çıktılarına yönelmeye başlamıştır. Bu durum, elbette insanların konfor arayışı, hatasız ürün talebi, temiz ve düzenli bir iş yeri ortamı talebi, ucuz fiyat arayışı gibi sebeplerle açıklanabilir. Ancak 20. yüzyılın ortalarında endüstriyel üretimde belirgin bir şekilde ortaya çıkan ve toplumsal yaşamı büyük ölçüde etkileyen bu anlayış, kendi başına ayakta kalma mücadelesi veren zanaatkâr esnafı olumsuz yönde etkilemiştir.

Fordizmin henüz yaygınlaşmadığı dönemlerde, üretim esas olarak esnaflar tarafından gerçekleştirilmekteydi. Ancak günümüzde fordist üretim anlayışı küresel bir boyut kazanmış ve pek çok esnaf, dükkânlarını bırakarak fabrika bantlarında çalışmaya başlamış, kademeli işçilik yapmış ya da kendi işlerine odaklanarak ayakta kalmaya çalışmıştır. Özellikle el emeğiyle iş yapan esnaflar, fabrikasyon ürünlerine karşı zor durumda kalmışlardır (Bilgir, 2022). Geçmişte ticari hayatın merkezindeki aktörlerinden olan esnaflar, önemli hizmetler icra ettikleri için hem devlet tarafından hem de kendi aralarında oluşturdukları esnaf teşkilatları tarafından korunmuşlardır. Nitekim Ahi Evran öncülüğünde Anadolu'da kurulmuş olan ahi teşkilatı hem bölgenin İslamlaşmasında hem de esnafların haklarının korunmasında önemli rol oynamıştır (Bayram, 2018).

İktisadi davranış, toplumun sosyal koşulları ve zihniyet yapısına göre şekillenir. Ülgener'e göre, geleneksel ekonomik yapılar ahlaki ve dini değerler temelinde oluşur. Ahilik sisteminin ortaya çıktığı döneme ve toplum yapısına bakıldığında, ekonominin toplumsal refah, kanaatkârlık, ölçülülük ve adil paylaşım gibi ahlaki normlar üzerine

inşa edildiği ve bu normların dönemin düşünce dünyasıyla uyumlu olduğu söylenebilir (Ülgener, 2006). Selçuklular döneminde ortaya çıkıp Osmanlı döneminde kurumsallaşan ahilik anlayışı, tasavvufun da etkisiyle Osmanlı toplumunun ekonomik hayata yaklaşımında önemli bir rol oynamıştır. Bu çerçevede, Osmanlı toplumunun ekonomi ve ticaret anlayışının anti-merkantil bir zihniyetten doğduğu ifade edilebilir (Sayar, 2013). Bu zihniyetin etkisiyle Osmanlı toplumu, dışa kapalı, durağan, ağır, sanat yoğun bir ekonomik yapıyı benimsemiştir (Ülgener, 2006). Sanayileşme ve kapitalizmle birlikte sosyal koşullar, mübadele anlayışı, üretim araçları ve tüketim alışkanlıklarında köklü değişiklikler gerçekleşmiştir. Bu durum, geleneksel ekonomik yapının çözülmesine ve modern ekonomik sistemin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dönüşümle birlikte, ahilikte öne çıkan toplumsal refah, diğerkâmlık, kanaatkârlık ve adalet gibi normlar, günümüz ekonomilerinde bireysel çıkar, hırs, kâr maksimizasyonu ve rekabet gibi değerlere yerini bırakmıştır (Ülgener, 1984). Modern ekonomilerde, geleneksel ekonomilerin aksine rasyonalite ön planda olduğu için, ekonomik kararlar alınırken ahlaki ve sosyal değerlerden ziyade piyasa ekonomisi ve rekabetçi dinamiklere dayalı rasyonel hesaplamalar ve kâr maksimizasyonu göz önünde bulundurulur. Modern ekonominin yarattığı sorunları en aza indirmek için ahlaki ve sosyal değerlerin yeniden yapılandırılması ve toplumsal dayanışma ile adaletin güçlendirilmesi gereklidir (Ülgener, 1981). Bu bağlamda, ahilik kültürü, modern ekonomik sorunlara çözüm arayışında önemli bir ilham kaynağı olarak değerlendirilebilir.

Ticaret, insanlığın varlığından beri var olan bir faaliyettir. İnsanlar, tarih boyunca diğer insanlarla alışveriş yaparak iş hayatlarını sürdürmüşlerdir. Bu nedenle, ticaretteki iş ilişkileri insanlar arasında bir iletişim şekli olarak değerlendirilmelidir. Ahilik de bu noktada örnek bir teşkilat olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahilik, esnafları bir araya getirerek bir güç oluşturmuş ve bu gücü toplum için müspet yönde kullanmıştır. Ahilik, ticari hayatı sadece maddi yönden değerlendirmemiş, insan yetiştirmek için bir fırsat olarak görmüştür. Ahilikteki insan terbiyesi; ustanın yetiştirdiği çırağın eğitiminde, esnafın müşteriye karşı nezaketinde, esnafların birbiriyle olan muhabbetinde, esnafın yetenekleri ölçüsünde çevresine sağladığı faydada somut olarak görünmektedir. Dolayısıyla Ahilikteki iş hayatı, dükkânın içine hapsedilmiş bir ticari ilişkinin ötesindedir. Bu nedenle Ahiliği öğrenmek, günümüz iş dünyası için de önem arz etmektedir. Ahilik felsefesini anlamış ve uygulamaya geçirmiş bir esnaf, günümüz iş

ahlakını müspet yönde etkileyecektir. Ahilik, tarihinde bir esnaf olan Ahi Evran ile ortaya çıkmış ve tüm Anadolu'yu etkisi altına almış bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde liberalizm etkisinde kalmış ekonomi anlayışının değişim ve dönüşüme ihtiyacı vardır. Bu da ancak insanların fikri dönüşümleriyle olacaktır. Bu noktada Ahilik, iş dünyasına güzel bir model sunmaya devam etmektedir.

13. yüzyılda başlayıp zamanla tüm Anadolu'ya yayılmış olan bu teşkilat, günümüzde bazı yerlerde varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Bu yerlerin başında Ahiliği şehir isminin sıfatı olarak kullanmaya devam eden ve “Tarihi Ahi Kenti” olarak isimlendirilen Mudurnu gelmektedir. Günümüzde değişen şartlara rağmen halen Mudurnu esnafı tarafından yaşatılma gayesi güdülen bu teşkilatın araştırılması önem arz etmektedir. Çünkü büyük işletmelerin küçük sanatkârların yerini aldığı günümüz dünyasında bu sistemi korumayı başarmak oldukça önemlidir.

İktisat sosyolojisinin öncü isimlerinden Karl Polanyi'nin çalışmaları, ekonominin toplumsal ilişkilere sıkı sıkıya bağlı olduğunu ve bu bağlamda değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Kitapçı, 2019). Polanyi, 19. yüzyılın başlarına kadar iktisadın toplumsal dokuya entegre olduğunu, ancak 20. yüzyılda bu ilişkinin zayıfladığını ifade etmektedir. Özellikle piyasa ve toplum arasındaki ayrışmanın arttığına dikkat çeken Polanyi, ekonominin sadece piyasa dinamiklerine indirgenemeyeceğini ve toplumsal-kültürel bir bağlam içinde ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda, Polanyi'nin perspektifi, ekonominin sadece piyasa kurallarına dayalı bir sistemle sınırlı kalamayacağını vurgulamaktadır (Bayrakdar, 2019). İşte bu noktada, Ahilik geleneği de benzer bir sosyal düzenlemeyi ve etik değerleri öne çıkarır. Ahilik, esnafın dürüstlük, adalet, dayanışma ve sosyal sorumluluk gibi değerlere önem vererek ticaret yapmasını teşvik eder. Bu geleneğin özünde, bireysel çıkarların ötesinde toplumsal dayanışma ve iş etiği değerlerinin güçlendirilmesi yatar.

Polanyi'nin iktisadi düşüncesi ile Ahilik arasındaki paralellik, ekonominin toplumsal bağlam içinde ele alınması gerekliliğinde yatar. Her iki yaklaşım da ekonominin sadece materyalist ve piyasa odaklı bir bakış açısıyla ele alınamayacağını, insan yaşam biçimi, ahlak ve toplumsal ilişkilerle sıkı bir şekilde ilişkili olduğunu vurgular.

Bu bağlamda, toplumun içine gömülü iktisadi faaliyetlerin Ahilik kurumu tarafından nasıl yürütüldüğü, iktisat-ahlak-hayat arasındaki bütüncül yaklaşımı bizlere sunması

bakımından incelenecektir. Kapitalizmin insanın manevi yönünü göz ardı etmesi sonucu son zamanlarda bir ilgi artışına yol açan iş yerinde maneviyat meselesi Ahilik bağlamında ele alınacaktır. Bu çerçevede bu çalışmanın konusu, Selçuklular ve akabinde Osmanlı devleti topraklarının genelinde yüzyıllar boyunca faaliyet gösteren Ahilik Teşkilatının günümüze ulaşmış son kalıntıları olan Mudurnu'daki Ahilik sisteminin keşfedilmesidir.

Araştırmanın Önemi

Literatürde Ahilikle ilgili pek çok çalışma olmasına karşın Ahiliğin önemli temsilcilerinden olan Tarihi Ahi Kenti olarak isimlendirilen Mudurnu ilçesi üzerine yapılan çalışma sayısı oldukça azdır. Mudurnu'nun sahip olduğu zengin Ahilik mirası ve tarihsel bağlamı, bu konuya yönelik araştırmalara önemi katmaktadır.

Türkiye genelinde olduğu gibi, Mudurnu'da da konvansiyonel esnaf ve ticaretin yanı sıra Ahilik geleneğinin de köklü bir geçmişi vardır. Bu geleneğin Mudurnu'daki izleri, bölgenin ekonomik, toplumsal ve kültürel yapısını derinlemesine anlamak için değerlidir. Ahilik geleneğinin Mudurnu'da nasıl yaşatıldığı, hangi değerleri önemseydiği ve günümüzde nasıl etkilerinin olduğu gibi konular, bölgenin sosyo-ekonomik dokusunu anlamak açısından büyük önem taşır. Özellikle Mudurnu gibi küçük bir yerleşim biriminde, Ahilik geleneğinin ticari faaliyetler ve sosyal ilişkiler üzerindeki etkilerini incelemek, bu geleneğin günümüzdeki aksiyonunu anlamak için kritik bir adımdır. Bu tür araştırmalar, Ahilik geleneğinin korunması ve gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir rol oynar.

Mudurnu'daki Ahilik geleneği üzerine yapılan araştırmalar, bölgenin ekonomik ve kültürel kimliğini güçlendirmeye katkı sağlayacak, aynı zamanda Türkiye genelindeki Ahilik literatürüne önemli katkılar sunacaktır. Bu bağlamda, Mudurnu'daki Ahilik geleneği üzerine yapılan araştırmaların, bölgenin ve ülkenin tarihî, kültürel ve ekonomik mirasının korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından büyük önem taşıdığı söylenebilir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın iki temel amacı bulunmaktadır. Bu amaçlardan ilki, Mudurnu'da Ahilik geleneğinin geçmişteki ve günümüzdeki uygulanışını detaylı bir şekilde incelemek ve

bu geleneğin etkilerini ölçmektir. Ahilik geleneğinin Mudurnu'daki pratik uygulamaları, hangi meslek grupları arasında yaygın olduğu, Ahilik prensiplerinin nasıl işlediği ve günümüzdeki toplumsal, kültürel, ekonomik etkileri gibi konular bu amacın merkezinde yer almaktadır. Ahilik geleneğinin Mudurnu'da nasıl devam ettiği, hangi sektörlerde etkili olduğu ve geleneğin günümüzdeki önemi ve işlevi üzerine derinlemesine bir analiz yapılmıştır. Bu çerçevede, Mudurnu'da Ahilik geleneğinin tarihsel kökenleri, nasıl işlediği, kimlerin bu geleneği sürdürdüğü, günümüzde hangi sektörlerde etkili olduğu gibi konular detaylı olarak incelenmiştir. Ahilik geleneğinin günümüzdeki uygulamaları ve karşılaşılan zorluklar da araştırmanın bu kısmında ele alınmıştır.

Araştırmanın ikinci amacı ise geleneksel Ahilik değerlerinin korunması ve yaygınlaştırılması için öneriler geliştirmektir. Bu kapsamda, Ahilik geleneğinin gelecek nesillere aktarılması ve yaşatılması için alınabilecek tedbirler ve yapılması gereken çalışmalar incelenmiştir. Ahilik prensiplerinin günümüz koşullarına uyumlu hale getirilmesi ve toplumun geniş kesimlerine yayılması için öneriler sunulmuştur. Bu amaç doğrultusunda geliştirilen önerilerin, Ahilik geleneğinin ülke genelinde daha etkili bir şekilde yaşatılmasına ve toplumun sosyal ve ekonomik kalkınmasına katkı sağlaması hedeflenmektedir. Ahilik değerlerinin korunması ve yaygınlaştırılması, ülke genelinde kültürel ve ekonomik zenginliğin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, bir olgu hakkında derinlemesine ve ayrıntılı bilgi sahibi olmak amacıyla nitel araştırma yöntemi ve bu araştırma yöntemine ait olgubilim deseni kullanılmıştır. Olgubilim desenin kullanılması temel nedeni bireylerin deneyimlerini, yaşamlarını nasıl anlamlandırdıklarını incelemek; olanlar ile bireylerin bunları nasıl algıladıkları arasındaki bağlantıları ortaya koymak; bireylerin belirli bir olgunun özünü nasıl deneyimlediğini keşfetmek ve incelemektir.

Tarihi Ahi Kenti olarak isimlendirilen Mudurnu'da, günümüzde Ahilik uygulamalarının devam ettiği gözlemlenmektedir. Yaptığımız araştırmada, Mudurnu'da 700 yıldır devam ettiği bilinen Ahilik hakkında bir arşiv çalışması yapılmadığı, Ahilik uygulamalarının nesilden nesile sözlü olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. Bu sebeple Mudurnu esnafının bölgede uygulanan Ahilik Teşkilatı hakkında görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda günümüz Mudurnu esnaflarının görüşme

sorularına verdikleri cevaplardan yola çıkarak Mudurnu’da Ahilik uygulanması, Ahiliğin Mudurnu’ya katkıları, esnafın Ahilik ilkelerine bağlılığı, Ahiliğin başka bölgelerde de uygulanabilirliği gibi konulardaki olguları ayrıntılı bir şekilde ortaya koymak için bu desen tercih edilmiştir.

Araştırma Soruları

Yaptığımız araştırmada, Mudurnu’da 7 asırdır devam ettiği bilinen Ahilik hakkında bir arşiv çalışması yapılmadığı, Ahilik uygulamalarının nesilden nesile sözlü olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. Bu sebeple Mudurnu esnafının bölgede uygulanan Ahilik Teşkilatı hakkında görüşlerinin ölçülmesi en sağlıklı sonucu verecektir. Bu noktada araştırmamızın problemi “Mudurnu’da yaşatılmaya çalışılan Ahilik kültürü tüm ayrıntılarıyla nasıl işlemektedir?” olarak belirlenmiştir. Bu sorunun cevaplanması için Mudurnu esnafından 9 kişi, çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Bu temel sorunun cevaplanması için çeşitli alt sorular oluşturulmuştur. Bu sorular şunlardır:

- Ahilik denilince zihinlerde ne canlanıyor?
- Ahiliğin çevre il ve ilçelere nazaran Mudurnu’da devam etmesini neye bağlanıyor?
- Mudurnu’da yapılan Ahilik ritüellerini nelerdir?
- Geçmişte Ahilikte uygulanan orta sandığına benzer bir yardımlaşma sistemi uygulanıyor mu?
- Mudurnu esnafının birbirine karşı tutumu nasıldır? Esnaf arasında rekabet anlayışı nasıl işliyor?
- Mudurnu esnafı ile müşteri arasındaki ilişki nasıl değerlendiriliyor?
- Mudurnu’da usta-çırak ilişkisi nasıl değerlendiriliyor?
- Mudurnu esnafının dürüstlük, dayanışma, cömertlik, helal kazanç gibi ahlaki ilkelere bağlılığı nasıl değerlendiriliyor?
- Mudurnu’da Ahiler, ekonomik faaliyetlerin dışında ne tür faaliyetler yapıyorlar?
- Ahiliği özetleyen anlamlı bir olay yaşanmış mı?
- Ahiliğin Mudurnu’ya katkıları nelerdir?
- Günümüz kapitalist dünyasında Ahiliğin uygulanabilirliği nasıl değerlendiriliyor?
- Bundan sonraki süreçte Ahiliğin Mudurnu’daki geleceği nasıl değerlendiriliyor?

Araştırmanın Kapsamı

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde konumuz açısından ön bilgi olması için Ahiliğin kavramsal çerçevesi yanında Ahiliğin tarihsel arka planı, teşkilat yapısı, fonksiyonları gibi temel meseleler üzerinde durulmuştur. İlk bölüm içerisinde, araştırma bölgemiz olan Mudurnu'daki Ahilik uygulamalarının da incelenmesi tercih edilmiştir. Bu nedenle araştırmanın ilk bölümü ikili bir yapıda oluşmuştur. İlk kısımda Ahiliğin temel konuları incelendikten sonra ikinci kısımda öncelikle Mudurnu hakkında genel bilgilendirmeler yapılmıştır. Ardından araştırmacının gözlemleri üzerinden Mudurnu'daki Ahilik uygulamaları ele alınmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde Ahiliğin İslam iktisadındaki yeri konusu üzerine bir çalışma yürütülmüştür. Ahilik ve İslam iktisadı, kaynakları açısından en temelde Kur'an ve sünnet üzerinde birleşmektedir. Kur'an ve sünnetten çıkarılan ilkelere Ahilik ve İslam iktisadı tam bir uyum içerisinde. Ahilik, ticari hayata yön verirken İslam iktisadı ilkelerini referans alarak hareket etmiştir. Bu bağlamda, Ahilik uygulamaları İslam iktisadı ilkelerini hayata geçirme sürecini yansıtmaktadır ve bu sayede yüzyıllar boyunca bu alanda örnek bir model oluşturmuştur. Ahilik, Kur'an ve sünnetten çıkarılan prensipleri ticari hayatlarına entegre ederek dürüstlük, adalet, dayanışma gibi temel değerlere odaklanmıştır. Ahiler, ticaretlerinde bu ilkeleri gözeterek toplumlarına hizmet etmeyi ve sosyal refahı artırmayı amaçlamışlardır. Bu bağlamda, Ahilik Teşkilatı'nın uygulamaları İslam iktisadı ilkelerinin somut bir örneğini oluşturur ve İslam iktisat düşüncesinin pratikteki yansımalarını sunar. Bu bağlamda araştırmanın bu bölümünde İslam iktisadının ticari hayattaki doğruluk, dürüstlük, liyakat, cömertlik, kanaatkârlık gibi ilkelerinin Ahilik Teşkilatı tarafından nasıl hayata yansıtıldığı gösterilmiştir.

Üçüncü bölüm, araştırmanın asıl bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölüm, üç kısım halinde incelenmiştir. İlk kısımda Ahilik konusunda literatüre genel bir bakış yapılmıştır. Bu kısımda Ahilik konusunda yapılan çalışmalar incelenerek değerlendirmeler yapılmıştır. İkinci kısım, araştırmanın metodolojisinin açıklandığı bölümdür. Araştırmanın yürütülme ve analiz süreçleri bu bölümde ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Üçüncü kısımda ise nitel araştırmaya ilişkin bulgular sunulmuştur. Bu kısımda nitel verilerin analizi sonucunda tespit edilen 14 tema, alt başlıklar olarak sunulmuştur. Burada Mudurnu esnafının Ahilik hakkında görüşleri tespit edilerek analiz edilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın ilk sınırlılığı Mudurnu’da 7 asırdır devam ettiği bilinen Ahilik kültürü ve ritüelleri hakkında bir arşiv çalışmasının yapılmamış olmasıdır. Belediye arşivleri kontrol edildiğinde Ahilik hakkında bir yazılı evrakın olmadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple Ahilik hakkındaki tüm bilgiler, esnaflarla yapılan görüşmelerle elde edilen verilerdir.

Araştırmanın ikinci sınırlılığı araştırmaya dâhil edilebilen kişi sayısının 9 ile sınırlı kalmasıdır. Araştırma sürecinde Ahilik hakkında bilgi sahibi olduğu bilinen esnafların yaşlarının ileri düzeyde olması ve genç esnafın konu hakkında bilgi düzeyinin zayıf olduğu görülmüştür. Bu sebeple görüşme talep edilen genç esnaflar, sorulara cevap vermeye çalışmak yerine yaşlı esnaflara yönlendirme yapmışlardır.

Araştırmanın bir başka sınırlılığı da mülakatların esnafın dükkânlarında yapılmış olmasıdır. Görüşmelerin esnafın kendi dükkânında yapılması araştırmacı tarafından esnaf-esnaf, esnaf-müşteri ilişkisinin gözlenmesini sağlasa da görüşme esnasında dükkâna gelen giden kişilerin çok olması konunun dağılmasına, görüşmecinin anlatmak istediği konuyu bazen unutmasına sebebiyet vermektedir.

Araştırmanın Özgün Değeri

Ahilik, çok geniş çaplı bir araştırma konusu olması hasebiyle literatürde Ahilikle ilgili çok çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalarda Ahiliğin tarihi, yapısı, işlevi, sosyo-ekonomik boyutu gibi temel meseleler ele alınmıştır. Genel olarak incelendiğinde Ahilikle ilgili yapılan çalışmalar; Ahiliğin bilinirliği ve somut olarak uygulanışına ilişkin çalışmalar, Ahilik ilkelerinin günümüze yansımaları ile ilgili çalışmalar ve Ahiliğin günümüzde algılanış biçimine ilişkin çalışmalar olmak şeklinde konularına ayrılabilir.

Literatür çalışmalarından farklı olarak bizim çalışmamız, Bolu’nun Mudurnu ilçesi özelinde günümüzdeki Ahilik uygulamalarını incelemektedir. 13. yüzyılda ortaya çıkan Ahilik, günümüze kadar varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Ülkemizde Ahilik kültürünü halen yaşatmaya devam eden yerlerden birisi de Mudurnu’dur. Hatta Mudurnu, Ahilik kültürünü devam ettiren tek ilçe görünümündedir. İlçe sakinleri Mudurnu için “Tarihi Ahi Kenti” ismini de kullanmaktadır. Literatürde Mudurnu’daki Ahilik uygulamalarını inceleyen 2 çalışma olmakla beraber Mudurnu esnafının görüşleri üzerinden Ahiliği ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple çalışmamızda, Mudurnu esnafının

Ahiliğe bakışlarını ve Ahilikle ilgili düşüncelerini tespit etmeye çalıştık. Mudurnu esnafı ile mülakat yaparak Mudurnu özelinde Ahiliğin günümüze yansımalarını esnafının gözünden inceledik. Çalışma, daha önce literatürde Mudurnu esnafı üzerinden Ahiliği inceleyen bir çalışma olmaması sebebiyle hem özgün değere sahip hem de literatüre katkı yapması açısından önem arz etmektedir.

1. BÖLÜM: AHİLİK TEŞKİLATI

1.1. Ahilik Teşkilatı

Ahilik Teşkilatı, esnaf teşkilatı olarak bilinmekle birlikte çok yönlü bir oluşumdur. İki kısım olarak ele aldığımız bu bölümün ilk kısmında Ahiliğin tanımı, tarihsel serüveni, fonksiyonları, teşkilat yapısı ve felsefesi olmak üzere genel olarak değerlendirmesi yapılacaktır.

1.1.1. Kavramsal Çerçeve

1.1.1.1. Ahilik

Kelime olarak Ahilik kavramının, Arapça kardeşim manasında kullanılan “ahî” kelimesinden ya da eski Türkçe’de cömert anlamına gelen “akı” kelimesinden geldiği ileri sürülmüştür (Kazıcı, 1988). İlk bakışta Ahilik kavramının kökü olan “ahî” kelimesi, Arapça “ah” (kardeş) kelimesinin sonuna mütakellim “ya”sı (benim) gelmesiyle “ahî” (kardeşim) olarak okunmasından ibarettir. Ancak dönemin şartları dikkate alındığında, o dönemin eserlerinden olan “Divan-ı Lugatı’t Türk ve Kutadgu Bilig” gibi eski Türkçe metinlerde de geçen, “akı” kelimesinden türediği söylenmiştir (Aytekin, 2018). Eski toplumlarda idealize edilen insan tipine Araplarda “Feta”, İranlılarda “Cevan-merd”, Türklerde ise “Akı” denilirdi. Türkçe’de “k” harfinin zamanla “h” harfine dönüşmesi ve “akılığın” bir gereği olarak bu düşüncenin temsilcilerinin birbirini kardeş olarak görmesi, “akı” kavramının zamanla Arapça “ahî” kelimesine dönüşmesini kolaylaştırmıştır (Darı, 2017).

Genel olarak eserlerde, Ahiliğin kelime kökü ile ilgili “akı” ve “ahî” kavramları kullanılmıştır. Bu iki kavram birbirinin devamı olarak görülebilir (Bayram, 2018). Her iki kavram da tasavvufi bir anlam içermekte ve Ahiliğin mahiyetine uygun düşmektedir. Ahilik; cömertlik, yardımseverlik, kardeşlik gibi ahlaki ilkelere dayanmaktadır. Bu sebeple Ahiliğin ilkesel çerçevesi ve bu kelimelerin telaffuzundaki benzerlik, akı kelimesinin zamanla ahî kelimesine dönüşmüş olabileceği ihtimalini ortaya çıkarmaktadır.

Terim olarak ise Ahilik, iş ve ahlak disiplini şeyh, usta, çırak hiyerarşisi içinde yerine getiren, çalışmayı adeta bir ibadet olarak gören Türk Fütüvvet hareketidir. Ahilik, İslam dünyasındaki Fütüvvet hareketinden etkilenmiş; ancak Anadolu’da Türk kültürü ile

şekillenerek esnaf ve sanatkârlar özelinde kendine has sınaî ve ticarî bir sistem haline dönüşmüştür. Nitekim Abbasi Devleti'nin sona ermesiyle Fütüvvet Teşkilatı tamamen sona ermiş; ancak Ahilik, Osmanlı Devleti içerisinde varlığını devam ettirmiştir (Bayram, 2018).

Başka bir manada Ahilik, 13. yüzyılın ilk yarısından 20. yüzyılın başlarına kadar Anadolu'nun birçok yerinde teşkilatın ilkelerini şiar edinin ahlaki olgunluğa ermiş elemanlar yetiştirmeyi ve iş yerleri arasındaki düzeni sağlamayı amaçlayan esnaf ve sanatkârlar birliğini ifade eder (Çağatay, 1974).

1.1.1.2. Fütüvvet

Fetâ, Arapça bir kelime olup sözlükte “genç, yiğit, cömert” manasına; Fütüvvet ise “gençlik, kahramanlık, cömertlik” anlamlarına gelmektedir. Halk arasında ideal bir insan tipini tanımlayan fetâ kelimesinin Kur'an'da da put kıran, gördüğü baskılara rağmen inancından vazgeçmeyen kişiler için kullanılması, sufiler tarafından bu kavramın tasavvufi bir terim haline getirilmesini sağlamıştır. Fetâ ve fütüvvet ile bir sufide bulunması gereken fedakârlık, diğerkâmlık, iyilik, hoşgörü gibi ahlaki ilkeler kastedilir. Fütüvvette gerçek yiğitlik, mertlik ve kahramanlık için bu ilkelere sahip olmak gerektiği savunulur (Uludağ, 1996).

1.1.1.2.1. Fütüvvetname

Fütüvvet ile ilgili sözler ve fütüvvet ehlinin uyması gereken kurallar, fütüvvetname olarak isimlendirilen risalelerde anlatılmıştır. Bu risaleler, Fütüvvet Teşkilatının nizamnameleri haline gelmiştir (Ocak, 1996).

Bilinen en eski fütüvvetname, hicri 4. asırda Ebu Abdurrahman Muhammed b. Hüseyin b. Musa es-Sülemi en-Nusaybiri'nin Kitabı'l-Fütüvve'sidir. Eserde “Fütüvvet gereklerinden biri de” cümlesiyle 120 ilke sıralanmıştır. Sayılan ilkeler, hadislerle desteklenmiştir. Bu ilkeler, genel ahlaki ilkeler olmakla birlikte Müslümanların sosyal, kültürel ve iktisadi hayatına yön vermiştir (Erdem, 2022; es-Sülemi, 1977). Bunun haricinde müellifi bilinen veya bilinmeyen birçok fütüvvetname kaleme alınmıştır (Gölpınarlı, 2011). Anadolu'da yazılmış Türkçe fütüvvetnameler de bulunmaktadır. Bunların ilki 13. yüzyılda Yahya b. Halil el-Burgazi tarafından yazılan fütüvvetnamedir.

Eserde, Allah'ın emir ve yasaklarına riayet etmek, nefisle mücadele etmek, cömertlik ve konukseverlik gibi genel ahlaki ilkeler sayılmıştır (Aytekin, 2018).

Fütüvvetnameler, tüm prensiplerini dinin asıl kaynağı olan Kur'an ve sünnetten almıştır. Ahiliğin genel esasları, ahlâkî ve ticarî kaideleri bu eserlerde yazılmıştır. Ahilik Teşkilatına girecek olan kişiler önce bu kitaplarda yazılı olan ilkelere uymak zorundadırlar. Bu ilkelere aykırı davranılması (şarap içme, hile, yalan gibi) teşkilattan atılmayı gerektirmektedir (Sancaklı, 2010).

1.1.1.2.2. Fütüvvetin Tarihi Gelişimi

Fütüvvet, bir kavram olarak ortaya çıkışından mesleki bir şekle bürünerek son aşamada Ahilik Teşkilatına dönüşme sürecine kadar bazı tarihi merhalelerden geçmiştir. Bunlar; İslamiyet öncesi fütüvvet anlayışı, İslamiyet'in doğuşu ile ilk iki yüzyıllık dönemde fütüvvet, tasavvuf dönemiyle farklı bir düşünce sistemine dönüşen fütüvvet anlayışı, kurumsallaşma dönemi, Abbasiler döneminde resmî bir kuruma dönüşen fütüvvet teşkilatı ve Anadolu'da farklı bir forma girmek suretiyle Ahilik dönemi olarak sıralanabilir.

İslamiyet Öncesi Dönem: Fütüvvet kavramı, İslamiyet öncesi Arap toplumunda kullanılmamıştır. Bu da fütüvvetin henüz kurumsallaşmadığını göstermektedir. Bu dönemde fütüvvet anlayışı daha çok bireyselliği anlatmaktadır. İnsanlar şecaat, cömertlik, diğerkâmlık gibi üstün vasıflarıyla toplumda, münferit olarak ön plana çıkmaktadır. Bu da fetâ kavramıyla ifade edilmektedir (Ocak, 1996). Yine bu dönemde toplumda huzuru ve sükûneti sağlamayı amaçlayan, toplumda itibarlı kişilerin üye olduğu "Hılfu'l Fudul" teşkilatının varlığı bilinmektedir (Hamîdullah, 1998). Hz. Peygamberin de (s.a.v.) içinde olduğu bu teşkilat, kahramanlık ve yiğitlik ülküsüyle fütüvvet duygusunun, İslamiyet öncesi Arap toplumunda varlığını göstermektedir.

İslamiyet'in İlk Dönemi: İslam'ın doğuşundan hicri 2. asrın sonuna kadar olan bu dönemde cahiliyenin şecaati, kahramanlığı ve yiğitliği aşılayan fütüvvet duygusu, İslam dininin ortaya koyduğu cihat ruhu ile birleşerek 30-40 sene gibi kısa bir sürede doğuda Hindistan'dan batıda İspanya'ya kadar fetihler gerçekleşmiş ve İslam, geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Bu dönemde fütüvvet, daha çok askeri ve idari bir nitelik kazanmıştır (Bayram, 2018).

Tasavvuf Dönemi: İslam dünyasında tasavvuf düşüncesi, hicri 2. yüzyılın sonlarından itibaren doğup gelişmeye başlamıştır (Öngören, 2011). Tasavvuf, İslam'da yeni bir din anlayışı oluşturmuştur. Bu da fütüvvet anlayışını farklı bir zemine oturtarak tasavvufi bir mahiyet kazandırmıştır. Mutasavvıflar, cihatla yoğrulmuş kahramanlık ülküsü yerine dürüstlük, yardımseverlik, merhamet, güzel huy, hoşgörü, fedakârlık gibi ahlaki ilkeleri ön plana çıkarmışlardır. Bu meziyetleri fütüvvet kelimesine yükleyerek fütüvveti tasavvufun temel kavramları arasına katmışlardır. Bu yeni fütüvvet anlayışı, hicri 2. asrın sonralarından itibaren Horasan, Mâverâünnehir ve Irak'ta etkisini göstermeye başlamıştır. Bu dönemde tasavvuf ile fütüvvet öylesine iç içe girdi ki sufi sözü ile fütüvvet ehli, fütüvvet ehli ile sufi kastedilmektedir (Bayram, 2018).

Fütüvvet kavramı, Şia anlayışına yakın gibi görünmesine rağmen temelde Sünni bir düşünceye dayanmaktadır. Fütüvvetin ilk temsilcilerinden ve fütüvvete dair eser kaleme alan Sülemî, Herevî, Sühreverdî, Kuşeyrî, Hicvirî gibi önemli mutasavvıfların Sünni oluşu, fütüvvetin Sünni tasavvuf çevrelerinde doğup geliştiğini göstermektedir (Aytekin, 2018).

Kurumsallaşma Dönemi: Miladi 9. yüzyıldan itibaren bariz bir şekilde ortaya çıkan sufilik, fütüvvet teşkilatıyla yakınlık kurmaya başlamıştır. Bu yüzyıldan itibaren tasavvuftaki kurumsallaşma, tasavvuf ile bütünleşmiş fütüvvet teşkilatına da tesir etmiştir. Böylece fütüvvet ehli de kurumsallaşmaya başlamıştır (Ocak, 1996).

Abbasi Dönemi: Daha önce bireysel üstün özellikleri tanımlayan daha sonra sufi bir mahiyet kazanan fütüvvet kavramı, 11. yüzyılda Abbasi Halifesi Nasır Lidînillah (Hilafeti: 1180-1225) ile birlikte resmi bir yapıya dönüşmüştür. Abbasi Halifesi, merkezi otoritenin zayıfladığı bir zamanda toplumun alt tabakasının desteğini almak ve içtimai huzuru yeniden sağlamak için 1187 yılında Fütüvvet Teşkilatına girmiştir. Böylece fütüvvet ehlini kendine bağlamak suretiyle iktidarını eski gücüne kavuşturmayı amaçlamıştır (Polatoğlu, 2017).

Halife Nasır, ilk aşamada daha önce resmi bir hüviyet taşımayan fütüvvet kurumunu kendine bağlayıp resmileştirdikten sonra ikinci aşamaya geçmiştir. Bu aşamada halifelik makamının manevi otoritesini kullanarak diğer Müslüman hükümdarlarına da fütüvvet teşkilatına katılmaları için çağrıda bulunmuştur. Halife, bu çağrısına Anadolu Selçuklu Sultanı da dâhil olmak üzere olumlu dönüşler almıştır.

Nasır Lidînillah, danışmanı Şahabeddin es-Sühreverdi'yi Anadolu Selçuklu Sultanı I. İzzettin Keykavus'a elçi olarak göndererek, Sultan'ı Fütüvvet Teşkilatına dâhil etmiştir (Ocak, 1996). Böylece Fütüvvet Teşkilatı, Anadolu sınırlarına girerek burada büyüüp gelişmiştir. Bu olayın, Anadolu topraklarında özgün bir hal alan Ahilik Teşkilatının doğuşuna kapı araladığı söylenilebilir.

Ahilik Dönemi: Bu dönem, fütüvvet teşkilatının tarihi seyri açısından 13. yüzyıldan günümüze kadar olan dönemini kapsamaktadır. Milliyetçilik duygusuyla, Ahilik Teşkilatının fütüvvetle hiçbir ilgisinin olmadığını, tamamen Türklere ait bir sistem olduğunu iddia edenler bulunmaktadır. Ancak Ahiliğin, fütüvvet anlayışının Anadolu'da aldığı farklı bir şekil oluşu daha isabetli bir görüştür. Nitekim Ahilik Teşkilatının fütüvvetin Anadolu'ya gelişinden sonra ortaya çıkmış olması bu görüşü desteklemektedir (Ocak, 1996). Tüm dünyayı gezmiş, Anadolu'nun hemen hemen her yerine ayak basmış ünlü seyyah İbn Battuta'nın, gezdiği şehir ve kasabalarda Anadolu'ya yayılmış olan ahileri “feta” kavramıyla anması bu görüşe dayanak olarak gösterilmektedir (İnalcık, 2009).

Fütüvvet, Türk insanının karakterinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Türklerin özelliklerinden misafirperverlik, yardımseverlik, dayanışma, imce, büyüğüne saygı gösterme, eline diline beline sahip olma, cömertlik ilkeleri fütüvvetnamelerde anlatılan kâmil insan tipinin vasıflarındandır. Bu fütüvvetnameler, Anadolu'nun her tarafına dağılmış ve fütüvveti benimseyen ahi zaviyeleri inşa edilmiştir (İnalcık, 2009). Bu sebeple Ahilik, fütüvvet kavramından bağımsız düşünülmemelidir.

Fütüvvet, Anadolu'da diğer İslam âlemlerindeki varlığından farklı bir şekle bürünerek Ahilik adıyla ortaya çıkmıştır. Hayat felsefesini ve ahlaki temellerini fütüvvetnamelerden alıp Anadolu kültürüyle yoğrularak, daha mutedil ve tüm gönüllere hitap edebilen bir sistem haline gelmiştir. Böylece Ahilik, İslam Medeniyeti içinde uzun yıllar ayakta kalan evrensel bir nitelik kazanmıştır (Şeker, 1996).

1.1.1.3. Ahi Evran

Ahi Evran ile ilgili yapılan çalışmalarda bazen “Evren” bazen “Evrân” kelimesi kullanılmıştır. Biz bu kullanım ayrımına ve tartışmasına girmeden, söyleminin dile kolay gelmesi dolayısıyla ve çalışma alanımız olan Mudurnu'daki yaygın olan şekliyle “Evrân” kelimesini kullanacağız.

Ahi Evran'ın Ahilik Teşkilatının kurucusu olması nedeniyle “Ahi” sıfatını almasının yanı sıra; ejderha, yılan anlamlarına gelen “Evrân” kelimesi, efsanevi karakterini yansıtmaktadır (Şahin, 1988). Konu ile ilgili farklı rivayetler olmakla birlikte bunların en makulü, Ahi Evran'ın doktor olarak tıbbi çalışmalarında uzmanlığını yılanlar üzerinde yapması, yılanları ilaç yapımında kullanması ve Anadolu'da dericilik sanatını icra ederken yılan derilerini debbağlamadaki ustalığı ile ilgilidir (Bayram, 2018).

Aslı adı Şeyh Nasiruddin Ebu'l Hakayık Mahmut b. Abbas el-Hoyî olan ve meşhur kullanılan adıyla Ahi Evran, 1171 yılında Azerbaycan'ın Hoy şehrinde doğmuştur. Asıl adı Mahmut, lakabı dinin yardımcısı anlamında Nasiruddin, künyesi hakikatin babası anlamında Ebu'l Hakayık ve nispet adı doğduğu yere izafeten Hoyî'dir (Darı, 2017). Çocukluğu Azerbaycan'da geçen Ahi Evran, daha sonra ilim tahsili için Horasan bölgesine gitmiş; orada büyük Eşari âlimi Fahrettin Razi'den dersler almıştır. Yine aynı bölgede tasavvuf eğitimini, Ahmet Yesevi'nin öğrencilerinden almıştır (Aytekin, 2018). 1204 yılında bir hac yolculuğu esnasında zamanın büyük âlimlerden Şeyh Evhadüddin Kirmani ile tanışmıştır. Fennî ve dinî alanlarda kendisinden dersler alarak istifade etmiştir (Bayram, 1978). Böylece Ahi Evran, kendisini çok yönlü yetiştirme fırsatı bulmuştur.

Anadolu Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında Ahi Evran, Muhyiddin Arabi ve hocası Evhadüddin Kirmani ile birlikte fütüvvet teşkilatının temsilcileri olarak Anadolu'ya gelmiştir. Burada, daha sonra Bacıyan-ı Rum teşkilatının kuruluşunda öncülük edecek Kirmani'nin kızı Fatma Bacı ile evlenmiştir (Ceylan, 2013). Ahi Evran, hocası Kirmani'nin vefatından sonra Anadolu'da İslamiyeti anlatmak ve Ahilik Teşkilatını yaymak için çalışmalarına devam etmiştir.

Ahi Evran, 1205 yılında Anadolu'ya geldikten sonra ilk olarak Kayseri'ye yerleşmiş ve burada debbağ (derici) atölyesi kurmuştur. Bu atölye, gittikçe büyüyerek debbağlar mahallesine dönüşmüştür. Akabinde bölgede 32 çeşit sanattan oluşan bir sanayi sitesi kurmuştur. Böylece Ahilik Teşkilatının temellerini burada atmıştır. Bu sebeple Ahi Evran, asırlarca debbağların piri ve 32 çeşit sanatkârın lideri olarak anılmıştır. Bölgede, eşi Fatma Hatun öncülüğünde Bacıyan-ı Rum teşkilatını da kurarak kadınlarla erkeklerin iş bölümü yapmasını sağlamıştır (Ecer, 2001).

Ahi Evran, ahilerin hamisi Sultan I. Alaaddin Keykubat'ın davetiyle başkent Konya'ya yerleşmiştir. Bu süreçte I. Alaaddin Keykubat'ın, oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev ve

tarafatlarının suikastıyla öldürölmesi sonucunda Anadolu Selçuklu Devleti'nde yaşanan siyasi krizler ve iktidar savaşları nedeniyle ahiler zulme uğramış ve hapsedilmişlerdir. Ahilerin lideri Ahi Evran da bu çalkantılı ortamda 5 sene tutuklu kalmıştır. Celalettin Karatay, devletin başına geçtiğinde ahilere yapılan bu zulme son vermiş ve ahileri serbest bırakmıştır. Bu süreçte Denizli'ye giden ve burada bahçıvanlık yapan Ahi Evran, devletin başına geçen Sultan II. İzzettin Keykavus'un daveti ile Denizli'de yerine Ahi Sinan'ı bırakarak yeniden Konya'ya dönmüştür. Burada sultanın yanında vezirlik görevinde bulunmuştur. Konya'da Şemsi Tebrizi'nin öldürölmesi olayından sonra Kırşehir'e yerleşerek Ahiliği yeniden bu bölgede canlandırmıştır (Bayram, 1978, 2018).

Ahi Evran, Kırşehir'e yerleştikten sonra ömrünün sonuna kadar burada kalmıştır. Ömrünün son 14 yılını geçirdiği Kırşehir'i, Ahilik Teşkilatının merkezi haline getirmiştir. Dünya ve ahiret saadetini referans alan Ahilik Teşkilatının kurucusu Ahi Evran, 1261 yılında 93 yaşında Moğollara karşı verdiği mücadele sırasında şehit edilmiştir. Mezarı Kırşehir'de bulunmaktadır. Geriye telif ettiği 20 eser bırakmıştır (Ceylan, 2013).

Bir toplumun ilerlemesi için o toplumda kültürel ve ekonomik alanlarda gelişme gösterilmesi gerekmektedir. Hiç şüphesiz Ahi Evran da bunu çok iyi bir şekilde başarmış bir liderdir (Çağatay, 1996). Mücadelesiyle Anadolu topraklarında ölümsüz şahsiyetler listesinde yerini almıştır. Günümüzde, çeşitli tören ve kutlamalarda halen ismi anılmaktadır.

1.1.2. Ahiliğin Tarihsel Boyutu ve Gelişimi

Bu bölümde Ahiliğin tarihsel gelişimi kronolojik olarak ele alınacaktır. İlk olarak Ahilikten önce Anadolu'nun durumu, daha sonra Ahiliği ortaya çıkaran sebepler ve son olarak Ahiliğin tarih sahnesine çıkışı ve yayılışı incelenecektir.

1.1.2.1. Ahiliğin Doğuşundan Önce Anadolu

6.-11. yüzyıllar arasında 5 asır boyunca Anadolu toprakları birçok savaş gördü. Uzun yıllar süren Sasani-Bizans mücadelesi, Anadolu'nun nüfusunun azalmasına neden oldu. Sasanilerin yerleşim yerlerini yağmalaması ve tahrip etmesi, buralarda yaşamın sekteye uğramasına, hayatların kale surlarının arkasına hapsedilmesine sebep oldu (Kafalı, 1996).

Anadolu topraklarının bundan sonra da devamlı savaşlara ev sahipliği yapması Anadolu'nun sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını olumsuz etkilemiştir.

Sasani İmparatorluğuna son veren Emevi ve Abbasi Devletlerinin, cihat ülküsüyle Anadolu üzerinden Bizans'a karşı gaza ettikleri, böylece Anadolu topraklarında savaşların Sasanilerden sonra da devam ettiği görölmektedir. Devam eden savaşların gölgesinde Anadolu'nun etnik durumu, Doğu'da Ermeniler, Batı'da Rumlar şeklindedir. Bu ortamda 1048 yılında Pasinler Savaşı'yla Anadolu'ya giren Oğuz Türkleri, Bizans'ın karşı taarruzuyla geri çekilmek zorunda kaldılar (Kafalı, 1996).

Anadolu'nun kapılarının Türklere açıldığı 1071 Malazgirt Savaşı'ndan daha önce de Anadolu'ya akınlar yapılmaktaydı. Ancak bu akıncılar, Anadolu içinde tutunamıyor, geri dönmek zorunda kalıyordu. Malazgirt Savaşı'yla Türkler, Anadolu'ya kalıcı olarak yerleştiler ve Anadolu'nun dört bir yanına yayıldılar. Göçebeliğe alışmış olan Türk göçmenler dahi toprağı işleyerek burada yerleşik hayata geçtiler (Şeker, 1996). Bu tarihten itibaren Türkler, günümüze dek Anadolu'yu yurt olarak benimseyip bu toprakları sahiplendiler.

13. yüzyılın başlarında Orta Asya ve Azerbaycan'daki Türkmenler, Moğolların baskı ve zulümlerinden dolayı farklı coğrafyalara dağıldılar. Bunların bir kısmı da Anadolu yolunu tuttu. Anadolu'ya göç edenlerin sayısı net olarak bilinmemekle birlikte iki milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Yaşadıkları toprakları terk etmek zorunda kalan bu insanlar, Anadolu'ya yeni bir hayat verdi. Anadolu'nun kültürel, dini ve iktisadi anlayışını büyük ölçüde değiştirip geliştirdiler (Ocak, 2000).

Orta Asya'nın bozkırlarına benzeyen Orta Anadolu bölgesi, Türklerin ilgisini çekti ve yoğun bir Türk göçü aldı. Böylece Batı bölgelerine nazaran Orta Anadolu daha çabuk Türkleşti. Göçlerle gelen ya da o bölgede yetişen Hoca Ahmet Yesevî tarikatı mensupları ve diğer mutasavvıflar, Anadolu'ya tasavvuf anlayışını getirmeye başladılar. Tasavvuf erbabından olan bu şeyh ve dervişler, madde ve mana dünyasını birleştiren yaşamları, savaş zamanında kahramanlıkları, barış zamanı insanlıkları sayesinde devamlı çatışma ve huzursuzluk içerisinde olan bölge insanının dikkatini çekti. Bu gruplar, örnek davranışlarıyla Anadolu'nun Türkleşip İslamlaşmasında büyük etki gösterdiler (Şeker, 1996). Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi bölgeye huzur ve canlılık getirdi. Böylece Anadolu'da Ahilik Teşkilatının ortaya çıkması için uygun zemin oluşmaya başladı.

1.1.2.2. Ahiliğin Ortaya Çıkışındaki Etkenler

Ahilik, Anadolu'da 13. yüzyılın başlarında ortaya çıkan sosyal, kültürel, ahlaki ve ekonomik kalkınma modelidir. Ahiliğin Anadolu'da ortaya çıkmasında birkaç faktör etkili olmuştur:

Akılık Ülküsü: Hristiyan âlemindeki şövalyelik nasıl kahramanlığı ifade ediyorsa, Orta çağ İslam Dünyası'ndaki kahramanlık, yiğitlik anlayışı da Fütüvvet kavramıyla ifade edilirdi. Bu kahraman insan tipine Arap kültüründe “Feta”, İranlılarda “Cevan-merd”, Türklerde ise “Akı” deniliyordu. İşte Anadolu'da Fütüvvet anlayışı içerisinde Akılık, Türk kültürünün etkisiyle ön plana çıktı. Böylece Anadolu'da Fütüvvet anlayışı, zamanla kendini Ahilik adı altında farklı bir organizasyona dönüştürdü. Bu sebeple Abbasi Devleti'nin yıkılışıyla son bulan Fütüvvet Teşkilatı yerine Ahi Teşkilatı, Osmanlı Devleti'nin içerisinde varlığını sürdürdü (Bayram, 2018).

Gazilik Anlayışı: İslamiyet'ten önce Türklerde savaşçılık anlayışını ifade eden “Alplık”, İslamiyet'ten sonra yerini “Gazilik” anlayışına bıraktı. Bu gazilik ruhu ise Ahiler arasında zaten mevcuttu (Bayram, 2018). Yani Türk halkında en başından beri var olan bu duygu ve düşünceler, Ahi Teşkilatının kuruluşuna yön veren önemli bir etken olmuştur.

Yerleşik Hayat: 11. yüzyıldan itibaren Türkler, Anadolu'ya göçmeye başladılar. Bozkır özelliğinden dolayı Anadolu, Türklerin ilgisini çekti. Bölgeye yerleşerek burayı vatan yapmayı amaç edindiler. Göçebe yaşamaya alışık olan Türkler, bu yeni yerleşik düzene alışmakta zorlandılar. Bu sebeple tamamen değişen düzenleri için yeni sistemler kurmak zorunda kaldılar (Ceylan, 2013). Yerleşik düzene ayak uydurabilmek için en önemli faktör meslek sahibi olmaktır. Bu faktör Ahiliğin esnaf özelinde ortaya çıkmasında önemli etkenlerden olmuştur.

Yerli Sanatkârların Korunması: Anadolu'ya göçüp gelen Türkmenler arasında bir meslek sahibi olan sanatkârlar da vardır. Ahi Teşkilatının kuruluş amaçlarından biri de bu yerli sanatkârları korumak, sanatlarını icra etmelerini kolaylaştırmak ve yerli sanatkârlar arasında düzeni sağlamaktır (Bayram, 2018). Ahilik, temel insan kaynağını oluşturan yerli esnaf ve sanatkârlara verdiği değerle yerli üretimi de önemsemiştir. Ülkenin kalkınması için kendi üreticisini koruyarak yerli ve milli bir ilke edinmiştir. Bu ilke, Ahiliğin ortaya çıkmasında ve insanları kendi bünyesinde toplamasında en önemli faktörlerden olmuştur.

Kalenderlik Anlayışıyla Mücadele: Moğol zulmünün etkisiyle Anadolu'ya göç eden zümrelerden biri de Hint Mistisizminin tesirinde kalan Kalenderlik denilen, çalışmayan, tamamen başkasının sırtından geçinen insanlardır. Ahilik ise bu zümrenin aksine çalışmayı şiar edinmiş, el emeğini ve alın terini üstün tutmuştur. Bu zümrenin Anadolu'da bulunması ve Ahilik anlayışının bu zihniyetle mücadele etmesi, Ahiliğin şekillenmesinde etkili olmuştur (Bayram, 2018).

Başka bir açıdan Anadolu'da Ahiliğin ortaya çıkışını hazırlayan etkenleri;

- Anadolu'ya göçlerle gelen sanatkârlara sanatlarını icra edebilecekleri ortamı oluşturmak,
- Anadolu topraklarındaki Bizans sanatkârları ile rekabet edebilmek,
- Üretilen malların kalitesini arttırmak,
- Üretimde arz talep dengesini korumak,
- Türk halkının ekonomik bağımsızlığını kazandırmak,
- İhtiyaç sahibi olanlara yardım etmek,
- Ülkeye yapılacak saldırılara karşı devletin yanında savaşmak,
- Sanatkârlarda sanat ahlakını yerleştirmek,
- Sanatta, dilde, edebiyatta, müzikte, gelenek ve göreneklerde milli heyecanı ayakta tutmak şeklinde sıralamak mümkündür (Çağatay, 1974).

1.1.2.3. Ahiliğin Anadolu'da Ortaya Çıkması ve Yayılması

Ahi Evran, fütüvvet anlayışının temsilcisi olarak 1205 yılında Anadolu'ya geldikten sonra Kayseri'ye yerleşerek debbağ atölyesi kurmuş ve burada bir sanayi sitesi inşa etmiştir. Daha sonra debbağların piri, 32 sanat dalının lideri haline gelmiştir. Burada Ahilik tohumunu yeşertmiş ve eşi Fatma Hatun'un öncülüğünde Anadolu Bacıları Teşkilatını kurarak hanımların da ekonomiye katkıda bulunmalarını sağlamıştır (Ecer, 2001)

Âşık Paşazade, Anadolu'nun Türkleşip İslamlaşma ve vatanlaşma sürecinde etkin rol oynayan manevi halleri yüksek, salih insanları anlatırken 4 gruptan bahsetmiştir. Bunlar; Gaziyan-ı Rum (Anadolu Gazileri), Ahiyan-ı Rum (Anadolu Ahileri), Abdalan-ı Rum (Anadolu Abdalları) ve Bacıyanı Rum (Anadolu Bacıları)'dur (Paşazade, 2003, s. 298).

Anadolu Ahileri ve beraberinde Anadolu Bacıları, Türklerin medeniyet tarihlerinde gösterdikleri en mükemmel teşkilat örneklerinden biridir. Ahiliğin, Anadolu’da kurulan ilk meslek dalı debbağlıktır. Türkler için çok önemli olan deri işçiliğinden sonra Ahilik, 32 sanat koluna ayrılmış ve daha sonra bu sayı giderek artmıştır (Çağatay, 1996). Tüm insanlığın faydasına olan bu sistem, Anadolu’da gittikçe yayılıp gelişmiştir.

Dünya’nın birçok yerini gezmiş ve tecrübelerini seyahatnamesinde kaleme almış olan seyyah İbn Battuta, Anadolu’ya geldiğinde ahilerle karşılaşmış ve onların kendilerine karşı ilgi, alakaları ve misafirperverlikleri ile ilgili şaşkınlığını gizleyememiştir. Halkını, dünyanın en güzel, en temiz, en şefkatli insanı olarak övdüğü Anadolu yolculuğuna ilk olarak Alanya’dan başlamıştır. Daha sonra seyahatnamesinde yer alan sırayla Antalya, Eğirdir, Gölhisar, Denizli, Muğla, Milas, Konya, Karaman, Aksaray, Niğde, Kayseri, Sivas, Amasya, Gümüşhane, Erzincan, Erzurum, İzmir, Manisa, Balıkesir Bergama, Bursa, İznik, Geyve, Yenice, Göynük, Mudurnu, Bolu, Gerede, Safranbolu, Kastamonu ve Sinop’a gitmiştir.

İbn Battuta, Anadolu’da saydığı bu bölgelerde hep ahilere misafir olduklarını kaydetmektedir. Gittiği bu bölgelerde, dünyada eşine rastlanmaz dediği ahilerle yaşadığı olayları yazmıştır. Not aldığı ilginç olaylardan biri şudur: Denizli’de Ahi Sinan ve Ahi Tuman olarak belirttiği iki grup, İbn Battuta ve arkadaşlarını misafir etmek için birbiriyle tartışmaya girmişlerdir. Tartışma kızışmış ve gruplar birbirine hançer çekmişlerdir. Anlaşmazlık uzayınca misafir etme meselesini kura ile belirlemişlerdir.

Mudurnu ile ilgili ise soğuk bir kış mevsiminde, Cuma namazı vaktinde Ahi Tekkesine gelmişlerdir. Mudurnu’nun çok kalabalık olduğunu, öyle ki hayvanları bağlayacak yer bulamadıklarını yazmıştır. Tuhaf bir olay notuyla kaydettiği hadisede; Türkçe bilmedikleri için Mudurnu halkı ile anlaşmakta zorlandıklarını, bu yüzden yağ istedikleri halde esnafın kendilerine saman getirdiğini belirtmiştir.

İbn Battuta, Anadolu’da Türkmenlerin yaşadığı her köy, kasaba ve şehirlerde ahilerin varlığını ve tüm Anadolu’ya yayıldığını anlatmaktadır (İbn Battuta, 2004).

Anadolu’nun hemen hemen her yerine nüfuz etmiş olan Ahilik Teşkilatı, Moğolların Anadolu’ya girmesiyle Moğol zulmünden nasibini almıştır. Ahiler, Moğollara karşı mücadele etmişler ancak işyerlerine, mallarına ve vakıflarına el konulmuştur. Yaşanan bu zulmün akabinde Ahiler sınır boylarına göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu göç zorunluluğu, Ahiliğin uç bölgelerde de yayılmasını sağlamıştır (Ceylan, 2013).

Osmanlı Devletinin kuruluşunda Ahilerin çok büyük payları olmuştur (Köprülü, 1991). Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in hocası Şeyh Edebali'nin, ahilerin ileri gelenlerinden olduğu bilinmektedir. Osman Gazi, Şeyh Edebali'nin kızıyla evlenerek ahilerin toplumdaki itibarından istifade etmiştir (Uzunçarşılı, 1988). Bu süreçte Osman Gazi'nin, fakıların (fakih) yanında en büyük manevi destekçileri ahiler olmuştur. Bir bölge fethedildiğinde Osman Gazi, bölgenin yönetimi ile ilgili meselelerde ahilere ve fakılara danışmıştır. Osmanlı'nın ilk zamanlarında Osman Gazi ve Orhan Gazi dönemlerinde ahilere ve fakılara köy ve çiftliklerin verildiği de kayıtlara geçmiştir (İnalcık, 2009).

Sonuç olarak Ahilik, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Devletlerini önemli ölçüde etkilemiş, Anadolu halkının ahlaki yapısını, kültürünü, ekonomisini ve sosyal hayatını 700 yılı aşkın bir süre düzenlemiş ve geliştirmiştir. Türklere has olan bu sistemin dünyada başka bir örneği bulunmamaktadır (Çağatay, 1996). Coğrafyanın insan karakteri üzerinde etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Anadolu'daki Türklerin misafirperverlik, hoşgörü, çalışkanlık, teşkilatçılık gibi karakteristik özellikleri ile Ahilik ilkeleri paralellik göstererek mükemmel bir sistem ortaya konmuştur. Dolayısıyla Ahiliğin Anadolu topraklarında ortaya çıkması ayrıca değerlidir.

1.1.3. Ahilik Teşkilatının Fonksiyonları

Ahilik Teşkilatı, toplum içinde birçok alanda işlevsellik göstermektedir. Bunlar askeri, sosyal, ekonomik ve dini fonksiyonlar olarak ele alınabilir (Karataş, 2017).

1.1.3.1. Askeri Fonksiyonları

Ahi Teşkilatına giren esnaf, aldığı mesleki ve ahlaki eğitimlerin yanında gerektiğinde vatanını savunmak için askeri eğitim de görmüştür. Ahilerin görevleri arasında ülkeye yapılacak harici saldırılara karşı ordunun yanında savaşa katılmak da sayılmıştır (Çağatay, 1974).

Devletin zayıfladığı dönemlerde otorite boşluğunu Ahiler doldurmuş, emniyet ve asayişini sağlamışlardır. Bu dönemlerde Ahiler, yönetimi ele alarak sonraki döneme geçişin daha az hasarlı ve sarsıntısız olmasını sağlamışlardır. Devletin, gücü tekrar kendinde topladığı dönemlerde ise ahiler, devlet yanlısı bir politika izleyerek geri plana çekilip polislik görevini devlete bırakmışlardır (Cahen, 1979).

Konuya bir misal vermek gerekirse; 1243 yılında Anadolu'ya giren Moğollar ile Anadolu Selçuklu Devleti arasında gerçekleşen Köseadağ Savaşı'nda, Selçuklu Devleti ağır bir yenilgi aldı. Akabinde Moğollar, karşılarında bir direniş görmeden Tokat'a ve Sivas'a girdiler. Kayseri'ye girmek istediklerinde ise bölgede teşkilatlanmış olan Ahileri karşısında buldular. Ahiler, devletin Köseadağ Savaşı ile zayıfladığı bu dönemde, gösterdikleri direniş sonucu Moğollara ağır kayıplar verdirdiler. Savaşın şiddeti Debbaglar Çarşısı bölgesinde yaşanırken Ahiler, şehri günlerce savundular. Moğolların kuşatmayı kaldıracağı sırada Ermeni asıllı bir muhafızın ihaneti sonucu ahiler kılıçtan geçirildi ve şehir yakılıp yıkıldı (Çayırdağ, 2022). Anadolu'nun farklı yerlerinde gösterilen mücadelelerle örnekler çoğaltılabilir. Bu örnekler ahilerin askeri anlamda önemli bir görev üstlendiklerini göstermektedir.

1.1.3.2. Sosyal/Kültürel Fonksiyonları

Ahilerin, eğitimden törenlere, misafir ağırlamadan, toplantılara kadar çok zengin bir sosyal/kültürel hayatı vardır.

Eğitim: Ahilik kültürü, toplumsal hayatın tamamını ihtiva eden bir kültürdür. Bu sebeple Ahiler, üyelerinin eğitimine çok önem vermişlerdir. İslami prensipler ışığında, dünya ahiret dengesi güdülerek verilen eğitim; mesleki, askeri ve dini eğitimin tamamını kapsamaktadır. Eğitim iki bölüm halinde verilmiştir. Birincisi, ustası tarafından yetiştirileceği sanat dalının inceliklerinin öğretildiği iş başında verilen eğitimidir. İkincisi ise işe yeni giren kişinin dini ve ahlaki olarak en iyi şekilde yetişmesi için yapılan örnek olma, nasihat etme, yönlendirme, telkinde bulunma gibi iş dışı eğitim metotlarıdır. Askeri eğitim de iş dışında verilen eğitim kategorisine girmektedir (Aytekin, 2018). Ahiler, iş başı ve iş dışı eğitimi bir bütün olarak ele almakta ve ömür boyu devam eden bir süreç olarak görmektedirler.

Tören: Ahilikte, çıraklık, kalfalık, ustalık şeklinde hiyerarşik bir ilişki vardır. Bu ilişkide asttan üste geçişler belli merasimlerle yapılmaktadır. Şüphesiz bunların en önemlisi kalfalıktan ustalığa geçişte yapılan şed kuşanma törenidir (MEB, 2016).

Şed (şedd), Arapça bir kelime olup sözlükte “yünden veya pamuktan örülen bağ, kemer, kuşak, peştamal” manasına gelir. Şed uygulamasına dilimizde “şed bağlamak, şed kuşanmak, bel bağlamak” denir. İslâm'da şed kuşanma, özellikle sabır ve teslimiyetin işareti olarak görülmüştür (Algar, 2010). Ahiler, bele bağlanan kuşağa bu ismi

vermişlerdir. Şed bağlanan kişi gerçek anlamda Ahi olur ve dükkân açma hakkı kazanır. Başka bir anlamda şed, ustasından icazet alma manası taşır (MEB, 2016).

Misafirperverlik: İbn Battuta'nın ahilere dair yazdığı bölümde, bölgenin ahi babası bir tekke yaptırarak içini eşyalarla donatmaktadır. Ahiler, gün içinde kazandığı paranın bir bölümünü ahi babaya teslim etmektedir. Bu parayla tekkenin ihtiyaçları karşılanmakta ve o beldeye dışarıdan gelenler misafir edilmektedir (İbn Battuta, 2004). Ahiler, misafirler için oluşturdukları özel bütçeyle bu meseleye ne kadar önem verdiklerini göstermişlerdir.

Toplanma: Misafir edilen beldeye gün içinde kimse gelmemiş olsa bile ahiler, kurdukları tekkede yemek zamanı toplanıp beraber yemek yemekte, türkü söyleyip raks etmektedirler (İbn Battuta, 2004). Böylece ahiler arasında çok güçlü bir sosyal dayanışma mekanizması kurulmuş olmaktadır. Birlik ve beraberliğin sembolü olarak yılda bir defa yaz aylarında şehrin dışında bir mesire alanında toplanılmaktadır. Bu toplantıda, esnaf tarafından ziyafet verilmekte, gezilip eğlenceler düzenlenmektedir (Yücel - Durak, 2010).

Yaren Sohbetleri: Her birine “yaren” denilen kişilerden oluşan 20-25 kişilik grubun, uzun kış gecelerinde yaptığı sohbetlere yaren sohbetleri denilmektedir. Bu sohbetlerde dini ve kültürel kitaplar okunmaktadır. Sohbetlerin yapıldığı bu yerlere yaren odaları denilmektedir. Genelde köy ve kasabalarda olan yaren odaları, dinlenme, eğlenme ve sohbet yerleri olarak değerlendirilmektedir (Yücel - Durak, 2010).

1.1.3.3. Ekonomik Fonksiyonları

Ahiliğin dört temel hedefi vardır:

- Güçlü bir orta sınıf oluşturmak,
- Üretim yaparak kişiyi topluma yararlı hâle getirmek,
- Bireyi toplum içinde değerli kılmak,
- Esnaflar arasında karşılıklı anlayış ve güven duygusuyla iş bölümü ve iş birliği yaparak toplumda sosyal ve ekonomik dengeyi sağlamaktır (MEB, 2016).

Orta Sandıkları: Toplumda ekonomik dengeye önem veren ahiler, kendi gelirlerini artırmaktan çok tüm toplumun refah seviyesinin yükselmesini amaçlamışlardır. Elde ettikleri kazancı şahsi değil ortak sermaye olarak görmüşlerdir. Bu anlayışı fiiliyata dönüştürerek orta sandıklarını kurmuşlardır.

Dayanışma ve yardımlaşmanın bir sembolü olarak kurulan orta sandıklarının gelirleri; esnaf aidatları, bağışlar ve mülk gelirlerinden oluşmaktadır (Aytekin, 2018). İbn Battuta'nın Seyahatnamesinde de belirtildiği gibi esnaf, günlük kazancının bir bölümünü ahi babaya teslim etmektedir. Böylece ortak sermaye oluşturulup toplumun tüm kesiminin faydasına sunulmaktadır. Kapitalist sistemde olduğu gibi ihtiyaç fazlasını biriktirme ve sermayeyi âtil bırakma düşüncesi Ahilik ilkelerine aykırıdır.

Orta sandıklarının giderleri; esnafın sosyal faaliyetleri, ihtiyacı olan esnafa kredi, maddi durumu zayıflayan esnaf, hasta olduğu için çalışamayan esnaf ve fakirlere çeşitli yardımlar için kullanılmıştır (Aytekin, 2018). Böylece ekonomik anlamda bireyler arası uçurumu önleyen adil bir toplum oluşturulmuştur.

Orta sandıkları aynı zamanda birbirine borç alıp verebilmekteydi. Örneğin, debbağların orta sandığı saraçların orta sandığına borç verebilirdi. Böylece sadece aynı meslek grupları değil tüm sanatkârlar arasında dayanışma ve yardımlaşma mevcuttu (Ekinci, 1991).

Üretim: Ahiler, üretimi ihtiyacın karşılığı olarak görmüşlerdir (Yılmaz - Köse, 2022). İhtiyaca bakmadan daha fazla kazanma hırsıyla sınırsız üretimi ilke edinen Kapitalist düzenin aksine, Ahi Teşkilatı arz talep dengesini çok iyi korumuştur. Üretim ancak ihtiyaç kadar yapılabilmektedir. İhtiyacın ötesinde bir üretim israf olarak görülmüş ve yasaklanmıştır.

Ahilikte üretilen malın çokluğunda değil kalitesinde rekabet vardır. Ahi reisleri tarafından çarşı zaman zaman denetlenir, bir ahiye yakışmayacak kalitesiz mal üretildiği tespit edilirse o esnaf, sanatına göre farklı cezalara çarptırılırdı. Örneğin, ayakkabıcılar çarşısında genel standartlara uymayan bir ayakkabı üretildiği tespit edilirse o ayakkabı, ibret olması için ayakkabıcının damına atılırdı. Buna “pabucu dama atılmak” denirdi. Yine üretilen aynı cins ürünlerin olduğu dükkânlar yakın yerlerde konuşlanmışlardır. Böylece üretici açısından, kendi içinde denetlenip eksikleri giderilen bir otokontrol mekanizması kurulmuş, tüketici açısından ise bir mala ulaşma kolaylığı sağlanmıştır (Yücel - Durak, 2010).

Ahinin iş ve meslek ahlakını kısaca özetleyecek olursak:

- Ahinin bir işi, sanatı olmalıdır.
- Ahi, yeteneğine uygun tek bir işte çalışmalıdır. Birden fazla işle uğraşmak, iş değiştirmek hoş görülmemiştir.

- Ahi, üretimde kaliteliyi ilke edinmelidir.
- Ahi, hak ettiğinden fazlasına göz dikmemelidir.
- Ahi, ustasına ve sanatının pirlerine gönülden bağlı olmalı, onları örnek almalıdır.
- Ahi, ihtiyacından fazlasını muhtaçlara yardım için kullanmalıdır.
- Ahi, makam sahibi kişilerin kapısına gitmemelidir (Ceylan, 2013).

1.1.3.4. Dini/Ahlaki Fonksiyonları

Ahi Teşkilatı, gençleri aylaklıktan kurtararak bir sanat sahibi olmalarını sağlıyordu. Bunun yanında askeri eğitim veriyor, gençleri ahlaki vasıflarla donatıyor ve bu gençlerin toplum içinde sosyalleşmesine katkıda bulunuyordu. Dünya ve ahiret dengesini gözetken çok yönlü ideal bir insan tipi yetiştiriyordu.

Ahinin ahlaki ilkeleri, fütüvvetname denilen edep ve erkân kitaplarında yazılmıştır. Ahiler, kendileri için bir tüzük işlevi gören fütüvvetnamelere çok önem vermişlerdir. Fütüvvetnameler, insanın toplum içinde yaşamını şekillendiren ahlaki kuralları içermektedir. Ahiliğe girmiş bir kişi, fütüvvetnamelerde yasak ve yapılması gereken 740 kuralı hayatında tatbik etmelidir. Bunlar; yeme, içme, konuşma, alışveriş, komşuluk, hasta ziyareti gibi günlük hayatta devamlı uygulanan genel kaidelerdir (Aytekin, 2018).

Yazılan fütüvvetnamelerin ortak esasları; nefesine hâkim olmak, iyi huylu olmak, Allah'ın emirlerine uymak, yasaklarından sakınmak, iyi kalpli, cömert ve misafirperver olmak, din ve mezhep gözetmeksizin bütün insanları sevmek, hile yapmamak, yalan söylememek, iftira ve dedikodudan sakınmak, hak ve adaletin tarafında olmak, zulme ve haksızlığa karşı koymaktır (Çağatay, 1974).

Bu fütüvvetnamelerde üçü açık, üçü kapalı olması gereken altı önemli ilke belirlenmiştir:

Ahinin 3 şeyi açık olmalıdır: Eli açık, kapısı açık, sofrası açık olmalıdır.

Ahinin 3 şeyi kapalı olmalıdır: Gözü kapalı, dili kapalı, beli kapalı olmalıdır (Aytekin, 2018).

Yine fütüvvetnamelerde ahiyi Ahi Teşkilatından çıkaran haramlardan bahsedilmiştir. Bunlar; şarap içmek, zina yapmak, dedikodu ve iftira etmek, münafıklık yapmak, kibirlenmek, sert ve merhametsiz davranmak, haset etmek, kin tutmak, affetmemek, sözünde durmamak, yalan söylemek, emanete ihanet etmek, gözünü harama çevirmek,

kişinin ayıbını örtmemek ve onu açığa vurmak, cimrilik yapmak, koğuculuk ve gıybet etmek, hırsızlık yapmaktır (Çağatay, 1974).

Her esnaf grubu öncelikle ustasına gönülden bağlı olur, sözünü dinler, mesleği öğrenir ve bir Peygamberi, sahabeyi ya da veliyi pir kabul etmektedir. Şed kuşanması o pirin adına yapılmakta ve dükkân onun adına açılmaktadır. Esnaf pirlerinden bazıları şunlardır:

- Çiftçilerin piri Hz. Âdem,
- Terzilerin piri Hz. İdris,
- Marangozların piri Hz. Nuh,
- Saatçilerin piri Hz. Yusuf,
- Çobanların piri Hz. Musa,
- Demircilerin piri Hz. Davud,
- Tüccarların piri Hz. Muhammed,
- Dericilerin piri Ahi Evran,
- Berberlerin piri Selman-ı Farisidir (Gölpınarlı, 2011, 76).

Genel olarak Ahi Teşkilatı, sözünün eri, güvenilir, veren el olmayı önemseyen, iş ahlakı bilinci oluşmuş, bencillik duygusundan arınmış, hak edene hakkını tam ve zamanında veren, üstün meziyetlerle donanmış kâmil insan yetiştirmeyi hedeflemiştir. Diğer taraftan Bacıyan-ı Rum, “aşına, eşine, işine sahip ol” öğüdüyle toplum ahlakını tamamlayıcı bir rol üstlenmiştir (Ceylan, 2013).

1.1.4. Ahilik Teşkilat Yapısı

Ahi Teşkilatı, halkın bizzat kendisinin oluşturduğu sivil toplum kuruluşudur. Bu teşkilat içinde hiyerarşik bir düzen oluşturulmuştur. Önceleri resmi otorite dışında olan teşkilat, 16. yüzyıldan sonra devletin tasdik ettiği yarı resmi bir kuruma dönüşmüştür. Bu değişimden sonra teşkilatın tepe noktasında bulunan Ahi Baba'ya Kethüda ismi de verilmiştir. Ancak bu değişim sadece isim üzerinde kalmış, ahilik kaideleri geçerliliğini korumuştur.

Ahilikte, yönetilenler ve yöneticiler olmak üzere iki çeşit hiyerarşiden bahsedilebilir. Yönetilenler yamak, çırak, kalfa ve ustadan oluşmaktadır. Bu grup, faal olarak üretimle meşgul olan, birliğin maddi gelir kaynağıdır. Bu gruba üreticiler de denilebilir.

Yöneticiler ise kethüda (ahi baba), yiğitbaşı, işçibaşı, ehli hibre (2 kişi) olmak üzere 5 kişiden oluşmaktadır (Demir, 1998).

1.1.4.1. Ahi Teşkilatında Üreticiler

Yamak: Esnaf olacak gencin ahilik içindeki ilk durağıdır. Yamak, 10 yaşından küçük olamaz ve yamağın işe gidiş gelişi velisi tarafından yapılır. Yamak, 2 sene boyunca meslek eğitimi alır ve ücret ödenmez.

Çırak: Yamağın ustası, kalfası ve velisi toplanarak genci çıraklığa terfi ettirirler. Çırağa haftalık bir ücret belirlenir. 2 haftalık ücretinin muadili, ustası tarafından orta sandığa terfi harcı olarak yatırılır.

Kalfa: 3 yıl çıraklık yapan eleman, kalfalığa terfi eder. Kalfa, ustasının olmadığı zamanlarda ustasına vekâlet eder.

Usta: Kalfalıktan ustalığa terfi için bazı şartlar vardır. 3 yıl kalfalık yapması yanında hakkında şikâyet olmaması, verilen görevleri eksiksiz yapmış olması, sanatına değer vermesi, kazancını helal yoldan temin ediyor olması da ustalık için şarttır. Kalfa, şartları yerine getirdiği takdirde ustası yönetime bilgi verir. Yönetim, kalfanın yeterli mesleki ve ahlaki olgunluğa erdiğini gözlemlerse ustalık için onay verir. Daha sonra gerekli öğütler verilir ve şed kuşanma töreniyle ustalığa terfi gerçekleşir (Uslu, 1982). Böylece Ahilik, üç aşamalı bir eğitim sistemine dayanmaktadır.

1.1.4.2. Ahi Teşkilatında Yöneticiler

Kethüda (Ahi Baba): Yönetim kurulunun birinci üyesidir. Toplantılara başkanlık eder. Esnafın genel eğitimi ile alakadar olur.

Yiğitbaşı: Yönetim kurulunun ikinci üyesidir. Ahi Babanın yardımcısıdır. Vazifeleri; orta sandığı idare etmek, esnafın ihtiyacı olan hammaddeyi temin etmek, şed kuşanma törenlerini idare etmek, esnafın disiplin cezalarını tatbik etmektir.

İşçibaşı: Yönetim kurulunun üçüncü üyesidir. Teşkilatın teknik elemanı vazifesi görür. Üretilen malların kontrolü, kalitesiz ürünlerin imhası ve üretimdeki standardizasyonun korunması işleriyle ilgilenir (Ekinci, 1991).

Ehl-i Hibre: Osmanlı hukuk literatüründe kullanılmış olan bu kavram Arapça olup, hâlihazırda Türk hukukunda “bilirkişi” kelimesiyle aynı manaya gelmektedir (Şafak, 1994). Bir nevi hakemlik görevi gören ehl-i hibre, esnaf içinde çokça sevilen ve sayılan

bir zümredir. Esnafın kendi içinde, esnafla yönetim arasında ya da yönetim içinde meydana gelen anlaşmazlıkları çözmekle görevlidir.

Yönetim kurulu tarafından, Ahi Baba başkanlığında iki haftalık süreçlerde ayın birinci ve üçüncü Cuma günleri toplanılarak esnafla ilgili meseleler görüşülür ve alınan kararlar değerlendirilir (Ekinci, 1991).

Büyük Meclis: Ahilerin en yetkili üst organıdır. Bir yerleşim yerindeki tüm esnaf şeyhlerinin katılımıyla her ayın son cuma günü toplanılarak gündem görüşülür. Esnaf şeyhleri, aralarından birini Ahi Baba Vekili seçmektedir. Büyük Meclisin görevleri şunlardır:

1. Esnaf şeyhlerinin esnafa karşı davranışları takip etmek,
2. Yöneticilerin toplantı yapıp yapmadıklarını kontrol etmek,
3. Yöneticilerin verdiği cezaların denetimini yapmak ve uygulamasını denetlemek,
4. Yöneticilerin karara bağlanamayan konularını karara bağlamak,
5. Esnaf şeyhlerinin yıllık hesaplarını kontrol etmek,
6. Hakkında şikâyetle bulunan esnaf şeyhleri ile ilgili şikâyet konusunu incelemek, suçu sabit olanları cezalandırmak,
7. Hükümet ile bağlantı kurarak esnafın problemlerini çözüme kavuşturmak,
8. Esnaf adına hükümetle görüşmek,
9. Ahi Baba Vekili tarafından eklenmek istenen maddeleri görüşmek.

Hükümetle yapılan görüşmelerde bir netice alınamazsa bir sonraki gün memleket toplantısı yapılır. Bu toplantıya yerleşim yerinin ileri gelenleri davet edilir. Buradan da bir netice çıkmazsa Ahi Baba Vekili, sorunu çözünceye kadar devlet yetkilileri ile görüşmeye devam eder (Ceylan, 2013).

1.1.5. Ahiliğin Amacı ve Felsefesi

Ahilikte asıl amaç, insanın dünya ve ahiret mutluluğuna ulaşmasını sağlamaktır (Ceylan, 2013). Bu anlayışla bir Ahi, ahireti için dünyasını terk etmeyip yaşadığı yeri en güzel bir biçimde imar etmeye çalışır. Çalışarak, üreterek çevresine de faydalı olur. Aynı şekilde dünyası için de ahiretini geri plana bırakmaz. Çalışma hayatı içinde ibadetlerini aksatmaz. Çevresindeki insanlarla kul hakkı ölçülerine riayet ederek iletişim kurar. Çalışmayı bizzat ibadet olarak görür. Böylece dünya ile ahiret arasında muazzam bir denge kurmuş olur.

Ahiliğin amaçlarından bir diğeri toplum huzurunu korumaktır (Ekinci, 1991). Bunun için toplumda dayanışma ve birlik ruhu rüzgârı eser. Zengin ile fakir arasında, esnaf ile müşteri arasında, devlet ile millet arasında iyi ilişkiler hâkimdir. Orta sandık uygulamasında da görüldüğü üzere toplumun hiçbir ferdi dışarıda bırakılmamış, toplumun huzuru tek tek tüm fertlerin huzuru olarak görülmüştür.

Ahilik, ahlak ve erdem sahibi insan yetiştirmek suretiyle ideal toplumu oluşturmayı gaye edinir (Darı, 2017). Toplumun değişmesi ve düzelmesi ancak toplumu oluşturan tek tek insanların değişmesi ile mümkündür. Nitekim Yüce Allah kitabında “Bir toplum kendisindekini değiştirmedikçe Allah onlarda bulunanı değiştirmez” (*Kur’an-ı Kerim Meali*, 2011, Rad 13/11) buyurmuştur. Ayet-i kerimden de anlaşılacağı üzere ideal toplum, ahlaki terbiyeden geçmiş insanlarla inşa edilebilir. Ahi Teşkilatı da bu amaçla temelde insanın eğitime önem vermiş, kâmil insandan faziletli bir topluma giden değişimi kendine hedef edinmiştir.

Ahilikte bir diğer amaç, adil bir düzen kurmaktır (Ekinci, 1991). Tek düze bireylerden oluşan toplumun aksine, zengin fakir gibi farklı statüde insanlar bulunabilir. Bu farklılık adaletli düzene aykırı bir durum değildir. Ancak adaletin hâkim olduğu bu toplumda, güçlünün zayıfı ezmesine müsaade edilmez, haksız kazanca şiddetle karşı çıkılır.

1.1.6. Ahiliğin Günümüze Yansımaları

Ahiliğin günümüze yansımaları, kültürel yansımaları ve modern iş dünyasına yansımaları olarak iki açıdan değerlendirilebilir.

1.1.6.1. Kültürel Yansımaları

13. yüzyılda Ahiliğin kuruluşundan itibaren yapılagelen ritüeller, günümüzde azalmış olsa da izlerini devam ettirmektedir (Yücel - Durak, 2010). Anadolu’da bu kültürü devam ettiren yerlerde;

- Denizli’de “Ahi Sinan Sofrası” adıyla düzenlenen törende esnaf, her yıl binlerce kişiye yemek ikramında bulunmaktadır.
- Kalfalıktan ustalığa geçişlerde şed kuşanma törenleri yapılmaktadır.
- Esnaf, sabah dükkânlarını dua ile açmaktadır. Dua yapılmadan alışverişe başlanmamaktadır.

- Dükkanlarda “Ahilik Nasihatı” yazıları bulunmaktadır. Bu nasihatlerde; harama bakma, haram yeme, haram içme, yalan söyleme, kanaatkâr ol, kimseyi kandırma, yanlış ölçme, eksik tartma gibi ahlaki ilkeler bulunmaktadır (Aytekin, 2018).
- Mudurnu’da her Cuma sala verildikten sonra “Esnaf Duası” yapılmaktadır. Duanın akabinde esnaf tarafından çeşitli ikramlar yapılmaktadır.

Ayrıca her yıl Eylül ayı içerisinde Kurulca belirlenen bir tarihte Ahilik Haftası kutlamaları yapılmaktadır. Kutlamalar, tüm illerde yapılmakla birlikte merkezi Kırşehir’dir. Bu kutlamalarda fuar, sergi gibi faaliyetler; konferans, seminer, sempozyum gibi bilimsel toplantılar; resim, şiir, kompozisyon ve benzeri yarışmalar; film, tiyatro, müzik dinletisi faaliyetleri düzenlenir (Ahilik Haftası Kutlamaları Yönetmeliği, 13 Ağustos 2008).

1.1.6.2. Modern İş Dünyasına Yansımaları

Günümüz modern çalışma hayatımıza yeni giren etik, kalite, müşteri memnuniyeti gibi kavramlar, Ahilikteki esnafın iş anlayışıyla paralellik göstermektedir. Ahilik anlayışının modern iş hayatındaki izlerine birkaç örnek verebiliriz:

- Modern iş dünyasında ortaya çıkan müşteri odaklılık veya müşteri memnuniyeti kavramları ile Ahilikte müşterinin velinimet olarak görülmesi aynı anlayışın ürünüdür.
- Ahiliğin ahlak anlayışı, günümüzde etik kavramıyla modernize edilmiştir.
- Ahilik Teşkilatı, dünyada ilk kabul edilen standartlar kanununu II. Beyazıt Döneminde hazırlayarak uygulamaya geçirmiştir. Günümüzde üretim standartları, ISO 9000, Sosyal Sorumluluk Standardı SA 8000 gibi kavramlarla ifade edilmektedir.
- Ahilikte kaliteli üretim anlayışının kuralları, günümüzde Toplam Kalite Yönetimi (TKY) ile belirlenmektedir (Yücel - Durak, 2010).
- Ahi esnaflarından demir, bakır cinslerinden dayanıklı mal üreticileri, ürünlerinin üzerine kendi işaretini kazımaktadır. Bu işaret üreticinin kalite belgesidir. Aynı şekilde günümüzde standartlara uygun, kaliteli ürün bilincinin yerleştirilmesi ve artırılması için hizmet veren TSE (Türk Standartları Enstitüsü), standartlara uygun üretilen işletmelere TSE amblemini ürünlerinin üzerinde kullanma hakkı vermektedir.

- Bugünkü 4077 Sayılı Tüketicuyu Koruma Kanunu, Ahilikte standartlara uymayan esnafın ikaz, para cezası, ihraç edilmesi gibi cezaları kapsamaktadır (MEB, 2016).
- Ahilikte aynı veya benzer ürünü üreten esnaflar bir arada bulunmaktadır. Böylece kendi içinde bir otokontrol mekanizması oluşturulmakta ve müşterinin mala ulaşması kolaylaştırılmaktadır. Günümüzde ise kuyumculuk, demircilik, giyim, sahaf gibi işletmelerin bir arada faaliyet gösterme uygulamaları aynı anlayışın tezahürüdür.
- Ahilik teşkilat yapısında yamak, çırak, kalfa olarak bulunan elemanların ahlaki ve mesleki eğitimlerine çok önem verilmektedir. Günümüzde de 3308 Sayılı Meslekî Eğitim Kanununda çırak, kalfa ve ustaların eğitimlerine yönelik düzenlemeler yer almaktadır (Kanik, 2020).
- Ahilik Teşkilatı, günümüzde faaliyet gösteren Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Türk Standartları Enstitüsü (TSE), kooperatifler, oda ve meslek birliklerinin görevlerini kendi bünyesinde toplamıştır. Bu ve benzeri birçok müessesenin ana gövdesini oluşturmuş ve kuruluşlarına öncülük etmiştir (Ceylan, 2013).

1.2. Mudurnu Özelinde Günümüz Ahilik Uygulamaları

13. yüzyılda Anadolu’da kurulan Ahilik Teşkilatı günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır. Bugün Ahiliğin organik olarak yaşatılmaya devam edildiği yerlerin başında Bolu’nun Mudurnu ilçesi gelmektedir. Bu bölümün ikinci kısmında Ahiliğin bu önemli merkezlerinden olan Mudurnu ele alınacaktır.

1.2.1. Tarihi ve Kültürel Olarak Mudurnu

Tarihi ve kültürel özellikleriyle ön plana çıkan Mudurnu, coğrafi olarak da tarihi İpek Yolu üzerinde olması nedeniyle canlılığını korumuştur. Mudurnu’nun geçmiş yüzyıllara göre pek çok özelliğini koruyarak günümüze ulaştığı görülmektedir (Özkaya, 2000).

17. yüzyılın önde gelen gezginlerinden Evliya Çelebi, Mudurnu’yu iki defa ziyaret etmiştir. Seyahatnamesine Mudurnu’nun ismiyle ilgili, şehrin tekfurların

yönetimindeyken, Bursa Tekfurun kızı Muturnı'dan 1 aldığını söylemektedir (Bolu Valiliği, 16 Ağustos 2023). Tekfur, kızının adına, şu anki yerleşim yerinin doğusuna bir kale yaptırmış ve bu kalenin etrafında Mudurnu gelişmeye başlamıştır. Zamanla kalenin ismi kasabanın adı haline gelmiştir. Ertuğrul Gazi, bu kaleyi fethetmek istemiş; ancak fethi ona nasip olmamıştır. Osman Gazi padişah olduğunda 1322 yılında “Bismillah” diyerek ilk gazasını Mudurnu kalesine gerçekleştirmiştir (Evliya Çelebi, 2006, ss. 343-344; Mudurnu Kaymakamlığı; Mudurnu Belediyesi, 16 Ağustos 2023). Bu bilgilerden Mudurnu'nun Osmanlı'nın ilk zamanlarından beri hep ilgi duyulan bir yer olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca 1374 yılında şehzadeliliği döneminde Yıldırım Beyazıt tarafından yaptırılan Cami, 1546'da Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılan Cami, 1890'da ahşap olarak inşa edilen saat kulesi ve diğer tarihi eserler Mudurnu'nun önemli bir merkez olduğunu göstermektedir.

1.2.2. Mudurnu Nüfusu

Geçmişte en büyük kazalardan biri olan Mudurnu, tarihte hep kalabalık bir bölge olmuştur. 14. yüzyılda yaşamış İbn Battuta seyahatnamesinde, Mudurnu'da bir esnaf ile dil farklılığı sebebiyle yaşadığı bir anlaşmazlığı anlattığı bölümde Mudurnu'nun çok kalabalık olduğunu, öyle ki Mudurnu ziyaretlerinde hayvanları bağlayacak yer bulamadıklarını yazmıştır. İbn Battuta, Mudurnu'da “tuhaf bir olay” olarak kaydettiği hadiseyi şu şekilde anlatmıştır:

“Cuma namazı vaktinde Muturnî (=Mudurnu) kasabasına girerek bir ahı tekkesine indik ama yolcusu çoktu buranın; hayvanlarımızı bağlayacak bir yer bulamadık! Önce Cumayı kıldık. Bir yandan kar ve soğuk, öte yandan bineklerimizi bırakacak bir yer bulamamanın sıkıntısı içinde yöre halkından bir hoca ile tanıştık; selâm verdi ve Arapça bildiği anlaşılınca sevincim bir kat daha arttı! Çarşıya gittik, bir dükkâna vardık. Adamdan ‘semen’ (=Arapça yağ) istedik. Bize beklememizi iş aret etti ve orada duran çocuğu gösterdi. Parayı ona verdik. Aradan bir saat kadar

1 Mudurnu Belediyesi resmi internet sitesinde bu isim, Matarni ya da Moderna olarak geçmektedir. Bu isim zamanla Mondernes, Monderna, Mudurlu olarak söylenmiş ve Mudurnu'ya dönüşmüştür.

2 Her ne kadar Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde Mudurnu'nun fetih tarihi 1322 olarak geçse de Mudurnu Kaymakamlığı ve Mudurnu Belediyesi sitelerinde Mudurnu'nun Osmanlı topraklarına katılma tarihi 1307 yılı olarak belirtilmektedir.

geçtikten sonra çocuk bir balya ‘tibn’le (=saman) geri geldi! Bunları alacağımızı, ama yağ da istediğimizi tekrarladık. Bu lafım üzerine satıcı: “İşte semen budur!” cevabını verdi! Anlaşıyor ki Arap dilindeki ‘tibn’ sözcüğünün karşılığı Türkçe samandır. Oysa Arapçadaki ‘semen’in karşılığı Türk dilinde ‘rûgân’dır (=yağ). Biz Arapça ‘semen’ deyince onlar saman getirdiler oysa yağ anlamına gelen rûgân kelimesini söylemeliydik” (İbn Battuta, 2004, 607-608).

Mudurnu, nüfus yoğunluğundan dolayı savaşlarda en fazla asker istenen yerlerden biri olmuştur. Mesela 19. yüzyılda Bolu’dan 150 asker istenirken Mudurnu’dan 120 asker istenmekte ve bu sayının genellikle 105’e düşürüldüğü görülmektedir. 1834’te İrade-i Seniyye (Padişah emri) çıkarılmış ve İstanbul’a göçlerin önlenmesi için alınan tedbirler Mudurnu için de alınmıştır. Mudurnu’ya yollanan fermanla halkın bulunduğu mahalle ve köyde iskân ettirilmesi, başka yere gidecek olanların muhtar tarafından kayıt altına alınması istenmiştir (Özkaya, 2000).

Günümüzde Mudurnu nüfusu, geçmişe nazaran düşük düzeydedir. 2022 yılı Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre merkez nüfusu 5.428, köyler 13.028 olmak üzere toplam Mudurnu nüfusu 18.456’dur. Bu sayı geçen yıla göre %9,3 azalmıştır (TÜİK, 9 Ağustos 2023).

Mudurnu nüfusunun durumu böyleyken Mudurnu halkının da önemli özellikleri vardır. Misal vermek gerekirse, Mudurnu halkının çok dürüst olduğu bilinmektedir. Mudurnu şeriiye sicillerinde belirtildiğine göre; Şubat 1819’da Sivas tüccarlarından Seyyid Mehmed Ağa, bir kahvede gecelemiş ve sabah Bolu’ya hareket etmiştir. Ancak altınlarını kahvede unutmuştur. Kahvede bulunan Akkaş oğlu Abdullah, altınları bulup kahvedeki kişilere sayısını tespit ettirdikten sonra mahkemeye teslim etmiştir. Bulunan altınlar; 32 İstanbul Mahbubi altını, 7 Mısır altını, 1 Mahmudiye, 148.5 rub’iyedir. Ayrıca Mudurnu’da ölen bir kişinin varisleri bulunmazsa bu kişinin malları Beytü’l-Mâl’e gönderilirdi (Özkaya, 2000). Mudurnu’da yaşanan bu olayların altyapısını oluşturan dürüstlük ilkesi, Ahiliğin Mudurnu halkı üzerinde bir yansıması olarak görülebilir.

Bir Ahilik kenti olarak bilinen Mudurnu için Evliya Çelebi şu ifadeleri kullanmıştır: “Bütün reâya ve berâyâsı gayet rençber kavimdirler. Ve ehl-i sünnet, takva sahibi, dindar ve garip dostudurlar. Tamamı tevhid ehli ve namaz kılan insanlardır” (Evliya Çelebi, 2006, s. 345).

Geçmiş yüzyıllarla Mudurnu’da herhangi bir ayaklanma olayı olmamıştır. Ayrıca Mudurnu şeriyeye sicillerine göre fazla bir mahkeme olayı da yaşanmamıştır (Özkaya, 2000). Mudurnu, 15 Eylül 2017 tarihinde yaşamın kolay olduğu kentlerin uluslararası ağı olarak bilinen Cittaslow’un (sakin şehir) 15. üyesi olarak ilan edilmiştir (MB, 2018).

1.2.3. Mudurnu’da Çalışma Hayatı

Çalışma hayatında ise Mudurnu’da tavukçuluğun önemli yeri bulunmaktadır. 19. Yüzyılda yetiştirilen tavukların Matbah-ı Amire’ye (Saray Mutfağı) gönderildiği, bunun karşılığında bazı vergi kolaylıkları sağlandığı bilinmektedir (Özkaya, 2000). Türkiye’nin önemli markalarından biri haline gelen “Mudurnu Tavukçuluk” 2002 yılında iflas etmesine karşın günümüzde tavukçuluk, Mudurnu’nun önemli gelir kaynaklarından olmaya devam etmektedir. Beyaz et sektöründe tek başına Mudurnu, Türkiye’nin %10-15’lik ihtiyacını karşılamaktadır (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı., 16 Ağustos 2023). Tavukçuluk fabrikasının önünde Mudurnu’nun simgesi haline gelmiş tavuk heykeli bulunmaktadır. Heykelin alt kısmında ise ilçenin tavukçuluktaki rolüne dikkat çekmek adına “Yumurta Tavuktan, Piliç Mudurnu’dan” yazısı yer almaktadır.

Ormancılık aynı şekilde Mudurnu için önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Orman bakımında zengin olan Mudurnu, İstanbul’un yakacak ihtiyacını temin ettiği ve Tersane-i Amire’nin (Osmanlı Donanma Tersanesi) kereste gereksinimini karşıladığı bilinmektedir (Özkaya, 2000). Evliya Çelebi de Mudurnu ziyaretinde bu duruma şahit olmuş, kereste ve tahtaların arabalar ile iskelelere gelip oradan gemiyle İstanbul’a ve başka diyarlara gittiğini söylemiştir (Evliya Çelebi, 2006, 345).

Genel olarak el sanatları bakımından oldukça zengin olan Mudurnu, iğne ve iğne oyacılığı konusunda da çok gelişme göstermiştir. Hatta bu sanat dalında ülke genelinde ün kazanmıştır (Özkaya, 2000). Evliya Çelebi, Mudurnu için “Eski şehir, iğne yurdu. Bolu toprağı, Mudurnu Kalesi” ifadelerini kullandıktan sonra Mudurnu’daki iğnecilik sanatından övgüyle bahsetmektedir. Seyahatnamede Mudurnu’da iğnecilik hakkında şunları kaydetmiştir:

“Genellikle iğneci dükkânları çoktur. Bütün Anadolu diyarına ve diğer bölgelere bu şehirden nice bin yük iğne gider. Bu şehrin küçüğü ve büyüğü iğneciler olduğundan bu şehrin ismine tarihçiler beldeler isimleri içinde "Dar-ı sūzen (iğne yurdu)" derler. Bütün iğne yapımcıların anlattıklarına göre dükkânlarda ve hanelerimizde 1.100 adet iğne tezgâhı ve hadde (madeni tel yapmağa, mahsus

elikten mamul alet) dolapları vardır, derler. Gerçekten de bütün kadınları da Davud sanatında iğnecilerdir. Onun için bu Őhrin "kız iğnesi" derler. Küçük hayal nakıŐ iğnesi vardır, lemce beğenilir, ama hakr ona hayranım öyle küçük iğneyi öyle çabukça yaparlar ki iğne deliğinden 500 yıllık yol gökyüzünü seyr edenin gözü ermez ve sıkıntısı karına değmez, gayet ucuzdur. İğnesine göre en aŐağısının yirmisi, bir akçeye, en ykseğinin onu, bir akeyedir” (Evliya Çelebi, 2006, 343-345). Bütün halkı onunla "el-Ksib Habibullah (Alın teriyle kazanan, Allah'ın sevgilisidir)" deyip geçinirler. Terzilerin piri Hazret-i İdris duasıyla, demircilerin piri Hazret-i Davud duasıyla bu iğnecilere Cenab-ı İzzet bir bereket vermiş. Zekât ve sadakalarından görme kuvvetlerinin fazla olması için bütün fukaralara iğne dağıtırlar” (Evliya Çelebi, 2006, 343-345).

Evliya elebi'nin bu gözlemleri, Mudurnu halkının Ahilik geleneklerini sürdürdüklerini ve çalışmak, emek, bereket, cömertlik gibi değەرlere sahip çıktıklarını göstermektedir. Geçmişte Mudurnu için önemli el zanaatlardan olan iğnecilik sanatı, günümüzde Mudurnu kadınları tarafından devam ettirilmektedir. Evinde ya da dükkânında çalışarak kendi orijinal motifleriyle üretime katkıda bulunmaktadırlar. Ahilikte kadınlara iş dünyasında verilen önem Mudurnu'da da kendini göstermektedir.

Görsel 1: Nesilden Nesile Aktarılmış Birkaç Yüzyıllık İğne Oyası

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir, 8 Ağustos 2023

Görsel 2: Kültür Bakanlığı Envanterinde de Bulunan Bir İğne Oyası İşlemesi

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir, 8 Ağustos 2023

1.2.4. Mudurnu’da Ahilik Uygulamaları

Mudurnu’da el zanaatlarının zayıflamasına karşın Ahilik uygulamaları günümüze ulaşmayı başarmıştır. Türkiye’de ilçe düzeyinde Ahilik gelenek ve göreneklerini yaşatmaya devam eden tek ilçe Mudurnu’dur (Esen - Büyüker, 2011). Yaşatılan uygulamalardan bir tanesi her hafta cuma günleri aksatılmadan yapılan esnaf duasıdır.

Esnaf duası, Mudurnu’da yüzyıllardır süren bir Ahilik geleneğidir (Süme, 2013). Cuma günleri sala verildikten hemen sonra yapılır. Esnaf dükkanlarının önlerine çıkarak yapılan duaya hep beraber âmin derler. Dua, Orta Çarşı ve Demirciler Çarşısı olmak üzere iki yerde aynı anda yapılır. Orta çarşı esnafı, oturdukları yerden çalıştıkları için ayakta, demirciler ise ayakta çalıştıkları için oturarak dua ederler. Bu davranış, zanaatkârların birbirlerine ve onların yaptıkları işe bir saygı göstergesi olarak kabul edilir. Çok yakın zamana kadar uygulanan bu sistemin oturularak dua edilen kısmı, üst sokaktaki demirci ustalarının çok azalması sebebiyle 4-5 kişi ile devam etmektedir. Demirci ustaları, sayıları azalmış olsa da bu değerli uygulamanın devamı için özel gayret sarf etmektedirler. Dua sonrasında hayır yapmak isteyen esnaf, hayır ekmeği, helva, pilav gibi ikramlarda bulunmaktadır. İkramı alanlar hayır sahibi esnafa, ailesine ve ölmüşlerine dualar ederler.

Görsel 3: Her Cuma Saladan Hemen Sonra Yapılan Esnaf Duası

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir, 11 Ağustos 2023

Görsel 4: Esnaf Duası Sonrası İkram Dağıtımı

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir, 11 Ağustos 2023

Esnaf duası şu şekildedir:

“Euzü billahimineşşeydanirracim, Bismillahirrahmanirrahim.

Elhamdulillahirabbil alemin, vessalatü, vessalamü alâ rasulina Muhammedin ve alâ âlihi ve sahabihi ecmain. Subhane rabbiyel aliyyil ağlel vehhab. İftehlena hayrel bab. Allahümme rabbeneftahbil hayr, lekum bil hayr, vec-al âgibete ümürane bil hayr, teveffena müslimen ve elhigna bissalihin.

Hazreti Rasuli Ekrem, ve nebiyyi muhterem, mürşidi alem, sallallahutealâ aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerinin pâk, münevver, mudahhar, mücella, aziz, latif ruhi şerifleri için âl ve ashabı için cihari yâri Güzin, rıdvanuhhahi tealâ aleyhim ecmain hazaratının ervahı için piri piran Pirimiz Ahi Evran Muhammed yar ekber yemeni piri fenadat Selmanu Pak Cömerdi Gasap İdris Nebi Davud Nebi şeyh şazeli Zeynel Abidin, ve men akdaru veli cümle gelmiş pirlar üstadlar ervahı için bakide kalan üstadların selameti için vakti selah yevmü Cuma mübareke olması için işler güçler asan olması için garipler ve mazlumlara ervahı için cumhuri müsliminin sıhhat ve selameti için hastalara şifa dertlilere deva borçlulara eda esir ve mahpus olanlara hayırlı halas vadesi tamam olanlara iman Kuran nasip eyle

yarabbi Allahümme salli alâ seyyidina Muhammediv ve alâ âli seyyidina Muhammed salaten tuncina bihâ min cemiil ahvali vel âfât ve tegdilena bihâ cemiil hacât ve tudahirunâ bihâ min cemiis seyyiât ve tereğunâ bihâ eğled derecât ve tûbelliğnâ bihâ ebsali gayet min cemiil hayrât fil hayati ve beğdal memat birahmetike yâ erhamerrahimin.

Cumamızın mübarek olması için dağıtılan hayır sahiplerinin ahirete intikal eden bil cümle mevtalarının ruhları için uzaktan ve yakından buraya gelip el açıp amin diyen cemaatımızın da ahirete intikal eden bil cümle mevtalarımızın ruhları için Habibullah ruhi için Allah rızası için el-Fatiha” (Mudurnu Ahiler Müzesi, 2023).

Mudurnu esnafının çok önem verdiği bu duanın özel anlamları vardır. Cuma günü yapılmasının sebebi, bu özel günün bereketinden istifade etmektir. Bu dua, esnaf arasında kardeşlik duygularını pekiştirmek, birlik ve beraberliği güçlendirmek için yapılmaktadır. Dua yapılırken karşılıklı durulması, esnaf için her zaman yüz yüze bakılacağı, arada dargınlık küslük olmaması gerektiği anlamlarını taşımaktadır.

Bu duanın başka bir önemi de yeni bir işyeri açacak olan esnaf, cuma günleri bu duadan sonra açılış yapmaktadır. Çarşının diğer esnafları da açılışı yapılan dükkâna giderek bereketli olmasını ve hayırlı kazançlar sağlaması için hep birlikte dua etmektedirler.

Mudurnu’da Ahilik geleneklerinden bir diğeri de şed kuşanma törenidir. Bir usta yanında uzun süre çalıştıktan sonra, mesleğinin ustalığını, tüm inceliklerini ve iş ahlâkını kazanmış olan gence, törenle şed kuşatılır. Dualar ve öğütlerle kuşatılan şed, peştemale benzer bir kumaş parçasıdır. Ancak, bir ehliyet, diploma gibidir. Bunu kuşanan genç, işinde usta olmuş demektir (Esen - Büyüker, 2011). Günümüzde çırakların oldukça azalması sonucu gerçek anlamda şed kuşanma töreni yapılmamaktadır. Ancak bu önemli kültürün unutulmaması için her yıl Eylül ayında Ahilik haftasında tiyatral olarak şed kuşanma töreni uygulanmaya devam edilmektedir. Bu, Mudurnu esnafının, Ahilik geleneklerini yaşamak ve yaşatmak için ayrı bir gayret sarf ettiğini göstermektedir.

Mudurnu’da Ahilik kurumunu incelediği makalesinde (Altunöz, 2023) esnaf duası ve şed kuşanma töreninden bahsetmektedir. Her ne kadar bu geleneklerin Mudurnu’da uygulama şekilleri doğru olarak verilmiş olsa da günümüzü yansıtmaması açısından eksik kaldığı gözlemlenmiştir. Yakın zamana kadar Demirciler Çarşısı’nda oturarak dua etme uygulaması, demirci sanatkarların çok azalmasına rağmen 4-5 kişi ile de olsa devam etmektedir. Aynı şekilde şed kuşanma töreni de çırakların azalması sebebiyle çıraklara

diploma anlamında uygulanmamaktadır. Günümüzde bu önemli kültürün unutulmaması için her sene bir gösteri olarak uygulanmaya devam etmektedir. Ancak makalede bunlara değinilmemiştir.

Görsel 5: Şed Kuşanma Töreni

Kaynak: Yazar Tarafından Çekilmiştir, 22 Eylül 2023

Mudurnu esnaflarından Demirci Mehmet Şenkaya, Ticaret Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı öncülüğünde düzenlenen Yılın Ahi Babası yarışmasında; 2009 yılında yılın Ahi Babası olmuştur. Böylece Cumhuriyet tarihinin ilk Ahi Babası Mudurnu'dan seçilmiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 4 Ağustos 2023). Dönemin Başbakanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'dan plaketini alan Şenkaya, 22 Şubat 2015'te vefat etmiştir. Mehmet Şenkaya, Mudurnu için Ahiliğin önemli simgelerinden olarak kalmıştır (Mudurnu Belediyesi, 4 Ağustos 2023). Mudurnu'da halen Ahiliğin önemli değerlerinden el sanatları, teknolojik gelişmelere rağmen yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Görsel 6: 2009 Yılı Ahi Babası Demirci Ustası Mehmet Şenkaya
Kaynak: (M.B. Arşivi, 2009).

Görsel 7: Mehmet Şenkaya Ödülünü Sayın Recep Tayip Erdoğan'dan Alıyor
Kaynak: (M.B. Arşivi, 2009).

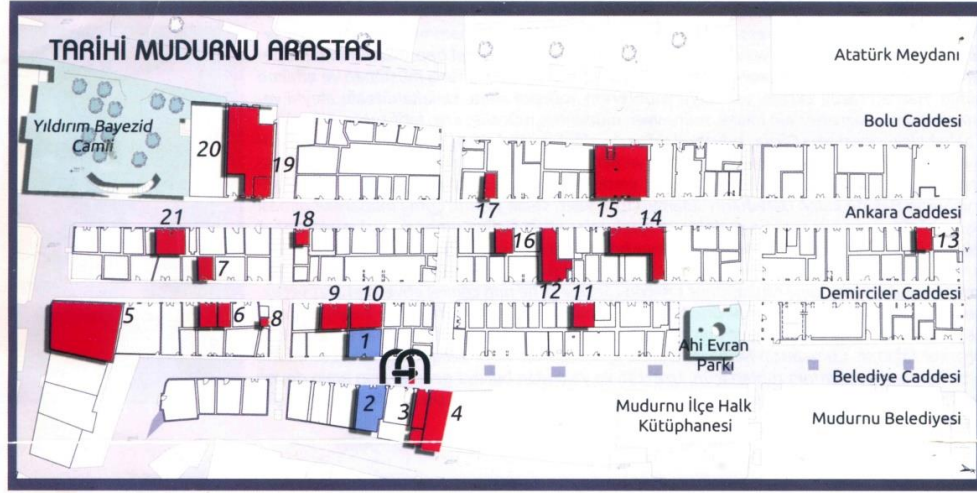
Ahiliğin önemli bir merkezi konumundaki Mudurnu, 2015 yılında UNESCO'nun Dünya Mirası Geçici Listesi'ne "Mudurnu Tarihi Ahi Kenti: Ahiliğin Tanıkları (Bolu)" adıyla dâhil edilmiştir (UNESCO, 4 Ağustos 2023).

Mudurnu halkı, Ahilik kültürünün yaşatılmasına çok önem vermektedir. Bu sebeple her yıl şed kuşanma töreni ve her Cuma esnaf duası yanında başka Ahilik izlerini de aktif olarak kullandıkları çarşıda yaşatmaya devam ettirmektedirler. Bu sebeple Mudurnu Ahiler Müzesi kurulmuş, Mudurnu çarşısının tam ortasında bulunan parka Ahi Evran Parkı ismi verilmiş, bazı dükkân camlarına Ahilik öğütleri asılmıştır. Ayrıca Ahilik için çok önemli görülen esnaf pirleri, ilgili dükkânların önüne bir levha olarak konulmuştur. Levhada ilgili esnaf piri ve meslek dalı hakkında bilgiler verilmektedir.

Görsel 8: Dükkânların Önünde Bulunan Esnaf Piri Levhası

Kaynak: Yazar Tarafından Çekilmiştir, 22 Eylül 2023

1- DEMİRCİ EMİN İNCE
Piri: Hz. Davut	2- DEMİRCİ MEHMET ŞENKAYA
Piri: Hz. Davut	3- ÇÖMLEKÇİ
Piri: Hz. Şit
4- BAKIRCI
Piri: Ahmet Zemceri	5- HAN
Piri: Mansur İbn Kasım-ı Bağdadi	6- FIRIN
Piri: Hz. Zülküf
7- SEMERCİ
Piri: Ak Yusuf Abayi El Gaffar	8- TERZİ
Piri: Hz. İdris	9- NALBANT
Piri: Süleyman bin Kasım
10- DOKUMA- İĞNE OYASI
Piri: Hz. İlyas	11- SARAÇ
Piri: Aktar-ı Veli	12- KAHVEHANE
Piri: Şeyh Şazeli
13- HELVACI
Piri: Hasan Basri	14- KULELİ YAPI	15- TÜRK OCAĞI
16- SAATÇİ
Piri: Hz. Yusuf	17- YEMENİCİ
Piri: Mehmet Ekber Yemânî	18- BERBER
Piri: Selman-ı Farisi
19- NİSA HAPİSHANESİ	20- KAYMAKAMLIK	21- YAĞHANE
Piri: Hz. Hızır

Görsel 9: Tarihi Mudurnu Arastası

Kaynak: (Mudurnu Ahiler Müzesi, 2009).

Mudurnu Ahiler Müzesi tarafından hazırlanan yukarıdaki haritada Mudurnu çarşısının krokisi gösterilmiştir. Renkli olarak işaretlenen yerler, bazı esnafların yerlerini göstermektedir. Altta verilen bilgiler ise hangi esnafın hangi piri olduğunu ifade etmektedir. Bu belli başlı esnaf dükkânlarının önüne yukarıda da örnek görseli verilen esnaf piri levhaları yerleştirilmiştir.

Mudurnu Ahileri, Ahiliğin ahlaki ilkelerine de çok önem vermektedir. Bu sebeple bazı esnaflar, her daim göz önünde olması açısından dükkânlarının camına “10 Ahilik Öğüdü” asmışlardır.

Görsel 10: Esnaf Dükkânlarına Asılan Ahilik Öğütleri

Kaynak: Yazar tarafından çekilmiştir, 8 Ağustos 2023

10 Ahilik Öğütü;

1. Yalan söyleme,
2. Ahdinde ve sözünde vefalı ol,
3. Şefkatli, merhametli, adaletli, faziletli, dürüst ol,
4. İkrâm ve kerem sahibi ol,
5. Alçak gönüllü ol, büyüklük ve gururdan kaçın,

6. Yaptığın iyiliği başa kakma,
7. Kin, haset ve gıybetten kaçın,
8. Hata ve kusurlarını daima kendi nefsinde ara,
9. Küçüklere sevgi, büyüklere karşı edepli ve saygılı ol,
10. İşinde, hayatında doğru ve güvenilir ol.

Dükkânın camına yapıştırılan bu öğütler, esnafın sadece iş hayatını değil tüm yaşamını kapsamaktadır. Mudurnu'daki huzur ortamı, Ahiliğin bu önemli ahlaki ilkelerine bağlı olduğu düşünülebilir. Ahilik, bu açıdan tüm toplumu kapsayıcı düzenlemeler getirmiştir.

2. BÖLÜM: AHİLİĞİN İSLAM İKTİSADINDAKİ YERİ

Bu bölümde ilk olarak İslam iktisadının tanımı, kaynakları ve özellikleri genel hatlarıyla ortaya konulmaya çalışılmış akabinde de ise İslam iktisadının ilkeleri bağlamında konumuz olan Ahiliğin değerlendirilmesi yapılmıştır.

2.1. İslam İktisadı

İslam iktisadını daha iyi tanımlayabilmek için öncelikle iktisat kavramını tanımlamak gerekmektedir. Böylece İslam iktisadının ayırt edici özellikleri daha belirgin hale gelecektir. İktisat, sınırsız ihtiyaçların sınırlı kaynaklarla karşılanması şeklinde tanımlanmaktadır. İktisat biliminin özellikleri şunlardır:

- İktisat, kıtlıkla birlikte var olur.
- İktisat, ulusal ve uluslararası ticareti inceler.
- İktisat, para, sermaye, bankacılık ve serveti konu edinir.
- Toplum, iktisadın laboratuvarıdır.
- Analitik bir bilimdir. Neden sonuç ilişkisi kurar.
- İnsan davranışlarının sadece iktisadi yönüyle ilgilenir (Bilgili, 2017).

İktisat ilmi, 18. yüzyılın sonlarında Sanayi Devrimi döneminde kapitalist iktisadın ihtiyaçları neticesinde doğmuştur. Daha öncesinde de hayat içerisinde var olan ancak ayrı bir bilim olarak ele alınmayan iktisat; ahlak, hukuk ve tarih kitapları içerisinde işlenmiştir. Ekonomi kavramı, Yunan felsefesinde de ahlak ilminin alt başlıklarında ele alınmıştır (Tabakoğlu, 2010).

Günümüz hâkim iktisadi düşüncesinin İskoçyalı ahlak filozofu ve iktisatçı Adam Smith'in 1776 senesinde yayınlanan "Milletlerin Servetinin Doğası ve Sebepleri Üzerine Bir Araştırma" isimli kitabı ile başladığı kabul edilmektedir (Görmüş, 2015). İktisat ilmi insanlık tarihi kadar eski olsa da sistematik bir bilim dalı olarak 18. Yüzyılda ortaya çıktığı söylenebilir. Bir başka ifadeyle insanlığın başlangıcından beri iktisadi ilişkiler hep var olmakla birlikte bu alanda müstakil olarak ilk eser 18. Yüzyılda Adam Smith tarafından kaleme alınmıştır. 1850-1950 yılları arasında ise iktisat ilmi gelişerek bu dönemde şekillenmiştir. Üniversitelerde ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Ülkemizde ise ilk iktisat dersi "politik iktisat" adı ile 1859'da Osmanlı'da

verilmiştir. Günümüzde iktisat ve ekonomi kavramları birlikte kullanılmaktadır (Çımat - Daşkiran, 2014).

İktisada dair bu kısa tanımdan sonra İslam İktisadını tanımlayabiliriz. İslam iktisadı, İslam akaidinin, ilim ve irfanının, tarihinin, kültürünün ve özellikle fıkıh ilminin belirlediği bir bilgi dalıdır. İslam'ın iktisada dair birtakım ilkeleri ve söylemleri en başından beri bulunmakla beraber İslam iktisadı kavramı ilk olarak 20. yüzyıl ortalarında bugün Pakistan ve Bangladeş sınırlarında bulunan Hint Müslümanları tarafından kullanılmaya başlanmıştır. 1960'lardan itibaren İslam iktisadı alanında çalışmalar artarak devam etmiştir (Tabakoğlu, 2010). İslam iktisadı ile ilgili ilk çalışmaların Hindistan bölgesinde ortaya çıkmış olmasının en büyük nedeni olarak buranın batılı devletler tarafından sömürge altında kalması olduğu söylenebilir. Kapitalizm-sosyalizm arasında sıkışıp kalmış insanlar yeni bir düzen arayışı içerisine girmişlerdir. Bu arayış sonunda tüm hayatı ihtiva eden, insana değer veren İslam iktisat modelini hayatlarına tatbik etmek istemişler ve bu alanda çalışmalara hız kazandırmışlardır (Karadoğan, 2021).

İslam iktisadı ile ilgili çalışmaların 20. yüzyıl ortalarından sonra yaygınlaşmasına karşın bu kavramı ilk defa 1908 yılında Hintli bir âlim olan Muhammed Hamidullah kullanmıştır. Hamidullah, bu kavramı kullanarak İslam'ın ekonomik yönünü ön plana çıkarmıştır. Böylece kapitalizm ve sosyalizm arasında kalmış olan dünyaya farklı bir alternatifin varlığını göstermiştir. Hamidullah, İslam ekonomisi kavramını ve İslam ekonomisiyle ilgili meseleleri ilk kez 1936 yılında kaleme aldığı "İslam'ın Temel İktisadi Problemlere Çözümü-Emeğin Durumu" makalesinde dile getirmiştir. Makalede, kapitalizm ve sosyalizm yerine, adil ve dengeli bir sistem olan İslam ekonomisinin uygulanması önerilmektedir (Karadoğan, 2021).

1950'li yıllarda Mevdudi ve Seyyid Kutup da sistematik bir şekilde İslam ekonomisi kavramını kullanarak, çözümün İslam ekonomisinde aranması gerektiğini söylemişlerdir. (Karadoğan, 2021).

İslam ekonomisinin günün şartlarına nasıl uygulanması gerektiği tartışmalarına paralel olarak faizsiz bankacılığın temelleri atılmıştır. Faizsiz bankacılık konusunda ilk özel araştırma 1955 yılında Pakistanlı iktisatçı Muhammed Uzair tarafından yapılmıştır. Bu araştırma 1963 yılında uygulamaya geçmiş ve Mısır'ın Mit Gamr kasabasında ilk İslami banka kurulmuştur. Bundan sonra 1971'de Kahire'de ve 1975'de Dubai'de kurulan

İslam bankaları, türlerinin ilk örnekleri olarak ortaya çıkmıştır. Kral Faysal'ın destekleriyle Ekim 1975'de Cidde'de kurulan İslam Kalkınma Bankası, bu sistemin dünyaya duyurulmasını sağlayan en önemli kuruluş olmuştur (Akın, 1986).

İslam iktisadı çalışmaları açısından 1976 yılı kilometre taşı olmuştur. Türkiye dâhil birçok İslam ülkesinden âlimlerin katılımıyla Mekke'de I. Milletlerarası İslam İktisadı Konferansı yapılmıştır. Bu konferansta İslam iktisadı ilk defa geniş kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Konferansta alınan karar neticesinde 1977 yılında İslam İktisadını Araştırma Dünya Merkezi kurulmuştur. Daha sonra Pakistan'da 1983 yılında II. Milletlerarası İslam İktisadı Konferansı düzenlenmiştir. Konferanstan bir yıl sonra bu ülkede İslam İktisadı Araştırma Merkezi ve Uluslararası İslam Ekonomisi Enstitüsü kurulmuştur. III. Milletlerarası İslam İktisadı Konferansı ise 1992 yılında Malezya'da gerçekleşmiştir (Tabakoğlu, 2010).

Günümüzde Arap ülkeleri, Pakistan, Malezya ve Türkiye gibi İslam ülkelerinde İslam ekonomisi ile ilgili lisans ve lisansüstü eğitim verilmektedir (Tabakoğlu, 2010). Ülkemizde İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi (Vakıf), KTO Karatay Üniversitesi (Vakıf) ve Sakarya Üniversitesinde (Devlet) İslam İktisadı ve Finansı Bölümü lisans eğitimi vermektedir (YOKATLAS, 9 Temmuz 2023). Lisansüstü eğitimde ise sayılan üniversitelerle birlikte birçok üniversitede eğitim vermeye devam edilmektedir.

İslam ekonomisi, meşruiyetini Kuran ve sünnetten alan, ahlaki değerlere sahip bir anlayıştır. İnsanın meşru ihtiyaçlarını karşılamak üzere yeryüzünde insan için yaratılan nimetleri israf etmeden, adil bir bölüşüm esasına göre kullanmayı öğütler (Yüce, 2021). İslam'ın iktisada yaklaşımı insan fıtratına uygundur (Tabakoğlu, 1987). İslam, her alanda olduğu gibi iktisat anlayışında da ifrat ve tefritten uzak orta yol düşüncesini hâkim kılmıştır. İslam iktisadında, bireyin çıkarlarını önceleyen ve kişiyi topluma değişen kapitalizm anlayışı yoktur. İslam iktisadı, toplumun bir kesiminin zenginleşip çoğunluğun fakirleştiği bu düzeni reddederek adaleti sağlamayı ilke edinir. Böylece yükselen refahtan, tüm bireyler faydalanır. Aynı şekilde İslam iktisadı, bireyi topluma ezdiren ve toplumun çıkarları için bireyi yok sayan sosyalizm anlayışına da karşıdır. Eşitlik sağlamak adına çalışanın hakkını vermeyen ve servet edinme imkânı tanımayan bu düzen de İslam ilkeleri ile ters düşer. İslam, emeğe değer verir. Emeğin karşılığını geciktirmeden vermeyi tavsiye eder. Yine İslam, bireye servet edinme hakkı tanır.

Serveti de hayır yolunda harcamayı öğütleyerek yine tüm insanlığın faydasına sunar (Karadâgî, 2018).

İslam iktisadı, birey-toplum ilişkisinde karşılıklı uyum üzerine kurulu bir sistemdir. Bireyin çıkarları toplumun menfaatlerinin önünde görülmez. Birey-toplum arasında bir çatışma değil, çıkar birliği vardır. Aynı şekilde bireyler arasında da diğerkâmlık ve yardımlaşma duygusu esastır. İslam iktisadının bu anlayışı, Anadolu’da iktisadi hayata yön veren Ahilik sistemi ile somutlaştırılmıştır (Yüce, 2021).

İslam’da iktisadi yapı, İslam’ın ana kaynakları olan Kur’an ve sünnete dayanmaktadır. İslam iktisat düşüncesinde toplumun menfaati ve bireyin yararının dengelenmesi esastır. Yüce Allah’ın kâinattaki her şeyi denge üzerine kurmasından dolayı insanı merkeze alan İslam iktisadı, üretim ile tüketim, arz ile talep arasında dengeyi korumayı hedeflemektedir. Kur’an ve sünnette iktisat kelimesi yer almamasına karşın, ifrat ve tefritin ortasındaki denge, iktisat kelimesinin kökü olan “kast” kelimesiyle ifade edilmiştir. İslam iktisadının da temel gayesi orta yolu bulmaktır (Karadâgî, 2018). Nitekim ayet-i kerimede şöyle buyrulmaktadır: “Yine o iyi kullar, harcama yaptıkları zaman ne saçıp savururlar ne de cimrilik ederler; harcamaları bu ikisi arasında makul bir dengeye göre olur” (el-Fussilet, 41/67).

2.2. İslam’ın Ekonomiye Bakış Açısı

İslam, sadece inanç esasları üzerine kurulu bir din olmayıp, hayatın her aşamasında kendini göstermektedir. Hayatın her alanına müdahil olan İslam’ın, ekonomik hayattan uzak kalması düşünülemez. İslam, kapsamlı bir inanç sistemidir ve ekonomiye ilişkin çeşitli ilkeler ve değerler içerir. Bu bağlamda İslam’ın iktisat anlayışında, konvansiyonel iktisadın aksine doğruluk, toplumsal refah, cömertlik, sosyal adalet gibi ahlaki değerler hâkimdir. İslam iktisadı, insanların maddi ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflerken, toplumun sosyal ve ahlaki değerlerini de korumayı amaçlar.

İslâm inancına göre kişinin bu dünyada yaptığı her işin dünyevi sonucu olduğu gibi ahirette de bir karşılığı vardır. Bu nedenle yapılan bir faaliyet, tamamen ekonomi alanı ile ilgili olsa bile fazilet ve erdemlilik ilkeleri göz önünde bulundurulduğunda o iş ibadete dönüşecektir (Yüce, 2021). Böylece dünyada yapılan yatırım hem bu dünyada hem de ahirette misliyle karşılık bulacaktır.

İslam'ın maddeye bakışı, İslam iktisadının temelini oluşturmaktadır. İslam'a göre insan, maddeye karşı yöneliminde aşırıya gitmemeli, tamamen maddeye teslim olmamalıdır. Çünkü madde, insanın imtihanı için yaratılmıştır. Maddeye teslim olmamak adına bunun tam zıddı olan maddeden tamamen uzak durmak da İslam'ın tasvip etmediği bir davranıştır. İslam her konuda orta yolu tavsiye ettiği gibi maddeye bakışında da orta yolu bulmuştur. Yani insan, maddeye teslim olmayacak; ancak maddeyi çalıştırarak onu insanlığa hizmet için kullanacaktır. Böylece bir yandan insanlığa faydalı olurken bir yandan da Allah'ın rızasına ulaşmayı arzulayacaktır (Tabakoğlu, 1987). İmam Gazali'ye göre madde, tek başına ele alındığında ne iyidir ne kötüdür. O, faydayı ve zararı aynı anda barındırdığından, iki ihtimale de açıktır. Ahlaki açıdan bakıldığında faydalı olduğunda iyi, zararlı olduğunda ise kötüdür (Orman, 2020).

Kapitalist düşünceye göre insanın ihtiyaçları sınırsız olmasına karşın eldeki kaynaklar kıttır. Ekonomik problemler de bu noktadan ortaya çıkmaktadır. İslam iktisadı da ekonomik problemin varlığını kabul eder. Ancak bu problemi kendi bakış açısına göre yorumlar. İslam iktisadına göre de insan istek ve arzularının bir sınırı yoktur. Bununla beraber yeryüzü kaynakları da kıt değildir. Aksine yeryüzünde tüm insanlığa yetecek kadar nimetler yaratılmıştır. İslam iktisadına göre ekonomik problem kaynakların kıtlığından değil; az üretim, adaletsiz dağıtım, yeniden dağıtımda haksızlık gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Yeryüzündeki kaynakların tamamı tüm insanlığın faydasına sunulduğunda tek bir kimse dahi fakirlik yüzü görmeyecektir (Karadâgî, 2018). Günümüzde yapılan araştırmalar, İslam iktisadının bu düşüncesini desteklemektedir. Küresel gelir ve servet eşitsizliğini inceleyen uluslararası raporlardan "World Inequality Report 2022" verilerine göre, küresel gelirin %19'u, küresel servetin ise %38'i dünyadaki en zengin %1'lik kesimin elinde bulunmaktadır. En yoksul %50'lik kesim, küresel gelirin %8'ine, küresel servetin ise sadece %2'sine sahiptir. Uluslararası eşitsizlikleri inceleyen bir başka rapor olan "Extreme Inequality And Essential Services" in 2021 verilerine göre ise dünya nüfusunun neredeyse yarısına tekabül eden 3,4 milyar insan, günde 5,50 doların altında bir gelirle yaşamlarını devam ettirmeye çalışmaktadır (Abukan - Zıvalı, 2022).

İslam'a göre hedefe giden her yol mubah kabul edilemez. Hedef meşru, hedefe giden yol da aynı şekilde meşru olmalıdır. Örneğin İslam iktisadında üretim meşrudur. Ancak üretim, İslam'ın belirlediği ilke ve esaslara göre yapılmalıdır (Yüce, 2021). Alkol

üretimi meşru olmadığı gibi, ekmek üretimi yapan bir fırının işçilerin ücretini eksik ya da bilinçli geç ödemesi İslam iktisadı anlayışıyla bağdaşmaz. Bu şekilde davranan işveren, işçilere ödeyeceği ücreti farklı yerlerde değerlendirerek dünyada kazanmış gibi görünebilir. Ancak bu geçici bir kazanç olup, aslında sonsuz hayatı fani hayata değişmek olduğu için büyük bir kayıptır. Nitekim hadis-i şerifte asıl müflisin, parası veya malı olmayan kimse değil, dünyada başkasına yaptığı haksızlıklardan dolayı ahirette sevaplarını kaybeden kimse olduğu buyrulmaktadır (Müslim, "Birr", 59). İslam iktisadının asıl gayesi dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamaktır.

2.3. İslam İktisadının Özellikleri

Her sistemin diğer sistemlerden ayrılmasını sağlayan, ona has olan nitelikleri vardır. İslam iktisadı da kendine has özellikleri ile başka iktisat sistemlerinden farklılık arz etmektedir. Buna göre İslam iktisadını diğer sistemlerden ayıran en temel özellikleri aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Kaynağının İlahî Olması: İslam iktisadı, prensiplerini Kitap ve sünnetten almıştır. Bu sebeple Kur'an ve sünnetin çizdiği çerçeveye göre kurallarını belirler (Wilson - el-Ashker, 2019). Diğer iktisadi sistemlerin beşerî kaynaklı oluşunun aksine İslam iktisadının insanüstü bir güç tarafından belirlenmiş olması onun en belirgin özelliğidir. İnsanı yaratan ve onu en iyi tanıyan bu gücün belirlediği kurallar sayesinde tamamen insanlığın menfaatine sonuçlar elde edilecektir.

Esnek Olması: İslam iktisadı, esneklik özelliğine sahiptir. Bu özellik sayesinde İslam iktisadı ilkeleri, zamana ve şartlara göre yeniden yorumlanabilir (Tabakoğlu, 2010). Böylece daha uygulanabilir bir model haline gelir. Bu özellik, Osmanlı şer'i mahkemelerinde hukuki dayanak olarak kullanılan Mecelle'de de "ezmanın tağayyürü ile ahkâm tağayyür eder" yani "zamanın değişmesiyle hükümler de değişir" maddesiyle ifade edilmiştir (Berki, 1982). Buradaki esneklik, İslam'ın özünü etkilemeyen meselelerdedir. Net bir şekilde belirlenen emir ve yasaklar esnetilemez. Örneğin günümüz ekonomisinde faizsiz işlem yapmanın zorluğu ileri sürülerek faizin uygulanması konusunda bir esneklik gösterilemez. Ancak günümüzde hızla gelişen ticaretin bir parçası olarak online alışveriş ile ilgili tarafların mağduriyetini önleyecek düzenlemeler yapılabilir.

Ahlaki Değerlerle İlişkisi: Günümüzde modern ekonomi, ahlaki ve manevi değerlerden soyutlanarak tamamen maddi çıkarlara dayalı bir sistem haline gelmiştir. Bu sebeple modern ekonomi, yoksulluk sınırının altında yaşayan insanları umursamaz, açlıktan ölen insanlarla ilgilenmez. İslam iktisadı ise yoksulların ve fakirlerin hakkını gözetir. Zenginleri, fakirlerin hakkından sorumlu tutar. Müslümana hem çalışıp kazanmayı hem de kazancının bir kısmını zekât ve sadaka olarak vermeyi öğütler. Böylece ahlaki değerlerle İslam iktisadı birbirinden ayrılmaz (Karadâğî, 2018).

Toplumcu Olması: İslam iktisadı, modern dönemin “insan ekonomi içindir” anlayışının aksine “ekonomi insan içindir” anlayışını savunur. Böylece bireyi metalaştırmak yerine onun şahsiyetini değerli görür. Toplumu ise bireyden üstün tutarak toplum çıkarlarını önemser. İslam, insanı en güzel şekilde yetiştirerek onu toplumun hizmetine sunmak istemektedir (Tabakoğlu, 2021). Toplumun artan huzuru, bireyin hayat kalitesini doğrudan olumlu etkileyecektir. Bu sebeple İslam iktisadı, öncelikle bireyden topluma daha sonra toplumdan bireye doğru bir etkileşim içindedir.

Orta Yolu Bulması: İslam iktisadı, son derece tutarlı ve özgün bir sistemdir. Modern iktisadi yapıdaki iki temel sistem olan kapitalizm ve komünizmden ayrılarak kendi çizgisini çizmektedir. Böylece insan fitratına uygun olan denge politikasını İslam iktisadında da göstermektedir. Üretim-tüketim meselesinde de teori ve pratikte kendiyle çelişen bu sistemlerin aksine yine denge politikası güderek orta yolu bulmayı amaçlamıştır (Karakoç, 2012).

Sınıflaşmayı Önlemesi: İslam iktisadında iş bölümü var olmakla birlikte bu iş bölümü, sınıflaşmaya dönüşmemiştir. İnsanların kabiliyetlerine göre farklı işlerle meşgul olmaları ve farklı gelirlere sahip olmaları doğal kabul edilmiştir. Zenginlik-fakirlik, üst-alt ilişkisi bir sınıf ayrımına sebep olmamıştır. Nitekim İslam, üstünlük vasfını mala ya da sahip olduğu işine göre vermemiş, ahlaki özelliklerine ya da ilmî birikimine göre derecelendirmiştir (Tabakoğlu, 2021).

Devletin Rolü: İslam toplumunda devlet, aktif bir aktör olarak rol oynamaktadır. Devletin bu rolü ne bireyin özürlüğüne kısıtlar ne de tamamen geri çekilerek sınırsız bir özgürlük sunar. Öncelikle devlet, bireyin temel ihtiyaçlarını garanti altına almak zorundadır. Daha sonra İslam’da devletin amaçları; eşitsizliği azaltma, barış ve güven ortamını sağlama, kalkınma, istihdam, istikrar ve bilimsel ilerleme olarak sayılabilir.

Devlet, ekonomi alanında bireye rakip değildir. Aksine kişilerin başaramayacakları ya da topluma zarar verebilecekleri noktalarda etkili olmaktadır (Siddiqi, 2018).

Adil Gelir Dağılımı: Servet ve mülkiyetin tüm topluma yayılması, İslam iktisadının temel gayesidir. Büyük işletmelerin, kapitalist ekonomide olduğu gibi daha çok büyümesi politikası yerine küçük girişimcilerin önünün açılması ve ekonomiye katılması çok önemlidir. Bu, ekonomik gücün siyasi güce dönüşmesini de engelleyecektir (Tabakoğlu, 2021). Ahilikte de olduğu gibi küçük işletmelerin ekonomi içerisinde aktif rol oynaması, servetin toplum geneline yayılmasını sağlayacaktır.

Kazanç Yolunun Önemi: İslam, servet kazanma yollarının her türlüşünü mubah görmez. Kazanç yollarını, caiz olan ve caiz olmayan şeklinde ikiye ayırır. Bu ayrımın temelinde, toplumun ya da başka bir bireyin hakkına tecavüz edilip edilmemesi vardır. Başkasının hakkını gasp eden rüşvet, hırsızlık, ölçü ve tartıda eksiklik, alkol geliri, zina geliri, kumar, faiz uygulamaları İslam iktisadında yasaklanmıştır (Mevdudî, 2018).

Emeğin Önemi: İslam iktisadı için emek, kazancın temelidir. İslam iktisadı, kazancı emeğe endekslemektedir. Bu sebeple emek sömürüsü olan faiz, çok net bir biçimde yasaklanmıştır. Faiz, üretmeyen adama tüketme hakkı tanıyarak çok büyük adaletsizliğe sebep olur (Uzun, 2016). Faizin çok net bir şekilde yasaklanmasının hikmetlerinden biri emeğin sömürülmesidir denilebilir.

Sermeyenin Dolaşımı: İslam iktisadında kazanılan servet, yastık altında tutulmamalı, dolaşıma sokulmalıdır. Atıl bırakılan servet, toplum dengesini olumsuz etkilemektedir. Yine faizin yasaklanma sebeplerinden biri de paradan para kazanarak servetin dolaşıma sokulmamasıdır. Bu durum zengin ile fakir arasındaki uçurum artmasına ve toplum huzurunun bozulmasına sebep olacaktır (Mevdudî, 2018).

Zekât: İslam'ın 5 temel şartından biri olan zekât, servetin temizlenmesi ve büyümesi anlamına gelmektedir. Kur'an'da namazla birlikte anılan ve emredilen zekât, insanlığın sosyo-ekonomik refahı için kurulmuş bir İslami finans müessesesidir. Zekât için şartlar ve zekâtın ulaştırılacağı kişiler, ayet ve hadislerde ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir (Encum, 1995). Zekât, toplumsal sınıf ayrımını engelleyerek zengin-fakir arasında köprü kurar. Servetin atıl bırakılmasını engelleyerek toplumun hizmetine sunar. Bu müessese ile servet, belli kişilerin değil tüm toplumun faydasına sunulur. Allah'ın verdiği maldan fakire hak tanınması, zengine malın asıl sahibinin kendisi olmadığını

hatırlatır. Bu da zenginliğin bir üstünlük sebebi olmadığını anlatarak toplum refahını psikolojik olarak olumlu etkiler.

Miras: İslam iktisadında servetin belli ellerde toplanmadan yayılmasını sağlayan müesseselerden biri de mirastır. İslam hukuku literatüründe “feraiz” adıyla bahsedilen miras hukukunda hükümleri açıklayan ve mirasçıların payını belirten Allah’tır. Bu ilmin açıklamasını Yüce Allah’ın bizzat üstlenmesi, onu taksim etmesi, bu ilmin üstünlüğünü göstermektedir. Kur’an’da oranlarının ayrıntılı bir şekilde belirtildiği miras, servetin yakınlarına küçük parçalar halinde paylaştırılmasını sağlamıştır. Böylece vefat eden kişinin malı, çok kişinin faydasına sunulmuş olmaktadır (Zukhurov, 2022).

Karz-ı Hasen: Karz, piyasada misli bir malın emsali daha sonra verilmek üzere başkasına verilmesidir. Türkçe’de borç kelimesinin karşılığıdır. Karz-ı hasen ise çıkar gözetmeden, karşılığını Allah’tan bekleyerek verilen “güzel borç” anlamına gelir (Apaydın, 2001). Günümüz ekonomi modelleri, ihtiyaç sahiplerine faizle finansman temin ederken İslam iktisat sistemi, faizsiz finansman sağlayarak yoksuların ihtiyacını en güzel şekilde gidermektedir. Bu şekilde Müslümanlar arası iş birliğini geliştirmekte ve kardeşlik bağlarını güçlendirmektedir. İslam âlimlerinin ekseriyeti, toplum içinde fakirlerin bulunması halinde onların temel ihtiyaçlarının karşılanmasının farz-ı kifâye olduğunu belirtmişlerdir. İhtiyaçlarının karşılanmaması durumunda bundan tüm toplumun sorumlu olacağı meselesinde görüş birliği içerisindeyler (Ülev, 2022).

2.4. İslam İktisadı ile Ahilik Teşkilatının İlişkisi

2.4.1. Ahilik Teşkilatının İslam İktisadındaki Yeri ve Önemi

İslam, dünya hayatını tek hedef olarak görmeyi hoş görmemiştir. Yaşamın içtimai, sosyal, kültürel ve iktisadi olarak her alanında sonsuz hayat olan ahiretin ihmal edilmemesi gerektiğini söylemektedir. Böylece dünya ve ahiret dengesi korunmaktadır. İnsana dünyevi kazancın geçiciliği ve asıl kazanç yerinin ahiret olduğu her daim hatırlatılmıştır. Canlarıyla ve mallarıyla Cennet’i satın alan müminler, Kur’an-ı Kerim’de övülerek anlatılmaktadır. Hadislerde, yapılan ibadetlere karşı verilecek olan Cennet, ne kadar kârlı bir alışveriş olarak ifade edilmiştir.

İslam’ın her alanı olduğu gibi İslam iktisadı ilkeleri de en başta Kur’an ve sünnete dayanır. Kur’an’ın ahlakını hayatına tatbik eden, en güzel örnek olarak gönderilen Hz. Peygamber (sav), ticaret hayatıyla İslam iktisadını bizzat uygulamalı olarak bizlere

göstermektedir. Müminlerin de ticaret hayatında Kur'an ve sünnet ahlakını kuşanmalarını istemektedir.

13. yüzyılda filizlenip köklerini tüm Anadolu topraklarına yayan Ahilik Teşkilatı da ilkelerini Kur'an ve sünnetten almıştır. Ahilik, bir nevi teoride İslam iktisadının sahadaki uygulama şeklidir. Hz. Peygamber'in ticaret hayatındaki ortaya koyduğu ilkeler, Ahilik teşkilatı üzerinde tezahür etmiştir.

Ahilik Teşkilatının varlığı ve günümüze ulaşmış olması, İslam iktisadı incelemeleri açısından ayrı bir öneme sahiptir. Bizzat Ahilik Teşkilatının incelenmesi, İslam iktisadı ilminin geleceğini olumlu yönde etkileyecektir. İslam iktisadının günümüz açısından eksik kalmış ya da gözden kaçmış olan kısımları daha iyi tespit edilerek daha uygulanabilir ve günümüze uyarlanabilir hale getirilebilir. Yapılan İslam iktisadı çalışmalarında Ahiliğe sık sık vurgu yapılması, konunun Ahilik Teşkilatı ile daha iyi anlaşılabilceği gerçeğini göstermektedir.

2.4.2. İslam İktisadı İlkeleri Bağlamında Ahilik Teşkilatının Değerlendirilmesi

İslam'ın tüm ilim dalları olduğu gibi İslam iktisadı da temelde Kur'an ve sünneti referans alır (Tabakoğlu, 2010). Ahilik ve İslam iktisadı, kaynakları açısından en temelde birleşmektedir. Kur'an ve sünnetten çıkarılan ilkelerde Ahilik ve İslam iktisadı tam bir uyum içerisindedir.

İslam iktisadı ilkeleri, Ahilerin ticari hayatına yön vermiştir. Ahiler, İslam iktisadı ilkelerine hayat vererek yüzyıllarca bu alanda örnek olmayı başarmışlardır.

İslam iktisadı ilkeleri, birçok kaynakta farklı başlıklar altında sıralanmıştır. Biz de bu bölümde Ahilik Teşkilatı uygulamalarını İslam iktisadı ilkeleri bağlamında değerlendireceğiz.

2.4.2.1. Doğru ve Dürüst Olmak

İslam iktisadının özünü oluşturan doğruluk ve dürüstlük, ayet ve hadislerle çok sarıh bir şekilde ifade edilmiştir. Peygamber (s.a.v) bir hadisinde şöyle buyurmuştur: “Doğru sözlü, dürüst ve güvenilir tâcir, peygamberler, siddıklar ve şehitlerle beraberdir.” Yine başka bir hadiste “Tüccarlar, kıyamet gününde füccâr (günahkâr) olarak diriltilecekler, ancak Allah'tan korkan, yeminine sâdık kalan ve doğru olanlar müstesna” buyrulmuştur (Tirmizi, "Büyû ", 4). Ayrıca Peygamberimiz, ticari işlere yalan karışma ihtimaline

karşı ticaretlerine sadaka karıştırmalarını tavsiye etmiştir (Ebû Davud, "Büyû", 1). Hayatta namusuyla işini yapan, doğru sözlü, dürüst ve güvenilir esnaflar azınlıkta kalmışlardır. Bu sebeple Hz. Peygamber konunun önemine dikkat çekmiş, güvenilir esnaf ve tacirin Allah katındaki değerinin ve ahiretteki makamının büyük olacağına işaret etmiştir (Güler, 2019).

Ahilik Teşkilatı, Hz. Peygamberin özünde ve sözünde doğru olan, güvenilir esnafı öven bu hadisleri kendilerine şiar edinmiştir. Ahiler, iş hayatındaki bereket kavramını “Alışveriş yapanlar birbirlerinden ayrılmadıkları sürece alışverişi gerçekleştirmek veya vazgeçmek konusunda muhayyerdirler. Müşteri ve satıcı mal ve para konusunda doğru sözlü olurlar ve her şeyi açık bir şekilde ortaya koyarlarsa bu alışverişlerinde bereket olur. Her iki taraf da mal ve para konusunda bazı özellikleri gizlerler ve yalan söylerlerse alışverişlerindeki bereket giderilir” (Buhari, "Büyû", 19) hadisinden almışlardır.

Dürüstlük, insanın içinin ve dışının bir olmasıdır. Doğruluk ve dürüstlük, Ahinin ticari hayatının özünü oluşturmaktadır. Dolandırıcılık, yalan, yolsuzluk gibi gayri ahlaki durumlar Ahilikte görülmez. Bu ilke, Ahilik Teşkilatına giren kimseye dürüst çalışmayı, ürettiği malda kaliteyi gözetmeyi, müşteriyi aldatmamayı, haksız gelir elde etmemeyi, her zaman ve her yerde doğru söylemeyi benimsetmektedir. Doğruluktan ve dürüstlükten ayrılan, işinde hileye başvuran bir Ahi, meslek çıkarılmaya varıncaya kadar çeşitli cezalara çarptırılmaktadır (Aydın, 2015). Ahi, özünde ve sözünde doğru olarak çevresine de örnek olmaktadır. Doğruluğu ve dürüstlüğüyle ticari işlerde güven ortamını oluşturan Ahi, ekonomik kalkınmaya da ön ayak olmaktadır.

Ahilikte üretilen malın kalitesi kontrol edilirdi. Ahi Babalar, çarşayı zaman zaman denetler, bir Ahiye yakışmayacak kalitesiz mal üretildiğini tespit ederlerse o esnafa, sanatına göre farklı cezalar verirlerdi. Örneğin, ayakkabıcılar çarşısında genel standartlara uymayan bir ayakkabı üretildiği tespit edilirse o ayakkabı, ibret olması için ayakkabıcının damına atılırdı. Buna “pabucu dama atılmak” denirdi (Yücel - Durak, 2010).

Doğruluk, fütüvvetin şartlarındanıdır. Yalan söyleyen, hileye başvuran bir kimseye şed bağlanmaz, bu kişi fütüvvetten yani Ahilikten atılır (Gölpınarlı, 2011). Ahilik, doğruluk ve dürüstlükten asla ayrılmamayı gerektirir. Ahilere göre doğrulukla yapılmayan iş bereket getirmez, getirse de bu devamlı olmaz (Aydın, 2015).

Dürüstlükleriyle nam salmış olan Ahilerde ticaret, güven esasına göre yapılır. Toptancıdan ihtiyacı kadar malı alan esnaf, borcunu müsvedde bir kâğıda “şu kişiye şu tarihte ödemek üzere şu kadar borcum var” şeklinde yazardı. Toptancı ise bu kâğıdı bir senet gibi alışverişlerinde kullanırdı (Aytekin, 2018).

Ahilikte doğru ve dürüst olmanın ayrı bir yeri bulunmaktadır. Örneğin; bu ahlak ile yetişmiş, kumaş satan bir Osmanlı esnafına yabancı bir tacirin geldiği rivayet olunur. Kumaşları beğenen yabancı tacir, tüm kumaşları ülkesine götürmek üzere satın almak ister. Esnaf, kumaşları hazırlarken bir kumaşı ayırır. Tacir, onu neden ayırdığını sorduğunda esnaf, o kumaşın kusurlu olduğunu söyler. Tacir ise bunun çok önemli olmadığını, o kumaşı da vermesini söyler. Esnaf ise bir Ahinin ahlakını yansıtan şu cevabı verir: “Malımın kusurlu olduğunu söyledim, biliyorsunuz. Ancak siz bunu ülkenize götürdüğünüzde oradaki insanlar, aramızdaki bu konuşmayı bilmeyeceklerdir. Bu kusurlu kumaş yüzünden Osmanlı’nın gurur ve şerefi rencide olacak, bizleri hilekâr esnaflar olarak tanıyacaklardır. Bu sebeple o kumaşı size asla veremem” (Ekinci, 2016). Dürüstlükten uzaklaşan esnafa farklı cezalar verildiği görülmüştür. Bu cezalara şunlar örnek olarak gösterilebilir:

- Kılıcın kabzasını abanoz ağacından yapılmış gibi göstermek amacıyla boyayan esnafın meslekten ihraç edilip yolsuz ilan edildiği,
- Bozuk kantar kullanan oduncuya 60 okkalık kantarının omzuna yüklenerek çarşı pazar dolaştırıldığı,
- Ekşimiş pekmez satan esnafın başına pekmez küpünün geçirildiği bilinmektedir.

Ahilik, ceza verme odaklı bir teşkilat değildir. Ancak dürüstlüğe verdiği önemin bir göstergesi olarak bu yanlışlar, toplum nazarında rencide edici şekilde cezalandırılmıştır. Böylece teşkilata zarar verecek yanlışlar önlenmiştir (Erbaşı, 2020).

2.4.2.2. Liyakat Sahibi Olmak

İslam iktisadında liyakat, olmazsa olmaz bir ilkedir. Kur’an’ın bize öğretileri ve Hz. Peygamberin örnek hayatı, bu ilkenin önemini en açık şekilde göstermektedir. Allah, liyakatle ilgili Nisa Suresi 58. ayette “Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğütler veriyor. Şüphesiz Allah her şeyi işitmekte, her şeyi görmektedir” buyurmaktadır. Ayetin nüzul sebebi ise Mekke fethedildiğinde Kâbe’nin anahtarının

kime verileceği ile ilgilidir. Anahtar, gayrimüslim olan Osman b. Talha'da iken anahtarın ondan alınıp kime verileceği görüşüldüğü esnada bu ayetin nazil olmuş ve Kâbe'nin bakımı ile ilgili görevini iyi yapan Osman'a anahtar geri verilmiştir (Müslim, "Hac", 390). Allah'ın evinin anahtarında bile dinine bakmadan liyakate önem veren dinin Peygamberi "İşler, ehliyetli kişilerin eline verildiğinde kıyameti bekle" buyurmaktadır (Buhari, "İlim", 2). Ayet ve hadislerin bu mesajları Ahilikte karşılık bulmuş ve teşkilatta liyakati şart koşmuşlardır.

Ahiler, kabiliyetlerine uygun işlerde çalışmaktadırlar. Mevcut işlerinden başka bir işle meşgul olmamaktadırlar. Ahilikte iş değiştirmek ya da birden fazla işle uğraşmak hoş karşılanmamaktadır. Ahiler, kabiliyetine uygun tek bir işle meşgul olmayı ahlak kaidesi haline getirmişlerdir.

Kırşehir Müzesinde yer alan 4 numaralı şecerenamede konuyla ilgili şu ifadeler yer almaktadır: "Bundan sonra şöyle bilinsin ki debbağ olan bir kişi, bir kasaba talip olursa azarlansın; yakası kesilip börtü çıkarılsın ve ocaktan kovulsun." Müzede 6 numaralı şecerenamede ise şunlar yazmaktadır: "Hz. Abbas buyurdu ki: Kasap olan tabak, dikici olan tacir olamaz. İki sanat bir yerde olmaz. Eğer olursa muradına eremez. Büyük sözü dinlemeyen töresizdir, ocaktan ihraç edin. Erkânın usulünü görmek isteyen Ahi Evran ocağında arasın. Zira emir ile kuvvet onlara verilmiştir" (Erbaşı, 2020). Bilindiği gibi şecerenameler, Ahiliği tanımamızı sağlayan önemli kaynak eserlerdir.

Ahilerin belirledikleri bu kural sayesinde sanatkârlar, bulundukları mesleklerde kendilerini daha rahat geliştirebilme imkânı bulmuşlar ve işinde ehil kimseler olarak yetişmişlerdir. Böylece tüm çabalarını mesleklerine vermişler ve kaliteli ürünler ortaya çıkarmışlardır (Ekinci, 1991).

Meslek hayatlarında liyakati düstur edinen Ahiler, bu ilkenin bir tezahürü olarak hileli ve kusurlu ürünlerden uzak durmuşlardır. Malda kaliteyi ön plana çıkararak satıcı ve alıcı arasında güven ortamı oluşturmaktadır. Ticaretteki bu güven ortamı ise toplum huzurunu olumlu etkilemektedir.

2.4.2.3. Sosyal Dayanışma

İslam iktisadı, insanların ticari hayatlarında birbirini aldatmadığı, birbirine destek olduğu, sevgi ve saygı çerçevesinde huzur ortamını oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu

amacı yerine getirecek ilkeler belirlemiştir. Bunlardan biri de sosyal dayanışma ilkesidir.

“İyilik ve takva hususunda yardımlaşın, günah ve haksızlık yolunda yardımlaşmayın. Allah’tan korkun, çünkü Allah’ın cezası çetindir” (el-Maide 5/2).

“Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de insanlara ihsanda bulun” (el-Kasas 28/77).

“Ey Âdemoğlu! Sen infak et, ben de sana infak edeyim” (Buhari, "Nafakât", 1).

“Dul bir kadının ve fakirin işleri için koşturan; Allah yolunda cihat eden yahut geceyi namazla, gündüzü oruçla geçiren kimse gibidir” (Buhari, "Nafakât", 1).

Ayet ve hadislerin de açıkça ifade ettiği üzere İslam, insanlar arası dayanışmayı farz kılmıştır. Ayrıca sosyal dayanışma, İslam’ın ruhu ve temelidir. İslam, dayanışma ilkesini iki esas üzerine inşa etmiştir:

1. Mal, insan için bir emanettir. İnsan, malın geçici sahibidir. Mülkün asıl sahibi Allah’tır.
2. Müminler ancak kardeştir (el-Hucurat 49/10) ayeti gereği iman kardeşliğinin bilincine sahip olmak (Zukhurov, 2022).

Bu iki esas, sosyal dayanışma ilkesinin temelini oluşturmaktadır. İnsan, bu anlayışla kendisine emanet edilen mal ile çevresine faydalı olacaktır. Bir açıdan Allah’tan geleni Allah yolunda harcamış olacaktır. İkinci esas olarak kardeşlik, yardımlaşmayı ve destek olmayı gerektirir. Müslüman, imana bağlı olarak kardeşlerini her zaman gözetip kollayacaktır. Her türlü ihtiyacını karşılama gayretine girmiş olacaktır. Böylece birbirine tam kenetlenmiş barışçıl bir toplum oluşacaktır.

Meşhur tarihçi, sosyolog, filozof, siyaset ve devlet adamı İbn Haldun, toplumun oluşumunda etki eden faktörlerden birisi olarak kabul ettiği asabiyet unsurunu “dayanışma” anlamında kullanmaktadır. İbn Haldun’a göre insanları bir araya getiren ve insanlar arasında sıkı bir bağlılık duygusu oluşturan öğelerin başında dayanışma yer almaktadır. Çünkü sosyal dayanışma sayesinde insanlar, birbirlerini koruyup kollamaya; ekonomik, siyasal ve sosyal meselelerde ortak tavırlar geliştirmeye yönelmektedirler. Başka bir ifadeyle dayanışma, toplumun bir bütün olarak birlikte hareket etme yeteneğine işaret eder (Yüce, 2021).

Ahilikte de sosyal dayanışma ilkesi Ahilerin ekonomik faaliyetlerini belirleyen önemli unsurlardan biri olmuştur. Daha fazla kazanma hırısı, servetine servet katma anlayışı yerine yardımlaşma ve dayanışma ilkesine bağlı kalmışlardır. Yaşamak için yaşatmanın

gerekliliğine inanan Ahi Teşkilatında tüm bireyler, tek bir vücudun parçası gibi toplumun parçası kabul edilir. Vücudun bir bölümündeki ağrının tüm vücudu rahatsız etmesi gibi zor durumdaki birey tüm toplumu ilgilendirir. Komşusu açken tok yatmak çok ağır bir şekilde eleştirilir. Bu anlayışla bir esnafa sabah ikinci bir müşteri geldiğinde müşteriye: “Kusura bakmayın efendim, Allah bereketini vere. Ben bu sabah siftah yaptım. Senin istediğin mal karşı dükkânda da var. O da siftah etmedi. Siz oradan alın” diyerek dayanışma örneği göstermektedir (Ekinci, 1991).

Ahi, malın asıl sahibinin kendi olmadığını, malı verenin de alanın da Allah olduğunu bilendir. Ahilik, kardeşinin rahatını kendi rahatına tercih edip onların zahmetini çekmektir. Ebu Ca'fer el-Haddabi şöyle söylemiştir: "On küsur yıldan beri tevekküle bağlandım, çarşıda çalışıyorum, her gün ücretimi alıyorum, fakat aldığım ücretten kendim için bir bardak su dahi almıyorum. Bir kere olsun onunla hamama gitmedim. Ücretimi fakirlere veriyorum, ben yine kendi halimde kalıyorum. Yatsı olunca kapı kapı dolaşıp ekmek parçaları topluyorum ve onunla orucumu açıyorum" (es-Sülemi, 1977). Böylece sosyal dayanışma ilkesini hayatlarına tatbik eden Ahi birliklerinin, toplum inşasında çok önemli bir görevi üstlendikleri görülmektedir.

Ahilerde bir kişinin kazancından arta kalan kısmı, ihtiyaç sahipleri için kullanılmaktadır. Bu anlayışın bir tezahürü olarak Ahilerde sosyal dayanışmanın en güzel örneği orta sandıklarında görülmektedir. Orta sandığına yardımlaşma sandığı da denilmektedir. Esnaflarda her teşkilatın ayrı ayrı orta sandıkları bulunmaktadır. Her Ahi, kazancından ihtiyacını çıkardıktan sonra arta kalan kısmı orta sandığına vermektedir. Orta sandığında toplanan para, teşkilat için gerekli harcamalar dışında, ihtiyaç sahiplerine yardım için kullanılmaktadır (Aytekin, 2018). Bu sandık ile Ahiler, şiar edindikleri İslam iktisadının sosyal dayanışma ilkesine somut bir uygulama ile örnek sunmaktadır.

Gelirler	Miktarı	Giderler	Miktarı
İcar bedellerinden	7.650	Tamir için	800
Para vakıfları	7.900	Alınan dükkân bedeli	2.050
Evkaf hisse bedelleri	550	Üç günler masrafı (Toplantı)	15.500
Vasiyetnameler	500	Mevlüt okutma ücreti	600
Yedirme bedelleri	900	Fakirlere kömür ücreti	689
Giriş bedelleri	275	Ramazanda fukaraya ekmek	1.200
Teberrular	1.250	Yetim ve dullara basma	600
Ağaçlardan	75	Ölümlere kefen	170
		Fukaraya tedavi ücreti	350
		Misafirlere	1.100
		Taş köprü tamiri	380
		Muallim ücreti	1.500
		Mekteplere kömür	500
		Sokaklara tamir	150

Tablo 1: İstanbul Hallaçlarının H. 1289-1290 Arası Yıllık Bütçesi

Kaynak: (Ekinci, 1991, 74)

Tablodaki bütçenin harcamalar bölümü, Ahilerin bir sosyal yardım kurumu gibi çalıştıklarını göstermektedir. İstanbul’da hallaçlara ait olan bu bütçeye bakıldığında Ahilerin, ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunmalarının yanı sıra kamu hizmeti de yaptıklarını ortaya çıkarmaktadır. Bu ve buna benzer bütçeler, Ahilerin sosyal dayanışmaya ne kadar önem verdiklerini göstermektedir.

2.4.2.4. Helal Kazanç

Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmaktadır: “Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin; ancak karşılıklı rızanıza dayanan ticaret böyle değildir ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir” (en-Nisa 4/29). Başka bir ayet-i kerimede Müminlere ithafen: “Ey peygamberler! Tertemiz nimetlerden yiyip için, güzel işler yapın. Kuşkusuz ben yaptıklarınızı eksiksiz bilmekteyim” (el-Müminun 23/51). Ayetlerden açıkça anlaşılmaktadır ki, kazancın helal ve temiz olmasına özen gösterilmeli, haram yollarla elde edilecek geçici menfaatlerden uzak durulmalıdır.

Hadislerde de bu konu üzerinde önemle durulmuştur. Ebu Hureyre’den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: “İnsanlara öyle bir zaman gelir ki,

kişi malı helalden mi, haramdan mı aldığına hiç aldış etmez” (Buhari, "Büyü", 7, 23). Hadis, ahir zamana işaret etmekle birlikte helal-haram hassasiyetinin önemine vurgu yapmaktadır.

Abdullah b. Abbas’tan rivayet edilen bir hadise göre;

Bir adam Rasulullah’a (s.a.v) bir tulum şarap hediye etti. Rasulullah:

-Bunu Allah’ın haram kıldığını bilmiyor musun, diye sordu. Adam:

-Hayır, cevabını verdi ve hemen orada birine bir şeyler fısıldadı. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v), “Ona ne fısıldadın?” diye sordu. Adam:

-Onu satmasını emrettim, dedi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v):

-İçilmesini haram kılan (Allah) satışını da haram kılmıştır, buyurdu.

Adam derhal tulumu açtı ve nihayet içindeki akıp gitti (Müslim, "Müsâkât", 68).

Peygamberimizden (s.a.v) gelen bir başka rivayette “Dört şey vardır ki bunlar sende olursa dünyadan kaybettiğinin önemi yoktur: Emaneti koruma, doğru söyleme, güzel huy ve helâl kazanç” (es-Sülemi, 1977).

Ayet ve hadislerden açıkça anlaşılmaktadır ki, ticarete asıl amaç her zaman kazanmak değil, helal-haram hassasiyetiyle meşru kazançla geçimini temin etmektir. Bir Müslümanın meşru yollarla, kendisinin ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılayacak kadar kazanması farzdır. Hatta refah bir hayat sürmek için kazanması da mubah kabul edilir. Ancak başkasının hakkına tecavüze giren, Allah’ın yasakladığı yollarla kazanç yolu aranması haramdır (Güler, 2019).

Ahi de kazancını helal yollardan temin eder. Hiçbir koşulda kazancına haram karıştırmaz (es-Sülemi, 1977). Ahilik, çalışma yerini adeta bir ibadet yeri olarak görür. Helalinden kazanmaya önem verdiği kadar kazancını da helal yerlere harcamaya özen gösterir. Haram yollardan kazancını temin eden, helal-haram sınırlarına dikkat etmeyen kişi, fütüvvet ehlinden olamaz (Aydın, 2015).

Ahi, helal-haram hassasiyetini sadece ticari işleriyle sınırlı tutmaz. Ahilik, Allah’ın tüm yasaklarına saygılı olmayı ve yasaklardan uzak durmayı gerektirir (es-Sülemi, 1977). Ahi babaları, şed bağlama törenlerinde kalfalıktan ustalığa terfi eden esnafa haram yememesi, haram içmemesi, harama bakmaması, haram giymemesi konularında uyarır. İslam’da yasak olan içki içmek/satmak, zina etmek, yalan konuşmak, gıybet etmek, iftira atmak, hileye başvurmak gibi davranışlar meslekten ihracı gerektirmektedir. Bu

gayri ahlaki davranışlar, sadece kişinin vicdanına bırakılmamış, aksine ciddi yaptırımlarla engellenmeye gayret edilmiştir (Aydın, 2015).

Helal kazancın önemini çok iyi idrak etmiş olan Ahiler, bu konuya ayrı bir hassasiyet göstermişlerdir. Rivayet olunur ki; para kesesi kaybolan bir kişi ile keseyi çalmakla itham edilen bir esnaf mahkemeye gittiler. Hâkim, davalının keseyi almadığına dair yemin etmesini istese de esnaf, keseyi almadığını; ancak yemin edemeyeceğini söyledi. Hâkim, mahkeme esnasında para kesesinin başkası tarafından çalındığını tespit etmiş olsa da işin doğrusunu henüz söylemeden esnaftan tekrar yemin etmesini istedi; ancak esnaf, ısrarla yemin edemeyeceğini söyledi. Hâkim, keseyi ve keseyi çalanın bulunduğunu, kendisinin almamış olmasına rağmen neden yemin etmediğini sorduğunda, Ahilik ahlakı ile ahlaklanmış olan tacir şunu söyledi: “Bizler esnafız. Ticaretimize yalan karıştırmayız. Hele yalan yere hiç yemin etmeyiz. Eğer doğru olan bir şeye yemin etmeye alışsak, farkında olmadan yalan yere de yemin edebiliriz. Böylece temiz ve helal olan rızığımız lekelenir. O sebeple o parayı ödesem bile yemin etmek istemedim” (Ekinci, 2016).

Ahiler, dükkânlarına ayet, hadis ya da veciz sözler yazan levhalar asmaktadırlar. Bu levhaların birinde şöyle yazmaktadır:

Her sabah Besmeleyle açılır dükkânlarımız,
Hakk’a iman ederiz, Müslümandır şanımız,
Eğrisi varsa bizden, doğrusu elbet sizin,
Hilesi hurdası yok, helalinden malımız,
Müşterilerimiz velinimet, yaranımız yârimiz,
Ziyadesi zarar verir, kanaattir kârımız (Ekinci, 1991, 67).

2.4.2.5. Cömertlik

Cömertlik, hiçbir karşılık beklemeden yapılan iyiliği anlatan bir kavramdır. İslam’da cömertlik her zaman övülen bir ilke olmuştur. Allah, esmaü’l hüsna ile kendisini bize tanıtırken Azamet ve Kerem sahibi (er-Rahman, 55/27) sıfatlarını kullanmaktadır. Allah bizzat kendisini “Kerem” sıfatıyla cömert olarak tanımlarken, biz kullarına da cömertliği öğütlemektedir. Peygamberimiz, “Allah cömerttir ve cömertliği sever” buyurmuştur (Tirmizi, "Edeb", 41).

Cömertlik, İslam’da övülen bir davranış olduğu gibi cimrilik ise Müslümana yakışmayan gayri ahlaki bir durum olmuştur. Hz. Peygamberin “İki haset vardır ki, bir müminde toplanmaz: Cimrilik ve kötü ahlak” hadisi, bu durumu çok açık bir şekilde göstermektedir (Tirmizi, "Birr", 41). Ayet-i kerime de cimrilik ile ilgili "Bunlar cimrilik eden ve insanlara da cimriliği tavsiye eden, Allah’ın kendilerine lütfundan verdiğini gizleyen kimselerdir. Biz, kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırladık” buyrulmaktadır (en-Nisa, 4/37).

Cimrilik tefrit, israf ise ifrattır. Cimrilik, hiç harcamamayı, israf ise savurmayı anlatan kavramlardır. Her iki davranış biçimi de İslam’da hoş görülme, sünnetullah’a aykırı bir tutumdur. Bu ikisinin arasında cömertlik bulunmaktadır (Güler, 2019). İslam, her alanda olduğu gibi cömertliği de bir denge ilkesi olarak kabul etmiştir. Varislerin bekçiliğinin yapıldığı malın insanın kendisine, hesapsızca harcanan malın ise çevresine hiçbir faydası yoktur. Bunun yerine bireyin ve toplumun menfaatini gözetan cömertlik, her zaman övülen ahlaki bir davranış biçimi olmuştur.

Ahilik ilkelerinden birisi de cömertliktir. Ahi, cömert olmalıdır. Ahi, komşusu açken kendisinin tok yatamayacağı bilinciyle fakirleri gözetip, onlara lütufta bulunmalıdır. Ahi, çevresine ve misafirine ikram etmeyi sevmelidir. "Yahya ibn Halid el-Bermeki, oğluna şöyle vasiyet etmiştir: "Oğlum, insanlara ikramı hiçbir zaman bırakma, Çünkü sen onlara ikram etmekle kendine ikram etmiş olursun" (es-Sülemi, 1977).

Ahi, malından elinde tuttuğu değil, infak ettiği kısmının kendisinin olduğunu bilendir (es-Sülemi, 1977). Ahiler şu hadisi kendilerine şiar edinmişlerdir: Peygamberimiz (s.a.v) bir defasında, kestiği koyundan geriye ne kadar et kaldığını sormuştu. Hz. Âişe validemizin kendilerine sadece bir kürek kemiği kaldığını söylemesi üzerine Hz. Peygamber: “Ey Âişe! Desene bir kürek kemiği hariç hepsi bizim oldu (Tirmizi, "Sıfatu'l Kıyame", 33).

Ahiliğin önemli ritüellerinden olan Ahilik yemini metninde “Ahiliğin temel değerlerinden olan cömertlik ilkesine uyacağıma namusum, şerefim ve bütün mukaddesatım üzerine and içerim” ifadesi yer almaktadır (Uluslararası Ahilik ve Ahi Evran Yarışmaları, 24 Temmuz 2023). Ahilik Teşkilatı, cömertlik gibi ahlaki bir olguyu sadece kişilerin vicdanına bırakmamış, bunu yemin metni içerisine alarak uyulması zorunlu bir ilke haline getirmiştir.

2.4.2.6. Çalışmak/Meslek Sahibi Olmak

Hız. Peygamber'in (s.a.v) yanına bir gün bir dilenci geldi. Peygamberimiz, dilencinin elinde ne eşyası olduğu sordu. Bir kâse ve bir bez parçasından başka bir şeyi olmadığını öğrendi. Peygamberimiz, bu iki parça eşyayı getirip satarak kazanılan 2 dirhemle keser aldırdı ve onu odun toplayıp satmak suretiyle çalışmaya yönlendirdi. Bu olay üzerine Hız. Peygamber: "Bu şekilde hareket etmek (odun toplayıp satarak geçimini temin etmek) kıyamet günü yüzünde dilencilik lekesiyle gelmekten daha hayırlıdır" buyurdu (Buhari, "Müsâkât", 13).

Hayatında bizim için güzel örnekler bulunan Hız. Peygamber, çalışacak durumdayken dilenmeyi hoş karşılamamış ve herkesi çalışmaya yönlendirmiştir. "Hiçbir kimse asla kendi kazancından daha hayırlı bir rızık yememiştir. Allah'ın Peygamberi Davud (a.s) da kendi elinin emeğini yerdi" (Buhari, "Buyû", 15) buyuran Hız. Peygamber, çalışmanın önemine vurgu yapmış, Hız. Davud'u da buna örnek göstermiştir. Nitekim Peygamberler bizlere rehber olarak gönderilmiştir. Peygamberimiz, kendisi dâhil tüm Peygamberlerin koyun güttüğünü bildirmiştir (Buhari, "İcâre", 2). Böylece hiçbir Peygamber çalışmaktan uzak durmamıştır. Hız. İdris'in terzi, Hız. Nuh'un marangoz, Hız. Davud'un demir ustası olması gibi tüm Peygamberler bir meslek erbabı olmuştur.

Ticaret, ziraat ve sanat olmak üzere üç ana kazanç yolu bulunmaktadır. İmam Nevevî, ziraat ve sanatı çokça övmüş ve bu ikisini kişinin el emeği, göz nuru ve alın teri olarak yorumlamıştır. Hangi kazanç yolu olursa olsun alın teri, mukaddes bir değerdir. Emeksiz kazanç sağlayan dilencilik ise tüm İslam âlimleri tarafından yerilmiştir. Hız. Ömer'in, yiyeceği olmasına rağmen dilenen birinin yiyeceklerini elinden aldırdığı bilinmektedir. Her Müslüman için kendisinin ve ailesinin rızkını temin edecek kadar çalışıp kazanması farz kabul edilmiştir (Güler, 2019).

13. yüzyılda Anadolu'da Hint Mistisizminin etkisinde kalan ve Kalenderlik denilen, çalışmayan, tamamen başkasının sırtından geçinen insanlar bulunmaktaydı. Ahilik, kuruluş sürecinde kendi anlayış dünyalarına tamamen zıt olan bu tembellik anlayışıyla mücadele etmiştir. Ahilik, bu zümrenin aksine çalışmayı şiar edinmiş, el emeğini ve alın terini üstün tutmuştur (Bayram, 2018).

Ahiliğin en temel şartlarından biri bir sanat ehli olmaktır. Bu şart, en eski fütüvvetnamelerde dahi zikredilmiştir (Gölpınarlı, 2011). Bazı fütüvvetnamelerde işsizlik, batıl kabul edilmiş ve akılsızlık sayılmıştır. Daima bir işle meşgul olma

tavsiyesi verilmiştir (Ekinici, 1991). Esnaf teşkilatı olarak da bilinen Ahilik denilince ilk akla gelen bir meslek sahibi olmaktır. Ahi, mesleğini hem kendi ve ailesinin geçim kaynağı hem de topluma bir hizmet aracı olarak görmektedir. Ahiler, “Halka hizmet Hakk’a hizmettir” anlayışıyla mesleklerini icra etmektedir.

Bir Ahi, tevekküle sarılarak çalışmaktan uzak durmak suretiyle tembellik etmez (es-Sülemi, 1977). Tevekkül, insanın Allah’a karşı acziyetini anlatan “Allah’a güvenmek” manasında kullanılan önemli bir kavramdır (Çağrı, 2012). Her Müslüman, tevekkül anlayışına sahip olmak zorundadır. Ahiler de çalışmalarının sonucunu Allah’a bırakmak suretiyle tevekkül anlayışına sahiptirler. Ancak bu, Ahileri çalışmaktan uzak tutmaz. Devesini bağlamadan Allah’a tevekkül etme anlayışı Ahilerde yoktur. Ahiler, çalışmayı adeta bir ibadet sayan anlayışla hareket eder.

Bir meslek erbabı olmak Ahiliğin şartlarından biridir. Her meslek erbabı ise kendisine bir Peygamberi, sahabeyi ya da veliyi pir kabul etmektedir. Şed kuşanması o pirin adına yapılmakta ve dükkân onun adına açılmaktadır. Esnaf pirlerinden bazıları şunlardır:

Meslek	Pîr
Terziler	Hız. İdris
Marangozlar	Hız. Nuh
Tabipler	Zünnun-ı Mısırî
Debbağlar	Ahi Evran
Saatçiler	Hız. Yusuf
Demirciler, Bakırcılar	Hız. Davud
Berberler	Selman-ı Farisi
Kasaplar	Kasab-ı Cûmerd
Ekmekçiler	Muhammed İbni Ebu Bekr
Kuyumcular	Nasr b. Abdullah
Çulhacılar	Hız. Şit

Tablo 2: Fütüvvetnâmelerde ve Şecranemelerde Adı Geçen Esnaf Zümreleri ve Pirleri

Kaynak: (Deveci, 2021, 71-76; Gölpınarlı, 2011, 76)

2.4.2.7. Kanaatkâr Olmak

Kanaat, Allah’ın kendisine verdiği ile yetinmeyi, rıza göstermeyi ifade eden ahlaki bir erdemdir. Dünya ve mal tutkusunu anlatan hırs, tamah, şereh ve tûl-i emel gibi kavramların zıddı olarak kullanılır. Kanaatkâr olmayı başarmış bir insan, elindeki ile

yetinmeyi bilen, başkasının malına göz dikmeyen, aşırı kazanma hırslarından arınmış insandır (Çağrı, 2001).

Biriktirme ve daha çok kazanma duyguları, insan fitratında var olan bir gerçektir. “Arkadan çekiştiren, ayıp kusur arayan, servet toplayan ve onu sayıp duran herkesin vay haline! O, malının kendisini sonsuza kadar yaşatacağını zanneder” (el-Hümeze, 104/1-3). Ayetlerden de anlaşılacağı üzere mal elde tutulmamalı, toplanıp saklanan servet ekonomiye kazandırılmalıdır.

Hz. Peygamber de insanoğlunun açgözlülüğünü şu hadisiyle ifade etmiştir: “İnsanoğlunun iki dere dolusu malı olsa bir üçüncüsünü ister. İnsanoğlunun karnını topraktan başka bir şey doldurmaz. Şu var ki, tövbe edenin tövbesini Allah kabul eder” (Buhari, "Rikâk", 10). Başka bir hadis-i şerifte de Peygamberimiz, mala düşkün adamın dinine verdiği zararı iki aç kurdun koyun sürüsüne verdiği zarara benzetmiştir (Tirmizi, "Zühd", 43).

Ayet ve hadislerde de ifade edilen kanaatkâr olmak fakirliği övmek demek değildir. Aksine zekâtını vermek, çevresine hayır yapmak ve cömert olmaktan kendisini uzaklaştırmadığı sürece zenginlik, Müslümanın güçlü olması için bir gerekliliktir. Burada yerilen davranış, daha çok kazanma ve biriktirme hırsıdır. Bu şekilde elde olan mal, kişinin kendisine ve çevresine bir fayda vermez. Hatta kenarda tutularak ekonomiye kazandırılmayan para ya da mal, enflasyon ve karaborsa gibi olumsuz durumlar ortaya çıkaracak ve bu da toplumun zararına olacaktır. Kanaat, her türlü çabaya rağmen kazanılan ya da kazanılmayan malın Allah’tan olduğunu unutmadan buna razı olmaktır.

Bu bağlamda Ahilik ilkelerinden biri de kanaat etmek, aza razı olmaktır. Ahi, dünya tamahına düşmeyen kişidir. Dünyanın geçiciliği aklından hiçbir an çıkarmaz. Ahi, Allah'ın verdiği nimetten dolayı kimseye haset etmez, kimsenin malına göz dikmez. Kendine verilen rızık ile iktifa eder. Ahilik, Allah'ın rızık hakkında verdiği garantiye güvenmektedir. Sehl ibn Abdullah şöyle demiştir: “Allah'ın kendisine verdiği garantiden sonra yine rızık için tasalanan kimsenin Allah indinde bir değeri kalmaz” (es-Sülemi, 1977).

Bu anlayış çerçevesinde Ahilik Teşkilatı, üretimi ihtiyacın bir fonksiyonu olarak görmüşlerdir. İhtiyaç olmayan hiçbir malı üretmemişlerdir. Kapitalizmde olduğu gibi devamlı tüketimi kamçılayan israf anlayışına karşı durmuşlardır. Daha fazla kazanma

hırsına karşı duran Ahilik, toplum menfaatinin kendi menfaatinin önüne koymuştur. Ahiler, aynı hassasiyeti ürettikleri malın kalitesinde de göstermişlerdir. Bu anlayış, daha fazla mal üretme değil, daha mükemmel eser ortaya koyma olarak topluma yansımıştır (Ekinci, 1991). Ahilerin üretimin çokluğunda değil kalitesinde gösterdikleri rekabet, iktisadi hayatı da istikrara kavuşturan önemli bir anlayış olmuştur.

Ahiler, kanaatkâr olmayı her zaman ön planda tutmuşlardır. Bir Ahinin elinde 18 dirhemden fazla tutmama şartı bu anlayışa somut bir örnektir. Bu, kazancı sınırlandıran bir şart değildir. Hatta kazancının fazla olması, ihtiyaç sahiplerine yardım etmesi açısından olumlu bir gelişmedir. Ahi, 18 dirhemden fazla elde ettiği geliri orta sandığa vererek oradan teşkilatın ihtiyaçlarına, misafirlere ve fukaraya harcanmasını sağlar (Gölpınarlı, 2011). Gümüş bir para birimi olan dirhem daha hafif ve ağırları da var olmakla birlikte teorik ağırlığı 2.97 gramdır (Sahillioğlu, 1994). 14. yüzyılda yaşamış İbn Battuta'nın Seyahatnamesinde dirhem alım gücü ile ilgili olarak şunlar kaydedilmiştir: Mardin'de yünden dokunmuş bir elbise 10 dirhem, Kastamonu'da 12 kişinin bir günlük yemeği 2 dirhem, bir yük odun 1 dirhemdir. 18 dirhem günümüzde daha iyi anlaşılması açısından nisap miktarının 200 dirhem (595 gr.) olduğu düşünüldüğünde Ahilerin kanaatkâr olma anlayışları daha net ortaya çıkacaktır.

18 dirhem ile belirlenen sınır, Ahinin kanaatkâr olması ve haddi aşmaması içindir. Burada kastedilen, günümüz ifadesiyle yastık altı yapılmamasıdır. Aksi halde kazanılan fazla miktarın üretime dönüştürülmesi ve ekonomiye canlılık kazandırılması istenen bir durumdur. Nitekim Haşr Suresinde “servet içinizden sadece zenginler arasında dönüp dolaşan bir şey olmasın diye böyle hükmedilmiştir” ayetini şiar edinmiş olan Ahiler, bu anlayış çerçevesinde teşkilatı şekillendirmişlerdir (Erbaş, 2020).

Kanaatkâr olma anlayışı ile ilgili Ahi esnaflarından bir balıkçı dükkânında şunlar yazmaktadır:

Ehl-i aşka müptelayım nemelazım kâr benim. Mal ve mülküm yoktur amma kanaatim var benim (Ekinci, 2016, 482).

2.4.2.8. Faiz Yasağı

Faiz kelimesi Türkçe olup Arapça “riba” kelimesinin eş anlamlısı olarak kullanılmaktadır. Aralarında küçük bir fark olmakla birlikte “riba”, İslam’a göre geniş kapsamlıdır. Faiz ise sadece kapitalist ekonomisinin kabul ettiği şeylerdir. Buna göre

her faiz ribadır; ancak her riba faiz değildir denilebilir. Sözlükte “artış, fazlalık” anlamlarına gelen riba, fıkıh literatüründe, para ve para hükmünde olan şeylerin mübadelesinde taraflardan birisi lehine şart koşulan fazlalıktır (Kaya, 2016, s. 87).

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de faizi çok net bir biçimde yasaklamıştır. Ayette, “Faiz yiyenler ancak şeytanın çarparak sersemlettiği kimse gibi kalkarlar. Bunun sebebi onların, “Alım satım da ancak faiz gibidir” demeleridir. Hâlbuki Allah alım satımı helâl, faizi ise haram kılmıştır. Artık kime Allah'tan bir öğüt erişir de faizciliği bırakırsa geçmişteki kendisininindir, durumunun takdiri Allah'a aittir. Kim de yine faizciliğe dönerse işte bunlar orada devamlı kalmak üzere cehennemliklerdir” buyrulmuştur (el-Bakara, 2/275). Ayetlerin devamında faizden sakınmayıp faizli işlem yapmaya devam edenlerin Allah ve Resulüne savaş açtığı (el-Bakara, 2/278-279) ifade edilerek çok sert bir dille uyarılmıştır. Bu durumda faizli işlem yapmaya devam etmek cahil cesaretinden başka bir şey değildir.

Peygamberimiz, 7 helak edici büyük günahı sayarken bunlar arasında faiz yemeyi de zikretmiştir (Buhari, "Vasiyyet", 24). Yine başka bir hadiste Rasulullah, faiz yiyene, yedirene, kâtibine ve şahitlerine lanet etmiş ve “onlar müsavidirler” (Müslim, "Müsâkât", 106) buyurarak faize hizmet edeni de karşılıklı faiz işlemi yapandan ayrı tutmamıştır.

Günümüzde faiz bollaşmıştır. Kapitalizmin tüm dünyaya yayılmasıyla ekonomik hayatın bir parçasına haline gelen faize çoğu insan bir yerinden bulaşmıştır. Faiz hassasiyeti güden insanlar, mevcut konjonktürde zorlanır hale gelmişlerdir. Ayette de ifade edildiği üzere faiz, ticaret gibi görülmeye başlanmıştır. Hz. Peygamber'in günümüzü anlatan şu hadisi çok vecizdir: “İnsanlara öyle bir zaman gelir ki, faiz yemeyen kimse kalmayacaktır. Faiz yemeyenlere de tozundan isabet edecektir” (Ebû Davud, 1992).

Ayet ve hadislerde faizin bu kadar sert biçimde yasaklanması elbette hikmetlerle doludur. Faiz, insanlar arasındaki sevgiyi, merhameti, dayanışmayı yok etmektedir. İnsanı yalnızlaştırarak bireylerin birbirinin sıkıntılarından bihaber olmasına neden olmaktadır. Toplumda orta sınıfı yok ederek zengin fakir arasındaki uçurumun açılmasına, fakirin enflasyon altında ezilmesine sebep olmaktadır.

Dinimiz, iktisadi faaliyetlerin faizsiz olmasını istemiş, karz-ı hasen uygulamasıyla zor durumda olan insanların ihtiyaçlarının karşılanmasını teşvik etmiştir (Güler, 2019).

İslam'ın bu yasağına iman eden Ahiler, uygulamada da bunu en güzel şekilde göstermişlerdir. Her esnaf grubunun bir orta sandığı vardır. Orta sandığının sermayesi, esnaf aidatları, çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa geçişlerde usta tarafından ödenen ücretler, yardımlar gibi unsurlardan oluşmaktaydı. Bu sermaye, evlenme, hastalık, ölüm veya farklı ihtiyaçlar durumlarında esnafa faizsiz kredi olarak verilmekteydi (Gölpınarlı, 2011).

Ahiler, orta sandığı ile faizsiz iktisadi hayata bir alternatif sunmuşlardır. Bu karz-ı hasen uygulaması, Ahiler arasında birlik ve beraberliği de güçlü tutmuştur. Öyle ki orta sandığından sermaye desteği alan bazı Ahiler, borcunu iade ederken kendi rızası ile orta sandığına hibe yaparak başkalarının da bu uygulamadan faydalanmasını sağlamıştır (Erbaşı, 2020).

Kendi meslek erbaplarına faizsiz kredi imkânı sunan orta sandıkları, aynı zamanda birbirine borç alıp verebilmekteydi. Örneğin, debbağların orta sandığı, saraçların orta sandığına borç verebilirdi. Böylece sadece aynı meslek grupları değil tüm sanatkârlar arasında borç alış verişi mevcuttu (Ekinci, 1991).

Ahiler için çok önemli bir enstrüman olan orta sandıklarının en işlevsel özelliği esnafi tefecilerden koruyarak, onlara sermaye ve hammadde temin etmektir (Uçma, 2011). Ahiler, orta sandıklarının gelir ve giderlerini çok iyi organize etmişler ve iktisadi yapılanmalarında faizden uzak durmuşlardır (Erbaşı, 2020).

Günümüzde de faiz sistemine alternatif olarak orta sandığına benzer bir uygulama, esnafa özel olmasa da Sakarya'da bir grup akademisyen tarafından kurulmuştur. 2018 yılında İKSAR (İslam İktisadi Araştırma ve Uygulama Derneği) adı ile kurulan dernek, ihtiyaç sahiplerine faizsiz kredi imkânı sunarak bu konuda toplumda bilinç oluşturmayı hedeflemiştir (İKSAR, 1 Ağustos 2023).

2.4.2.9. İşçi-İşveren İlişkisi

“İnsan ancak çabasının sonucunu elde eder. Ve çabasının karşılığı ileride mutlaka görülecektir. Sonra kendisine karşılığı tastamam verilecektir” (en-Necm, 53/39-41). Ayet-i kerimeden anlaşılacağı üzere çalışanın karşılığının tam ve eksiksiz verilmesi ilahi bir kanundur.

İşçinin ücretinin geciktirilmeden verilmesini emreden Peygamberimiz (s.a.v), bir başka hadisinde “Köleler ve hizmetçiler, Allah'ın sizin eliniz ve kudretiniz altına koyduğu

kardeşlerinizdir. Onlara yediğinizden yediriniz, giydiğinizden giydiniz. Üstesinden gelebilecekleri yükü onlara yükleyiniz. Şayet ağır ve zahmetli iş yükleyecek olursanız onlara yardım ediniz” (Buhari, "İman", 22) buyurarak işçi işveren arasında bir yaşam standardı farkı oluşmamasını, işverenin işçisini kardeşi olarak görmesini öğütlemiştir.

Ahilik de Allah'ın, kendi yönetimine verdiği kimselerin hakkını korumaya çalışmıştır. Abdullah ibn Ömer'den rivayet edilir ki, kendisi aç kalıp kölelerini doyurmuştur. Kendisi giymemiş, kölelerini giydirmiş ve her hususta onların ihtiyaçlarını kendi ihtiyacına tercih etmiştir. "Nefsime en kolay gelen şey budur, böylece nefsin şerrinden emin oluyorum" demiştir (es-Sülemi, 1977).

Ahilikte hiyerarşik düzen içinde usta-çırak ilişkisi sadece mesleki bir anlam ifade etmemektedir. Bir ustanın yanında işe başlayan çırak, ustasını “yol atası” edinmektedir. Çırak, hayatı boyunca yol atasına hizmet edip, onun ödül ve yardımlarını hak etmektedir. Yol atası olan ustası ise çırağının sadece iş hayatı içinde değil hayatının her alanında karşılaşacağı sorunlarına yardım edip, çırağının tüm sorumluluğunu üstüne almaktadır (Demir, 2003).

Ahilikte usta-çırak ilişkisi tamamen ahlaki temeller üzerine inşa edilmiştir. Bu düzende çırağın ustaya itaati, ustanın çırağa merhameti esastır. Çırağın, daha iyi bir iş imkânı bulma amacıyla ustasının yanından ayrılmasına iyi gözle bakılmamıştır. Bir hatasından dolayı ustası çırağı işten çıkardıysa tekrar işe dönmesi için ustasının izni gereklidir. Hatta çırak, meclis üyelerinin önünde özür dilemeden kimse ona iş vermeyecektir (Erbaşı, 2020).

Bir genç, öğrenmek istediği meslek için bir şart aranmaksızın ustanın yanına çırak olarak verilmektedir. Usta, çırağın sanatın inceliklerini öğrenmesinden sorumludur. Ayrıca çırağı, bulundukları sanat kolunun zaviyesine kaydettirerek orada ahlaki öğretilerin yanı sıra, din, dil, coğrafya, tarih gibi konularda da eğitilmesini sağlamaktadır (Uçma, 2011).

Çırağın her türlü hatasından ustası sorumludur. Eğer çırak hatalı bir ürün ortaya çıkarırsa ustasına iyi gözle bakılmaz. Mal kalitesine de olumlu yansıyan bu durum, çırak için bir sigorta işlevi görmektedir. Üretimdeki hatasından dolayı çırağın sorumlu tutulmadığı bu zihniyet, ustayı etkili bir kontrol anlayışına sürüklemiştir (Erbaşı, 2020).

Ustalık merasiminde Ahi Baba, ustalığa yükselen gence şöyle nasihat etmektedir:

“Harama bakma. Haram yeme, haram içme. Doğru, sabırlı, dayanıklı ol. Yalan söyleme. Büyüklerinden önce söze başlama. Kimseyi kandırma. Kanaatkâr ol. Dünya malına tamah etme. Yanlış ölçme, eksik tartma. Kuvvetli ve üstün durumda iken affetmesini, hiddetli iken yumuşak davranmasını bil ve kendin muhtaç iken bile başkalarına verecek kadar cömert ol.”

Bu nasihatlerden sonra ustası, kendi dükkânını açma hakkı kazanan genç ile bağının hiçbir zaman kopmayacağını bildiren şu cümleleri söyler:

“Bilginlerin dediklerini, esnaf şeyhinin nasihatlerini, benim sözlerimi tutmazsan; ana, baba, öğretmen, usta hakkına riayet etmezsen, halka zulmedersen, kâfir ve yetim hakkı yersen, özetle Allah’ın yasaklarından sakınmazsan yirmi tırnağım ahirette boynuna çengel olsun” (Ekinci, 2016, 478).

Günümüzde sanayi toplumunda işçilere karşı adil olmayan uygulamalardan dolayı sendikal faaliyetler ortaya çıkmıştır. Sendikalar, ücret adaletsizliğinden ve uygun olmayan çalışma ortamlarından dolayı işçilerin haklarının savunucusu olmuşlardır. Ahilik sistemi içerisinde usta-çırak ilişkisi, sadece iş hayatıyla sınırlandırılmadığı ve ahlaki temeller üzerine inşa edildiği için hiçbir sendika çalışması görülmemiştir. Günümüzde de eğer Ahilik ilkeleri tekrar iş hayatına yansıtılırsa sendikalar işlevini yitirecektir.

2.4.2.10. Adil Gelir Dağılımı

Servet ve mülkiyetin tüm topluma yayılması İslam iktisadının temel gayesidir. Büyük işletmelerin, kapitalist ekonomide olduğu gibi daha çok büyümesi politikası yerine küçük girişimcilerin önünün açılması ve ekonomiye katılması çok önemlidir. Bu, ekonomik gücün siyasi güce dönüşmesini de engelleyecektir (Tabakoğlu, 2021).

“...(servet) içinizden sadece zenginler arasında dönüp dolaşan bir şey olmasın diye böyle hükmedilmiştir” (el-Haşr, 56/7) ayetinden de net biçimde anlaşılabacağı üzere servetin, zengini zenginleştiren, sosyal sınıf ayrımı oluşturan bir olgu olması anlayışı reddedilmiştir. Ahilikte de küçük işletmelerin, ekonomi içerisinde aktif rol oynaması servetin toplum geneline yayılmasını sağlamıştır.

Demokrasilerde çoğunluğun mutluluğu esas alınmasına karşın, Ahilikte herkesin mutluluğu önem kazanmıştır. Bu sebeple Ahilikte orta sınıfın güçlü tutulması ehemmiyet kazanmıştır. Ahilik dönemi önemli kaynaklarından gelir-gider cetvelleri ve

Halil İnalcık'ın incelediği tereke defterlerinden elde edilen bilgilere göre orta tabakanın zengin ve fakir insanlardan oldukça fazla olduğu görülmüştür.

Servet Grupları (Akça Olarak)	Kişi Sayısı	Yüzdelik Dilim	
1.000'den aşağı	79	24,7	%24,7
1.000-5.000	124	38,8	%59,4
5.000-10.000	57	17,3	
10.000-50.000	49	15,3	%15,9
50.000-100.000	6	2,5	
100.000'den yukarı	4	1,3	
Toplam	319	100	

Tablo 3: H. 872-873 tarihli defterdeki terekeler

Kaynak: (Demir, 2003, 52)

Tablodaki bilgiler Bursa'da yaşayanlara aittir. Akçanın alım gücüne göre 1.000 akçadan az alan fakir kesim %24,7, 10.000 akçadan yukarı alan zengin kesim %15,9 ve 1.000-10.000 arasındaki orta kesim %59,4'ü oluşturmaktadır. Görüldüğü üzere orta kesim toplumun büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır. Tablodaki bilgilerin ait olduğu dönemde ev fiyatlarının 2.000-10.000 akça arasında değiştiği bilinmektedir. Bu da orta sınıfın rahatlıkla bir ev sahibi olduğunu göstermektedir (Demir, 2003).

Sonuç olarak İslam iktisadının diğer iktisat modellerinden en önemli farkı tasavvuf ve ahlakla iç içe olmasıdır. Ahlak, İslam iktisadının tamamlayıcı bir parçası haline gelmiştir. Böylece madde üzerine kurulu bir iktisat modeli yerine madde-mana dengesini çok iyi korumuş evrensel bir model olmuştur. İslam iktisadı ilkelerini kendilerine şiar edinen Ahiler, mesleki hayatlarını bunun üzerine inşa etmişlerdir. Sadece iş ilişkileriyle kalmayarak tüm hayatlarını bu ilkeler ışığında tanzim etmişlerdir. İslam iktisadının ana kaynağı Hz. Peygamber, bir yandan sahabenin ahlaki eğitimini ele alırken diğer yandan sosyal yaşamı ihmal etmemiştir. Bunun sonucunda ahlak ve içtimai hayatın bütünlüğünün göstergesi olan fütüvvet, ahilik, esnaf gibi kurumlar ortaya çıkmıştır (Tabakoğlu, 2021).

Ahiliğin yüzyıllarca idame ettirdikleri bu ilkeler, iktisadi üstünlüğe ve menfaate dayalı bir iç karışıklığın çıkmasını engellemiştir. Bu sebeple dünyada iktisada dayalı bir sınıf savaşı çıkmayan tek ülke Türkiye'dir (Demir, 2003, 62).

İslam iktisadının ilkeleri, en temelde kul hakkına dayanmaktadır (Tabakoğlu, 2010). Aynı şekilde tüm ilkeler göz önüne alındığında Ahilik de ilkelerini kul hakkını referans olarak belirlemiştir. Kul hakkı ölçülerine riayet ederek toplumun huzur ve refahını en yukarı çıkarmayı amaçlamışlardır.

3. BÖLÜM: LİTERATÜR, ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ VE BULGULAR

3.1. Literatüre Genel Bir Bakış

Ahilik konusunda yapılan birçok araştırma, Ahilik teşkilatının yapısını ve sosyo-ekonomik hayata etkisini incelemiştir. Ahilik teşkilatının, ticaretin düzenlenmesi ve zanaatların geliştirilmesi konusunda önemli bir rol oynadığı ortaya çıkmıştır. Ahilik, çırak, kalfa ve usta olmak üzere üç aşamalı bir eğitim sistemine dayanmaktadır. Bu sistem, zanaatların kalitesini artırmak, mesleki becerileri geliştirmek ve ahlaki değerleri aktarmak amacıyla kullanılmıştır. Ahiliğin günümüze yansıyan uygulamalarını inceleyen çalışmalar da bulunmaktadır.

Ahilik, sosyal ve ekonomik şartlardan dolayı günümüzde öneminin artmasıyla birlikte artık varlığını yitirmeye başlamıştır. Zamanla büyük şirketlerin küçük esnafların yerini alması Ahilik Teşkilatının zayıflamasına sebep olmuştur. Kırşehir’de Ahilik kutlamalarını inceleyen yüksek lisans tezinde de (Demir, 2004) bu bulgular ortaya çıkmıştır. Türk tarihini anlatan kitaplarda Ahiliğe çok az yer verilmesine karşın günümüzde bu konuda çalışmalar artmıştır. Ahiliğin merkezi kabul edilen Kırşehir’de bir araştırma merkezi kurulmuştur. Her yıl Ekim ayında düzenlenen Ahilik Haftasında Kırşehir’de çeşitli etkinliklerle coşkulu şekilde kutlamalar yapılmaktadır.

Bir başka çalışma da Ahiliğin izlerinin silinmeye başladığı Balıkesir merkezdeki köylerde ve ilçelere bağlı köylerde yapılmıştır. Çalışmada gözlem ve karşılıklı görüşme yöntemleri kullanılmıştır. Bu yüksek lisans çalışmasından (Akman, 2006) ulaşılan sonuçlara göre Ahi teriminin bilinmesine karşın Ahilik törenleri, yeni esnaflar tarafından hiç bilinmemektedir. Çok yaşlı esnaflar ise bunları ustalarından duyduklarını söylemişlerdir.

Ahilik ritüellerinin giderek azalmasına karşın Ahiliğin ilkelerinin, esnaf üzerinde etkisinin halen devam ettiği söylenebilir. Safranbolu’da yapılan “KOBİ’lerde Ahilik Kültürü” yüksek lisans çalışmasında (Suzan, 2021) KOBİ’lerin müşterileri önemsedikleri görülmüştür. Ayrıca işletmelerin sosyal sorumluluk ilkesine uygun çalıştığı ve ustaların çıraklarına bildiklerini aktarması gerektiğinin bilindiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Bununla birlikte mali olarak zor durumda olan esnafa kısmen mali yardımın yapılması ve kısmen de olsa müşteri yönlendirilmesi, KOBİ’lerde

yardımlaşma ve dayanışmaya orta düzeyde önem verildiğine işaret etmektedir. Bu işletmelerin müşteriye kalitesiz mal ve hizmet sunmaktan da utanç duydukları anlaşılmıştır. Çalışmada Ahilik kültürüne bakış açısına göre yapılan karşılaştırmalarda, erkeklerin kadınlara göre, lise mezunu olanların ilkokul ve üniversite mezunlarına göre, baba mesleğini devam ettirenlerin ettirmeyenlere göre daha fazla Ahilik kültürüne sahip olduğu görülmüştür.

Yine ahilik ilke ve uygulamalarının günümüz KOBİ'lerine yansımalarını inceleyen başka bir çalışma Elazığ özelinde kaleme alınmıştır (Düşükcan – Bağdaş, 2019). Anket tekniği kullanılarak yapılan çalışma sonucunda ahiliğin yalnızca esnaf teşkilatı olarak algılandığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırmacı, bireylerin ahilik hakkında yeterince bilgiye sahip olmamalarının bu algıyı etkileyen bir neden olduğunu belirtmiştir.

Ahilik değerlerinin günümüz esnafı tarafından benimsenip benimsenmediğini inceleyen bir başka yüksek lisans tezi (Kaya, 2020) İstanbul Kapalıçarşı'da yapılmıştır. Araştırma örnekleminin, Ahilik anlayışlarının günümüze yansımaları konusu verileri şu şekildedir: Esnaf ve sanatkarların %53,5'i Ahilik Teşkilatını daha önce duymamıştır. %80,5'i iş yerinde meslek ahlakı ilkelerinin yazılı halde bulunmadığını, %62,5'i iş yerinde çırak-kalfa-usta hiyerarşisinin bulunduğunu, %61,5'i çırak bulunduranların bu kişilere ücretlerinin ödendiğini söylemektedir. Esnafın %74,5'i "sözüm senettir" uygulamasının hâlâ var olduğuna işaret etmiştir. Esnafın %51,0'ı çarşıda denetimin yapıldığını, %57,0'ı yapılan hatalı davranışların sadece o kişiye mal edildiğini, %49,5'i meslek ahlakına uymayanların şikâyet edilebileceği bir yerin olmadığını, %52,5'i iş yerinde elde edilen gelirden toplumsal fayda için ödenen bir miktar ücret olduğunu ve %82,0'ı maddi ihtiyaç halinde destek alınabilecek bir kurumun olmadığını ifade etmiştir.

Ahilik, akademik çalışmalara konu olmakla beraber uygulama sahasında varlığını giderek yitirmektedir. Akademik olarak incelenmesi Ahiliğin gelişimi için oldukça önemli olmakla birlikte sahada esnafın hafızalarından giderek silinmeye başlaması olumsuz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahilik kültürünün günümüze yansımalarını inceleyen bir başka çalışma da (Okumuş vd., 2018) Eskişehir'de yapılmıştır. Bu bölgede de Ahiliğin izleri var olmakla birlikte giderek silindiği ortaya çıkmıştır. Bölgede akademisyenler, esnaflar ve öğrencilerle görüşülerek günümüzde Ahiliğin nasıl anlaşıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Makalenin sonunda akademisyenlerin Ahilik kurumuna ilgi duyduğu ve araştırma konusu edildiği, esnafın

Ahilikle ilgili bilgi sahibi olmadığı ancak meslek hayatlarında Ahiliğin bazı ilkelerinin uygulandığı, öğrencilerin ise yeterli bilgisel alt yapıya sahip olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ahilik, bir esnaf teşkilatı olmanın yanında sosyal, siyasal, kültürel ve dini yönleri de ağır basan bir kuruluştur. İnsanı merkeze alan, eğitime ayrıca önem vererek hayata ve ahirete hazırlayan Ahilik, daha çok ekonomik yönüyle bilinmektedir. Elazığ'da yapılan yüksek lisans çalışmasında (Bağdaş, 2018) Ahilik ilke ve uygulamalarının günümüze yansımaları incelenmiştir. Yapılan anket çalışması sonucu Ahilik, sadece ekonomik faaliyetleri olan bir esnaf teşkilatı olarak bilinmektedir. Hâlbuki Ahilik, bir esnaf teşkilatlanması olmasının yanı sıra birden fazla fonksiyonu yerine getirmiş çok yönlü bir sisteme sahip yapılanmadır.

Yine Ahiliğin salt ekonomik faaliyet gösteren bir teşkilat olması anlayışı Erzincan'da Mesleki Eğitim Merkezinde yapılan çalışmada (Topal, 2023) ortaya çıkmıştır. Ayrıca Ahilikte işbaşı eğitime özel önem verilmektedir. Usta-çırak ilişkisinde bu durum çok net ortaya konmuştur. Bununla ilgili de tezden anlamlı bir sonuç çıkmıştır. Öğretmenlerin ve öğrencilerin okulda öğretilen değerler eğitiminin öğrencilerin mesleki yaşamlarında faydalı olduğunu belirttikleri; ancak okul dışında meslek ustalarından işbaşında edinilen değerlerin ise öğrenciler üzerinde daha etkili olduğu dikkat çekmektedir.

Mudurnu'nun Ahilik kültürünü devam ettirmesi son zamanlarda akademinin ilgisini çekmektedir. Yakın tarihte Mart 2023'te Mudurnu'da Ahilik Kurum ve Yansımaları adlı bir makale yayınlanmıştır (Altunöz, 2023). Makalede sadece Ahilik geleneklerinin günümüze ulaşması konusu ele alınmış ve Mudurnu'da Ahilik kurumunun gelenek haline geldiğini ve günümüzde yansımalarının devam ettiği gösterilmiştir. Mudurnu'nun ana ögesi olan Ahilerin görüşleri makaleye yansıtılmamış temel bilgilerin verilmesiyle yetinilmiştir. Ayrıca esnaf duası ve şed kuşanma töreninin günümüzdeki uygulanış şekli ile ilgili verilen bilgiler eksik kalmıştır.

Bizim çalışmamızın amacı, Bolu'nun Mudurnu ilçesi özelinde günümüzdeki Ahilik uygulamalarını incelemektir. 13. yüzyılda ortaya çıkan Ahilik, günümüze kadar varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Ülkemizde Ahilik kültürünü halen yaşatmaya devam eden yerlerden birisi de Mudurnu'dur. Hatta Mudurnu, Ahilik kültürünü devam ettiren tek ilçe görünümündedir. İlçe sakinleri Mudurnu için "Tarihi Ahi Kenti" ismini de kullanmaktadır. Mudurnu'da yaptığımız Ahilik çalışması ile ilgili literatür taramasında

“Bir Sosyal Bütünleşme Aracı Olarak Ahilik” isimli bir doktora çalışması (Darı, 2017) tespit edilmiştir. Çalışmada yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinden biri olan anket tekniği kullanılmıştır. 316 kişiyle yapılan çalışmada müşterilerin esnaflar ile ilgili görüş ve algıları ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonunda Mudurnu bölgesinde Ahilik değerleri halen toplumsal kalkınmayı, huzuru, düzeni ve bütünleşmeyi tesis ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak literatürde Mudurnu esnafı üzerinden ahiliği ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple çalışmamızda, Mudurnu ahilerinin ahiliğe bakışlarını tespit etmeye çalıştık. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan mülakat tekniği kullanılmıştır. Mülakat, Mudurnu esnafına uygulanacaktır. Böylece Mudurnu özelinde Ahiliğin günümüze yansımaları Mudurnu esnafının gözünden incelenecektir. Çalışma, daha önce literatürde Mudurnu esnafı üzerinden ahiliği inceleyen bir çalışma olmaması sebebiyle hem özgün değere sahip hem de literatüre katkı yapması açısından önem arz etmektedir.

3.2. Araştırmanın Metodolojisi

3.2.1. Araştırma Yöntemi ve Deseni

Bu çalışmada, bir olgu hakkında derinlemesine ve ayrıntılı bilgi sahibi olmak amacıyla nitel araştırma yöntemi ve bu araştırma yöntemine ait olgubilim deseni kullanılmıştır. Olgubilim, bireylerin deneyimlerini, yaşamlarını nasıl anlamlandırdıklarını incelemek; olanlar ile bireylerin bunları nasıl algıladıkları arasındaki bağlantıları ortaya koymak; bireylerin belirli bir olgunun özünü nasıl deneyimlediğini keşfetmek ve incelemek isteyen araştırmacıların kullandığı nitel bir araştırma desenidir (Ceylan Çapar - Ceylan, 2022).

Tarihi Ahi Kenti olarak isimlendirilen Mudurnu’da, günümüzde Ahilik uygulamalarının devam ettiği gözlemlenmektedir. Yaptığımız çalışmada, Mudurnu’da 700 yıldır devam ettiği bilinen Ahilik hakkında bir arşiv çalışması yapılmadığı, Ahilik uygulamalarının nesilden nesile sözlü olarak aktarıldığı tespit edilmiştir. Bu sebeple Mudurnu esnafının bölgede uygulanan Ahilik Teşkilatı hakkında görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda günümüz Mudurnu esnaflarının görüşme sorularına verdikleri cevaplardan yola çıkarak Mudurnu’da Ahilik uygulanması, Ahiliğin Mudurnu’ya katkıları, esnafın Ahilik ilkelerine bağlılığı, Ahiliğin başka

bölgelerde de uygulanabilirliği gibi konulardaki olguları ayrıntılı bir şekilde ortaya koymak için bu desen tercih edilmiştir.

3.2.2. Veri Toplama Aracı

İnsanların olayları algılama biçimlerini öğrenmenin en kolay yolu onlarla konuşmaktır. Bu amaçla nitel araştırmalarda en kolay veri toplama tekniği görüşmedir. Görüşme, araştırmanın hedeflerine uygun bilgi toplamaya çalışan araştırmacıyla görüşülen/katılımcı kişi arasında soru sorma ve cevaplamaya dayalı etkileşimli bir iletişim sürecidir (Doğanay vd., 2018).

Araştırmamız kapsamında veri toplama aracı olarak görüşmeden faydalanılmıştır. Araştırmacının katılımcıyla etkileşimine bağlı olarak görüşme türlerinden yarı yapılandırılmış görüşme etkin bir şekilde kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilirken görüşme sorularına birebir bağlı kalınmamış, konunun seyrine göre bazı sondaj sorular da sorulmuştur.

Araştırmamız kapsamında 9 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşülen kişilerle görüşme süresinde farklılık olmakla beraber bir esnafla ortalama görüşme 37 dakika sürmüştür.

Görüşme süreci şu şekilde gerçekleşmiştir:

Öncelikle Mudurnu halkı nazarında Ahilik hakkında bilgi sahibi olduğu bilinen esnaflar tespit edilmiştir. Sonrasında kartopu örneklem türü kullanılarak görüşülen kişinin yönlendirdiği başka esnaflar tespit edilmiş ve onlarla görüşme yapılmıştır. Tespit edilen esnaflar iş yerinde ziyaret edilerek tanışılmıştır. Ardından esnafa araştırmanın konusu, amacı, çerçevesi hakkında bilgi verilmiştir. Görüşmelerin tamamı araştırmacı tarafından yürütülmüştür.

Görüşmeler, görüşme amacının doğası gereği iş yerinde gerçekleşmiştir. Görüşmenin ilk aşamasında esnafa araştırmaya katılıp katılmak istemediği sorulmuş, onay alındıktan sonra katılımcıların izniyle ses kaydı alınmıştır. Sohbet havasında geçen görüşmeler esnasında araştırmacı, bazen araya girerek ek bilgiler almaya çalışmış, görüşme sürecinde gözlemci rolünde olmuştur. Görüşmelerde daha fazla veri elde edebilmek için esnafların rahat olabilecekleri samimi ortamın oluşması için çaba sarf edilmiştir. Bunun için dükkânı ve iş hayatıyla ilgili sorular yönelterek esnafla araştırmacı arasında

samimiyet kurulması hedeflenmiştir. Bu samimiyet sayesinde ses kaydı, esnaf tarafından sorun edilmemiştir.

Görüşmeler, yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun olarak yapılmıştır. Araştırmacı, araştırma sorularına motamot bağlı kalmamış, ek bilgiler almak için sondaj sorular sormuştur. Böylece araştırma için daha fazla veri elde edilmiştir.

3.2.3. Çalışma Grubu

Bu çalışmada veri toplama yolu olarak kartopu örneklem türü kullanılmıştır. Kartopu örneklem, araştırma konusuna ilişkin örneklem başlangıçta belirsiz olduğu durumlar için uygun bir örnekleme tekniğidir. Başlangıçta örnekleme seçilen bireylerden edinilen bilgilerle diğer bireylere ulaşılır ve onlar da örnekleme katılarak veri toplama işlemine devam edilir. Burada kartopunun yuvarlanarak büyümesi gibi gittikçe genişleyen bir örneklem söz konusudur (Doğanay vd., 2018). Buna göre çalışmanın öncelikli katılımcıları, Mudurnu’da çalışan, Ahilikle ilgili bilgi ve tecrübe sahibi olduğu düşünülen esnaflardan seçilmiştir. Daha sonra görüşülen bu esnaflar, konu ile ilgili bilgilerini paylaşabilecek başka esnaflara yönlendirmişlerdir. Böylece katılımcı sayısı artmıştır.

Çalışma grubunu oluşturan 9 kişinin kodlanan isimleri, yaptıkları iş, yaşları ve cinsiyetleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

	Katılımcı	İş	Yaşı	Cinsiyeti
1	Esnaf 1	Terzi	69	Erkek
2	Esnaf 2	Berber	76	Erkek
3	Esnaf 3	Demirci	66	Erkek
4	Esnaf 4	Terzi	76	Erkek
5	Esnaf 5	İğne Oyacısı	42	Kadın
6	Esnaf 6	İğne Oyacısı	48	Kadın
7	Esnaf 7	Demirci	59	Erkek
8	Esnaf 8	Ayakkabıcı	69	Erkek
9	Esnaf 9	Minyatür Sanatçısı	52	Erkek

Tablo 4: Çalışma Grubundan Elde Edilen Veri Türleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.2.4. Veri Analiz Süreci

İdeal bir veri analizi, verilerin toplanmasından başlayarak verilerin analize hazırlanması, verilerin okunması, kodlama işlemi yapılması, kodlar arası anlamlı ilişkiler kurularak temaların oluşturulması ve bulguların sunulması ile sonuçlanan altı aşamadan oluşan bir süreçtir (Creswell, 2019'dan aktaran; Ülev, 2021). Araştırmamızın veri analizinde bu aşamalar kullanılmıştır.

Birinci aşamada, yarı yapılandırılmış görüşme sonucu elde edilen ses kayıtları bir araya getirilmiştir.

İkinci aşamada, yarı yapılandırılmış görüşme sonucu elde edilen ses kayıtları metne aktararak derleme işlemi yapılmıştır.

Üçüncü aşamada, derlenen metinler okunmuştur. Dördüncü aşamada, metin üzerinde kodlama işlemi yapılmıştır. Böylece veriler anlamlı bölümlere ayrılmıştır. Kodlama işlemi, nitel bir veri analiz programı olan Atlas Ti 8 programı aracılığıyla yapılmıştır.

Beşinci aşamada, kodlar birleştirilmiş, aralarında anlamlı ilişkiler kurularak yeni temalar oluşturulmuştur. Altıncı aşamada, oluşturulan temalar sistematik olarak sunulmuştur.

3.2.5. Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmada araştırmacı, konuyla ilgili alanda zaman harcayan, araştırmaya direkt dâhil olan ve bireylerle yakın temas kuran kişidir. Burada anahtar veri toplama aracı, araştırmacının kendisidir. Bu sebeple araştırmacının rolü açıkça belirtilmelidir. Araştırmacı iletişim kurarken katılımcıya karşı doğal, samimi ve rahatsız etmeyen bir tavırla yaklaşmalıdır (Bedir Erişti vd., 2013).

Çalışmamızda veri toplama aracı olarak araştırmacı, bizzat kendisi konunun öznesi konumunda olmuştur. Araştırmacının katılımcılar tarafından tanınması ve güven duyması amacıyla öncelikle katılımcılarla bir ön görüşme yapılmıştır. Bu ön görüşmede araştırmacı, kendisini tanıtmış ve araştırmanın konusu ve amacıyla ilgili bilgiler verilmiştir. Ardından görüşme sorularının kendilerine uygulanmasıyla ilgili müsaadeleri alınmıştır. Görüşmeler esnafın iş yerinde yapılmıştır.

3.2.6. Araştırmanın Geçerliliği

Nitel araştırmalarda geçerlilik ölçütü, inandırıcılık olarak da ifade edilmektedir. Kısaca geçerlilik; verilerin, elde edilmesi gereken verileri temsil edebilme ölçüsüdür (Arslanoğlu, 2016). Başka bir ifade ile geçerlilik, bir konuyla ilgili kullanılan ölçme ve değerlendirme aracının araştırılan konuyu ölçme yeteneğidir. Yani araştırma sonuçlarının kabul edilebilirliğini göstermektedir (Tutar, 2022).

Çalışmanın geçerliliğini sağlamak için öncelikle görüşme soruları, katılımcıların doğru cevaplayabilmeleri adına açık ve net bir anlatımla yazılmıştır. Daha sonra görüşme soruları için uygulama öncesinde uzman görüşlerine başvurulmuştur. Bunun için öncelikle danışman akademisyenin daha sonrasında alanında uzman iki akademisyenin görüşleri alınarak değerlendirmeleri istenmiştir. Ardından Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kuruluna başvuru yapılmış ve Etik Kurulun 13.09.2023 tarihli ve 61 sayılı toplantısında alınan "04" nolu karar ile araştırmacının görüşme soruları uygun görülmüştür.

Çalışma grubu olarak kartopu örneklem türü kullanılmıştır. Öncelikle Ahilikle ilgili bilgi sahibi olduğu bilinen, bu konuda toplumun öncülerinden kabul edilen kişilerle görüşmelere başlanmıştır. Görüşülen katılımcılar, konu ile ilgili kendilerinden daha fazla bilgi sahibi olduklarını düşündükleri kişilere yönlendirme yapmışlardır. Bu sayede araştırma konumuza yeterli cevapları verebilecek herkesle görüşülmüştür.

Uygulama öncesinde görüşme yapılacak kişilerle ön görüşmeler yapılarak uzun süreli bir etkileşim kurulmuştur. Bu ön görüşmelerde tanışma, yaptığı işi hakkında bilgi alma, Ahilikle ilgili ne kadar bilgi sahibi olduğu konularında konuşmalar yapıp, daha sonra Ahilikle ilgili kendileriyle mülakat yapılacağı açıklanmıştır. Böylece mülakat esnasında rahat bir ortam oluşturularak samimi bilgiler almak amaçlanmıştır. Bu sayede daha inandırıcı veriler elde edilmiştir.

Uygulama sırasında katılımcıya sorular sorulmuş ve konuşmalar kayıt altına alınmıştır. Katılımcının verdiği her cevap teyit ettirilmiştir. Transkripsiyon esnasında doğrudan alıntı yapılmaya özen gösterilmiş ve sonrasında katılımcıya ikinci defa teyit ettirilerek çalışmanın geçerliliği arttırılmıştır.

3.2.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Sınırlılıklar çeşitli sebeplerle araştırmanın yüzde yüz sonuca ulaşmasını engelleyen unsurlardır. Bunlar, araştırmacının imkânlarından kaynaklandığı gibi, problem alanı, araştırmanın amaçları, yöntem ve diğer pratik zorluklardan kaynaklanabilir (Arslanoğlu, 2016).

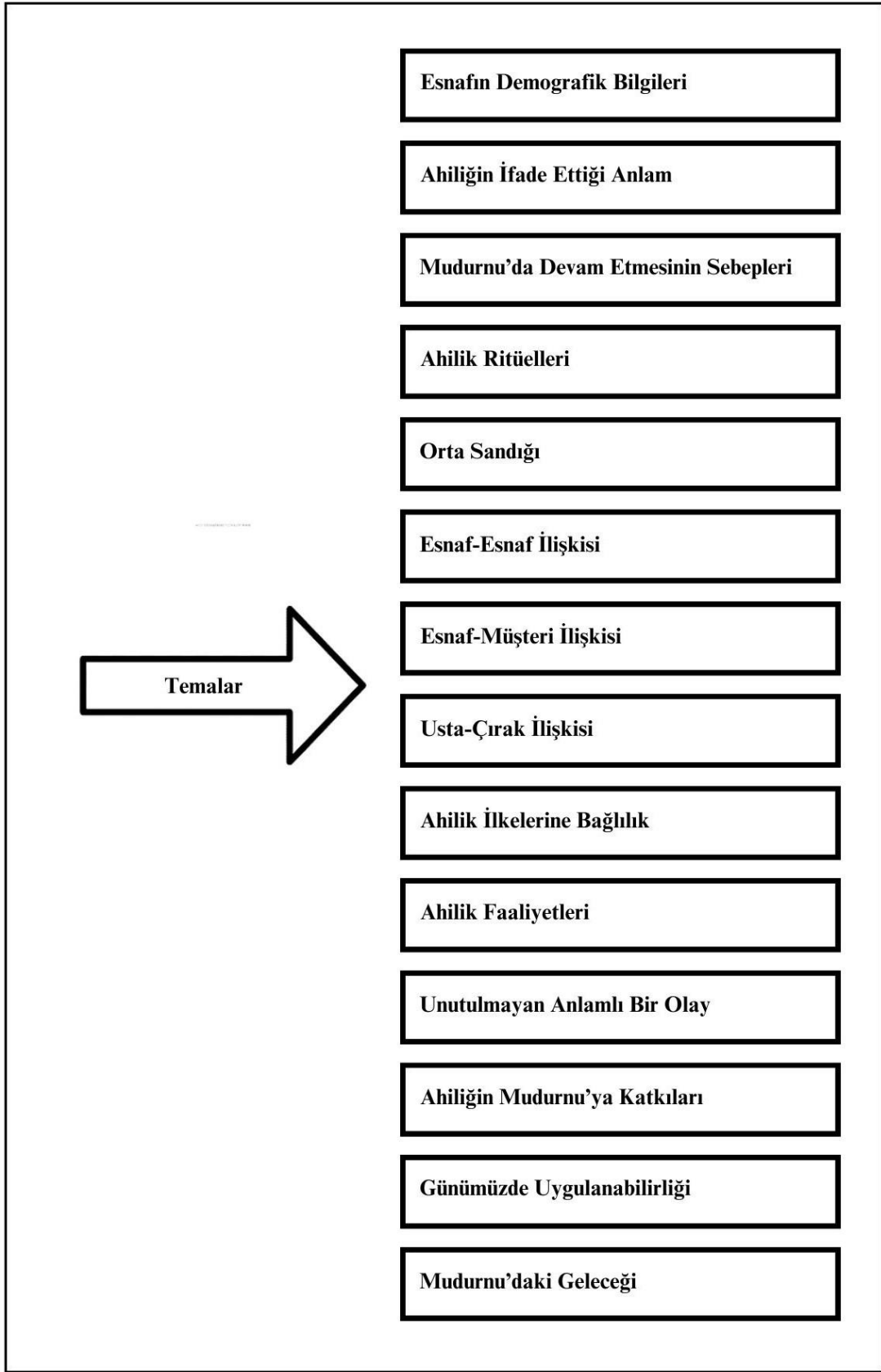
Araştırmanın sınırlılıklarından bir tanesi örneklem sayısının azlığından kaynaklanmaktadır. Yeterli veriye ulaşmak için 9 kişilik bir çalışma grubu ideal olmakla beraber çalışmanın başında daha fazla kişiye ulaşılması hedeflenmiştir. Ancak araştırmacı, görüşülen kişinin isminin gizli kalacağı bilgisini vermesine rağmen bazı esnaflar görüşmeyi kabul etmemişlerdir. Mudurnu'da esnaf sayısının giderek azalması da bu sayının düşmesinin önemli etkenlerindendir. Görüşme talep edilen bazı genç denilebilecek esnaflar ise Ahilik ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ileri sürerek görüşmeyi kabul etmemişlerdir. Ancak ulaşılan 9 kişi, yeterli veriyi bize vermişlerdir.

Araştırma sınırlılıklarından bir diğeri ise görüşme sırasında ses kaydı alınmasından dolayı bazı görüşmecilerin doğal ortamdan uzaklaşarak daha resmi davranmaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. Bu dezavantaj, araştırmacı tarafından soruların sohbet havasında sorulmasıyla giderilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın bir başka sınırı da araştırmanın veri toplama sürecinin doğal olarak görüşmecinin iş yerinde yapılmasıdır. Görüşme esnasında konsantre bir şekilde sorulara cevap veren esnafın dükkâna aniden bir müşteri gelmesiyle odak noktası değişmektedir. Esnaf, müşteriyle ilgilenmek zorunda kaldığı için anlatımı yarım kalabilmektedir. Bu doğal ortamın dezavantajının yanı sıra, araştırmacının gözlem yapması açısından avantaj da doğurmuştur. Böylece müşteri esnaf arasındaki ilişki doğal ortamda gözlemlenmiştir.

3.3. Araştırmanın Bulguları

Bu başlık altında araştırma bulguları tasnif edilerek değerlendirmeleri yapılacaktır. Saha araştırması sürecinde, yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler, 14 tema olarak kategorize edilmiştir. Sunulan temalar aşağıdaki şekilde görselleştirilmiştir.

Şekil 1: Araştırma Temaları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.3.1. Esnafın Demografik Bilgileri

Araştırma kapsamında görüşülen esnaflar; Ahilik hakkında bilgi sahibi olduğu bilinen, Ahilikle doğrudan bağlantısı olan, esnaf arasında ileri gelen kişiler arasından seçilmiştir. Esnaf 2, 2015 yılı Bolu Ahi Babası; Esnaf 3, 2017 yılı Bolu Ahi Babası; Esnaf 7, 2019 yılı Bolu Ahi Babası ve Esnaf 9, 2023 yılı Ahi Babası seçildiklerini ifade etmişlerdir. Esnaf 1 ise 5 dönem, 20 sene Esnaf ve Sanatkârlar Odası Başkanlığı yaptığını söylemiştir. Böylelikle esnaftan Ahilikle ilgili birinci ağızdan ciddi anlamda veriler elde edilmiştir.

Görüşülen esnaflar arasında Esnaf 5 ve Esnaf 6, Mudurnu'nun tarihinde önemli el sanatlarından olan iğne oyası işiyle ilgilenen kadın sanatkârlardandır. Bu da elde edilen verilerin çeşitliliğine önemli bir katkı sağlamıştır. Böylece görüşülen esnafların 7'sini erkekler, 2'sini kadınlar oluşturmuştur.

Ahilikte el sanatlarının önemli bir yeri vardır. Ahilik Teşkilatına girebilmenin ön şartlarından birisi el sanatıyla uğraşmaktır. Görüşmeciler esnafların özelliklerinden birisi de mesleklerinin önemli el sanatlarından oluşmasıdır. Görüşülen esnaflar arasında 2 demirci, 2 terzi, 2 iğne oyacı, 1 ayakkabıcı, 1 berber ve 1 minyatür sanatçısı bulunmaktadır. Bu esnaflar, günümüzde fabrika çıktısı ürünlerin hâkim olduğu dünyada unutulmaya yüz tutmuş el sanatlarını Mudurnu'da canlı tutma çabası içindedirler. Bu el sanatları, Mudurnu'da turizmi de canlı tutma başarısı göstermektedir. İlçeye gelen turistler özellikle el sanatlarıyla meşgul olan esnafı ziyaret ederek buralardan hediyelik eşyalar almaktadırlar.

Mesleklerini icra etmeye çalışan esnaflardan 7 erkek esnafın 3'ünün baba mesleğini devam ettirdiği tespit edilmiştir. Diğer 4 esnaf ise mesleğinin baba mesleği olmadığını, usta yanında işe girerek mesleklerini ustalarından öğrendiklerini söylemişlerdir. 2 kadın esnaf ise iğne oyası işini evde babaannelerinden öğrendiklerini aktarmışlardır. Sonuç olarak görüşülen 9 esnafın %55'inin aile büyüklerinin işlerini devam ettirdiği, diğer %45'inin ise başka bir mesleğe yöneldiği görülmüştür.

Görüşme yapılan esnaflarda tespit edilen özelliklerden birisi de yaş ortalamasının yüksek olmasıdır. Görüşme kriterleri arasında özellikle belli bir yaş grubu bulunmamaktadır. Buna rağmen Ahilik hakkında bilgi sahibi olduğu bilinen ya da araştırmacının yönlendirildiği esnaflar genellikle orta yaşın üzerinde olmuştur. Görüşmeciler esnaflarda en yüksek yaşın 76, en düşük yaşın 42 olduğu görülmüştür. Yaş

ortalaması ise 62 olarak tespit edilmiştir. Araştırmacı tarafından rastgele Ahilik hakkında bilgi sahibi olup olmadığı sorulan genç esnaflar, konu hakkında bilgileri olmadığını, yaşlı esnafların sorulara daha iyi cevap verebileceklerini söylemişlerdir. Bu da Mudurnu’da devam eden Ahiliğin yaşlı esnafların genç esnaflara aktarılamadığını ya da genç esnafın Ahiliğe ilgi duymadığını göstermektedir.

Görüşmeciler esnafların eğitim durumlarına bakıldığında 9 esnafın 8’inin ilköğretim mezunu olduğu, 1’inin ön lisans diplomasının olduğu tespit edilmiştir. Dönemin eğitim şartları dikkate alındığında bu durumun normal olduğu kabul edilse de esnafların erken yaşta çıraklığa başlamış olmaları da bu durumun önemli bir etkenidir. Esnaflar, ilköğretimden sonra eğitimlerine iş hayatında bir ustanın yanında hayat okulunda devam etmişlerdir. Erken yaşta çıraklığa başlayan esnaf, el sanatlarında kendini geliştirme imkânı bulmuştur. Ahilik Teşkilatında da çıraklık eğitiminin erken yaşlarda başladığı bilinmektedir. Bu durum, ortalama yarım asır öncesinde Mudurnu’da Ahilik uygulamalarının halen geçerli olduğunu göstermektedir.

Görüşmeler sırasında esnafların memleketleri sorulduğunda ise 8 esnafın Mudurnu’da doğup büyüdüğü, buraya yerleşerek iş kurduğu anlaşılmıştır. 1 esnafın ise İstanbul’da doğup büyüdüğü, evlendikten sonra Mudurnu’ya yerleştiği görülmüştür. Bu da Mudurnulu esnafın büyük çoğunluğunun kendi memleketlerinde kaldığı ve burada iş yapmaya çalıştığını göstermektedir.

Katılımcı	İşi	Mesleğini Kimden Öğrendiği	Cinsiyet	Yaşı	Memleketi	Ek Bilgi
Esnaf 1	Terzi	Baba	Erkek	69	Mudurnu	Esnaf ve Sanatkârlar Odası Başkanı
Esnaf 2	Berber	Usta	Erkek	76	Mudurnu	2015 yılı Bolu Ahi Babası
Esnaf 3	Demirci	Usta	Erkek	66	Mudurnu	2017 yılı Bolu Ahi Babası
Esnaf 4	Terzi	Usta	Erkek	76	Mudurnu	
Esnaf 5	İğne Oyacı	Babaanne	Kadın	42	İstanbul	
Esnaf 6	İğne Oyacı	Babaanne	Kadın	48	Mudurnu	
Esnaf 7	Demirci	Baba	Erkek	59	Mudurnu	2019 yılı Bolu Ahi Babası
Esnaf 8	Ayakkabıcı	Usta	Erkek	69	Mudurnu	
Esnaf 9	Minyatür Sanatçısı	Baba	Erkek	52	Mudurnu	2023 yılı Bolu Ahi Babası

Tablo 5: Çalışma Grubundan Elde Edilen Veri Türleri-2

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.3.2. Ahiliğin İfade Ettiği Anlam

Araştırma kapsamında öncelikle Ahilik denilince esnafın kafasında ne canlandığı sorulmuştur. Böylelikle Ahiliğin kendileri için ne ifade ettiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Cevap olarak esnaflar, Ahilik ilkeleri ile karşılık vermişlerdir. Tüm esnafların cevapları incelendiğinde doğruluk ve dürüstlük kavramının ortak paydada birleştiği tespit edilmiştir. Bu da doğruluk ve dürüstlük ilkesinin Ahiliği tanımlayan en temel kavramı olduğunu göstermektedir.

Soruya karşılık, verilen cevaplar incelendiğinde her esnafın doğruluk ve dürüstlük ilkesi yanında kendileri için önemli gördükleri ikinci bir ilkeyi ön plana çıkardıkları gözlemlenmiştir. Esnaf 1, cevap olarak diğerkâmlık ilkesine vurgu yapmıştır: “Ahilik; birlik, beraberlik, dürüstlük ve hoşgöründen ibarettir. Biz öyle gördük öyle alıştık. Diyelim dükkân açtınız. Siftah yaptıktan sonra 2. Müşteri bir şey alacak olduğu zaman

diğer iş yerine yönlendirilmeye çalışılır. O da çoluğunun çocuğunun rızkını temin edebilsin düşüncesiyle.” [Esnaf 1, 22.08.2023] Esnaf 2, aynı şekilde öncelikle dürüstlük ilkesine vurgu yaptıktan sonra Ahilikte saygının kendisi için çok önemli olduğunu ifade etmiştir. Günümüzde saygının giderek azaldığını, saygısızlığın kibir duygusunu ön plana çıkardığını söylemiştir:

“Dürüstlük, mesleğine saygı, müşteriye saygı. Müşteri kapıdan girdi mi ufak çocuk bile olsa hemen ayağa kalkıp buyurun deriz. Şimdikiler, müşteri gelince bacak bacak üstünde “ne la tıraş mı olacan?” diyorlar. O çocuk, senden o saygıyı görünce sana saygı göstermeyi öğreniyor. Kendini yüksekte görmeyeceksin. Devamlı müşteri haklıdır.” [Esnaf 2, 24.08.2023]

Esnaf 3, helal kazancın önemine değinerek Ahilikle faizin hiçbir şekilde yan yana gelemeyecek kavramlar olduğuna işaret etmiştir. Faizin bollaştığı günümüz dünyasıyla karşılaştırma yaparak kendi zamanlarında faize karşı çok hassas davrandıklarını söylemiştir:

“Dürüstlük, temizlik, yalan söylememek. Eskiden hep öyleydi şimdiki gibi nerden ne bulursan değil. Biz öyle yetiştik. Onun için bu seviyede kaldık zaten. Her şey para deyip her şeye burnumuzu sokmadık. Korkaklık da var tabi biraz. Faiz yemedik mesela. Eskiden adam bunaldığında 1000 liralık çek var onu 800 liraya boz dendiğinde onu bile yapmadık. Kazancımıza haram karıştırmadık. Çoluğumuza çocuğumuza haram yedirmemeye çalıştık. Şu adamı kandırıp parasını alalım diye düşünmedik. Çok şükür biz öyle gördük öyle yetiştik. Ustamız da öyleydi.” [Esnaf 3, 28.08.2023]

Esnaf 4, Ahiliği doğruluk olarak tanımladıktan sonra esnaf arasında dayanışmanın önemine işaret etmiştir. Böylece Ahiliğin kendisi için dayanışma demek olduğunu vurgulamıştır:

“Önce Ahilik demek doğruluk demektir. Doğru olmak, merhametli olmak, açığı doyurmak, birbirine yardım etmek ve vatan için iyi bir vatandaş olmak. En kısası bu. Hepimizin düsturu da bu olması lazım. Bu işi Ahi Evran denilen bir derviş, hoca kurmuş. Haftada ya da 15 günde, 1 ayda bir toplanıp esnaf olarak birbirinin dertlerini dinlerler. Borcu olanlara para toplayıp verirlermiş. Bizim burada da öyle olurmuş. Ben 58’de başladım bu işe. O zamanlarda oluyormuş ama ihtilal falan karıştı sonra bitti.” [Esnaf 4, 31.08.2023]

Esnaf 5, daha önce Ahiliği bilmediğini, İstanbul'dan Mudurnu'ya geldikten sonra Ahiliği öğrendiğini söylemiştir. Kendi mesleği olan iğne oyacılığından da yola çıkarak Ahilik ile emek kavramını bağdaştırmıştır:

“Ben buraya gelince öğrendim Ahiliği. Ustaların yanında çırak yetiştirip el verdiklerini, onları yetiştirdiklerini, icazet alıp işi devam ettirdiklerini burada öğrendim. Bilgim o kadar. Ama şu an ustalar işlerini geliştirecek çırak bulamadıklarını söylüyorlar. Artık insanlar bu işler yerine başka işler peşinde koşmayı tercih ediyorlar. Sanatkârlık biraz bitti sanırım. Mesela benim iğne oylarım emek isteyen bir iş. Bir tanesinin başında bir gün oturmak gerekiyor.

Emek vermek farklı bir şey.” [Esnaf 5, 18.09.2023]

Esnaf 6 da aynı şekilde Ahilik hakkında bilgisi yokken esnaflık hayatına başladıktan sonra bilgi ve tecrübe kazandığını dile getirmiştir. Esnaflığa başladıktan sonra edindiği tecrübelerden de hareket ederek aç gözlülüğün Ahilikle hiçbir şekilde bir arada olmasının mümkün olmadığını ifade ederek kanaatkâr olmanın önemine işaret etmiştir:

“Ahiliğin ilçemize çok güzel yansımaları, katkıları oldu halen de olmakta. Keşke o zamanki devam etse ama şimdi aynı düzeyde değil. Geriye dönük anlatılar çok güzel. Ahilik dürüstlük aslında. Dürüst esnaf demek. Biz işin içine girince çok farklı şeylerle karşılaştık. Öncesinde Ahilikle ilgili hiçbir bilgim yoktu. Çarşıya geldikten sonra yaptığınız ürüne ne kadar kar koyabilirsiniz. Neyi ne kadara satabilirsiniz. Mesela %18-20 arasında kar koyuyormuş insanlar eskiden yaptığı ürüne. Ama şimdi %100-150 gibi olunca çok da Ahilik Ahilik diye bağırmanın bir anlamı kalmıyor. İnsanların birbiriyle küs değil anlayışlı, saygı, sevginin had safhada olduğu zamanlarda güzel esnaflık yapmışlar. Bize de bu günler kaldı.”

[Esnaf 6, 23.09.2023]

Esnaf 7, diğer araştırma sorularına verdiği cevaplarda da gözlemlendiği üzere dürüstlük ilkesinin kendisi için önemine devamlı vurgu yapmıştır. Ahiliğin kendisi için ne ifade ettiği sorusunu da bu kapsamda özet olarak şu şekilde cevaplamıştır: “Ahilik; temizlik, dürüstlük, güzel esnaflık, ticaretinde hileli mal satmamak, özürlü mal satmamak, müşteriye kandırmamak. Yani yaptığımız hizmetler bunlar.” [Esnaf 7, 25.10.2023]

Esnaf 8, Ahiliğin liyakatle doğrudan ilişkili olduğunu söylemektedir. Eskiden küçük yaşta mesleği öğrenmeye başlayan, çıraklık, kalfalık, ustalık hiyerarşisi içerisinde mesleğinde kendisini yetiştirme fırsatı bulan çocukların, artık zorunlu eğitimden dolayı mesleklerinde liyakat sahibi olamadıklarından dert yanmaktadır:

“Ahilik eskiden esnaflarda vardı. Ama şimdi azaldı. Çekirdekten yetişme dediğimiz çıraklık, kalfalık, ustalık kademeleri kalktı şimdi. Şimdi 18 yaşına kadar okumak mecburiyetinde bir çocuk. 18 yaşından sonra da bu mesleği öğrenemez. Öğrense de belirli bir kısmını öğrenir. Ben oğlumu yetiştirdim ama benim kapasitemde bir usta değil. Biz ağır çiviyle başladık bu işe. Ağır çivi çakıyorduk. Şimdi yapıştır git. Sorun bu.” [Esnaflar, 10.11.2023]

Esnaflar 9, kendisi için Ahiliğin güzelliği anımsattığını söylemiştir. Bu güzelliği de yeni doğmuş bir çocuk misaliyle ifade etmiştir: “Ahilik Mudurnu için farklı bir boyutta benim için farklı bir boyuttadır. Benim için nedir biliyor musun? İnsanın yeni doğmuş çocuğu bir güzellik verir ya. Benim için odur.” [Esnaflar, 13.11.2023]

Esnaflar, yaşanmışlıklarından da yola çıkarak kendileri için önemli gördükleri kavramlarla Ahiliği tanımlamışlardır. Her esnafın farklı bir kavramla Ahiliği tanımlaması işin ilginç yönünü oluşturmuştur. Bu kavramlar; başta doğruluk ve dürüstlük olmak üzere diğerkâmlık, saygı, alçak gönüllük, faiz yasağı, dayanışma, emek, kanaatkâr olmak, liyakat ve güzellik olmuştur. Bizim çalışmamızda, literatürdeki diğer araştırmaların aksine Mudurnu esnafının ahiliği sadece ekonomik bir teşkilat olarak görmekten öte, ahlaki ve insani ilişkileri düzenleyen bir kurum olarak algıladığı ortaya çıkmıştır. Mudurnu esnafı, ahiliği sosyal yaşam için oldukça önemli bir yapı olarak değerlendirir ve bu düşünce, onların ahiliğin içinde yer almaları ve bu kurumun anlamını derinlemesine kavramış olmalarından kaynaklanmaktadır. Elde ettiğimiz bu bulgu, günümüzde az da olsa halen Mudurnu’da Ahiliğin özümsemişi ve devam ettirildiği iddiamızı desteklemektedir.

3.3.3. Mudurnu’da Devam Etmesinin Sebepleri

Ahiliğin coğrafi olarak daha çok Kırşehir iliyle anılmasına rağmen Türkiye’de ilçe düzeyinde Ahilik gelenek ve göreneklerini yaşatmaya devam eden tek ilçe Mudurnu’dur (Esen - Büyüker, 2011). Ahiliğin önemli bir merkezi konumundaki Mudurnu, 2015 yılında UNESCO’nun Dünya Mirası Geçici Listesi’ne “Mudurnu Tarihi Ahi Kenti: Ahiliğin Tanıkları (Bolu)” adıyla dâhil edilmiştir (UNESCO, 4 Ağustos 2023).

Tarihi Ahi Kenti olarak adlandırılan Mudurnu’da, halen Ahilik uygulamalarının devam ettiği tespit edilmiştir. Yaklaşık 700 yıldır devam ettiği bilinen Ahilik ile ilgili bir arşiv çalışması yapılmadığı, Ahilik uygulamalarının kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarıldığı anlaşılmaktadır. Görüşme yapılan esnafların “Ahiliğin Mudurnu’da Devam Etmesinin

Sebepleri” sorusuna verdikleri cevaplar sanatkârlık ve maneviyat olmak üzere iki başlık altında toplanabilir. Nitekim katılımcıların büyük çoğunluğu, Ahiliğin çevre il ve ilçelere nazaran Mudurnu’da devam etmesinin en büyük sebebini Mudurnu esnafının sanatkârlıktaki maharetlerine bağlamıştır. Görüşmeciler, konu ile ilgili Mudurnu esnafının sanatkârlıkta kazandıkları ünün çevre il ve ilçelere yayıldığını, öyle ki Mudurnu esnafının çevre bölgelere gitmeden oralarda pazar kurulamadığını ifade etmişlerdir.

“Esnaflık Mudurnu’dadır. Burası İpek Yolunda olduğu için buranın pazarcısı çevre ilçelere Nallıhan, Seben, Göynük, Taşkesti, Dörtdivan, Gerede’ye kadar gitmedikten sonra oralarda pazar açılmazdı. Neden? Çünkü bütün mesleklerin esas özelliklerine sahip olan Mudurnu’dur. Esas Ahiliğin merkezi onun için Mudurnu seçilmiş. Diğer hiçbir ilçede yok. İl olarak Kırşehir, ilçe olarak Mudurnu. 15 senedir diğer illerde de kutlamalar yapılamaya başlandı.” [Esnaf 1, 22.08.2023]

Görüşmeciler, Mudurnu esnafının sanatkârlıktaki maharetlerini anlattıkları özel hikâyelerle tasvir etmişlerdir.

“Eskiden Nallıhan’a, Göynük’e buranın esnafı gitmezse pazar kurulmazmış. Buradan zanaatkarlar gidermiş. İğneciler, oyacılar. Şöyle bir rivayet var: Çin’den iğne göndermişler biz daha güzel yapıyoruz diye. O zamanlar İpek Yolu varmış ya. Kervanla göndermişler en güzelini biz yaparız diye. Mudurnu da Çin’den gelen iğnenin içinden geçen bir iğne yapıp Çin’e göndermiş. O derece yani. Kayınvalidemin iğneleri bende duruyor. Şimdiki iğnelere benzemez onlar. Küçük ve kısıdır.” [Esnaf 6, 23.09.2023]

“Burası daha çok ayakkabıcılık üzerineymiş. Demircilik de çokmuş. Osmanlı askerine ayakkabı, çakı, bıçak, kama, süngü yapılmış. Demircilerin çoğu bıçakçılıktan sıcak demire geçmedir. Bunlar kılıçları yaparlar. Kırmızı toprağa gömerler. 2 ay orada nöbette beklerler. Sonra onu çıkarırlar. Karaağaç vardır. O ağaçtan kınını yaparlar. Sonra Osmanlı’nın askeri experi gelirmiş. Hepsini çarşının orta yerine dizerlermiş. Esnaf başı da var. Ahilikte esnafın başına Esnaf Kâhyası denir. Şimdi Ahi Baba deniyor o zaman Esnaf Kâhyası denirdi. Kılıcı bir çekermiş “tın” diye. Onun sesinden keskinliğini anlarılarmış. Büyüklerimiz öyle anlatırlardı. Mudurnu esnafı öyle becerikliydi.” [Esnaf 4, 31.08.2023]

Demirci ustası Esnaf 3, kendi işiyle ilgili elektrikler olmadan önceki sanatkârlığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Şimdi elektrikler falan çıktıktan sonra sanatın bir önemi kalmadı. Biz 2 demiri birbirine hiç elektrik olmadan kaynatırız. Hani demir tavında dövülür derler ya. Biz 2 demiri tavında birbirine kaynatırız. Ben balta yapıyorum mesela. Baltada 3-5 tane ek yeri var. Eskiden onları deler, bükler, kaynatırdık. Elektriksiz ama. Muazzam uğraşırdık.” [Esnaf 3, 28.08.2023]

Görüşmecilerden Esnaf 2 ve Esnaf 6, Ahiliğin Mudurnu’da devam etmesinin sebebi olarak sanatkârlığın önemi yanında manevi sebeplere vurgu yapmışlardır. Esnaf 6, esnaf duası olarak bilinen duanın 700 yıldır aralıksız yapılmasının büyük öneminden bahsetmektedir. Bu dua sayesinde Ahiliğin ilçede halen devam ettiğini düşünmektedir. Esnaf 2 ise geçmişte Mudurnu’da yaşayan Şehü’l İmran Veli, Karaarslan Veli Hazretleri gibi evliyaların Mudurnu’daki varlıklarından dolayı Ahiliğin devam ettiğini ifade etmiştir. Aktarılan bu düşünceler, Mudurnu esnafının Ahiliği, İslam’dan bağımsız bir teşkilat olarak görmediklerini göstermektedir.

Mudurnu’da Ahiliği günümüze taşıyan en önemli etkenin Mudurnu esnafının el sanatlarında gösterdikleri üstün beceriler olduğu görülmektedir. Esnaf 1 ve Esnaf 9, maharetli sanatkârların Mudurnu’da olmasının sebebi olarak Mudurnu’nun tarihi ipek yolunda olmasını göstermektedirler. Bu düşünce ayrıca değerli gözükmemektedir. Yüzyıllarca ipek yolu üzerinde bulunan Mudurnu, önemli ticaret merkezlerinden olmayı başarmıştır. Böylece bu usta sanatkârlar, başka yerlere göç etmeyerek Mudurnu’da toplanmış, Mudurnu’nun kalkınmasını sağlamışlardır. Esnaf 4’ün ifadesiyle Mudurnu halkının örf, adet ve tarihine bağlı insanlar olması da başka bir etken olarak değerlendirilebilir.

3.3.4. Ahilik Ritüelleri

Ritüel, bir sisteme ait geleneksel tören ya da merasimleri ifade etmektedir. Ahi Kenti olarak anılan Mudurnu, belli başlı ritüellerle Ahiliği ilçede yaşatmaya devam etmektedir. Bu ritüellerin başında esnaf duası ve şed kuşanma törenleri ön plana çıkmakla birlikte bunlara ilaveten Ahilik Haftası kutlamaları, yeni dükkân açılış törenleri, ahi baba seçimi gibi birtakım ritüeller de bulunmaktadır.

3.3.4.1. Esnaf Duası

Hiç kuşkusuz Ahilik ritüellerinin en başında cuma duası ya da bir başka ismiyle esnaf duası gelmektedir. Esnaf duası, cuma günleri saladan hemen sonra tüm esnafın

dükkânlarının önüne çıkarak hep beraber âmin dedikleri önemli bir ritüeldir. Bu dua, Ahiliğin başlangıcı olan 13. yüzyıldan beri aralıksız bir şekilde Mudurnu’da yapılmaya devam etmektedir. Görüşme kapsamında yöneltilen Ahilik ritüelleri sorusuna karşılık tüm görüşmeciler esnaf duasını dile getirmişlerdir.

Esnaf duası, her Cuma saladan sonra esnafların dükkânlarının önüne çıkarak yapılan bir uygulamadır. Dua sonrasında hayır yapmak isteyen esnaflar tarafından çeşitli ikramlar dağıtılır. Yüzyıllardır yapılan esnaf duasının Mudurnu’ya özgü anlamlı bir özelliği de vardır. Oturarak çalışan orta çarşı esnafı ayakta, ayakta çalışan üst çarşı esnafı ise oturarak dua yapmaktadır. “Esnaf duamız devam ediyor. Esnaf duamızda şöyle bir özelliğimiz var: Mesela biz Demirciler Çarşısında demirciler ayakta çalıştığı için esnaf duasını oturduğu yerde yapar. Ama orta çarşının esnafı ayakkabıcılar, terziler oturarak çalıştığı için ayakta dua yaparlar. Öyle bir farklılığımız var.” [Esnaf 7, 25.10.2023]

Esnaf 1 ve Esnaf 8’in de aynı şekilde dile getirdikleri duanın bu özelliği, araştırmacı tarafından farklı haftalarda yerinde görülerek teyit edilmiştir. Bu ritüel, siyasilerin, haber ajanslarının ve turistlerin ilgisini çekmekte, her hafta dua esnasında ziyaretler yapılmaktadır. Duanın merkezi yerinin bu 2 çarşı sokağı olmasının yanında nispeten uzakta kalan dükkânlar da kendi içlerinde toplanarak dua etmektedirler. Örneğin cadde üzerindeki ve pazar alanında bulunan esnaflar orta noktada toplanarak esnaf duasını yapmaktadır. Mudurnu merkeze yaklaşık 4 km mesafede bulunan sanayi esnafı da Ahilik duasını sanayi içerisinde yapmaktadır.

Esnafın anlatımına göre bu duanın yapılmasının amacı, şükür ve bereket içindir. Özellikle duaların makul olduğu değerli bir vakit olan Cuma günleri sala ile ezan arası tercih edilmektedir. Esnaflar, toplu halde dükkânlarının önüne çıkarak Allah’ın verdiği nimetlere, işe, güce, sağlık ve selamete şükürlerini dile getirmekte ve işlerine bereket ihsan olması için hep beraber âmin demektedirler.

Esnaf 4, esnaf duasının eskiden bizzat esnaf olan bir kişi tarafından yapıldığını ancak şu an hocalar tarafından yapıldığını ifade etmiştir: “Şimdi Mudurnu’da her Cuma Ahilik dua yapılır. Şimdi hocalar yapıyor ama eskiden bu duayı esnaflar yaparmış. Eskiden esnaflar hoca gibiymiş.” [Esnaf 4, 31.08.2023]

Esnaf 1, bu duayı çevre bölgelere de yaymayı hedeflediklerini ancak Mudurnu’daki gibi başaramadıklarını ifade etmiştir. Örneğin Gerede’de başlattıklarını ancak devamını sağlayamadıklarını ancak Taşkesti beldesinde başlattıklarını söylemiştir.

“Cuma duası. Sala ile ezan arasında yapılan bir husus bu. Ölmüşlerine, geçmişlerine hayır dağıtılır. Biz bunu Bolu’da yapmaya çalıştık Büyük Caminin yanında 4 senedir devam ediyor. Oturarak kazanan esnaf, mesela terzi, ayakkabıcı, oturarak çalıştığı için ayakta dua eder. Demirci esnafı; demirci, nalbant, bakırcı ayakta çalıştığı için duada dinlenmesi gerektiği düşünülerek oturarak dua eder. Ama Demirci Çarşısında 3 tane esnaf kaldı. Gerede’de yapmaya çalıştık, tutturamadık. Orası tutucu olmasına rağmen olmadı. Taşkesti de başladık. Orada Cumadan Cumaya devam ediyor.” [Esnaf 1, 22.08.2023]

3.3.4.2. Şed Kuşanma

Mudurnu’da yaşatılmaya devam eden bir diğer ritüel de şed kuşanma törenidir. Çırağın mertebe atlamasını ifade eden ritüel, bele kuşak bağlama şeklinde gerçekleştirilmektedir. Tüm görüşmeciler Mudurnu’da yaşatılan ritüeller arasında şed kuşanma törenini zikretmişlerdir. Görüşmeciler, şed kuşanma kavramını “peştamal kuşanma” ya da “destur alma” şeklinde ifade etmektedirler. Bu kavram mesleğin şekline göre farklılık göstermektedir.

“Çıracak alındığı zaman 3 sene sonra destur verilirdi. Bazı sanatlarda destur denilir bazılarında peştamal kuşanılır. Mesela ayakkabıcılıkta, demircilikte peştamal kuşatma denilir. Onların önlükleri var ya. Ama terzilikte, berberlikte destur denilir. Meydanda tiyatro gibi gösteri yapılır. Şimdi yine yapmak için uğraşıyorlar. Biz de yapıyorduk. Kimimiz ustabaşı kimimiz usta kimimiz çıracak oluyorduk. İki de hocalardan çağırıyorduk. Dua yapılıyordu. Duadan sonra da peştamal kuşattırıyorduk. O şekilde oluyordu. Eskiden tiyatro gibi olmuyormuş tabi. Mesela ayakkabıcı çırağına destur verilecek. Birkaç tane ayakkabıcı toplanır. Bir de hoca gelir. Destur verirlermiş. Ustaların elini öptürürlermiş. Hayırlı olsun denilip peştamalı kuşandırılırmış. “Elin cömert olsun, iyilik yap” diye de nasihat ederlermiş.” [Esnaf 4, 31.08.2023]

Yaklaşık yarım asır öncesinde Mudurnu’da gerçek anlamda şed kuşanma törenleri yapılırken günümüzde artık bu uygulama kalmamıştır. Ancak bu önemli ritüelin unutulmaması için şed kuşanma, tiyatral olarak her sene yapılmaya devam edilmektedir. Esnaf 2, kendisinin şed kuşanma törenini şu şekilde dile getirmiştir:

“Biz şed kuşanma töreni yaptık. Ustamız, 5 sene sonra sen artık öğrendin ben sana destur vereceğim dedi. Bir Cuma günü dükkânın önünde topladık hocaları. Evden de dağıtmak için bir şeyler yaptırdı getirdi usta. Bu şu kadar benimle çalıştı dedi.

Ben hakkımı helal ediyorum dedi. Bu mesleği öğrendi. Hiçbir şeyi yok dedi. Oradakilerin ellerini öptük. Dua yaptılar. O zamana kadar hiç para vermezlerdi. Artık haftalığa geçtik. Haftalık 2,5 lira.” [Esnaf 2, 24.08.2023]

Esnaf 5, şed kuşanma töreni ile ilgili günümüzde örnek olabilecek bir uygulamayı dile getirmiştir:

“Senede bir defa şed kuşanma yapılıyor. Aşçıysa kalfasına çırağına, demirciye çırağına icazet verdiklerini biliyorum. Bunu devam ettirmek için benim çocuklarım 3. sınıfa giderken yani 5 sene önce bir çalışma yapıldı. Çocuklar seçilip belirli dükkânlarda haftanın 1 günü çalışmaya gönderildi. Mesela berberin, demircinin yanına getirdiler. Benim kızlarım da lokantaya gittiler. İğne oyası için benim yanıma biri geldi. Çocukların bu işlerle, Ahilikle, sanatkârlıkla ilgili bir fikri oldu. O zaman festival yapıldı. Çocukların bellerine şed kuşattılar. Ama sonra bir daha şahit olmadım.” [Esnaf 5, 18.09.2023]

Günümüzde zorunlu eğitimden dolayı eskisi gibi küçük yaşta çıraklık eğitimi verilememektedir. Ancak Esnaf 5’in anlattığı bu uygulama, gençlere en azından bilgi ve tecrübe sahibi olmaları için örnek alınabilir. Böylelikle okullarda eğitim alan gençler, Ahilik ile ilgili bir ön bilgiye sahip olacaktır.

3.3.4.3. Diğer Ritüeller

Mudurnu’da Ahilik ritüellerinden esnaf duası ve şed kuşanma töreni ön plana çıksa da başka uygulamalar da vardır. Örneğin Esnaf 3’ün ifade ettiği gibi şed kuşanma töreninin de içinde uygulandığı senelik Ahilik haftası kutlamaları yapılmaktadır.

Esnaf 1, Ahilik ritüelleri arasında dükkân açılışlarını saymıştır. Mudurnu’da dükkân açılışları, Cuma günleri sala ile ezan arasında diğer esnafların toplanıp dua edilmesiyle yapılmaktadır. Bu da Mudurnu’da Ahiliğin bir başka güzel uygulaması olarak yaşatılmaya devam etmektedir.

Esnaf 1, Esnaf 6 ve Esnaf 7, günümüzde devam eden Ahilik uygulamaları arasında Ahi Baba seçimini dile getirmişlerdir. Türkiye genelinde ilk defa 2009 yılında seçilen Ahi Baba, Mudurnu’dan rahmetli demirci ustası Mehmet Şenkaya olmuştur. Bolu genelinde de yapılan Ahi Baba seçimlerinde birçok kez Bolu Ahi Babası Mudurnu’dan seçilmiştir. Esnaf 6, yılın ahisi seçiminde bakılan kriterleri şu şekilde sıralamıştır:

“Yılda bir kez de Eylül ayında Ahilik kutlanıyor. Kırşehir ve özellikle burada kutlanıyor. Mudurnu bunu vurgulamak için yılın Ahisi seçiyor. O da kişilik olarak

Ahiliği yaşatabiliyor mu, çevresindeki esnafla arası nasıl, ne üretiyor, ahlaken nasıl, müşterisine nasıl davranıyor onlara bakılıyor. Ona göre yılın Ahisi seçiliyor.

Her yıl ödüllendiriliyor. Diğerlerine örnek oluyor.” [Esnaf 6, 23.09.2023]

Ahilikte her mesleğin bir piri bulunmaktadır. Berberlik yapan Esnaf 2’nin zikrettiği gibi esnaf duasında bu pirler adına dua edilmektedir. Dua dışında bu pirlerin unutulmaması, devamlı göz önünde olması adına dükkânların önüne esnaf pirlerini anlatan levhalar yerleştirilmiştir. Bu uygulama da Mudurnu’da görsel olarak ahiliği anlatan ayrı bir güzellik olmuştur.

Tüm bu uygulamalar, geçmişe nazaran azalmış görünse de Mudurnu’da Ahiliğin tüm görseelliği ile yaşatılmaya devam ettiğini göstermektedir. Mudurnu, Türkiye’deki tüm ilçeler içinde Ahiliğin öncü ve örnek bölgesi olmaya devam etmektedir. Genel olarak literatürde, ahilik ritüellerinin bazı bölgelerde kısmen var olduğu gözlemlenmiş; ancak Mudurnu’daki gibi günlük yaşama bu denli entegre bir şekilde uygulandığı başka bir bölge bulunmamaktadır. Bu ritüeller, iddiamız olan Mudurnu’da ahiliğin devam ettiği gerçeğini somut olarak göstermektedir.

3.3.5. Orta Sandığı

Yardımlaşma ve dayanışma, Ahiliğin önemli ilkelerindendir. Orta sandığı da Ahiliğin örnek ve ayırıcı bir sosyal yardımlaşma örneğidir. Orta sandığının bir diğer ismi de teavün sandığıdır. Sandık, yardımın toplandığı kutuyu ifade etmektedir. Teavün ise Arapça “avn” kökünden gelen müfaale babında karşılıklı yardımlaşma ve dayanışmayı anlatan ahlaki bir terimdir (DİA, 19.01.2024). Karşılıklı yapılan iş ise gizli olmamayı gerektirir. Bu kavramın Türkçe’de orta olarak kullanılmasının sebebi ise yardımın ortada olması, gizlilik içermemesi olarak anlaşılabilir. Orta sandığı, isminden de anlaşılacağı üzere esnaf arasında şeffaf bir şekilde toplanan yardımın ihtiyaç sahibi esnaf ve diğer muhtaç kimselere aktarılmasını ifade etmektedir.

Esnaf arasındaki yardımlaşma, Ahilikte orta sandığı uygulaması ile somut bir zemine oturtulmuştur. Bu sebeple orta sandığı, araştırmamızın önemli temalarından olmuştur. Orta sandığı uygulaması, esnafa sorulduğunda geçmişte Mudurnu’da bu uygulamanın var olduğu ancak günümüzde farklı sebeplerle artık devam etmediği sonucuna ulaşılmıştır.

3.3.5.1. Orta Sandığı Uygulaması

Orta sandığı, Mudurnu’da genel olarak orta parası olarak bilinmektedir. Uygulama şekline bağlı olarak hoca parası olarak da isimlendirilmiştir. Uygulamada genellikle meslekler ya da aynı çarşının esnafı kendi aralarında grup oluşturmaktadır.

“Orta sandığı derken Ramazanlarda orta parası toplanırdı. Her iki çarşıda da toplanırdı. Mesela bizim çarşıda atıyorum mesela 1.000 lira toplandı. Bu para esnafıktan kalan ihtiyacı olan eşi, çocuğu çocuğu varsa ona yardım yapılır. Sonra camilere yardım yapılır. Vakıflara yardım yapılır. Hoca parası da deniliyordu. Duayı yapan hocamız için toplanırdı o.” [Esnaf 7, 25.10.2023]

Toplanan orta parasının ihtiyaç sahiplerine verilmesinin yanında bu yardımın esnaf duasını yapan hocalara ya da cami temizliğine karşılık hocalara da verildiği anlaşılmaktadır. Bu sebeple Mudurnu’da orta sandığına hoca parası da denilmiştir.

Orta parasının ihtiyaç sahiplerine borç ya da yardım olarak verildiği, borcun geri ödemesinde kesinlikle faizin olmadığı anlaşılmaktadır.

“Tabi, eskiden uygulanırdı. Camilerde görevli imam ve müezzin olurdu. Genelde müezzin caminin temizliğiyle ilgilenirdi. Bunlar o zaman memur olmadığından maaşsızdı. Esnaf, havuzda biriktirdikleri paradan senelik hocanın, müezzinin, caminin temizliğiyle uğraşanın, artı bekçilerin parasını temin etmeye çalışırdı. Esnafın 3-5 gün sonra senedi varsa oradan esnafa destek verilirdi. Tabi bu faizsiz olarak verilirdi. Esnaf Odası olarak da yaptık biz bunu. Sıkışan kişinin işini gördük. Sonra kendi parasını temin ettikten sonra geri verdi. Bir de vakıf dükkânları vardı. Kira getirirdi. Bu gayrimenkul geliri de, esnafın havuzuna katılırdı. Ama şimdi elden çıkardılar galiba bu dükkânları. Biz ilk zaman yani 15 sene öncesinde bunu uygulamıştık. Esnaflara yardımcı oluyorduk.

Araştırmacı: Yine faizsiz değil mi?

Faizsiz tabi. Faiz olur mu Ahilikte? Hem Ahilikten bahsedeceğiz hem faiz alınır mı?” [Esnaf 1, 22.08.2023]

Mudurnu’da orta sandığı, günümüzde kalmamış olsa da geçmiş zamanda kendine özgü bir sosyal yardımlaşma örneği olarak uygulanmıştır. Esnaf 4, Mudurnu’daki orta sandığının kendisinin de şahit olduğu uygulama şeklini şu şekilde anlatmaktadır:

“Mesela terziler bir grup, demirciler bir grup olurmuş. 10-15 günde bir evde toplanıp birbirlerine ziyafet verirlermiş. Kur’an, mevlit de okunurmuş, eğlence de yapılmış. O toplantılarda filanca adam sıkışmış. Alacağı varmış ya da makine almış ona yardım edelim 3-5 kuruş atın bakalım denirmiş. İsteyen istediği kadar

verirmiş. Yardım edilen kişi sonra onu ödermiş ama. Çok fakirse almazlarmış ama. İsteyen ödermiş istemeyen ödemezmiş. Ben askere gitmeden 67 senesinde şöyle bir adet vardı: Mesela demirci yaşlılıktan işini bıraktı de mi? İçeride çekici, örsü, malzemeleri var. Demirci başı hemen gelirmiş. Yeni dükkân açmış olanlara “örsü satıyorum kimin ihtiyacı var?” denir sonra ihtiyacı olana mesela 75 lira verecen denir. Böyle böyle tüm malzemeler satılır. Tek bir kişiye de verilmez. Farklı kişilere dağıtılır. 2 sefer gördüm ben bunu. Bunları yazdılar. Parasını topladılar. O ihtiyarlayan demirciye parası verildi. Böyle sosyal yardımlaşması da vardı.” [Esnaf 4, 31.08.2023]

Esnaf 9, orta sandığı uygulamasına hiç şahit olmadığını; ancak atalarından evi yanana ya da farklı sebeplerle ihtiyaç sahibi olan esnafa yardım için böyle bir uygulamanın varlığını bildiğini ifade etmiştir: “Öyle bir uygulama varmış evet. Dara düşen esnafa yardım edilirmiş o şekilde. Ama ben onu görmedim hiç.” [Esnaf 9, 13.11.2023]

Konu hakkında bilgi sahibi olmadığını dile getiren Esnaf 5, uygulama hakkında araştırmacıdan bilgi almıştır. Esnaf 5, uygulamanın ne kadar güzel olduğunu belirttiikten sonra orta sandığının faize alternatif yönüne vurgu yaparak “keşke uygulansa, böylece insanlar krediye bulaşmamış olur” tepkisini göstermiştir.

Orta sandığı sorusu görüşmecilere yöneltildiğinde erkek esnafların çoğunluğunun geçmişteki tecrübelerine dayanarak konu hakkında bilgisi olduğu; ancak kadın esnafların uygulama hakkında bilgi sahibi olmadıkları anlaşılmıştır. Günümüze nazaran geçmişte kadınların esnafılık hayatlarını evlerinde yürüttüğü düşünüldüğünde bu uygulamaya şahit olmamaları anlaşılabilir.

3.3.5.2. Günümüzde Neden Devam Etmediği

Araştırmacı tarafından konu hakkında sondaj soru olarak yöneltilen günümüzde bu uygulamanın neden devam etmediği sorusuna karşılık esnaflar, imkânların artmasını, bankaların ihtiyaç sahiplerine karşılık bonkör yaklaşımlarını ve esnafların azalmasını göstermişlerdir.

“Şimdi yok. Şimdi ev alacam dedin mi bankalar bir çuval para veriyor. Ben emanet makinayla açtım dükkânı. Eskiden taksi de yok. 3 tane pikap vardı Mudurnu’da. Biri zengindi. Diğerleri oraya buraya çalışırlardı. Gittik yalvardık da 1050 lira verdik o zaman. Ama eskiden bir terzi işi bıraktı mı makinasını sen al sonra öde derlermiş. Öyle bir sosyal yardımlaşma varmış. Şimdi kalmadı. Zaten sanatkâr kalmadı. 4 tane makine var benim. Birini bedava verdim. Birini bir arkadaş

verdim. 2 makinam kaldı. 2 çocuğum var onlara vereceğim artık. Zaten satsan 50 lira veren olmaz. Şimdi konfeksiyonlar var ya.” [Esnaf 4, 31.08.2023]

Esnaf 5, günümüzde bu uygulamanın devam etmemesine sebep olarak insanların bireyselliğine vurgu yapmıştır:

“Artık bireysellik ön planda. Herkes kendini kurtarmanın derdinde. Kimse kimsenin derdiyle uğraşmıyor. Bankalar da sorgusuz sualsiz kredi veriyor. Banka bir kişi olmadığı için daha rahat alınıyor. Birinden borç isterken ezilip büzülünebiliyor. Geri çevrilmekten çekinilebiliyor. Ama önceden ben siftah etmediysem müşteriye bana gönderirlermiş.” [Esnaf 5, 18.09.2023]

3.3.5.3. Günümüzde Uygulanabilirliği

Orta sandığının Mudurnu’da uygulanması hakkında bilgi sahibi olmayan Esnaf 6, kendi uygulamalarını örnek göstererek orta sandığının günümüze uyarlanabileceğini ifade etmiştir.

“Orta sandığından bilgim yok. Şu anda da yok bildiğim kadarıyla. Bunun için çok güzel organize olmak gerekiyor. Bizim MAKDER diye bir derneğimiz var. Mudurnu Arastasını Kalkındırma Derneği. Ben de yönetimdeyim. Biz bir şeyler yapmak istiyoruz ama üst düzey yönetici de lazım. Belki Kültür Turizm İl Müdürlüğü katkıda bulunabilir. Çarşının restorasyonu, ısınma problemi. Çünkü çok güzel dükkânlar var. Burası da dükkâna benzemiyordu biz açtığımızda. 40 yıl kapalı kalmış. Depo vaziyette, zemin çökmüş. Sadece kepenkler kapalı. İçinde ne olduğu bilinmeyen bir yer. Bunun gibi çok dükkân var. Buranın restorasyonu olsa burası harika bir çarşı olur. Buna dair çalışmalar yapıldı ama başlamadı. Bunu yöneticilerin yapması lazım. Biz dernek olarak biraz güçlü olsak yöneticilere baskı yapabiliriz. Derneğimiz Tarihi Çarşılar Federasyonu’na üye. Bu çarşıda kıymetli zanaatkarlar var. Yoksa bizi niye kabul etsin koskoca Tarihi Çarşılar Federasyonu. 3 tane sokağı olan bir çarşıyız. Onlar büyük çarşıları bakıyorlar çünkü. Bursa’da Kapalıçarşı var hanlar var. İstanbul’daki Kapalıçarşı var. Antep’teki çarşılar. Yani büyük çarşıların olduğu bir federasyona biz üyeyiz düşünebiliyor musunuz? Ama hiçbir şey yapılmıyor.

Orta sandığı için de bütün esnafı önce derneğe üye olması lazım. Oradan toplanan aidatla da her şey yapılır aslında. Mesela biz 2018 yılında Emitt Turizm Fuarı’na katıldık. Bu çarşıdan 40.000 TL para topladık düşünebiliyor musunuz? 3 kişi kendi inisiyatifimizle yaptık bunu. Fuarda stant açıp Mudurnu’yu tanıttık. Yani yapılabilir. Öncü lazım bu iş için. Derneğin çok güçlü olması lazım. Üye sayısının

çok olması lazım. Gerektiğinde kurumlara baskı kurabilmesi lazım. Derneğe 45

kaydımız var şu an. İnsanlar önce çekimser davranıyor.” [Esnaf 6, 23.09.2023]

Esnaf 6, orta sandığının günümüzde güçlü bir dernek aracılığı ile uygulanabileceğine inanmaktadır. Kendilerinin daha önce farklı bir amaçla para toplayabildiklerini, orta sandığı için kurulacak bir dernekle bugün de aynı uygulamanın devamının sağlanabileceğini anlatmıştır.

Araştırma alanımız olan Mudurnu’da orta sandığı, orta parası olarak isimlendirilmiştir. Yakın zamana kadar güzel bir sosyal dayanışma örneği olarak uygulanmaya devam etmiştir. Çarşı ya da aynı meslek grubu olarak toplanan para, ihtiyaç sahipleri gözetilerek borç veya hibe olarak verilmiştir. Borç verildiğinde geri ödemede faizin adı bile geçmemiştir. Genel olarak ihtiyaç sahibi esnaf, dul eşler, muhtaç olanlar, dua eden ve cami temizliği ile uğraşan hocalara verilmiştir. Orta parası toplanırken belli bir miktar belirtilmemiş, herkes verebildiği kadar vermiştir. Orta parası, çarşının ileri gelenleri tarafından bir deftere not alınarak toplanmıştır.

Günümüzde artık temel ihtiyacını karşılayamayan insanların azalması sebebiyle orta parası toplanmamaktadır. Esnafın azalması da bu uygulamanın bitmesinin en önemli etkenlerindendir. Bankaların kolaylıkla kredi veriyor oluşu, faiz hassasiyetini yitirmiş insanların yardımlaşma ihtiyacının da azalmasına sebep olmaktadır. Bu da başka bir sebep olarak gösterilebilir.

3.3.6. Esnaf-Esnaf İlişkisi

Esnafların birbiriyle ilişkisi, Ahiliği yansıtan önemli temalarımızdandır. Ahilikte el sanatlarının önemi kadar insan ilişkileri de ehemmiyet kazanmaktadır. Araştırmamız kapsamında esnafların birbiriyle ilişkisi sorulduğunda farklı cevaplarla karşılaşılmıştır. Esnaf 1, eski zamanda esnafların birbiriyle yardımlaşma ve dayanışma içerisinde olduğunu, şimdi bu özelliğin kaybolmaya yüz tuttuğunu dile getirmiştir. Şimdiki esnafların ilişkisi hakkında yorum yapmamayı tercih etmiştir. Esnaf 7, zanaatkârların azalmasını sebep olarak göstererek esnaflar arası bir ilişkiden bahsetmemiştir.

Esnaf 2, Esnaf 3 ve Esnaf 9, kendi gençlik zamanlarındaki esnaf ilişkisi ile günümüz arasında karşılaştırma yapmışlardır. Karşılaştırmalarında eskiden bu ilişkinin daha iyi olduğunu şimdi kötüleştiğini dile getirerek eskiye dair özlemlerini belirtmişlerdir. Esnaf

2, zamanımızda esnaf ilişkisinin kötüleşmesini yeni esnafların çıraklık eğitimi almamalarına bağlamaktadır.

“Eskiden iyiydi. Şimdi 2 iki kaldık. Kardeşimle ben. Şimdiki gençlerde hayır yok. Ağızda sigara selam veriyorlar. Onlar çıraklık görmedi çünkü. Ahilik falan bilmezler. 6 ayda berber olandan nolur. Hey gidi. Evvelden esnaflar müşterileri birbirine yönlendirirlerdi. Şimdi o berbere gitme bana gel diyorlar. Düzen bozuldu. 50 senelik bir müşterim vardı. O müşterim gelirken birisi nereye gidiyorsun diye sormuş. Beni söyleyince niye ona gidiyorsun ya senin köylün olan berbere gitsene demiş. Ben de niye ona gidiyorsun diyen adama gittim. Yaptığın şeye çok üzülüm dedim. O senin vazifen değil müşteri istediği yere gider dedim. Şimdi hıyanetlik, çekememezlik çok. Senin para kazanmanı istemezler.” [Esnaf 2, 24.08.2023]

Esnaf 3, eskiden iyi olan ilişkinin kötüye gitmesini aç gözlülük, esnafın saygınlığını yitirmesi gibi sebeplere bağlamıştır.

“Eski usuller çok farklıydı. Eskiden esnaf ben siftah yaptım komşum da yapsın diye ona gönderirmiş müşteriyi. Şimdi komşusunun müşterisini kendine çağırıyor. Şimdi hak, adalet kalmamış. Eskiden çarşıdaki büyüklerimize de çok saygılıydık biz. Çok iyi sanatkârlar çok iyi ustalar vardı bu çarşıda. Şimdi esnafların yarısı birbirine küskündür. Ama eskiden öyle bir şey yoktu. Herkesin gözü gönlü toktu. Şimdi herkes aç. Müşteriyi komşusuna gönderen yok şimdi. Eskiden esnafın sözü geçerdi. Şimdi o da yok. Birbirine söz geçiremiyorlar. Çocuğa bile söz geçiremiyorsun şimdi. Çok değişik bir ortam var şimdi.” [Esnaf 3, 28.08.2023]

Esnaf 9, esnaf arasında birlik ve beraberliğin yok olmaya yüz tuttuğunu dile getirmiştir. Ayrıca Mudurnu Tavukçuluk fabrikasını sebep olarak göstererek Ahiliği temsil eden yerli esnafın azaldığını, dolayısıyla bu ilişkinin de zayıfladığını ifade etmiştir.

“Mudurnu’nun doğası, çarşı yapısı hiçbir yerde yoktur. Ancak sadece bununla olmuyor. Sence birlik olsa bu şekilde mi olur? 2000’lerden sonra Mudurnu maddi bir çöküntüye girdi. Mudurnu Tavukçuluk o zaman iyi para getiriyordu. Ancak sanat bitti. O tavukçuluk olmasaydı bu çarşı şu an böyle تنها olmazdı.” [Esnaf 9, 13.11.2023]

Esnaf 4, Esnaf 5, Esnaf 6 ve Esnaf 8 ise şu anki esnaflar ilişkilerinin iyi düzeyde olduğunu dile getirmişlerdir. Araştırmacı gözlemine göre kadın esnafların memnuniyet düzeyinin erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

“Genelde iyidir. Şahsi sıkıntılar olmadığı sürece iyidir. Zaten Mudurnu halkı manavdır. Halk uysal ve arabulucu konumdadır. Halkın genel yapısı böyledir.

Sakinliği sever. Saygılılar. Eskiden ben siftah ettim karşı komşuma git uygulaması varmış. Şimdi var mı bilmiyorum ama tam öyle olmasa da mesela müşteriler geldi. Bizi alt sokaktaki bir dükkândan gönderdiler. Siz de yastıklar varmış diye. Yani şimdi gönderiyorlar gönderiyoruz. İstediği ürünü bulamayınca dükkân gösteriyoruz.” [Esnağ 6, 23.09.2023]

“Ben hiçbir sıkıntı yaşamadım. Karşımda 2 iğne oyası yapan arkadaş var. Ben dükkân açtığında niye sen dükkân açıyorsun. Aynı işi yapıyoruz olmaz falan demediler. Hatta birbirimize şu küpeyi şu kadara satsak senin için de uygun mu diye sorarız. Onu hala devam ettiririz. Biz burada esnağ kadınlar olarak birbirimizi kollamaya gayret ederiz. Mesela bende istedikleri bir renk yoksa direk onlara gönderirim. İlla ben satayım diye uğraşmam. Onlar da aynı şeyi yaparlar. Mesela benim bir ürünüm azaldı. Onda var. Hemen birbirimize takviye yaparız. Bu, kadın dayanışmasından mı Ahilikten dolayı mı onu bilemem. Ama sanki kadın dayanışması gibi oluyor.” [Esnağ 5, 18.09.2023]

Çarşı içerisindeki esnağ ilişkileri hakkında görüşmecilerin %45’inin şu anki durumdan memnun oldukları %55’inin ise kötüye doğru giden bir ilişki düşüncelerinin olduğu gözlemlenmiştir. Şu anki ilişkinin iyi olmadığını düşünen 5 esnağın 4’ünün bu düşüncelerini açıkça dile getirdikleri, 1 esnağın cevap vermediğı görülmüştür. Düşüncelerini dile getiren esnağlardan 2’si bu ilişkinin zayıflamasına sebep olarak esnağın azalmasını göstermişlerdir. 1’i artık esnağların ıraklık eğitimi almadıklarından kaynaklandığını 1’i ise ahlaki yozlaşmanın bunun en büyük faktörü olduğunu belirtmiştir.

Şu anki esnağ ilişkisinden memnuniyetlerini dile getiren 4 esnağın 2’sinin erkek, 2’sinin kadın olduğu görülmüştür. Araştırmada 4 görüşmecinin de esnağın iyi ilişkilerinden bahsetmesine karşın kadın esnağların memnuniyet düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu duruma kadın esnağların eskiyle karşılaştıracak kadar uzun bir esnağlık hayatlarının olmaması sebep olarak gösterilebilir. Esnağ 5’in de dile getirdiği gibi kadın esnağların az olmasından kaynaklı bir kadın dayanışması oluşması bir başka sebep olarak değerlendirilebilir.

Geçmişte, her esnağ grubundaki bireyler benzer eğitim süreçlerinden geçmiş ve aynı tezgâhtan yetişmiştir. Bu durum, aralarındaki iletişimi güçlendirmiş ve ilişkilerini daha sağlam bir temele oturtmuştur. Örneğın, bir berber usta olabilmek için 7-8 kişilik bir

usta berberler komitesinin sınavına girmek gerekiyordu, bu da çırağın ustalarına olan saygısını artırıyordu. Ancak günümüzde usta-çırak ilişkilerinin büyük ölçüde azalması ve dükkân açmak için uzmanlık gerekliliğinin kalkması gibi faktörler, bu ilişkileri dar bir çerçeveye sıkıştırmıştır.

3.3.7. Esnaf-Müşteri İlişkisi

Ahiliğin sosyal hayata yansımalarının en önemli göstergelerinden biri de esnaf ile müşteri arasındaki ilişkidir. Bu sebeple esnaf müşteri ilişkisi, araştırmaya değer bir konudur. Araştırma, esnafın iş yerlerinde gerçekleştirildiği için esnaf ile müşteri ilişkisi yerinde gözlemlenmiştir. Mülakat sırasında müşterilerin dükkâna gelip gitmesi, konunun dağılmasına sebep olsa da gözlem için olumlu bir yönü olmuştur. Araştırmacı tarafından mülakatlar esnasında hem müşterinin hem esnafın birbirine karşı nezaketli ve saygılı olduğu gözlemlenmiştir. Görüşmecilerin çoğunluğu, esnaf müşteri arasındaki ilişki sorusuna gözlenen duruma paralel cevap vermişlerdir.

Esnaf 1, Esnaf 3 ve Esnaf 4, müşteri esnaf ilişkisinde eskiyle şimdi arasında bir fark olmadığını, hep iyi bir ilişki içerisinde olduklarını belirtmişlerdir. Her iki grubun da samimi ve içten olduğunu söylemişlerdir. Esnaf 9, esnafın ilgisizliğinden kaynaklı bir problemin varlığından bahsetmiştir. Günümüzde esnafın müşteriye nazik davranmadığını, bu sebeple iyi bir ilişkinin oluşmadığını düşünmektedir.

Esnaf 5 ve Esnaf 8, genel anlamda iyi ilişkiler oluştuğunu ancak müşteri kaynaklı bazı istisnaların olduğunu söylemişlerdir. İstisnalar hakkında anlattıkları olaylar şu şekildedir:

“Genel anlamda iyi. Ama nelerle karşılaşıyoruz biz. İstisnalar var. Bir olayı anlatayım ben sana. Şuradan 2 kişi geliyor. Bunlar cambaz. Hayvan alıp satıyorlar. Önümden geçiyorlar beni fark etmediler. Ahıra girmişler ayakkabıları gübre. Şunları boyattırayım şurada diyor. Öteki arkadaşı diyor ki “o kadar gübre var ayağında ayıp olmaz mı?” “Parayla değil mi lan” dedi. Ayakkabısını boyadım 10 lira. Ben istedim 20 lira. “Niye böyle” dedi. “Sen parayla değil mi demedin mi o yüzden öyle” dedim.” [Esnaf 8, 10.10.2023]

“O biraz değişik. Bazı insanlar hiçbir şeyden anlamıyor. Senin buna verdiğin emek hiç umurunda değil. Bir kadın geldi bana dedi ki: ne var bunda oturduğun yerde iki düğüm atıyorsun. Şunu 100 değil de 50 lira yapıver dedi. Bu laf bana büyük bir saygısızlık. Hanımefendi benim dükkânımda size verebileceğim bir ürün yok

dedim. Ama bazen de “yaptığın iş ne kadar güzel ne kadar huzur verici” diyor oluyor. Bir parça alıp gidiyor. Bu da bizi çok memnun ediyor. Yani insana göre değişiyor. Bu, sanata değer veren, yapılan işin sanat olduğunun farkında olan insan işi. Mesela bir küpe bakıyor. Kim bilir ne kadar uğraştınız bunun için diyor. Kimisi de alt tarafı küçücük küpe deyip geçiyor. Biraz kişiyle alakalı. Ama gelen insanlar Mudurnu’nun bozulmadığını, tarihini koruduğunu hep söylerler. Genelleştirsek ben memnun olan müşteriyle daha çok karşılaştım. Ne güzel değer vermişsiniz, yapıyorsunuz diyorlar. Mesela şuradaki sarı kumaş babaannemizin gelinliği. Bazı insanlara onu bir açıyorsunuz “aa ne kadar güzel bu zamana kadar korumuşsunuz” diyor. Bununla daha çok karşılaşıyoruz.” [Esnaf 5, 18.09.2023]

Esnaf 5 ve Esnaf 8’in çok istisna olan bazı müşterilerin saygısız tutumlarına karşılık verdikleri ve alttan almayı tercih etmedikleri görülmektedir. Bu karşılıklar, insani bir tepki olarak değerlendirilebilir. Ancak Esnaf 2, Esnaf 6 ve Esnaf 7, müşteri olumsuz tavır içerisinde olsa bile Ahilik kültürünü almış bir esnafın alttan alması gerektiğini söylemişlerdir. Esnafın, “müşteri her zaman haklıdır” anlayışını kaybetmemesi gerektiğini düşünmektedirler. Bu anlayışı kendi hayatlarından örneklerle bize aktarmışlardır:

“İyi iyi, çok iyi. Benim standart müşterilerim var çok iyi. Kapıdan girerler hal hatır ederiz. Sohbet ederiz. Bizim çevremiz yaşlılarımız tabi. Gençlerle pek anlaşılamayız ama. Kendi müşterilerimizle eskilerden konuşuruz. Ahilik dürüstlük işte, başka bir şey yok. Müşteri her zaman haklıdır. Müşteriye karşı yok şöyleydi böyleydi diyemezsin. Bir şey diyecek olursak ustam derdi; sus lan, müşteri her zaman haklıdır, sen konuşma. Müşteriye güzel davranırsan yanında başkasını da getirir. Sert davranırsan bir defa görürsün müşteriye.” [Esnaf 2, 24.08.2023]

“Genelde iyidir. Memnun ayrılırlar. Dile de getiriyorlar. Esnaf çok farklı, çok kibar, çok saygılı davranıyorlar diye. İstisnalar oluyor ama genelde iyidir.

Araştırmacı: Sizi üzenler oluyor mu?

Ben sabırlıyım ama olanları duyuyorum. Bir müşterim gelmişti 2 yıl önce. Sürekli Nallıhan’la karşılaştırıyor. Nallıhan’da oyacılık var çünkü. Fiyat soruyor. Nallıhan daha uygun daha ucuz. Sizin oylarınız çalmışlar öyle mi falan diye. Alışverişini yaptı. Sonra çok uğraştım ama kızmadın dedi. Esnafı ya da Mudurnu’yla ilgili olumsuz konuşan olursa hemen düzeltmeye çalışırım. Gönlnü almaya çalışırım.” [Esnaf 6, 23.09.2023]

“Şimdi ben kendi imkanlarımla ayakta kalmaya çalışıyorum. Bak demin adamın biri aradı Hakkari’den. Sen de şahit oldun. Adam soba almış memnuniyetini dile getiriyor. Bunlar bize gurur veriyor. Türkiye’nin her yerine ürün göndermeye gayret gösteriyoruz. Bak dışarıda 2 tane soba var. Adam Mersin’den 2 tane soba aldı. Parasını yatırdı. Gönderdim. “Ya benim sobam bundan değildi” dedi. Kümeslerde kullanacakmış. Bana orada kullanacağım burada kullanacağım demedi ki. Kargoyla gidiyor. Maliyetler çok. Bak esnaflığın düzgünlüğünü anlatıyorum. Ben bu adamın istediği sobaları tekrar gönderdim. Kargoda adamın telefon numarasını yanlış yazmışlar. Ben dikkat etmedim. Barkodu adama gönderdim. Adam bakmamış. 10 gün sonra sobalar geri geldi. Sabah bana telefon etti. “Sobalar böyle böyle geri gidiyormuş” dedi. Bunu sen takip edeceksin. Her kargonun arkasını ben takip edemem ki. Şimdi 500 liraya gitti, 500 liraya geldi. 500 liraya bir daha gidecek şimdi. Burada bende hata yok ki. Başta nerede kullanacağını söylemedi. Sonra barkodu kontrol etmedi. Yani benim sobaların karı kargoya gitti. İşte Ahilik burada. Sen müşteriye “öyle demedin böyle dedin öyle gittin şöyle gittin” diye ağız dalaşı yapmaya hiç gerek yok. Kimseyi üzmeye gerek yok. Hatalı olan müşteri, haklı olan esnaf ama ben bunu sineme çekmek zorundayım. Bir anlaşamamazlık var. Kargonun hatasını kimden alacağız şimdi. Ben her kargonun ayrıntısını kontrol edemem ki. Bakıyorum nereye gidiyor Mersin Tarsus. Tamam eyvallah. Bir tek orasına bakıyorum. Barkodu da atmışım zaten. Ben herkesin telefonunu aklımda tutamam. İşte Ahiliğin özelliği burada. Ben kendimi sıkıntıya soktum. Bu sobalardan %150 zarar ettim. Ama ben bu adamın ürününü sağlam bir şekilde adama ulaştırmak zorundayım. Adam beni tanımıyor ben adamı tanımıyorum. Adam bana güvenmiş trink parasını peşin göndermiş. Ben şimdi yan yattı çamura battı şöyle böyle diye bağırıp çağırmanın anlamı yok. Böyle hatalar arada olabilir. Olabiliyor da. Bunları esnaf olarak sinemize çekmek zorundayız. İşte Ahilik burada lazım.” [Esnaf 7, 25.10.2023]

Esnaf müşteri ilişkisinin genel olarak iyi bir temel üzerine inşa edildiği görülmektedir. Hem esnafın hem müşterinin birbirine karşı sevgi ve saygısını koruduğu anlaşılmaktadır. Bu ilişki hem görüşmeler sırasında hem de araştırmacının yaşadığı yer olmasının avantajıyla sonraki zamanlarda da gözlemlenmiştir. Bu karşılıklı olumlu ilişki, esnafın çoğunluğu tarafından dile getirilmiştir. Bazı esnaflarımız, iyi ilişkilerin yanında az da olsa istisnaların varlığından bahsetmişlerdir. İstisnalara karşı gösterilen tepki ise esnaftan esnafa değişiklik göstermektedir. Bazı esnaflar, saygısız bir tutum içerisinde olan müşterilere gerektiği gibi karşılık göstermek gerektiğini savunurken

bazıları ise olumsuz tavır takınan müşterilere karşı alttan almanın Ahiliğin bir gereği olduğunu savunmaktadır. Bunlar elbette çok istisnai durumlar olsa da Esnaf 2, Esnaf 6 ve Esnaf 7'nin düşünceleri, esnafılıkta Ahilik anlayışını daha çok ön plana çıkaran düşünce olarak değerlendirilebilir. Çünkü Ahilik öğretileri; sevgi, saygı, sabır, anlayış gibi empati duyguları üzerine bina edilmiş, “müşteri her zaman haklıdır” anlayışıyla yoğrulmuştur.

3.3.8. Usta-Çırak İlişkisi

Ahilik, temelde çıraklık eğitimiyle başlar. Çıraklık döneminde usta figürü çok önemlidir. Çırak, mesleğe ilk adımı attığında artık hayatının başrolünde ustası vardır. Mesleğinin tüm inceliklerini ustasından öğrenir. Ahilikte usta çırak ilişkisinde sadece meslek eğitimi yoktur. Usta, yanına aldığı çırağın sadece mesleki eğitimiyle değil dini, ahlaki, sosyal eğitimleriyle de ilgilenmektedir. Çırak, yanında başladığı ustasını ailesinin yerine koyar. Bazen ailesinden de önemli bir konuma yükseltir. Usta da aynı şekilde çırağını kendi öz evlatlarından ayırmaz. Hatta öz evlatlarından bile daha çok ayrıcalık gösterir. Mudurnu esnafı, kendi çıraklık dönemlerinde ustalarıyla yaşadıklarını anlatarak bu sıkı ilişkiyi bizlere aktarmışlardır.

“Eskiden eti senin kemiği benim denirdi. Çocuk senin yani. Ben çıraklık dönemimde 3 sene ustanın evinde kaldım. Ama bizim ustalarımız bizi çok iyi yetiştirdi. Mekânları cennet olsun. Dürüst yetiştirdi. Her konuda nasihatler etti. Hocaya gönderdi hatim ettirdi beni. Bunu benim annem babam yapmadı ustam yaptı. Eskiden ustalarda din ağır basardı. Benim ustam muazzam Kuran okurdu. Yaşlılığında günü hep Kuran okumakla geçti. Düşünüme kadar ustam yaptı. Sobacının da semercinin de bakırcının da çırağı vardı. Herkes çırağını evinde beslerdi. Kendi çocukları gibi olurdu. Ev hanesinden bir kişi olursun artık. Her şeyinle onlar ilgileniyor.” [Esnaf 3, 28.08.2023]

Babasının çırağı olan Esnaf 7, ustanın çırağına öz evladından daha titiz davrandığını şu şekilde anlatmaktadır:

“Evvelden bir vatandaş çocuğunu ilkokul bittikten sonra 10-11 yaşında getirir. “Eti senin kemiği benim” der. Ben de o çocuğu alırım. Evimde yatırır kaldırıyorum. Başka bir odada değil. Başka aş yedirerek değil. Soframda benimle beraber oturur. Ben ne yiyorsam o da onu yer. O çocuk emanet. Eti senin kemiği benim diyor adam. Böyle zanaatkâr yetiştirilirdi. Bu çocuğa haftalık para verilirdi. Geçmiş dönemlerde babam çıraklara 5 lira verirdi. Bana 2,5 lira verirdi. Çıraklara 1 tane vurursa bize 2

tane vururdu. Ayaklarımız yerden kesilirdi. Ama onun o gün yetiştirmiş olduğu yetenekler, tecrübeler, sıkı disiplin, sıkıyönetim bugün bize ekmek oldu, ışık oldu.”

[Esnaf 7, 25.10.2023]

Esnafların anlatımına göre usta, sadece dükkânına çırak değil, evine de bir evlat almaktadır. Ustanın evlatlarını hiçbir şekilde çıraklarının önüne koymadığı anlaşılmaktadır. Burada ustanın çırağı evine alması şu şekilde olmaktadır: Çırak olarak verilen çocuk, köyde ya da başka uzak bir yerde yaşıyorsa ulaşımın da kolay olmadığı o dönemlerde ustasının evine yerleşmektedir. Eğer çocuğun evi dükkâna yürüme mesafesindeyse akşamları evine gitmektedir.

3.3.8.1 Çıraklık Yaşı

Mudurnu’da çıraklık yaşının 10-11 olduğu anlaşılmaktadır. Okulların da henüz yaygın olmadığı bir dönemde Mudurnu’da, ilkokulu okuyan çocuklar, eğitimlerine bir ustanın yanında hayat okulunda devam etmişlerdir.

Çıraklık dönemi yaklaşık 3 sene sürmektedir. Bu sürede çırak, ustasını gözlemler, verilen basit işleri yapmaya gayret eder. Çıraklık döneminde belli bir ücret yoktur. Usta verirse verir, vermezse çırak “benim paramı vermedin” demez. Çıraklıktan sonra kalfalık dönemi de ustanın yanında geçer. Çıraklık ve kalfalık toplam yaklaşık 8-10 yıllık bir zamanda çocuk ustasının yanında kalır.

“Ben çıraklık dönemimde haftalık alırdık. Haftalık 2.5 lira. Ama bu belli bir para değil. Ustanın içinden ne geçerse. 5’de verir 10’da verir. Ama iyi kötü bir para verilirdi. Tenekeden kumbara yapardık. Bismillah derdik o kumbaraya 2.5 lirayı atardık. 3 sene boyunca. Şimdiki gibi sigorta yapacak mısın mı şunu bunu yapacak mısın yok. 3 sene sonra açtık kumbarayı. 3 sene çıraklık dönemidir. Usta senin becerini ölçüyor tabi. Tamam bu çocuk bu işi yapıyor artık diyor. Sonra kalfa oluyorsun. Yalnız çıraklık bitince kalfalıkta ustanın ve çarşının yaşlılarının helalliğini alıyorsun. Bir Cuma günü esnaf duamızdan sonra ellerini öpüyorsun. Destur verilecek çırak var derler. Şed kuşanma da derler. Çıraklık bitmiştir o zaman. Sonra gerçek haftalığa geçiyorsun. 2.5 değil de 25 lira almaya başlıyorsun. Birkaç sene de öyle geçiyor. Ben 8 sene çalıştım ustamın yanında. Benim ustam çok sıkıydı. Çarşıya falan göndermezdi. Sosyal bir faaliyetimiz olmazdı. Maddi imkânımız da yoktu o zaman. Bırakın dükkân açmayı örs, çekiç, makas gibi bir demircinin kullanacağı malzemeleri bile alacak durumumuz yoktu. İmkânlar kısıtlıydı. Parayla da bir işimiz yoktu aslında. Zaten ustanla gidip geliyorsun.

Ustanın evinde kalıyorsun. Kahveye gidemiyorsun, eğlenceye gidemiyorsun, sosyal hayatın yok. Ustanın evinde her türlü hizmetini görüyorsun. Odun kesilecek, bahçe bellenecek. Pazar günü bile istirahat olmazdı. Çıraklıkta usta ne derse o işi yapacaksın.” [Esnaflar 3, 28.08.2023]

3.3.8.2. Ustanın Değeri

Görüşmecilere usta çırak ilişkisi sorulduğunda esnafların ustalarını özlemle yâd ettikleri gözlemlenmiştir. Bayan esnaflar da kendileri bir dükkânda ustanın yanında yetişmemelerine rağmen usta çırak arasındaki bağın kuvvetine vurgu yapmışlardır. Erkek esnaflar ise bizzat tecrübe ettikleri ustalarını ailelerinin yerine koymuşlardır. “Usta, anne babadan daha üstündür. Bayram sabahı namazdan sonra eve gitmeden ustanın yanına gidilip ustanın eli öpülürdü. Bayram günü sabah kahvaltısı ustanın evinde yapılırdı.” [Esnaflar 1, 22.08.2023]

“Ama bizim ustalarımız bizi çok iyi yetiştirdi. Mekânları cennet olsun. Dürüst yetiştirdi. Her konuda nasihatler etti. Hocaya gönderdi hatim ettirdi beni. Bunu benim annem babam yapmadı ustam yaptı. Eskiden ustalarda din ağır basardı. Benim ustam muazzam Kuran okurdu. Yaşlılığında günü hep Kuran okumakla geçti. Düğünüm kadar ustam yaptı. Sobacının da semercinin de bakırcının da çırağı vardı. Herkes çırağını evinde beslerdi. Kendi çocukları gibi olurdu. Ev hanesinden bir kişi olursun artık. Her şeyinle onlar ilgileniyor.” [Esnaflar 3, 28.08.2023]

Esnaflar 2, ustalarının çok disiplinli olduğunu, ufak şeylere kızıp dövdüğünü, kendilerinin dürüstlüğünü imtihan ettiğini; ancak her şeye rağmen kendilerini çok sevdiğini dile getirmiştir:

“Çok döverlerdi. Ufak bir şeye kızıp döverlerdi. Disiplin işte. Oradaki disiplin tüm hayatında devam ediyor. O zamanlar aklıma gelir hemen kendime çeki düzen veririm. Biz çırakken müşterinin üstünü temizlerdik. Ceketini tutardık. 5-10 kuruş verirse usta çok sevinirdik. Usta bizi denemek için çalacak mı çırpacak mı onun öğrenmek için imtihan ederdi. Müşteri düşürmüş gibi yapardı. En son söylerdi. Büyük para attı bir defa. Alıp da cebine koyacak mı diye. İçinde varsa yaparsın. Usta sana dükkânı teslim ediyor. Tıraş yaptım. Parasını da tezgâhın üzerine koyardım. Ben tıraş ettim diye parasını almazdık. Usta, üzerine başına bakardı. Ayakkabın eskidi mi ayakkabı alırdı. Pide yaptırır sana da yedirirdi. Çıraklarını çok severlerdi. Elinden geldiği kadar seninle ilgilenirdi. Eskiden herkes berberlik

yapamazdı. Çünkü berberlik çok zordu. Öğrenmesi de zordu. En son çıraklar bizlerdik işte.” [Esnaflar 2, 24.08.2023]

Ustaların da çıraklık döneminde aldıkları çocuklara verdikleri değer, açıkça kendini göstermektedir. Ustalar, yedirmede, içirmede, giydirmede çocuklarından ayrı tutmadıkları çıraklarını, askere göndermeye ve hatta düğününü yapmaya kadar özümstedikleri görülmektedir. Yapılan görüşmelerde esnafların ustalarıyla aralarındaki bu sıkı bağın ömür boyu devam ettiği anlaşılmaktadır.

3.3.8.3. Günümüzde Çıraklık

Görüşmecilerin tamamı, kendi dönemlerindeki çıraklık ile günümüzdeki çıraklık arasında çok büyük fark olduğunu belirtmişlerdir. Geçmişte çıraklık, para kazanma dönemi değil, bir sanat öğrenme dönemi olarak algılanmıştır. Bu dönemde çırağa verilen ücret, belli bir miktar olmayıp, ustanın o anki durumuna göre belli olmaktadır. Çırakların da bir ücret talebi olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak günümüzde, çırak olarak verilecek çocuğun velisinin ilk olarak ücret pazarlığı yapması, görüşmecilerin rahatsız olduğu bir konudur. “Şimdi bir çırak alacak olsak “benim çocuğa kaç para vereceksin” diyor. “Sigorta yapacak mısın” diyor. “Sabah 8 akşam 5’te bırakacak mısın” diyor. Yani her türlü pazarlığını yapıyor. Eskiden eti senin kemiği benim denirdi. Çocuk senin yani. Ben çıraklık dönemimde 3 sene ustanın evinde kaldım.” [Esnaflar 3, 28.08.2023] “Ama şimdi çırak yetişmiyor. Çırak getirdikleri zaman daha mesleği öğrenmeden benim oğlana ne kadar vereceksin diye soruluyor. Mesela 2 ay boşa iğne atacak. Sonra 6 ay ilik yapacak. Sonra klapa yapacak. 1 sene boyunca hiçbir özelliği olmayacak zaten.” [Esnaflar 1, 22.08.2023]

“Şimdi adam geliyor. Ben motor aldım da şurada çalışıyorum da bana az para veriyorlar da beni çok çalıştırıyorlar da benim şuraya borcum var da yapamıyorum da edemiyorum da olmaz. Sen benim dükkânıma para kazanmaya gelmedin, koluna altın bilezik takmaya geldin. Burası süpermarket değil. Bir berber dükkânı da gitsen önce yerleri süpürmeye başlarsın. Sen burada duracaksın en az 6-7 ay gözleyeceksin. İçine atacaksın mesleği. Öyle yetişilir. Ben 11-12 yaşında öküz arabası tekerleğini demirden yapacağım dediğim babam beni buralarda kovaladı. Ama ben yine de yaptım. Şimdi belediyenin konağının bahçesinde duruyor o hala. Git de bir bak. Aşkla çalışırdık biz. Gece yok, gündüz yok, akşam oldu, sabah oldu yok. Zaten bir çırağın yapmış olduğu hizmet bana öğrenmiş olduğu meslek

kendine. Yani yaptığı bana öğrendiği kendine. Bunu böyle düşünürse burada ekmek yer. Akşam 5 olsun da ben gideyim. Ustam da paramı versin. Yok öyle dünya. Biz öyle görmedik ki öyle öğretelim. Böyle adam bende bedavaya da çalışsa alacağı parayı biliyor. Öğreneceği mesleği değil. Okulda dersine kendini veren öğrenciyle saatini dolduran öğrenci bir olur mu?” [Esnaf 7, 25.10.2023]

Görüşmeciler, kendi dönemlerindeki önem verdikleri değerlerin önemini korumasını beklemektedir. Ancak günümüz kapitalist dünyası, Ahilikteki değerleri yavaş yavaş ortadan kaldırmaktadır. Üretmekteki faziletin, el sanatındaki değerlerin yerini maddiyat almaktadır. Bu durum, Mudurnu’da yaşatılmaya çalışılan Ahiliğin zamanla azalmasına sebep olmaktadır.

Günümüzde Mudurnu özelinde, çıraklar çok azalmış, el sanatları bitmeye yüz tutmuştur. Görüşmecilere artık Mudurnu’da neden çırak yetişmediği sorulduğunda, önceliklerin değiştiği ve büyük işletmelerin çoğalması sebeplerine ulaşılmıştır.

“Şimdi iş yaptırıcaksın kimse yok. Üretime katkı yok. Biz aşılayamadık demek ki. Büyüklerimiz aşılayamadı.

2 tane benim yanımda yetişen çocuklar var. Beni sayarlar hala en yaşlı ben olduğum için. Demircilerde de öyle. Sevgi saygı var. Ama şimdi yetişmiyor.

Araştırmacı: Neden yetişmiyor?

Çünkü şimdi iş yok. Çırak iş ile öğrenir. Alüminyum çıktı bakırcılık öldü. Hazır ayakkabılar çıktı ayakkabıcılık öldü. Konfeksiyon çıktı terzilik öldü. Çelik tencereler çıktı kalaycılık öldü. Arabalar çıktı atıcılık, öküzçülük öldü. Nalbantlar vardı. O meslek öldü.” [Esnaf 4, 31.08.2023]

Genel olarak büyük işletmelerin küçük işletmelerin işlerine ket vurduğu, bu yüzden çıraklığın azaldığı görülmektedir. Mudurnu özelinde ise Esnaf 1, Esnaf 3, Esnaf 7 ve Esnaf 9, bir dönemin önemli markalarından Mudurnu Tavukçuluğun Ahilikteki çıraklık sistemine önemli bir engel olduğunu düşünmektedirler. Mudurnu Tavukçuluk açılınca potansiyel çırakların bu fabrikaya kayması esnafların çırak bulamamasına yol açtığını söylemektedirler.

Çıraklığın azalmasına sebep olarak büyük işletmelerin gösterilmesi yanında başka sebepler de sunulmuştur. Esnaf 9, günümüzde çırak olarak işe başlayacak olan kişilerin hevesiz ve isteksiz olduğunu düşünmektedir. Bu sebeple de çırak bulamadıklarını ifade etmiştir: “Şimdi benim dükkânımı gördün. Ben yeni gelecek olan çırağa ne öğretebilirim? Önce gelecek olan çırak kendi benimsemesi lazım. Göz hırsız olması

lazım. Göz hırsızı olmadan bu işi yapamaz. Şimdiki gençlerde o yok.” [Esnaf 9, 13.11.2023]

Genel olarak günümüzde çırak bulunamaması problemine görüşmeciler, büyük işletmelerin çoğalması, şimdiki neslin zora gelememesi, rahata alışmaları, okulların yaygınlaşması, zorunlu eğitimin küçük yaşta çıraklığa engel olması, çıraklara verilecek ücret ve sigortanın esnafı zorlaması gibi nedenlerin çıraklığa engel oluşturduğunu söylemişlerdir. Bu tür sebepler çıraklığın ve el sanatlarının azalmasına dolayısıyla Ahiliğin zayıflamasına sebep olduğu görülmektedir.

3.3.9. Ahilik İlkelerine Bağlılık

Ahiliğin ilkeleri, esnafın ticari hayatına yön vermiştir. Ahiler; dürüstlük, dayanışma, cömertlik, helal kazanç gibi ilkeleri yaşatarak yüzyıllarca bu alanda örnek olmayı başarmışlardır. Bu değerli ilkelere bağlılıklarıyla nam salmış olan Ahilerin, günümüzde bu ilkelerin, esnafın ticari hayatına yansımaları sorulduğunda farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Esnaf 8, bu ilkelere hem bağlı olan hem de bağlı olmayan esnafın da varlığından bahsetmiştir. Esnaf 8 bu konuyu, Mudurnu esnafının Ahilikten kaynaklı bir özelliğinin olmadığı şeklinde yorumlamıştır. Esnaf 2, Esnaf 3 ve Esnaf 9, eski esnaflarda bu ilkelere bağlılığın olduğunu, günümüzde de devam ettiğini söylemiştir. Ancak yeni nesilden esnaf olanlarda bu bağlılığın olmadığı kanaatleri vardır.

“Şimdi herkes birbirinden kaçıyor. Şimdi var desem yalan söylemiş olurum. Bizim yaşlarımızda olanlarda var ama şimdiki nesilde yok. Şimdi herkes menfaatini düşünüyor. Borç istediğinde parası olsa bile “yok ya param yok” diyorlar. Evvelden cebinde 50 kuruş varsa 25 kuruşunu verirdi. Hasta olduğunda herkes toplanırdı. Ne olmuş neyi var diye bakkaldan bir şeyler alınırdı ziyarete gidilirdi. Bir de hastaya para bırakılırdı. O zamanlar eş dost böyleydi. Şimdi eş dost diye bir şey yok.” [Esnaf 2, 24.08.2023]

Esnaf 2, cömertlik ve dayanışma ilkelerine örnekler vererek eski nesil esnaf ile yeni nesil esnaf karşılaştırması yapmıştır. Örnek gösterdiği ilkeler bağlamında, kendi zamanları ile günümüz arasında büyük bir fark oluştuğunu dile getirmiştir. Esnaf 9 da “*ben siftah yaptım komşuma git*” örneğini göstererek günümüzde bu tür anlayışların kalmadığını söylemiştir. Sonuç itibarıyla Esnaf 2, Esnaf 3 ve Esnaf 9, günümüz esnafının bu ilkelere bağlılıklarını zayıf görmektedirler.

Esnaf 1 ve Etnaf 7, sorduğumuz soruya karşılık “artık esnaf kalmadı” cevabı vererek eskiye nazaran değerdendirme yapabilecek Ahilik özelliklerine sahip bir esnaf grubunun olmamasından dert yanmışlardır.

“Şu anda Mudurnu’da esnaf kalmadı. 5 tane çıkar mı çıkmaz mı bilmiyorum. Etnaf kimdir? Zanaatkârdır. Sanatkâr değil zanaatkâr. Zanaatkâr eliyle iş yapan kişidir. Örnek olarak söyleyeyim; Demirciler Çarşısında 3 tane demirci var. Eskiden orada 50 kişi çalışırdı.

Mudurnu’da ileriye atılım yapılmadı. Mesela elbise yönünden konfeksiyon yapılabilirdi. İleri düşünülmemiş. Herkes kendi kazancıyla yetinmeyi bilmiş. O gün ne kazanmış? Mesela 3 lira. Bu bana yeter demiş. Atılım yapılmadı Mudurnu’da. Örnek olarak; tarlalar eskiden elde çapayla yapılıyor. Sürgü bilinmiyor. Bunu bir kişi yapıyor sabanla. Saban nedir? Toprağa girdiği zaman yarararak tersine çeviren bir alet. Cumhuriyet kurulduğunda Mareşal Fevzi Çakmak, Ankara’dan İstanbul’a geçerken yol buradan geçtiği için Beypazarı’na uğruyor. Bakıyor adam tarlada çift sürüyor. Hayvanlar rahat. Toprağı devire devire gidiyor. Bunu nerden aldın diye soruyor. Mudurnu’dan aldım diyor. Nallıhan’a doğru geliyor. Orada aynı alet var. Nereden aldın? Mudurnu’dan diyor. Mudurnu çarşıya geliyor. Burada inip beni çapçı ustaya götürün diyor. Ustanın dükkânına gidiyor. Kolay gelsin. Hoş geldiniz paşam. Paşa diyor ki; biz bir devlet kurduk. Senin bu ürünler hoşuma gitti. Vatandaş da çok beğenmiş. Artık kalkınacağız. Eski gücümüze kavuşacağız. Biz sana hibe verelim, destek verelim. Fabrika açalım. Sen yürüt burayı da. Bu sürgüyü bütün Anadolu’ya yayalım. Paşam Allah bereket versin. Yeter benim kazandığım demiş. Eskiler yetinmesini bilen, tamahkârlık yapmayan insanlarmış. Ama şimdi bedava nasıl olsa diye hemen kabul edilir. Benim başkanlık dönemimde hibe krediler vardı. 17 kişiye dükkân açtırdık. Devlet tarafından 30 bin lira destek verildi. Son zamanda 50 bine çıktı. Karşılıksız. Her türlü imkân sunuluyor ama değeri bilinmiyor.” [Etnaf 1, 22.08.2023]

Görüşmecinin verdiği bu misal, eski esnafların tüm samimiyetiyle benimsedikleri kanaatkârlık ilkesinin, Mudurnu’nun kalkınması için olumsuz bir durum oluşturduğunu göstermektedir. Ancak bu samimiyetin, Mudurnu’da Ahiliği günümüze ulaştıran önemli bir etken olduğu düşünülebilir. Etnaf 7’de Etnaf 1 ile aynı düşünceleri paylaşmaktadır. Görüşmecilerden kadın esnaflar (Etnaf 5, Etnaf 6) ve Etnaf 4, günümüz Mudurnu esnafının Ahilik ilkelerine bağlı olduğunu düşünmektedir.

“Diğer yerlere göre devam ediliyor. Büyük şehirlere bakarsak en ufak bir sorunda birbirini koruyup kollarlar. Çünkü insanın içine işlemiş bir şeyi kolay kolay çıkaramazsın. Onunla büyümüş, onunla yetişmiş. Kendimce çocuklarıma da aktarmaya çalışıyorum. Kızlarımın biri veterinerlik biri mimarlık istiyor. Bu işlere ilgileri yok. Yine de bu ilkelere bağlılık gösterirler. Eşim de esnaftı. Ben de öyle. Bizi görerek yetiştikleri için zannetmiyorum yanlış yola kaysınlar.” [Esnaflar 5, 18.09.2023]

Esnaflar 5, insanın içine işlemiş bir duygunun kolay kolay sökülemeyeceğini, küçüklükten bu şekilde yetişmiş esnafların, ileriki yaşlarında da bu ilkelere bağlı olarak ticari hayatlarına devam edeceğini dile getirmiştir.

Kadın esnaflar, ticari ilişkilerinde daha çok hemcinsleriyle iletişim içindedirler. Bu sebeple kadın esnafların sorumluluğunu değerlendirirken bu durumu göz ardı edilmemelidir. Buradan kadın esnafların kendi aralarında bu ilkelere bağlı bir biçimde ilişki kurdukları düşünülebilir. Kadın esnaflar, çok eski bir esnaflık hayatları olmadığı için geçmişle karşılaştırma da yapmamışlardır.

“Tabi bağlılık var.

Araştırmacı: Ahilikten mi kaynaklanıyor?

Dini bilgiden kaynaklanıyor. Mesela Ahi olmayan bir zanaatkar da aynı. Ahilikten dolayı biraz daha sıkı olurdu tabi. Ramazanlarda falan biz çırakları namazlarımıza gönderirlerdi. Mecburiydi gitmek. 1940 senesinden öncesinde zabıta ve çavuşlar olurmuş. Kapılara tak tak diye vururlarmış “hadi namaza” diyerek. Esnaflar dükkânı kapatmadan gidermiş. Aynı Mekke, Medine’deki gibi. Namaz vakitlerinde çalışmak ayıptı. Cuma günleri de hala ayıptır. Cumaya gitmeyi ayıplarlar bizim burada. İşte bazı şeyler hem Ahilikten hem dini anlamda devam ediyor.” [Esnaflar 4, 31.08.2023]

Esnaflar 4 de aynı şekilde günümüzde bu ilkelere bağlılığın sürdüğü kanaatindedir. Esnaflar 4, Ahilik ile dinin aynı öğretilere sahip olduğunu dile getirmiştir. Bu anlamda İslam ile Ahiliği birbirinden ayrı tutmamıştır.

Genel olarak günümüz esnafının, Ahilik ilkelerine bağlılığı konusunda görüşmeciler farklı düşüncelere sahiptirler. Bazı görüşmeciler, esnafların ilkelere bağlı olduğunu düşünürken bazı görüşmeciler ise geçmişe nazaran bu bağlılığın azaldığını ya da kalmadığını ifade etmişlerdir. Ancak görüşmecilerin genel kanaati, geçmişteki esnafların bu ilkelere tam bağımlı bir şekilde ticari faaliyet içinde oldukları yönündedir.

Günümüzde ilkelere olan bağımlılık devam ediyor olsa bile geçmişe nazaran bu durumun giderek zayıfladığı görülmektedir.

3.3.10. Ahilik Faaliyetleri

Mudurnu esnafının, sosyal hayatın içinde oldukça aktif oldukları bilinmektedir. Mudurnu'nun küçük olması ve hemen hemen herkesin birbirini tanınması, bu konuda önemli bir etken olduğu söylenebilir. Böylece esnaf, birbiri ile iletişimi güçlü tutmakta, bir araya gelme noktasında daha hızlı hareket edebilmektedir.

Görüşmecilere Mudurnu esnafının ticari faaliyetleri dışında sosyal hayattaki yerleri sorulduğunda reel duruma paralel cevap verdikleri görülmüştür. 9 görüşmecinin 8'i Mudurnu esnafının sosyal yönünün güçlü olduğunu düşünmektedir. Yalnız Esnaf 5, pandemi sonrasında artık insanların kendi kabuğuna çekildiğini düşünmektedir. Bu tür faaliyetlerin olması gerektiğini söyleyen Esnaf 5, pandeminin etkisiyle Mudurnu esnafının eski aktifliğini kaybettiğini dile getirmiştir.

Esnafın bu konuda soruya verdikleri cevapları; birikme/toplanma, belediyeçilik faaliyetleri ve diğer faaliyetler başlıkları altında kategorize etmek mümkündür.

3.3.10.1. Birikme/Toplanma

Esnaf 2 ve Esnaf 4, birikme denilen bir faaliyeti dile getirmişlerdir. Mudurnu'ya özgü bir kavramla ifade edilen birikme, insanların sırayla birbirinde toplanmalarını anlatmaktadır. Esnaf 4, birikmeyi şu şekilde anlatmıştır:

“Birikme denilen bir şey yaparlardı. 10-15 günde bir toplanırlardı. Misafirler de olurdu. Misafirlere ikramlar yapılır. Eğlence yapılırmış. Sonra kimin durumu kötüyse ona yardım toplanılırmış. Ya da bir yerde yangın oldu diyelim. Ona yardım toplanılırmış. Bu dediğimi eskiler yapardı. Biz bilmiyoruz. Bu yapılan Kırşehir, Urfa, Malatya, Mardin, Antep Sıra Gezmesi der. Biz birikme diyoruz.” [Esnaf 4, 31.08.2023]

Esnaf 2 ise aynı şekilde yeme, içme, eğlenme amaçlı haftalık 1 kişinin evinde toplanıldığını söylemiştir. Ancak günümüzde bu uygulamanın esnaf arasında devam etmediğini de ilave etmiştir.

Birikme, günümüzde Mudurnulular tarafından bilinen ve halen köylerde uygulanan bir faaliyettir. Köylerde çevre köy halkı ile birlikte belli zaman periyotlarında toplanılarak

eğlenceler düzenlenmektedir. Geçmişte, esnaf arasında da uygulanan bu faaliyet, Mudurnu halkının birbiri ile bağını güçlü tutmaya devam etmektedir.

Esnaf arasında toplanma örneklerinden bir diğerini Esnaf 7 vermiştir. Yakın zamana kadar aynı esnaf grubunun çok sık bir arada faaliyet gösterdiği görülmektedir. “Cumartesi günleri ikindiden sonra herkes dinlenmeye çekilirdi. Bir çeşme başına gidilirdi. Güveç yapılırdı. Bizim çarşıdan bahsediyorum. Zaten sabah namazıyla çıktın mı evden dükkâna geleceksin. Sabah namazından sonra eve gidersen kapına dayanırlar. Feneri nerede söndürdün derler.” [Esnaf 7, 25.10.2023]

Yaklaşık 30-40 öncesine kadar sık sık yapılan esnaf arası toplanma faaliyetlerinin, günümüzde neredeyse kalmadığı görülmektedir. Esnaf 9’un eskiye dair verdiği toplanma faaliyeti şu şekildedir:

“Eskiden nasıl olurdu biliyor musun? Eskiden Ramazan ayında esnaflar birlikte Karaarslan Tepesinde yemek yedi. Güveç yapılırdı. Bu, esnafın bir arada olması için yapılırdı. Bütün esnaflar giderdi. Dükkânlar boş olurdu o gün. Hava yağışlı olduğunda bir kahvede toplanılır orada yapılırdı. Şimdi yok ama. O kültür kayboldu.” [Esnaf 9, 13.11.2023]

Mudurnu halkı tarafından farklı amaçlarla toplanmalar devam etse de bu durumun esnafa has özelliği kaybolmaktadır. Ancak günümüzde yaşatılmaya devam eden faaliyetler de yok değildir. Esnaf 3, Şeyh’ül İmran Bayramını bu duruma örnek olarak göstermiştir:

“Eskiden ramazanlarda falan toplanırdı. Şimdi Şeyhül İmran bayramı yapılıyor ya. Bizim demirciler çarşısı yapardı onu. Demirciler çarşısı çırakları gelsin denirdi. Herkeste çırak var. 10-20 tane çırak toplanır. Kazan toplanacak, pilav dağıtılacak, şu bu her şeyi onlar yapardı. Şimdi Şeyhül İmran Vakfı var. Şimdi ücretli yaptırılıyor. Eskiden esnaf kendi yapardı. Sadece demirciler yapardı. Neredeyse 50 senedir yapılıyor bu bayram.” [Esnaf 3, 28.08.2023]

Şeyh’ül İmran Bayramı, çok uzun süredir Mudurnu’da devam eden önemli faaliyetlerdendir. Her yıl yaz ayında bir gün esnaf ve hayırseverlerin sponsorluğunda Mudurnu’nun tepesinde tüm Mudurnu halkı davet edilerek toplanılır. Mudurnu’da yaşamış önemli isimlerden Şeyh’ül İmran Veli’nin kabrinin orada bulunmasından dolayı Şeyh’ül İmran tepesi olarak anılmaktadır. Toplanma, bu tepede yapıldığı için bu bayrama Şeyh’ül İmran Bayramı ismi verilmiştir. Bu bayrama köyler dâhil binlerce insan katılır. Yemek ve çeşitli ikramlarda bulunulur. Namaz kılınır, dualar edilir, mevlit

okunur. Esnaf 3'ün de dile getirdiği bu gelenek, esnafa has olmasa bile günümüzde halen devam etmektedir.

3.3.10.2. Belediyecilik Faaliyetleri

Görüşmecilerin anlattıklarına göre Mudurnu esnafının, geçmişte belediye faaliyetlerine de katkıda bulunduğu anlaşılmıştır. “Şimdi yok. Eskiden saz ekipleri vardı esnaftan. Belirli yerleri vardı onların. Onların cümbüşçüsü, davulcusu, klarnetçisi vardı. Bunlar hep esnaftandı. Belediye bandosu bile esnaftan oluşurdu.” [Esnaf 8, 10.10.2023]

Esnaf 8, Mudurnu esnafından oluşan müzik ekibinin varlığından bahsetmiştir. Bu ekibin kendi aralarındaki faaliyetlerin dışında, belediye bandosu olarak da varlık gösterdikleri anlaşılmaktadır. Bu durum, Mudurnu esnafının çok yönlü olduğunu göstermiştir. Aynı şekilde demirci esnaflarından Esnaf 3 de belediye itfaiye ekibinin, esnaflardan oluştuğunu dile getirmiştir.

“Çarşıdaki her şeyi demircilerin çırakları yapardı. İtfaiye kuruluşu yoktu doğru dürüst. Ben itfaiye erliği yaptım belediyede kayıtlı olarak. Yangın oldu mu demirci çırakları hemen koşar giderdi. Zaten hazır tulumlu üstün de. Koşar giderdik. Yani eski demirciler olduğu yerde ses getirirdi. Şimdiki gibi değildi.” [Esnaf 3, 28.08.2023]

Esnaf 3, itfaiye ekibinin eskiden esnaf çıraklarından oluştuğunu, kendisinin de çıraklık döneminde bu ekipte bizzat var olduğunu anlatmıştır.

3.3.10.3. Diğer Faaliyetler

Görüşmeciler, sayılan faaliyetler dışında esnafın neler yaptığı ile ilgili farklı cevaplar da vermişlerdir. Bunlar arasında, her sene esnaf arasında belli kriterlere göre seçimi yapılan Ahi Babalık, günümüzde temsili devam eden şed kuşanma töreni, cuma günleri saladan sonra yapılan esnaf duası ve akabinde esnaf tarafından yapılan hayırlar sayılabilir.

Mudurnu halkı, sosyal yönü güçlü bir halktır. Toplum içinde yapılan etkinliklere, faaliyetlere azami ölçüde katılım sağlamaktadırlar. Geçmişte esnaf tarafından bizzat gerçekleştirilen faaliyetlerde nispeten azalma görülse de sosyal aktiviteler, Mudurnu halkı tarafından devam ettirilmektedir. Özellikle görüşmecilerin kendi anlatımlarına göre yakın zamana kadar esnaf arasında sık sık toplanmalar, yeme, içme, eğlenme gibi faaliyetler gerçekleşmektedir. Mudurnu esnafının, geçmişte belediyecilik faaliyetlerinde

dahi aktif rol oynadığı görülmüştür. Günümüzde değişen şartlardan dolayı, esnafın belediyede görev alması çok mümkün görünmese de geçmişte bu tür görevler almaları oldukça değerlidir.

3.3.11. Unutulmayan Anlamli Bir Olay

Görüşmeci tarafından esnaflara, Ahilikle ilgili hayatlarında unutamadıkları bir olay yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. Görüşmeciler, hemen bir olay anımsamakta zorlanmışlardır. Nitekim Esnaf 8, aklına bir şey gelmediğini ifade ederek soruya cevap verememiştir. Ancak diğer görüşmeciler, biraz düşündükten sonra unutmadıkları bir olay anlatmışlardır.

Esnaf 2, Esnaf 3 ve Esnaf 4, unutamadıkları olaya verdikleri cevapta özne olarak ustalarını anlatmışlardır. Ahiliğin en önemli yapı taşlarından olan usta çırak ilişkisi, görüşmecilerin verdiği cevapta tekrar ortaya çıkmıştır. “Hatırlayamadım. Normal bir hayatımız vardı işte. Ustamızla güzel bir ilişkimiz vardı. Ustamızın çocukları, torunları bile bana kendi hanelerinden biriymişim gibi davranırlar.” [Esnaf 3, 28.08.2023]

“Ustamız bizi imtihan ederdi. Bazen müşteri yere para düşürdü. Ustamız da ses etmezdi bakalım napacak diye. Ben de alır tezgâhın üzerine koyardım. Ustam kendi yere bilerek para atardı. Onu da almazdım, tezgâhın üzerine koyardım. Böyle böyle epey para birikti. Sonra ustam bunların hepsini bana verdi. Çok sevinmişim o zaman. Nerde görecen o kadar parayı. Çok mutlu olmuştum.” [Esnaf 2, 24.08.2023]

“Benim ustam çok iyi ustaydı. Ankara’da terziler vardı benim ustamın çıraklarıydı. Terziler Federasyonu Başkanı da Mudurnuluydu, benim ustamın çırağıydı. Ustam bindallısına, şapkasına kadar dikerdi. Burada 36 tezgâh vardı. Ramazan’da Kurban’da şapka, yelek, ceket, pantolon, pardösü, kravat aynı kumaştan olurdu. Şapkaları biz dikerdik. Terziler bizim ustayı getirirlerdi. Onun ustası da dikermiş. Ustam beni sıkı bir disiplinle yetiştirdi. Pazar günleri dükkân süpürölüp, silinirdi. Sabah gelirken herkese selam verin, mevlide düğüne gittiğinizde büyüklerin yanına oturmayın derdi. Öyle tembihler yapılırdı. Zaten evlerde yaparlar onu. Usta canı isterse söyler.” [Esnaf 4, 31.08.2023]

Görüldüğü üzere görüşmeciler, ustalarına karşı büyük bir saygı ve özlem duymaktadır. Ustalarının imtihan etmesini, kendi çocuklarından ayırmadan sevmesini, maharetini ve becerisini büyük bir saygıyla anlatmaktadırlar. Bu anlatılar, ciddi olarak yapılan usta çırak ilişkisinin ne kadar sıkı bir bağ kurduğunu göstermektedir.

Esnaf 1, Türkiye'nin ilk Ahi Babası seçilen Mudurnulu rahmetli Mehmet Şenkaya'ya, dönemin başbakanı tarafından şed kuşatılmasını ve Mudurnu'da temsili olmayan gerçek anlamda şed kuşanma törenini anlatmıştır.

“Rahmetli Mehmet Abiyi Kırşehir'e götürmüştük. Dönemin Başbakanı Erdoğan, şed kuşatmıştı.

Biz çıraktık. Rahmetli Şeref Abi izin istedi. İzin nedir? Usta müsaade ederse dükkân açılırdı. Yok açamazsın dedikten sonra ebedi çalışacak artık. Cuma günü şed kuşatıldı. Ona dua edildi. Arkadaşlardan ona kimisi mezro hediye etti. Cetvel, çizgi taşı hediye eden oldu. Öyle dükkân açıldı. O Şeref Abinin şed kuşanması sondu benim gördüğüm. Sonra zaten sanatkâr yetişmediğinden şed kuşanma olmadı bildiğim kadarıyla. Keşke tanıyabilseydiniz. İşte onlar, helalle haramı ayırt edebilen insanlardı. Hazır çıkınca da terzilik öldü.” [Esnaf 1, 22.08.2023]

Günümüzde devam etmeyen şed kuşanma töreni, Esnaf 1 için unutulmaz bir anı olarak kalmıştır. Esnaf 9 da unutamadığı olaya karşılık şahit olduğu bir şed kuşanma törenini aktarmıştır: “8-9 yaşlarındaydım. İleride nacakçımız vardı. Onun şed kuşanma törenini görmüştüm. Hayret etmiştim. Zaten 1 defa gördüm. Ondan başka görmedim. Aradan 40-45 yıl geçti.” [Esnaf 9, 13.11.2023]

Esnaf 7, iş yoğunluğundan da kaynaklı olarak bu şekilde akılda kalan bir anıyı hatırlamakta zorlandığını ifade etmiştir. Esnaf 7'nin genel anlatımından hareketle, dürüstlüğü kendisi için oldukça önem arz ettiğini görmekteyiz. Esnaf 7, sorumuza cevaben defolu hale gelmiş bazı ürünlerini bize gösterip “*ben bunları müşteriye veremem*” diyerek dürüstlük ilkesine vurgu yapmıştır.

Kadın esnaflardan Esnaf 5, iğne oyası işinde çıkaramadığı bir desen üzerinde gösterdiği azmi bizlere anlatmıştır. Gördüğü bir deseni kendi çıkaramamış ardından bunu öğrenebileceği birini araştırmıştır. Aradığı kişiyi bulmuş, yanına giderek kendisinden desenin nasıl yapıldığını öğrenmiştir. Yine kadın esnaflardan Esnaf 6, kendisi için önemli gördüğü çarşı esnafı tarafından sahiplenildiğini aktarmıştır.

“Kötü anlamda hiçbir şey yaşamadım bu çarşıda. Hatta çok fazla sahip çıkıldım. Çünkü çok az kadın esnaf vardı. Hiç saygısızlık görmedim. Bu kültüre de çok uzak değilim. Zaten olması gereken bu. Mesela 2019 yılında eşim iş için İstanbul'a gitmeyi planlıyordu. Ben karşı çıktım. İstanbul çok güzel bir şehir ama buradaki hayatımı düşündüm. Gece 1-2'de sokağa çıksam kimse yolumu kesmez. Çocuğum okula gider endişe duymam. Okuldan döndü mü diye endişe etmem. Komşularım

da çocuğumu sahiplenir. O yüzden artılar eksilerden fazla geldi Mudurnu’da kalmayı tercih ettim.” [Esna 6, 23.09.2023]

Bir esna hariç tüm görüşmeciler, unutamadıkları bir olaya cevap vermişlerdir. Cevaplar, farklılık gösterse de daha çok ustaların unutulmadığı görülmektedir. Geçmiş dönemlerde yaşadıkları samimi usta çırak ilişkisi, bunun en büyük etkeni görülmektedir. Görüşmecilerin, ustalarından bahsederken yüzlerindeki mutluluk ve özlem, araştırmacı tarafından gözlemlenen bir durum olmuştur.

3.3.12. Ahiliğin Mudurnu’ya Katkıları

Mudurnu, Ahilik kültürünü devam ettirmeye çalışan nadir yerlerdendir. Mudurnu esnafının da söylediği gibi Ahilik ile özdeşleşmiş tek ilçe konumundadır. 13. yüzyıldan beri bu kültürü korumayı başarısından dolayı elbette Ahiliğin Mudurnu’ya katkıları olmaktadır. Ahiliğin Mudurnu’ya ne gibi katkıları olduğu, mülakat sürecinde görüşmecilere soru olarak yöneltilmiştir. Görüşmelerden Ahiliğin Mudurnu’ya katkıları özellikle reklam ve turizm alanında olduğu buna ilaveten buradaki esnafın itibarına da önemli katkı sağladığı anlaşılmıştır.

3.3.12.1. Reklam ve Turizm

Esna 2, Esna 3 ve Esna 8, Ahiliğin Mudurnu’nun reklamı açısından bir katkıda bulunduğunu düşünmektedirler. 3 görüşmeci de bunu, sıradan bir durum olarak değerlendirmiştir. Ahiliğin, reklam dışında Mudurnu’ya bir katkı sağlamadığını dile getirmişlerdir. Görüşmeciler, soruya cevap verirken Mudurnu’nun reklamı olmasını çok da değerli görmedikleri gözlemlenmiştir.

Esna 1, Esna 5, Esna 6 ve Esna 9 ise Ahiliğin yaptığı reklamı turizm açısından değerlendirmişlerdir. Görüşmeciler, turizmin Mudurnu’ya canlılık kattığını dile getirmişlerdir.

“Benim dükkân açtığım zamanlar Ahiliğin turizme ciddi bir katkısı vardı. Şimdi 15 Temmuz olayları, pandemi, sosyal ekonomik etkenlerden dolayı biraz durağan geçiyor. Yaptığımız işe de bağlı. Bizim yaptığımız iş biraz lüks. İhtiyaç dışı ürünler. Hediye alsa da olur almasa da olur. Ama çok hoşuna giderse alıyor tabi. Şu an gıda sektörü daha iyi. Her şey burada üretiliyor gibi düşünülüyor. Bir bakıma öyle de zaten. Dışarıdan da geliyor. Geçen gördüm mesela pazarda. Turla gelmişler. Pazar arabalarını almışlar doldurmuşlar. Buranın ekmeği çok güzeldir. O

yüzden ekmek çok alıyorlar ve pazar alışverişi yapıyorlar. Turizm işi yine toparlanır diye düşünüyorum. Biraz yönetimlerle de alakalı.” [Esnaflar 6, 23.09.2023]

Esnaflar 6, toplumu derinden sarsan darbe girişimi, pandemi ve ekonomik kriz olaylarının Mudurnu özelinde turizmi yavaşlattığını düşünse de yine de turizmin katkısını küçümsememektedir. Kendisi iğne oyası işiyle meşgul olduğu için kendi ürünlerinin lüks tüketime girdiğini vurgulamış, asli ihtiyaçları içeren tüketimde ise turizmin katkısını dile getirmiştir.

Esnaflar 9, Ahiliğin ilçede tam anlamıyla yaşanılmadığını, yaşanıldığı takdirde bir katkısının olacağını ileri sürmüştür. Esnaflar 1 ve Esnaflar 5 de Ahiliğin turizme katkılarını, Cuma duası üzerinden dile getirmişlerdir. Mudurnu’nun sembolü haline gelen Cuma duasını görmeye gelen birçok turistten bahsetmişlerdir. Araştırmacı da birçok kez Cuma duasına katılmış ve bu duruma şahit olmuştur. Turizm amaçlı Mudurnu’ya gelenler, özellikle Cuma namazı öncesinde gelerek esnaflar duasına katılım sağlamaktadırlar. Bu durumun, Mudurnu’nun inanç turizmine katkı sağladığı söylenebilir.

“Yüzyıllardır bozulmadığı için merak konusu oluyor. Sadece Cuma duasını görmeye bile gelen çok insan var. Eminim ustaların yanında çıraklar olsa onu da görmeye çok insan gelir. Dışarıdan insanları çekiyor bu anlamda. Bu duanın esnafa da manevi katkıları vardır. Mesela ben her Cuma yetişmeye çalışıyorum. Orada bütün esnafa dua ediliyor. Mutlaka kapımı açık tutmaya çalışıyorum.” [Esnaflar 5, 18.09.2023]

3.3.12.2. Esnafların İtibarı ve Mahareti

Ahilik, özellikle sanatkârlıkta kendisini göstermektedir. Mudurnu’da yüzyıllarca sanatkâr esnaflar gelmiş geçmiştir. Mudurnu esnafları, maharetleriyle tüm ülkeye ün salmıştır. Mudurnu esnafları, halen el sanatlarını yaşatmaya çalışmaktadır.

“Benim çocukluğumda burada bir esnaflar vardı. Senelerce Ahi Babalık yapmış. Bu esnaflar, İstanbul’a gittiği zaman borsa 2 puan fırlarmış derlerdi. O kadar güçlü esnaflar. Mudurnulu dediğin zaman hala bu itibarı alabilirsin. Bolu demeye gerek yok. Eski esnaflardan olanlar malı satar sonra parasını öderdi. Bu itibarı sağlamışlar eski esnaflar bakın. Adapazarı’nda ya da başka yerlerde bir ortamda Mudurnulu varsa herkes onu dinlerdi. O diyorsa doğrudur denirdi. İlim adamı da buradan çıkardı. İlim yatağıydı burası.

Fransa’da gemiyle kösele gelirmiş. Şimdi Denizli var Antep var her yer işleniyor ama o zaman, hiçbir yerde işlenmezmiş. O zaman kösele Mudurnu’ya gelirmiş. 40 tane esnafa dağılırmış. Burada yapılmış.” [Esnaf 1, 22.08.2023]

Esnaf 1, yurt dışından gelen hammaddenin Mudurnu’ya getirilerek burada üretim yapıldığını vurgulamıştır. Mudurnu esnafının, maharetleriyle ön plana çıktığı görülmektedir. Bu da esnafın itibarını arttırmaktadır. Öyle ki Esnaf 1, Mudurnu Ahi Babasının borsayı bile etkileyebildiğinden bahsetmiştir. Aynı şekilde Esnaf 6 da Mudurnu esnafının maharetini şu ilgi çekici hikâyeye vurgulamıştır:

“Eskiden Nallıhan’a, Göynük’e buranın esnafı gitmezse pazar kurulmazmış. Buradan zanaatkârlar gidermiş. İğneciler, oyacılar. Şöyle bir rivayet var: Çin’den iğne göndermişler biz daha güzel yapıyoruz diye. O zamanlar İpek Yolu varmış ya. Kervanla göndermişler en güzelini biz yaparız diye. Mudurnu da Çin’den gelen iğnenin içinden geçen bir iğne yapıp Çin’e göndermiş. O derece yani. Kayınvalidemin iğneleri bende duruyor. Şimdiki iğnelere benzemez onlar. Küçük ve kısadır.” [Esnaf 6, 23.09.2023]

Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde Mudurnu ziyaretinde karşılaştığı iğne üretimi ve iğne oyacılığına büyük bir bölüm ayırmıştır. Esnaf 7’nin de aynı şekilde aktardığı bu rivayet, Mudurnu esnafının çoğunluğu tarafından bilinmektedir. Bu rivayetler, Mudurnu esnafının el sanatlarında ne kadar mahir olduklarını göstermektedir. Yüzyıllardır devam eden Ahiliğin, Mudurnu esnafının iş kalitesine olumlu bir yansımalarının olduğu düşünülebilir.

Özet olarak Ahiliğin Mudurnu’ya katkıları yadsınamaz bir gerçektir. Esnafların ifade ettiği şekilde Ahilik, Mudurnu’da kaliteli sanatkârların yetişmesini sağlamıştır. Bu sanatkârlar da Mudurnu esnafının ülke genelinde itibarını arttırmıştır.

Diğer yandan Ahilik, Mudurnu’nun reklamını yapmakta, bu da Mudurnu’nun inanç turizmine katkıda bulunmaktadır. Ahiliği görmek için gelen turistler, Mudurnu esnafına ekonomik olarak katkıda bulunarak, esnafın güçlenmesini sağlamaktadır.

3.3.13. Günümüzde Ülke Çapında Uygulanabilirliği

Günümüzde kapitalist ekonomi sistemi, tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Artık büyük işletmelerin daha çok büyüdüğü ve söz sahibi olduğu, küçük işletmelerin devamlı ezildiği bir düzen içerisinde bulunmaktayız. Bu düzen, toplumsal sınıf ayrımını körüklemekte ve aradaki uçurumu her geçen gün açmaktadır. Bu sistemin işlemlerini

sağlayan en önemli şey faizli ekonomi modelidir. Günümüzde faiz, hayatın orta noktasına oturmuş bulunmaktadır. Neredeyse işletmeler, faizsiz büyüyemez ya da ayakta kalamaz hale gelmişlerdir.

Ahilik ise küçük sanatkârları koruyan, adil düzeni sağlamaya gayret eden bir ekonomi modeli sunmaktadır. Ahilik, toplumda bir sınıf ayrımı oluşturmaz. Küçük işletmelerin kendi başına ayakta kalmalarını sağlamaya çalışır. Bu bağlamda günümüz kapitalist dünyasında Ahiliğin tekrar uygulanabilirliği -belki de Ahilerin son temsilcileri olan- katılımcı esnafıya sorulduğunda konuyla ilgili karamsar oldukları görülmüştür. Nitekim katılımcılardan sadece Esnaf 2, bu sistemin ülke geneline tekrar uygulanabilirliğini savunmaktadır.

“Uygulanabilir tabi.

Araştırmacı: Nasıl uygulanabilir?

Önder olacak bir tane. Esnafı toparlayacak. Çok küçüğüz artık. Zenginlerin bu işe el atması lazım. Bir elin nesi var iki elin sesi var. Ne kadar çok kişi olursa o kadar iyi uygulanır.” [Esnaf 2, 24.08.2023]

Esnaf 2, esnafı toparlayacak, güçlendirecek bir önder aracılığı ile Ahiliğin geniş çaplı uygulanabileceğini düşünmektedir. Nasıl uygulanması noktasında çok ayrıntılı bir bilgi vermesi de bu konuda iyimser gözükmektedir. Diğer 8 esnafımız ise tekrar uygulanmasının çok zor olduğunu düşünerek karamsar bir hava çizmişlerdir. Katılımcılara Ahilik düzeninin tekrardan yaygın hale gelmesinin veya ülke genelinde uygulanmasının niçin mümkün olmadığını düşündükleri sorulduğunda verdikleri cevapların insanların çok hırslı olması, sanatkâr yetişmemesi ve faizin mevcut iktisadi sistemin merkezinde yer alması şeklinde özetlemek mümkündür.

3.3.13.1. Hırs

Esnaf 1, Esnaf 4, Esnaf 6 ve Esnaf 9, artık insanların ahlaki ilkeler noktasında değiştiğini ifade etmişlerdir. Ahilik için olmazsa olmaz kanaatkârlığın yerini artık hırsın aldığını, insanların artık şükretmediği vurgulamışlardır. Bu sebeple Ahiliğin uygulanmasını zor görmektedirler.

“Ahlaki ve terbiye bakımından uygulanabilir. Ama şimdi milletin gözü aç. Kanaatkârlık kalktı ortadan. Sabahtan başlasan 150 bin liralık iş de yapsan kendisi yapmak istiyor şimdi. 50 bin liralık da karşıda yaptır demiyor. Ne İstanbul’da ne

Ankara’da diyor. Hiçbir yerde demiyor. Köylerde bile. Değişti o işler artık.” [Esnaf 4, 31.08.2023]

“Bana göre zor. Çünkü şu an insanlar hep para odaklı. Biz de ticaret yapıyoruz ama azim güzel de hırs her şeyi bitiriyor.

Biz İstanbul’a gidiyoruz. İğne, iplik alıyoruz. Biz çok şükür rastlamadık ama bir girdiğiniz yere bir daha girmeyin deniyor. İstanbul esnafı gerçekten çok acımasız. Mesela 502 lira tuttuysa o 2 lirayı da alıyor. İslamiyet’teki esnaflık bu değil bence. Bundan birkaç yıl önce Halk Eğitimde kurs açılsın, esnafa eğitim verilsin konusu konuşuluyordu. Ama bunun ilgili bir girişim olmadı. Bu olursa çok iyi olur bence. Geçmişte esnaf olan ailelerin çocuklarından ticarete devam eden var. Bir kısmı çok düzgün yapıyor. Çok disiplinli halde devam ediyor. Bir kısmından farklı şikâyetler duyuyoruz. “Bu kadar indirtiyorsunuz almadan mı gidiyorsunuz” diyenleri, 2-3 katı fiyat söyleyenleri duyuyoruz. Hoş şeyler eğil bunlar. Mudurnu’nun itibarını da zedeliyor bu tür davranışlar.” [Esnaf 6, 23.09.2023]

3.3.13.2. Sanatkâr Yetişmemesi

Yine Esnaf 4 ve Esnaf 8, Ahiliğin uygulanmasının zorluğunu çırak ve sanatkârın yetişmemesine bağlamaktadırlar.

“Uygulanmaz. Geriye dönüş olmaz artık. Mesela biz olmasak ayakkabıcı kalmadı memlekette. Fabrika var ama tamir yapacak adam kalmadı.

Araştırmacı: Mesleğinize ilgi gösteren yok mu?

Yok. Olsa da beni çırak olarak al dese alamam mesela. 5.000 sigortası, 10.000 eline vereceğim. 15.000 ben veremem. O kadar para kazanmıyorum ben.” [Esnaf 8, 10.10.2023]

Ayakkabıcılık yapan Esnaf 8, sanatına ilgi duyan kimsenin olmadığını, olsa bile mevcut ekonomik şartlardan dolayı çırak yetiştirmenin zor olduğunu vurgulamıştır.

“Sanatkâr olursan dükkân açarsın şimdi. Sanatkâr olmazsan ne yapacaksın dükkânda. Anca al-sat yaparsın. Sanatkâr yetişmiyor şimdi. Berberden başkası yetişmiyor. O da nasıl oluyor. 1,5 ayda berber oluyor. Şoförlüğü 15 dakikada öğreniyorsun. Bizde önce ilik düğme dikmesini öğretirler. Sonra pantolon sonra yelek sonra ceket dikmesini öğretirler. İş geldikçe öğrenirsin. Eskiden konfeksiyon da olmadığından seri üretim yok. İş çok. 3-4 çırak olurdu. İş dağılımı yapıldı. Şimdi iş de kalmadı. Sanatkârlarımız hastaneye, postaneye, maliyeye girdi. 23.00 nüfus varmış burada. Sonra 10.000’e düştük. Mudurnu Tavukçuluk kapandı

5.000'e düştük. 2.000 kişi çalışmış tavukçulukta. Mudurnu Tavukçuluk, Avrupa milli maçında İtalya'da reklam verdi. Milli maçta okuduk bunu. Kuveyt'e, Arabistan'a tavuk yolluyordu o zaman. Bizim buranın esnafı Nallıhan, Göynük, Beypazarı, Seben, Dokurcun, Akyazı, Adapazarı, Ayaş'a kadar pazara giderlermiş. Kimi semerini satmaya, kimi ayakkabısını satmaya sobacılar falan hep giderdi. Burası sanatkâr memleketi. Terziler bile makinayı alır köy köy dolaşırlardı." [Esnaf 4, 31.08.2023]

Yerli halk tarafından Mudurnu, sanatkâr memleketi olarak tanımlanmaktadır. Terzi Esnaf 4 ise sanatkâr memleketi olan Mudurnu'da bile artık sanatkâr yetişmediğini, bu sebeple Ahiliğin geniş çaplı uygulanamayacağını dile getirmiştir.

3.3.13.3. Faiz

Görüşmecilerin %45'i, Ahiliğin uygulanma zorluğunu faizli ekonomi sistemine bağlamışlardır. Görüşmeciler, faize bulaşmamak için özel gayret sarf ettiklerini ifade etmişlerdir.

"Detayına girsek cevap veremem. Şartlar belli. Ben sana ürün satıp posttan geçtiğim zaman banka benden %4 komisyon alıyor. Senden kazandığım alın terime faiz veriyorum o zaman. Faiz vermemek için bunun parasını bana 1 ay sonra ödüyor. 30 gün banka benim paramı kullanıyor. İşte hesap meydanda. Anlatmaya gerek yok. Doğrusu da burada yanlış da içinde. Post makinasını kaldırdım. Kullanmıyorum. Deniz Bankın da vardı Ziraat'ın da vardı. İptal ettirdim. Eskiden %2 idi, şimdi %4'e çıkarmışlar. İban kullanıyorum şimdi. Parayı 1 ay bekletecek olsan sürekli iş yapmam lazım para lazım. Bugün 5 soba gönderdim. 4 bin liradan 20 lira yapar. Posttan geçseydim 800 tl banka alacaktı. Ben niye faize para vereyim ya. Hakkın olmayan bir şeye sahip çıkmayacaksın." [Esnaf 7, 25.10.2023]

Esnaf 7, ticaretini sayısal verilerle bize aktarmıştır. Mevcut düzenin kendisini faize ittiğini; ancak faize bulaşmamak için direndiğini belirtmiştir. Ayrıca faizle elde edilen gelirin hak olmadığını da vurgulamıştır.

"Uygulansa çok güzel olur. Ben şahsen faizi hiç sevmeyen ve kesinlikle karşı olan bir insanım. Alın teri olmadan hiçbir işin fayda vermeyeceğine inanmış bir insanım. Birçok şeyden insanları korur gibi geliyor bana. Yapılabilirse insanların dertlerine derman olur. Mesela orta sandığı hiç duymamıştım. Şimdi duyunca çok hoşuma gitti mesela. Kime verdiğini de bilmezsin. Kimseyi incitmemiş, ezmemiş olursun. Öyle bir şey olsa ne kadar güzel olur. Adam gelip sana el açmak yerine

böyle sistem var zaten deyip ihtiyacını oradan giderir. Bankaya da muhtaç kalmazsın. Ödeyemediğinde bilirsin ki kapına icra gelmeyecek. İnsanlar seni idare edecek. Faize bulaşmayan çok az insan kaldı. En azından kart kullanıyoruz. Ben de kullanıyorum. Gününü geçirmemeye çalışıyorum. Kullanıyorum çünkü bazı yerlerde para geçmiyor kart soruyor. Sistem buna uyarlandı. Ortada hiç para yokken bile para var artık. Sanal para diye bir şey çıktı. Ortada para yok ama bu para olarak kabul ediliyor ve kullanılıyor. Böyle şeylere kesinlikle karşı bir insanım.” [Esnaf 5, 18.09.2023]

Kadın görüşmecilerden iğne oyacı Esnaf 5, Ahiliğin önünde engel olarak faizi göstermiştir. Alın terinin önemine ve faizin alın teri olmadan elde edilen bir kazanç olduğuna işaret etmiştir. Faize alternatif olarak daha önce duymadığı, mülakat sırasında öğrendiği orta sandık uygulamasını göstermiştir. Orta sandık, eğer tekrar uygulanabilirse insanların bankaya muhtaç olmayacağını dile getirmiştir.

Esnaf 1 de aynı şekilde faize vurgu yapmış, faizin haramlığı üzerinde durmuştur. Esnaf 3 ise esnaf bir arkadaşının faizli ekonomiye karşı serzenişini örnek göstermiştir. “Faiz almadan, vermeden artık esnaflık zor. Biz artık esnaflık yapamayız, insanları kandıramayız” cümlesini bize aktarmıştır.

Ahiliğin uygulanması ile ilgili 1 esnafın ümitvar olduğu, diğer esnafların umudunu kaybettiği görülmektedir. Görüşmeciler, Ahiliğin tekrar uygulanmasının zorluğuna farklı sebepler göstermişlerdir. 3 başlık altında sınıflandırdığımız sebepler; insanların kanaatkâr olma özelliklerini kaybedip hırslarına yenik düşmeleri, alttan yetişecek yeni sanatkârların yetişmemesi ve haksız kazancı tetikleyen faizli ekonomik düzendir.

Görüşmecilerin dile getirdikleri bu sebepler, Ahiliğin çok temel meseleleridir. Bir insan yetiştirme modeli olarak da görebileceğimiz Ahilik, insanların ahlaki olgunluğuna önem vermektedir. Ahlaki özelliklerini kaybetmiş insanlar, bu sistemin içinde barınamaz. Yine her sistem, kendisine hayat verecek insanları yetiştirmeyi hedefler. Ahilik de kendisini yaşatacak yeni sanatkârların yetişmesini hedefler. Altan yetişen insanlar olmazsa sistem kendisini zamanla imha eder. Sanatkârlardan oluşan Ahilik de yeni sanatkârlara ihtiyaç duyar. Yeni sanatkâr yetişmezse eskilerin yok olmasıyla Ahilik de yok olmaya mahkûmdur. Faizli ekonomik sistem de global bir problemdir. Adil ekonomik düzeni sağlamayı hedeflemiş Ahilik ile kapitalist ekonomi taban tabana zıttır. Bu sebeple faize batmış ekonomi düzeni, Ahilik anlayışını zamanla yıpratmaktadır. Bu durumun farkında olan görüşmeciler, faizi sebep olarak göstermişlerdir.

3.3.14. Mudurnu'daki Geleceği

Mudurnu'da Ahilik, 13. yüzyıldan bu yana varlığını sürdürmektedir. Yaklaşık 700 yıldır aralıksız bir şekilde Ahiliği yaşatabilmiş, günümüze ulaştırabilmiş bir ilçenin esnafının bundan sonraki süreçte Ahiliğin devamı hakkında ne düşündüğü konusu araştırmamız açısından önem arz etmektedir.

Görüşmecilerin de dile getirdiği üzere Ahiliği yaşatabilmeyi başaran ilçe konumunda tek yer Mudurnu kalmıştır. Bu sebeple bu değerli sistemin korunup yaşatılmaya devam etmesi önemlidir. Araştırmacı tarafından görüşmecilerden Ahilik hakkında veriler alındıktan sonra son soru olarak Ahiliğin Mudurnu'daki geleceğini nasıl gördükleri sorulmuştur. Nitekim Ahiliğin bizzat içinde olan esnafın bu konudaki düşünceleri önem arz etmektedir.

Öncelikle görüşmeciler, bu soruya esnaf duası özelinde bakmışlardır. Soruya karşılık öncelikle görüşmecilerin aklına esnaf duasının gelmiş olması, bu duayı Mudurnu'da Ahiliğin yaşamasını sağlayan önemli simge olarak gördüklerini göstermektedir. Tüm görüşmeciler, günümüze ulaşmış olan Cuma duasının sonraki nesillere aktarılması hususunda bir endişe duymamaktadırlar. Görünürde de sala verildikten sonra hiçbir çağrıya gerek olmaksızın genç yaşlı tüm esnaf lar dükkânlarının önüne çıkmakta ve duaya âmin demektedirler. “Devam eder. Çünkü nesil geçtikçe duaya falan alışıyor. Şimdi sala verildi mi kimse çağırmadan herkes dua için dükkânın önüne çıkıyor millet.”

[Esnaf 2, 24.08.2023]

Görüşmeciler, esnaf duası dışındaki konularda Ahiliğin devam etmesi hususunda aynı şekilde olumlu düşüncelere sahip değillerdir. Çırağın olmaması ve maharetleriyle ün salmış sanatkârların azalması sebebiyle Ahiliğin zamanla kaybolacağını dile getirmişlerdir. “Çıracak yetişmeyince devam edeceğini düşünmüyorum. Bizden sonra bir hareket olsun diye yaparlarsa belki. Esnaf duası devam eder. Gerçi esnaf duasını yapacak 2 kişi zor buluyoruz şimdi. Eskiden bu duayı benim ustam yapardı, çarşıdaki büyüklerimiz yapardı.” [Esnaf 3, 28.08.2023] “Bundan sonra bitti gibi geliyor. Ahiliğin cevabını verebilecek bana bir adam göster. Yok ki. Yerine göre dert, tasa da çekeceksin ama karşıdaki adamı üzmeyeceksin. Üzdükten sonra bir anlamı yok. Esnaf bu işte.” [Esnaf 7, 25.10.2023] “Adı devam eder. Esnaf duası devam eder ama Ahiliğin asıl kimliği, özü devam etmez. Baksana çarşı bomboş. Eskiden kalabalıktan kadınlar bu

çarşıya giremezdi. Alınacak ne varsa eşleri alırdı. Ahilikte eserlerinde ön plana çıkman gerek. Şimdi herkes egosunu tatmin etmeye açlıyor.” [Esnaflar 9, 13.11.2023]

“Araştırmacı: Şimdiki nesil bunu devam ettirebilir mi?

Şimdi dükkân açmak için destur falan yok. Şimdi ustalık belgesi var. Aldın mı ustasın. Bizi 8 berberin önünde imtihan ettiler. Ustura tutuşundan, tıraş yapışından hepsinden ayrı ayrı not verdiler.

Araştırmacı: Şimdiki gençler de imtihan edilse sizin gibi olurlar mı?

Dayanamazlar. Usturayla tıraş yapacaksın. Usturayı bilesinler dükkânın tapusunu vereceğim. Yapamazlar. Usturayı kayışa süremezler. Şimdiki berberlere gösterdim. Jilet bunun neresine takılıyor diyorlar. Zor günlerdi. 5 vakit namazımı bırakmam. Her şeyin başı o zaten. İkindiden sonra oldu mu hemen otururum 2, 3, 5 sayfa neyse Kur’an okurum. Sabah dükkânımı besmeleyle, Ayet’el Kürsi ile açarım. Ağzıma içki koymadım.” [Esnaflar 2, 24.08.2023]

Erkek esnaflar, eski esnaflığın kalmadığını zamanla kötüye doğru bir gidiş olduğunu düşünmektedirler. Kadın esnaflar ise bu konuda erkekler kadar umutsuz görünmemektedirler. Bu farkın, kadın esnafların eski esnaflığa çarşı içerisinde şahit olmadıklarından kaynaklandığı düşünülebilir.

“Devam etmesini çok isterim. O kültürü devam ettirip çoluk çocuğumuza gösterebilirsek bir yerinden başlamış oluruz. Çocukların da eminim biri yapmasa biri yapacaktır. Şurada 100 esnaf varsa 10’unun çocuğu bilip aktarsa devam eder diye düşünüyorum. Aktarmak da göstererek olur. Duaya getirilebilir. Okullarda yapılabilir. Sınıflar toplu halde duaya katılabilir. İçlerinden isteyen olursa çırak yetişebilir. Şimdi kalmadı. Eskiden her berberin yanında bir çırak olurdu. Bireyselliğe dönüyor artık. Herkes telefon başında. Şu ara borsa mesela çok feci. Gençleri etkilemiş durumda. Yeni biriyle konuşuyorduk. “Günlük 100-200 lira kazanıyorum ne çalışacağım” diyor. Telefon başında parayı oradan oraya aktarmakla harçlığını çıkarıyorum ne gerek var diyor. Bu düşüncelerin değişmesi lazım. İnsanlara faydam olsun düşüncesi yok artık. Büyük şehirlerde daha da zor. Biz yine burada küçük yerdeyiz. Herkes birbirini tanıyor. Birinin derdi olsa az çok biliyorsun. Büyük şehirlerde bu çok zor. Yine de biz aktarabilirsek bu kültür devam eder.” [Esnaflar 5, 18.09.2023]

Esnaflar 5, bu kültürün gelecek nesillere aktarılabilirdiği takdirde Mudurnu’da Ahiliğin yaşamaya devam edeceğini ifade etmiştir. Hatta bunun 1/10’luk bir oranla bile yapılabileceğine işaret etmiştir. Ancak konuyu ifade ederken artık insanların

bireyselleştğini, toplumdan uzaklaştığını, başkasına fayda sağlama düşüncesinin zayıfladığını vurgulamıştır. Bu konuya değinirken günümüzde problem haline dönüşen borsa üzerinden verdiği örnek, üzerinde düşünülmesi gereken bir meseledir. Ahilikte ise bireyselliğe karşı toplumcu bir anlayış ve başkasına fayda sağlama düşüncesi hâkimdir. Diğer kadın görüşmeci Esnaf 6, esnaf duasının geleceğe aktarılmasındaki olumlu düşüncesini, kendi sanatı olan iğne oyacılığının devamı hususunda da göstermektedir.

“Devam eder diye düşünüyorum. Cuma günü olduğunda esnaf duasına çocuklar da katılıyor. Göz aşinalığı oluyor. Dışarıdan gelenler de var. Esenler Belediyesi sırf esnaf duasını görmek için tur getiriyordu her hafta.

Araştırmacı: Mesela sizin mesleğiniz 200-300 yıl sonra devam eder mi?

İğne oyası ölmez diye düşünüyorum. Bugüne kadar geldiyse yine devam eder. Ama demirciler falan endüstriye yeniliyor bir şekilde. Biz de yeniliyoruz tabi. Elde yapılan ürün daha maliyetli oluyor. İnsanlar da ister istemez diğerini tercih ediyor. Daha uyun diye. Halk Eğitimleri de o yüzden seviyorum. Devam etmesi lazım bu tür ustaların yetişmesi için. Ya da en azından alt yapısı oluşursa sonra kendi de devam eder. Şu an zaten Avrupa ülkelerinde ve Japonya’da el sanatlarına insanlar çok fazla düştüler son 5 yıldır. Bizim ülkemizdeki her şeyi taklit ediyorlar ve mükemmel yapıyorlar. Onlar hakkıyla satıyorlar. Bizim burada beğenmediğim şeylere değerinin kat kat üstünde paralar veriyorlar. Japonlar iğne oyası ile ilgili Türkiye’ye geldiler kurslar aldılar. Oya kültürünün olduğu illeri biliyorlar. Gelip oralarda kurslar aldılar. Hatta evlerinde yapan hanımların evlerine misafir olup karşılığını ödüyorlar. 1 hafta 10 gün kalıyorlar mesela. İnsanlar onlara sandıklarını açıyor. Yüksek paralarla alıp topluyorlar onları. Aynılarını yapıp ülkelere götürüyorlar. Ülkelerinde sattıkları fiyatlara inanamazsınız. Sergiler açıyorlar. Benim bile burada bizzat sattığım yazmalar onların elinde. Onlara nasıl gittiğine hala inanamıyorum. Gelenler kendini tanıtmıyor. Biz de tabi sormuyoruz.” [Esnaf 6, 23.09.2023]

İğne oyacılığı sanatının ölmeyeceğini dile getiren Esnaf 6, Avrupa’nın ve özellikle Japonya’nın bu sanata duyduğu ilgiyi aktarmıştır. El sanatları, endüstriye karşı zayıf düşmüş gibi görünse de dünyanın her yerinde el emeğine ilgi duyan insanların her zaman var olacağını vurgulamıştır. Bu sebeple Mudurnu tarihinin önemli el sanatlarından olan iğne oyacılığının değerini her zaman koruyacağını dile getirmiştir.

Esnaflar 1 ve Esnaflar 4, Mudurnu’da Ahiliği bitiren en önemli faktörün büyük işletmeler olduğunu vurgulamışlardır. Kendi yetiştirdikleri çırakların dahi büyük işletmelerin içinde kaybolduğunu ifade etmişlerdir.

“Yine devam eder. Duası devam eder. Ama esnaf ilişkiler devam etmez. Ödünç para almak kalktı artık. İstesen de vermiyor adam. Çok azdır yani. Veren vardır tabi. Birbirini tanıyan eski esnaflar ödünç alır verir hala. Şimdi bu işler kalktı artık. Ben de çırak yetiştirdim. Terzilik yapmadılar. Kimi tavukçuluğa girdi kimi gardiyan oldu kimi Abant Otel’e girdi. Kazanç az artık.” [Esnaflar 4, 31.08.2023]

Esnaflar 1 de aynı şekilde özellikle Mudurnu’nun önemli bir markası haline gelen Mudurnu Tavukçuluğun büyük etkisinden söz etmiştir.

“Sanatkâr olursa tekrar olursa toparlanabilir ama sanatkâr kalmadı. Olsa belki bizden daha iyi noktalara da gelebilir. Aslında sanatkâr kalırdı ama burada Mudurnu Tavukçuluk diye bir şey türedi burada. Esnafı batırdı. Bütün meslek dallarına çok büyük sekte vurdu. Terzi, bakkal dükkânları kapattı fabrikaya gitti. Bir çocuk berber olarak yetişti. Sonra gitti fabrikaya. Niye gittin oğlum dedim. Hanım öyle istedi dedi. Ahilik o kadar güzel şey ki; dükkânı besmeleyle açarsın. Rızkını oradan temin edersin. Bu tavukçuluk Türkiye’de ilkti. Valiz valiz para gelirdi. Avrupa maçlarında Mudurnu Tavukçuluk diye reklamlar verilirdi. Ama bereket yoktu. Kanlı para. Fabrikanın burada Ahiliğin bitmesinde çok büyük etkisi var. Yetiyecek çıraklar fabrikaya gidiyor artık.” [Esnaflar 1, 22.08.2023]

Mudurnu Tavukçuluğu, 20-30 yıl öncesine kadar Türkiye’nin en büyük işletmeleri listesine girmeyi başarmıştır. Şirket, Avrupa maçlarına dahi reklam verecek seviyeye ulaşmış, Mudurnu ekonomisine büyük katkılar sağlamıştır. Ancak Esnaflar 1, tavukçuluk sayesinde Mudurnu’ya gelen valiz valiz paraların bereketinin olmadığını, Ahiliğin de bitmesine sebep olduğunu aktarmıştır. Esnafın yanına çırak olarak girecek gençler, fabrikaya girerek sanatkârlığın bitmesine sebep olmuştur.

Esnaflar 1, Mudurnu’daki Ahiliğin bitmeye yüz tutmasını maddi sebepler dışında manevi sebeplerle de açıklamaktadır:

“Biz Ahiliği ne zaman kaybetmişiz biliyor musunuz? Büyük Caminin avlusunda büyük zatlar vardı. Fahreddin Rumi Hazretleri de vardı. Bütün evliyalara ait mezarları kaldırmışlar. Oraya 3-4 metre toprak yığmışlar eşek arabalarıyla. Mezarlardaki evliyaların tenleri dahi bozulmamış. Fahrettin Rumi Hazretlerinin elinde gümüş yüzük varmış. Onu alıp Kutsal Emanetlerin oraya koymak istemişler. Babam anlatıyor bunu. Elini kapattığını gördüm diyor babam. Vermek istememiş

demek ki yüzüğü. İşte onları alıp Kanuni Camisinin arkasına götürdükten sonra esnaflık öldü.” [Esnaf 1, 22.08.2023]

Esnaf 1, Ahiliği maneviyattan ayrı tutmamaktadır. Mudurnu’da metfun bulunan Fahrettin Rumi Hazretleri ile ilgili anlattığı bu olayı Ahiliğe bağlamaktadır. Görüşmeler sırasında diğer esnafların da maneviyat ile Ahiliği bir tuttukları gözlenmiştir. Bu sebeple Esnaf 1’in anlattığı bu olay, delillendirilmesi mümkün olmasa da oldukça değerlidir.

Sonuç olarak görüşmecilere Ahiliğin Mudurnu’daki geleceği hakkında düşünceleri sorulduğunda çoğunluğun umutsuz olduğu görülmüştür. Kadın esnaflar, erkek esnaflara göre daha ümitvar görülmektedir. Bu düşüncede erkek esnafların en az 40-50 yıllık bir esnaflık hayatlarının olduğu, kadın esnafların ise en fazla 10 yıllık bir esnaflık hayatlarının olması etkili olabilir. Erkek esnaflar, eski ile yeniye daha fazla karşılaştırma imkânına sahip olmaktadır. Ancak şu var ki; insanoğlu her zaman geçmişe özlem duymaktadır. Her zaman geçmiş zamanı şimdiki zamana tercih etmektedir. Belki Mudurnu’da 50-60 yıl öncesinde böyle bir çalışma yapılsaydı o günün esnafı, kendi zamanlarını beğenmeyecek ve aynı verilere ulaşılacaktı. Bu sebeple geleceğe umutla bakmak ve Mudurnu’da Ahiliği geliştirmek için günümüz şartlarına uygun çalışmalar yapmak daha olumlu bir seçenek olacaktır.

Bunun dışında esnafların Ahiliğin zayıflamasında sebep olarak gösterdiği çırak olabilecek gençlerin büyük işletmelere kaçması, sanatkârların azalması, bireyselliğin ön plana çıkması, manevi değerlere sahip çıkılmaması gibi olgular, detaylı araştırılması ve çözülmesi gereken durumlardır.

SONUÇ

Ahilik, en genel ifadeyle bir esnaf örgütlenmesi olarak bilinmektedir. Esnaflar arasında birlik ve beraberliğe dayanan bu teşkilatın tarihi, 13. yüzyıla kadar dayanmaktadır. İlk zamanlarında tüm Anadolu'ya yayılan; ancak günümüzde yok olmaya yüz tutmuş bu teşkilatı, esnafın anlatımına göre tek devam ettiren ilçe Mudurnu kalmıştır. Bu sebeple Ahilik konusunda araştırma bölgesi olarak Mudurnu'yu seçtik.

Çalışmamızdan elde edilen sonuçlara göre katılımcıların Ahilik ile ilgili zihinlerinde canlanan en temel şeyin doğruluk ve dürüstlük olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte diğerkâmlık gibi ilkelerin de önemli olduğu görülmüştür. Çalışmamız, literatürdeki diğer araştırmalardan farklı olarak, Mudurnu esnafının Ahiliği yalnızca ekonomik bir organizasyon olarak değil, aynı zamanda ahlaki ve insani ilişkileri düzenleyen bir kurum olarak gördüğünü ortaya koymuştur. Mudurnu esnafı, Ahiliği sosyal yaşam için son derece önemli bir yapı olarak değerlendirmektedir ve bu yaklaşım, onların ahiliğin içinde aktif olarak bulunmalarından ve bu kurumun derin anlamını iyi kavramış olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu bulgumuz, günümüzde az da olsa Mudurnu'da Ahiliğin özümleendiğini ve yaşatıldığını ileri sürdüğümüz iddiamızı desteklemektedir.

Araştırma alanımız olan Mudurnu'da, birtakım ritüellerle Ahiliğin günümüzde yaşatılmaya çalışıldığı tespit edilmiştir. Her Cuma namazdan önce yapılan Ahilik duası, en temel ritüel olarak karşımıza çıkmıştır. Esnaf duası olarak da isimlendirilen duada esnaf pirleri anılmakta ve Allah'a hamd edilmektedir. Mudurnu'ya has olan bu dua, orta çarşıda ayakta (oturarak çalıştıkları için) Demirciler Çarşısında oturarak (ayakta çalıştıkları için) yapılmaktadır. Bunun dışında Ahilik haftasında, şed kuşanma töreninde, Ahi babalık seçimlerinde, dükkân açılışlarında Ahilik ritüellerinin uygulanmaya devam ettiği görülmüştür. Yaşatılmaya devam ettirilen bu ritüeller, Ahiliğin Mudurnu'da halen köklerinin var olduğunu göstermiştir. Literatürde, ahilik ritüellerinin çeşitli bölgelerde kısmi olarak var olduğu gözlemlenmiştir; ancak Mudurnu'daki kadar günlük hayata entegre bir şekilde uygulandığı başka bir yer bulunmamaktadır. Bu ritüeller, Mudurnu'da ahiliğin hala devam ettiğine dair iddiamızı somut bir şekilde desteklemektedir.

Mudurnu'nun Ahiliği devam ettiren nadir bölgelerden olmasının nedenlerine bakıldığında görüşmecilerin ekseriyeti, Ahiliğin çevre bölgelere nazaran Mudurnu'da devam etmesinin en büyük nedenini Mudurnu esnafının sanatkârlıktaki maharetlerine

bağlamıştır. Esnafın özellikle el sanatlarındaki bu ustalığı, Ahilik anlayışının ilçeden silinmesini engellediği düşünülmektedir. Ayrıca ilçenin, geçmişte kalabalık bir nüfusa ve canlı bir yapıya sahip olduğu bilinmektedir. Tarihi İpek Yolu ve diğer önemli yolların kavşağında bir ticaret merkezi olarak gelişen ve önemli uğrak yerlerinden biri olan Mudurnu, esnaflar için çok değerli bir konumda bulunmaktadır. Böylece maharetli sanatkarların ilçede kalması kolaylaşmıştır. Ahiliğin önemli merkezlerinden kabul edilen Mudurnu'nun, bu özelliğini tarihi ipek yoluna borçlu olduğu düşünülebilir.

Günümüzde küreselleşen dünya, toplumların kültürel özelliklerini önemli ölçüde etkileyip değişime sebep olmaktadır. Geçmişte İpek Yolu sebebiyle uğrak yeri olan Mudurnu, zamanımızda yol güzergâhının değişmesi sebebiyle içeride kalmıştır. Anayol özelliğini kaybeden Mudurnu, artık göç alan değil göç veren bir bölge olmuştur. Coğrafi olarak da iki dağ arasında korunaklı bir bölgede bulunmaktadır. Böylece Mudurnu, günümüzde sapa bir bölgede kalmıştır. Bu sebeple hızla değişen dünyaya adapte olmayarak tarihi dokusunu ve köklerinden gelen kültürel değerlerini korumaya devam etmektedir. Esnafın ifade ettiği gibi Mudurnu'da Ahiliğin günümüze ulaşmasını sağlayan en büyük etkenin bu olduğu düşünülebilir.

Orta sandığı, Ahiliğin örnek ve ayırıcı bir sosyal yardımlaşma örneği olarak bilinmektedir. Katılımcılardan kadın esnafların orta sandığını duymamasına karşın erkek esnaflar, orta sandığını bildiklerini, hatta uygulamasına şahit olduklarını; ancak günümüzde uygulanmadığını aktarmışlardır. Günümüzde uygulanmamasının sebebi olarak insanların bireyselleşmesini, çarşıdaki esnafın azalmasını ve bankaların kredi konusundaki bonkör tavrını göstermişlerdir. Katılımcıların sebep olarak gösterdikleri bireyselleşme ve bankaların tavırları sadece esnaf arasında değil, tüm insanlar arasındaki dayanışma ilişkisini zayıflatmıştır. Esnaflar arasındaki bu tür sosyal dayanışma uygulamaları ise günümüzde kooperatifler aracılığıyla kredi vermek suretiyle gerçekleşmektedir. Resmiyet üzerinden yürüyen yardımlaşma uygulaması, orta sandığının samimi dayanışma duygusu kaybettirmektedir.

Esnafların birbirleriyle olan ilişkisine giderek zayıflayan bir durum gözlemlenmektedir. Esnaflar, eski esnaflık ilişkilerini överek günümüz ilişkilerinden memnuniyetsizliklerini aktarmışlardır. Geçmişte, esnaf gruplarındaki kişiler benzer eğitimlerden geçmiş ve aynı tezgâhtan yetiştirilmiştir. Bu durum, aralarındaki iletişimi kuvvetlendirmiş ve ilişkileri sağlam bir temele oturtmuştur. Örneğin, bir berberin usta olabilmesi için 7-8 kişilik bir

usta berberler komitesinin sınavına girmesi gerekiyordu; bu süreç de çırağın ustalarına duyduğu saygıyı pekiştiriyordu. Ancak günümüzde usta-çırak ilişkilerinin büyük ölçüde azalması ve dükkân açmak için uzmanlık şartının kaldırılması gibi nedenler, bu ilişkileri daha dar bir çerçeveye sıkıştırmıştır.

Esnaf ile müşteri arasındaki ilişkiye bakıldığında istisnalarla birlikte genel olarak iyi bir ilişkiden söz edilebilir. İstisnalara karşı verilen tepkiler, bizim ahiliğin devamı konusundaki iddiamızla örtüşmemekle birlikte esnafların alttan alma düşüncelerinin bir başka ifadeyle “müşteri her zaman haklıdır” anlayışını benimsemelerinin ahiliği yansıttığı görülmektedir. Katılımcıların sözlü olarak aktardıkları bu durum, araştırmacı tarafından da çarşı içerisinde gözlemlenmiştir. Ahilik anlayışını benimseyen esnafın, olumsuz durumlarla karşılaştığında müşteri veya diğer esnaflara karşı sergilediği alttan alarak verdiği olumlu tepkiler, sosyal düzenin korunması açısından büyük önem taşır. Bu tür davranışlar, toplumun hem ekonomik hem de sosyal yapısına önemli katkılarda bulunur.

Ancak usta çırak ilişkisinde aynı durumdan söz etmek biraz zordur. Araştırma kapsamında Ahiliğin gelecek kuşaklara aktarılmasında en önemli unsur olan usta-çırak ilişkisinde, artık çırakların yer almadığı belirlenmiştir. Bu da Mudurnu'daki Ahiliğin geçmiş dönemlere kıyasla giderek zayıflamasına sebep olmaktadır. Bu durum Ahiliğin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Günümüzde çırak bulamama problemine görüşmeciler; büyük işletmelerin çoğalması, şimdiki neslin zora gelememesi, rahata alışmaları, okulların yaygınlaşması, zorunlu eğitimin küçük yaşta çıraklığa engel olması, çıraklara verilecek ücret ve sigortanın esnafı zorlaması gibi nedenlerin çıraklığa engel oluşturduğunu söylemişlerdir. Bu tür sebepler çıraklığın ve el sanatlarının azalmasına dolayısıyla Ahiliğin zayıflamasına sebep olduğu görülmektedir. Mülakatlar sırasında genç esnafların, Ahilik hakkında bilgi sahibi olmadıklarını belirterek araştırmacıyı yaşlı esnaflara yönlendirmeleri, gençlerin Ahiliğe ilgi göstermediğini veya Ahiliğin genç esnaflara aktarılmadığını ortaya koymaktadır.

Ahilik ilkeleri, esnafların ticari hayatına yön vermiştir. Ahiler; dürüstlük, dayanışma, cömertlik, helal kazanç gibi ilkeleri yaşatarak yüzyıllarca bu alanda örnek olmayı başarmışlardır. Bu değerli ilkelere bağlılıklarıyla nam salmış olan Ahilerin, günümüzde bu ilkelerin, esnafın ticari hayatına yansması sorulduğunda farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Görüşmeciler, günümüz esnafının, Ahilik ilkelerine bağlılığı konusunda

farklı düşüncelere sahiptirler. Bazı görüşmeciler, esnafların Ahilik ilkelerine bağlı olduğunu düşünürken bazı görüşmeciler ise geçmişe nazaran bu bağlılığın azaldığını ya da kalmadığını ifade etmişlerdir. Ancak görüşmecilerin genel kanaati, geçmişteki esnafların bu ilkelere tam bağımlı bir şekilde ticari faaliyet içinde oldukları yönündedir. Günümüzde ilkelere olan bağımlılık devam ediyor olsa bile geçmişe nazaran bu durumun giderek zayıfladığı anlaşılmaktadır.

Ahilik, dört duvar arasında dükkâna sıkıştırılmış, iş hayatıyla sınırlandırılmış bir teşkilat değildir. Ahiler, iş dışında da sosyal hayatta birbirleriyle sıkı ilişkisini devam ettirebilen kişilerdir. Araştırmamız kapsamında görüşmecilere Mudurnu esnafının ticari faaliyetleri dışında sosyal hayattaki yerleri sorulmuştur. Mudurnu esnafının, sosyal hayatın içinde oldukça aktif oldukları bilinmektedir. Mudurnu'nun küçük olması ve hemen hemen herkesin birbirini tanınması, bu konuda önemli bir etken olduğu söylenebilir. Böylece esnaflar, birbiri ile iletişimi güçlü tutmakta, bir araya gelme noktasında daha hızlı hareket edebilmektedir. Toplum içinde yapılan etkinliklere, faaliyetlere azami ölçüde katılım sağlamaktadırlar. Geçmişte esnaf tarafından bizzat gerçekleştirilen faaliyetlerde nispeten azalma görülse de sosyal aktiviteler, Mudurnu halkı tarafından devam ettirilmektedir. Özellikle görüşmecilerin kendi anlatımlarına göre yakın zamana kadar esnaf arasında sık sık toplanmalar, yeme, içme, eğlenme gibi faaliyetler gerçekleşmektedir. Mudurnu esnafının, geçmişte belediyece faaliyetlerinde dahi aktif rol oynadığı görülmüştür. Günümüzde değişen şartlardan dolayı, esnafın belediyede görev alması çok mümkün görünmese de geçmişte bu tür görevler almaları oldukça değerlidir. Esnaf, bu şekilde sosyal hayat içerisinde aktif rol oynayarak toplumun birleştirici unsuru olabilmektedir.

Görüşmeci tarafından esnaflara, Ahilikle ilgili hayatlarında unutamadıkları bir olay yaşayıp yaşamadıkları soru olarak yöneltilmiştir. Esnafların verdiği cevaplar, zihinlerindeki Ahilik algısını da ortaya koymuştur. Cevaplara bakıldığında daha çok ustaların unutulmadığı görülmektedir. Geçmiş dönemlerde yaşadıkları samimi usta çırak ilişkisi, bunun en büyük etkeni görülmektedir. Görüşmeciler, ustalarına karşı büyük bir saygı ve özlem duymaktadır. Ustalarının imtihan etmesini, kendi çocuklarından ayırmadan sevmesini, maharetini ve becerisini büyük bir saygıyla anlatmaktadırlar. Bu anlatılar, ciddi olarak yapılan usta çırak ilişkisinin ne kadar sıkı bir bağ kurduğunu göstermektedir. Görüşmecilerin, ustalarından bahsederken yüzlerindeki mutluluk ve

özlem, araştırmacı tarafından gözlemlenen bir durum olmuştur. Günümüzde amir memur ilişkisinde, usta çırak ilişkisinde olduğu gibi samimi bir bağ kurulamadığı için sendikal faaliyetler ortaya çıkmış, insan hakları gibi kavramlar her zaman gündemde tutulmaktadır.

Ahilik gibi 8 asırlık bir medeniyetin halen Mudurnu topraklarında varlığını sürdürmesinin elbette Mudurnu'ya katkıları olmaktadır. Görüşmeciler, bu katkıyı 2 açıdan değerlendirmişlerdir. Birincisi reklam açısından değerlendirilmiş ve bu reklamın turizme katkısından söz edilmiştir. İkincisi maharetli sanatkarların Mudurnu'da kalmasını sağlayarak sanatkarlık alanında Mudurnu'nun ün sağladığı düşünülmektedir. Katılımcıların düşüncelerine de bakıldığında Ahiliğin Mudurnu'ya katkıları yadsınamaz bir gerçektir. Esnafın ifade ettiği şekilde Ahilik, Mudurnu'da kaliteli sanatkarların yetişmesini sağlamıştır. Bu sanatkarlar da Mudurnu esnafının ülke genelinde itibarını arttırmıştır. Diğer yandan Ahilik, Mudurnu'nun reklamını yapmakta, bu da Mudurnu'nun inanç turizmine katkıda bulunmaktadır. Ahiliği görmek için gelen turistler, Mudurnu esnafına ekonomik olarak katkıda bulunarak, esnafın güçlenmesini sağlamaktadır.

Günümüzde kapitalist ekonomi sistemi, büyük işletmelerin daha da büyüüp küçük işletmeleri ezdiği, toplumsal sınıf ayrımını derinleştiren bir düzen yaratmaktadır. Bu düzenin temelinde faizli ekonomi modeli bulunmaktadır. Buna karşın Ahilik, küçük sanatkarları koruyan, sınıf ayrımını ortadan kaldıran adil bir ekonomi modeli sunar. Ancak, günümüz kapitalist dünyasında Ahiliğin uygulanabilirliği konusunda esnafın karamsar görünmektedir. Katılımcılar, Ahilik düzeninin tekrardan yaygın hale gelmesinin veya ülke genelinde uygulanmasının mümkün olmamasını insanların çok hırslı olmasına, sanatkar yetişmemesine ve faizin mevcut iktisadi sistemin merkezinde yer almasına bağlamışlardır. Görüşmecilerin belirttikleri nedenler, Ahiliğin temel sorunlarıdır. Ahilik, aynı zamanda bir insan yetiştirme modeli olup, ahlaki olgunluğa sahip bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Ahlaki değerlerini yitirmiş kişiler bu sistemde barınamaz. Her sistem, kendini sürdürecektir insanları yetiştirmeyi amaçlar ve Ahilik de yeni sanatkarlar yetiştirmeyi hedefler. Yeni nesil sanatkarlar yetişmezse, sistem kendi kendini yok eder. Sanatkarlara dayanan Ahilik, yeni sanatkarların varlığına bağımlıdır; eğer yenileri yetişmezse, eskilerin yok olmasıyla birlikte Ahilik de yok olacaktır. Faizli ekonomik sistem, küresel bir sorundur ve Ahilik'in adil ekonomi düzeni anlayışıyla

tamamen zıttır. Bu nedenle faizle dolu mevcut ekonomik düzen, Ahilik felsefesini zamanla aşındırmaktadır. Görüşmeciler, bu aşınmanın nedenini faiz olarak belirtmişlerdir.

Mudurnu'da Ahilik, 13. yüzyıldan beri devam etmektedir. Bu sebeple ilçenin esnafının Ahiliğin geleceği hakkındaki düşünceleri, araştırmamız için önemlidir. Görüşmecilerin de dile getirdiği üzere Mudurnu, Ahiliği yaşatmayı başaran tek ilçe olarak kalmıştır. Bu nedenle sistemin korunması gerekmektedir. Araştırmada, görüşmecilere Ahiliğin Mudurnu'daki geleceği sorulmuş ve Ahiliğin içinde olan esnafın bu konudaki düşüncelerine önem verilmiştir. Katılımcılar, genel olarak bu konuda ümitsiz görünmektedir. Günümüze ulaşsa da bundan sonraki süreçte özü itibariyle Ahiliğin ilçede yok olacağını düşünmektedirler. Ahiliğin yok olmasını ise çırağın olmamasına ve sanatkârların azalmasına bağlamaktadırlar. Ancak Mudurnu'da Ahiliğin en büyük göstergesi olarak yaşatılan esnaf duası konusunda tüm görüşmecilerin ortak kanaati duanın devam edeceği yönündedir. Katılımcılar da bu duayı Mudurnu'da Ahiliğin yaşamasını sağlayan önemli bir simge olarak görmektedirler. Tüm görüşmeciler, günümüze ulaşmış olan Cuma duasının sonraki nesillere aktarılması hususunda bir endişe duymamaktadırlar.

Her şeye rağmen Mudurnu esnafı, iddia ettikleri gibi Ahilik geleneklerini sürdürme gayreti içindedir. Bu durumun en somut göstergesi, her hafta düzenlenen esnaf duasıdır. Hiçbir çağrıya ihtiyaç duymadan tüm esnaflar bu duaya katılmakta ve bu vesileyle Ahilik yaşatılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca, dükkânların önünde Ahilik pirlerini anlatan levhalar ve Ahilik öğütleri bulunmaktadır. Cuma günleri gerçekleştirilen şed kuşanma törenleri ve dükkân açılışları, Ahilik uygulamalarının devam ettiğini göstermektedir. Mudurnu esnafı tarafından sürdürülen bu uygulamalar, yüzyıllar boyunca edinilen tecrübeleri yansıtmaktadır. Bu ritüellerin her biri, belirli bir anlam taşımaktadır. Esnaf duası, işlerin bereketlenmesine ve toplumsal dayanışmaya katkıda bulunurken, şed kuşanma töreni, işi hakkıyla yapmaya teşvik etmektedir. Ahi babası seçimi ise, esnafları işlerinde örnek olmaya yönlendirmektedir. Bu nedenle, günümüz esnaflarının Ahilik uygulamalarını hayata geçirmesi, esnaflar arasındaki kardeşliği, birliği ve adaleti artırmada önemli bir rol oynamaktadır.

Ahilik ilkelerinin giderek zayıfladığı görülmektedir. Bilinçli esnaflar, Ahilik ilkelerini benimsemiş durumdadır. Ancak bu ilkelerin günümüz genç esnaflarına da aktarılması

gerekmektedir. Aksi takdirde sadece ritüellerin uygulandığı; ancak içi boş bir Ahilik teşkilatı olarak kalacaktır.

Ahiliğin devamlılığı, çırak yetiştirilmesiyle doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle, Ahilik ilkelerini benimsemiş ustaların rehberliğinde ahlaklı çırakların yetiştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Ancak günümüzde genç yaşta dükkânda çırak yetiştirmek pek mümkün olmadığından, bu görevi okulların üstlenmesi uygun bir çözüm olabilir. Bu bağlamda, yeni kurulan Mesleki Eğitim Merkezleri, öğrencilerine 1 gün kültür dersleri için okulda, 5 gün ise iş başında eğitim vererek bu süreci başlatmıştır. Ustaların Ahilik kültürüyle yetişip yetişmediği henüz değerlendirilmese de okullar bu işin ahlak ve etik boyutunu üstlenmektedir. Çıraklar, 3 yıllık eğitim sonunda kalfalık, 1 yıl daha eğitim alarak ustalık belgesi kazanmaktadır. Eğitim süreci sonunda öğrenciler bir sınava tabi tutulmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı'nın bu adımı, çırak yetiştirme konusunda önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın bu anlamlı adımı, Ahilik için değerli olmakla birlikte, Ahilik anlayışını daha da geliştirmek mümkündür. Çırakların çalışacakları ve usta öğretici belgesi alacak ustalara, Ahilik ilkelerine uyma kriterleri getirilebilir. Çünkü usta, çırağın ahlaki eğitiminde kritik bir rol üstlenmektedir. Ayrıca, herkesi belgelendirmeye çalışmak yerine, işin kalitesine odaklanılmalıdır. Sınav kriterlerinin daha çok işin uzmanını seçmeye yönelik olarak geliştirilmesi, usta sanatkârların ortaya çıkmasına ve üretimde kalite artışına yol açacaktır. Bu noktada, meslek örgütlerinin üstleneceği sorumluluk, devletin rolünden daha etkili olabilir. Meslek örgütleri, tarihi tecrübelerden yararlanarak Ahilik anlayışını günümüzde ticari ilişkilerde yeniden etkin kılabilir. Ahilik, geçmişte olduğu gibi, dini, ahlaki ve sosyal açıdan yönlendirici bir güç haline gelebilir. Mevcut birikimin üzerine inşa edilecek yapılar, tüm ticari ilişkilerde din, ahlak ve hukuk zeminini daha sağlam hale getirecektir. Ayrıca, Ahilik kültürünü sürdüren Kayseri, Kırşehir gibi yerlerde esnaflarla yapılacak benzer çalışmalarla araştırma genişletilebilir ve bu önemli teşkilatın unutulmaması adına çeşitli öneriler geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Abukan, Deniz - Zıvalı, Bediha Sultan. “Küreselleşme Sürecinde Artan Servet Eşitsizliği ve Servet Vergisi Tartışmaları”. *Uluslararası Sosyal, Siyasal ve Mali Araştırmalar Dergisi* 2/2 (2022), 25-41.
- Akın, Cihangir. *Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma*. İstanbul: Kayıhan Yayınları, Yaylacık Matbaası., 1986.
- AHKY, Ahilik Haftası Kutlamaları Yönetmeliği. *Resmî Gazete* 26966 (13 Ağustos 2008). Erişim Tarihi 26/07/2023. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/08/20080813-4.htm>
- Akman, Mehmet. *Balıkesir Yöresinde Ahilikten Kalma Tören ve Uygulamalar*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2006.
- Algar, Hamid. “Şed”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 38/405-406. İstanbul: TDV Yayınları, 2010. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sed>
- Altunöz, Seray. “Ahilik Kurumu ve Yansımaları: Bolu Mudurnu”. *Alınleri Sosyal Bilimler Dergisi* 7/1 (2023), 19-34.
- Apaydın, Hacı Yunus. “Karz”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 24/520-525. İstanbul: TDV Yayınları, 2001. <https://islamansiklopedisi.org.tr/karz>
- Arslanoğlu, İbrahim. *Bilimsel Yöntem ve Araştırma Teknikleri*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2016.
- Aydın, Nevzat. “Ahîlikte İş ve Ticaret Ahlakının Hz. Peygamber’in Sünnetindeki Temel Referansları”. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/1 (08 Temmuz 2015), 87-103.
- Aytekin, Ebubekir. *Tarihten Günümüze Fütüvvet ve Ahilik*. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2018.
- Bağdaş, Oğuzhan. *Ahilik İlke ve Uygulamalarının Günümüz Kobi’lerine Yansımaları: Elazığ İli Örneği*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2018.
- Bayrakdar, Seda. “Kapitalizm Krizlerinin Karl Polanyi Penceresinden Analizi”. *Akademik Hassasiyetler* 6/11 (2019).
- Bayram, Mikail. *Ahi Evren Hacı Nasirü’l-din Mahmud ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu*. Çizgi Kitabevi, 2018.
- Bayram, Mikail. “Ahi Evren Kimdir? (Gerçek Şahsiyeti ve Eserleri)”. *Diyanet İlmi Dergi* XVII/1 (1978), 24-32.

- Bayram, Mikail. *Tarihin Işığında Nasreddin Hoca ve Ahi Evren*. İstanbul: Kendi Yayını, 2001.
- Bedir Erişti, Suzan Duygu vd. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. ed. Adile Aşkı Kurt. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 1. Basım, 2013.
- Berki, Ali Himmet. *Açıklamalı Mecelle*. İstanbul: Hikmet Yayınları, 3. Basım, 1982.
- Bilgili, Yüksel. *Mikro İktisat*. İstanbul: 4T Yayınevi, 2017.
- Bilgir, Merve Türkan. "Bir Zanaatkârlık Araştırması: "Emeğin Karşılığı"". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 48/15 (2022), 255-276.
- Buhari, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail. *el-Camiu's Sahih*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- BV, Bolu Valiliği. "Mudurnu". Erişim Tarihi 16/08/2023. <http://www.bolu.gov.tr/mudurnu>
- Cahen, Claude. *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*. çev. Yıldız Moran. İstanbul: E Yayınları, 1. Basım, 1979.
- Ceylan Çapar, Meral - Ceylan, Müyesser. "Durum Çalışması ve Olgubilim Desenlerinin Karşılaştırılması". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22/Özel Sayı 2 (31 Aralık 2022), 295-312. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1227359>
- Ceylan, Kazım. *Ahilik: Türk-İslam Medeniyetinde Dünyevi Ve Uhrevi Sistem*. Ankara: T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kültür Yayınları, 2013.
- Creswell, John W. *Eğitim Araştırmaları Nicel ve Nitel Araştırmaların Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi*. ed. Halil Ekşi. Edam Yayınları, 2. Basım, 2019.
- Çağatay, Neşet. *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1974.
- Çağatay, Neşet. "Türklerin Tarihteki Yeri ve Millî Özellikleri". *Erdem* 23 (01 Ocak 1996), 503-528. <https://doi.org/10.32704/erdem.1996.23.503>
- Çağrı, Mustafa. "Kanaat". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 24/289-290. İstanbul: TDV Yayınları, 2001. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kanaat>
- Çağrı, Mustafa. "Tevekkül". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 41/3-4. İstanbul: TDV Yayınları, 2012. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tevekkul>
- Çayırdağ, Mehmet. *Kayseri Tarihi Araştırmaları*. 1 Cilt. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 1. Basım., 2022.

- Çımat, Ali - Daşkiran, Filiz. “İktisat, Türkiye’deki Eğitimi ve İktisadi Yenilik”. *İktisadi Yenilik Dergisi* 1/2 (Ocak 2014), 1-17.
- Darı, Abdülhakim Bahadır. *Bir Sosyal Bütünleşme Aracı Olarak Ahilik*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Demir, Galip. *Ahilik ve Demokasi*. İstanbul: Ahilik Araştırmaları Yayınları, 2003.
- Demir, Galip. *Türk Kültürü Ahilik*. İstanbul: Sade Ofset Basımevi, 1998.
- Demir, Muhsin. *Ahilik, Ahi Evren’i Veli ve Kırşehir’de Ahilik Kutlamaları*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2004.
- Deveci, Sefure. “Ahilik Teşkilatı Ve Esnaf Zümreleri”. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 5/Ahilik ve İktisadi Hayat Özel Sayısı (Aralık 2021), 54-87.
- Doğanay, Ahmet vd. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. ed. Ali Şimşek. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2018.
- Düşükcan, Muhammet - Bağdaş, Oğuzhan. "Ahilik İlke ve Uygulamalarının Günümüz Kobi'lerine Yansıması: Elazığ İli Örneği". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 18/70, 866-881.
- Ebû Davud, Süleyman b. el Eş’as es-Sicistani. *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Ecer, Ahmet Vehbi. “Ahmed Yesevi Dervîşi Ahi Evren ve Kayseri’de Ahilik”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/11 (01 Aralık 2001), 47-64.
- Ekinci, Yusuf. *Ahi Evran’ın İnsan Yetiştirme Modeli Ahilik*. İstanbul: Mihrabad Yayınları, 13. Basım., 2016.
- Ekinci, Yusuf. *Ahîlik*. Ankara: Sistem Ofset Yayınevi, 3. Basım, 1991.
- Encum, Muhammed İkbâl. “İslam’da Gelir ve Servet Dağılımı”. *İslami Sosyal Bilimler Dergisi* 3/3 (1995).
- Erbaş, Ali. *İktisadi ve İdari Yönleriyle Ahilik*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 1. Basım, 2020.
- Erdem, Ekrem. “Fütüvvet/Ahîlik - Tasavvuf İlişkisi Ve İktisadi Hayata Dair Bazı Çıkarımlar: Farklı Dillerde Yazılmış Bazı Fütüvvetnameler Üzerine Bir İnceleme”. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi* 8/2 (08 Eylül 2022), 185-222.
- Esen, Kamuran - Nebahat Büyüker (ed.). *Dünden Bugüne Mudurnu*. İzmir, Ajans Tanıtım, 2011.

- Evliya Çelebi. *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*. çev. Seyit Ali Kahraman - Yücel Dağlı. 3. Cilt 1. Kitap Cilt. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1. Basım, 2006.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. *İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı ve Kaynakları*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 2011.
- Görmüş, Şakir. “Does Mankind Need Islamic Economics?” *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies* 1/2 (01 Temmuz 2015), 161-170.
- Güler, Zekeriya. *40 Hadiste İş ve Ticaret Ahlakı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 2019.
- Hamîdullah, Muhammed. “Hilfû'l-Fudûl”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 18/31-32. İstanbul: TDV Yayınları, 1998. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hilful-fudul>
- İbn Battuta. *İbn Battuta Seyahatnamesi*. çev. A. Sait Aykut. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2004.
- İKSAR, İslam İktisadi Araştırma ve Uygulama Derneği. Erişim 01 Ağustos 2023. <https://iksar.org.tr/>
- İnalcık, Halil. *Devlet-i 'Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 38. Basım, 2009.
- Kafalı, Mustafa. “Anadolu’nun Fethi ve Türkleşmesi”. *Erdem* 8/22 (01 Ocak 1996), 5-17.
- Kanik, İsa. “Ahiliğin Günümüze Yansımaları”. VI. *Uluslararası Ahilik Sempozyumu*. 262-302. Kırşehir: Sarıyıldız Ofset, 2020.
- Karadâğî, Ali Muhyiddin. *İslam İktisadına Giriş*. çev. Abdullah Kahraman. İstanbul: İktisat Yayınları, 1. Basım, 2018.
- Karadoğan, Sercan. *Ahlak Bağlamında Kapitalizm ve İslam Ekonomisi Karşılaştırması*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- Karakoç, Sezai. *İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü*. Diriliş Yayınları, 2012.
- Karataş, Ayhan. “Çok Yönlü Bir Sivil Toplum Örgütü: Ahilik”. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 1 (2017), 1-20.
- Kaya, Merve Ebrar. *Ahilik Değerlerinin Günümüz Esnaf Ve Sanatkarları Tarafından Benimsenme Düzeylerinin Sosyolojik Açıdan Değerlendirilmesi (İstanbul Kapalıçarşı Örneği)*. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2020.
- Kaya, Süleyman. *İslam iktisadı*. Sakarya: Beşiz Yayınları, 1. Basım, 2016.

- Kazıcı, Ziya. “Ahilik”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 1/540-542. İstanbul: TDV Yayınları, 1988. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahilik>
- Kitapcı, İsmail. “Piyasaları Olan Toplumdan Piyasa Topluma: Karl Polanyi’nin Perspektifinden İktisat Sosyolojisi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 24/4 (2019), 1089-1109.
- Köprülü, Fuad. *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 4. Baskı., 1991.
- Kur’an-ı Kerim Meali*. çev. Halil Altundaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 21. Basım, 2011.
- MEB. *Meslek Ahlakı ve Ahilik*. Ankara, 2016.
- Mevdudî, Ebu’l A’lâ. *Faiz*. çev. Ali Genceli. İstanbul: Hilal Yayınları, 2018.
- Mudurnu Ahiler Müzesi, *Tarihi Mudurnu Arastası*, 2009.
- Mudurnu Belediyesi. *Mudurnu Kültürel Miras Alan Yönetimi*, 2018.
- MB, Mudurnu Belediyesi. “Ahilik ve Esnaf Duası”. Erişim Tarihi 04/08/2023. <https://mudurnu.bel.tr/mudurnu/ahilik-ve-esnaf-duasi>
- MB, Mudurnu Belediyesi. “Mudurnu Tarihi”. Erişim Tarihi 16/08/2023. <https://mudurnu.bel.tr/mudurnu/mudurnu-tarihi>
- MK, Mudurnu Kaymakamlığı. “Mudurnu Tarihi”. Erişim Tarihi 16/08/2023. <http://www.mudurnu.gov.tr/mudurnu-tarihi>
- Müslim, Ebü’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Camiu’s Sahih*. nşr. Muhammed Fuad Abdülbâki. Beyrut: Dâru İhyai’l-Kütübi’l-Arabiyye, 1991.
- Ocak, Ahmet Yaşar. *Babailer İsyanı: Alevîliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu’da İslâm-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*. İstanbul: Dergâh Yayınları, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3 Basım, 2000.
- Ocak, Ahmet Yaşar. “Fütüvvet”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 13/261-263. İstanbul: TDV Yayınları, 1996. <https://islamansiklopedisi.org.tr/futuvvet>
- Ocak, Ahmet Yaşar. “Fütüvvetnâme”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 13/264-265. İstanbul: TDV Yayınları, 1996. <https://islamansiklopedisi.org.tr/futuvvetname>
- Okumuş, Ejder vd. “Ahilik Kültürü ve Günümüze Yansımaları (Eskişehir Örneği)”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (2018), 7-38.
- Orman, Sabri. *Gazâli’nin İktisat Felsefesi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 7. Basım, 2020.
- Öngören, Reşat. “Tasavvuf”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 40/119-126. İstanbul: TDV Yayınları, 2011. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tasavvuf>

- Özkaya, Yücel. *XIX. Yüzyılda Mudurnu'nun Sosyal ve İktisadî Durumu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000.
- Polatoğlu, Selahattin. "Fütüvvet ve Ahîlik". *İslam Düşünce Atlası*. İstanbul: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2017.
<https://islamdusunceatlası.org/futuvvet-ve-ahilik/3648>
- Sahillioğlu, Halil. "Dirhem". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 9/368-371. İstanbul: TDV Yayınları, 1994. <https://islamansiklopedisi.org.tr/dirhem>
- Sancaklı, Saffet. "Ahilik Ahlâkının Oluşumunda Hadislerin Etkisi". *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2010), 1-28.
- Siddiqi, Mohammmam Nejatullah. *Ekonomide Devletin Rolü: İslamî Bir Bakış*. çev. Faruk Taşçı. İstanbul: İktisat Yayınları, 1. Basım, 2018.
- Suzan, Sonay. *Kobi'lerde Ahilik Kültürü Vv Yönetmelik Etik Üzerine Bir Araştırma; Safranbolu Örneği*. Karabük: Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2021.
- Sülemi, Ebu Abdi'r-Rahman Muhammed ibn el-Hüseyn es-. *Tasavvufta Fütüvvet*. çev. Süleyman Ateş. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1977.
- Süme, Mehmet. *Evliya Çelebi'nin İzinde Bolu*. Ankara: Bengü Yayınları, 1. Basım, 2013.
- Şafak, Ali. "Ehl-i Vukuf". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 10/531-533. İstanbul: TDV Yayınları, 1994. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ehl-i-vukuf>
- Şahin, İlhan. "Ahî Evran". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 1/529-530. İstanbul: TDV Yayınları, 1988. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahi-evran>
- Şeker, Mehmet. "Ahîliğin Anadolu'nun Sosyal ve Kültürel Hayatındaki Yer". *Erdem* 8/23 (04 Ocak 1996), 599-620.
- Tabakoğlu, Ahmet. "Bir İlim Olarak İslam İktisadı". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 16, İslam İktisadı Özel Sayısı (2010), 11-34.
- Tabakoğlu, Ahmet. *İslâm İktisadına Giriş*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 5. Basım, 2021.
- Tabakoğlu, Ahmet. *İslam ve Ekonomik Hayat*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1987.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. "Mudurnu'da Tavukçuluk". *Çiftçi ve Köy Dünyası* 335, 2012.
https://kutuphane.tarimormman.gov.tr/pdf_goster?file=e4bbe4c9a37cd35ce8d79d5c8f99b754#book/

- TCTB, Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı. “2009 - Yılın Ahisi”. Erişim Tarihi 04/08/2023. <https://ticaret.gov.tr/esnaf-sanatkarlar/ahilik-kulturu-tanitim-faaliyetleri/yilin-ahisi-kalfasi-ve-ciragi/2009-yilin-ahisi>
- TDVİA, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. “Teavûn”. Erişim 19 Ocak 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/teavun>
- Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa. *es-Sünen*. nşr. Muhammed Fuad Abdülbâki. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Topal, Ersin. *Ahilik Değerleri Bağlamında Mesleki Eğitimde Değerler (Erzincan İli Örneği)*. Erzincan: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2023.
- Tutar, Hasan. “Nitel Araştırmalarda Geçerlilik ve Güvenilirlik: Bir Model Önerisi”. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22/Özel Sayı 2 (31 Aralık 2022), 117-140. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1227323>
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2022". Erişim 09 Ağustos 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=49685>
- UAAEY, Uluslararası Ahilik ve Ahi Evran Yarışması, "Ahi Yemini". Erişim 24 Temmuz 2023. <https://www.ahievran.org/tr/detay/sayfalar/ahi-yemini/205703>
- Uçma, İsmet. *Bir Sosyal ve Siyaset Kurumu Olarak Ahilik*. İstanbul: İşaret Yayınları, 1. Basım, 2011.
- Uludağ, Süleyman. “Fütüvvet”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 13/259-261. İstanbul: TDV Yayınları, 1996. <https://islamansiklopedisi.org.tr/futuvvet>
- UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, "UNESCO Dünya Mirası Listesi". Erişim Tarihi 04/08/ 2023. <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi>
- Uslu, Mustafa. “Ahi Birlikleri ve Loncalar”. *Milli Eğitim ve Kültür Dergisi* 4/14 (Mart 1982), 32-43.
- Uzun, M. Mustafa. *Faiz Belası / Erbakan Risaleleri -4*. Ravza Yayınları, 2016.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 5. Basım, 1988.
- Ülev, Salih. *İslami Mikrofinans Uygulamaları*. İstanbul: İktisat Yayınları, 1. Basım, 2022.
- Ülgener, Sabri. *Darlık Buhranları ve İslam İktisat Siyaseti*. Ankara: Mayaş Yayınları, 1984
- Ülgener, Sabri. *İktisadi Çözülmenin Ahlâk ve Zihniyet Dünyası*. İstanbul: Derin Yayınları, 2006.

- Ülgener, Sabri. *Zihniyet ve Din-İslam Tasavvuf ve Çözölme Devri İktisat Ahlakı*. İstanbul: Derin Yayınları, 1981.
- Wilson, Rodney - Ashker, Ahmed el-. *İslam İktisadının Kısa Tarihi*. çev. Safa Yıldırım - Ziya Ekrem Bayrak. Ankara: İktisat Yayınları, 1. Basım, 2019.
- Yertüm, Umut. “Küreselleşmenin Fordist- Kitlesele Üretim Tarzına Etkisi”. *Fırat Üniversitesi, İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 1/1 (2017), 67-87.
- Yılmaz, Yunus - Köse, Gülseda. “Ahilik Teşkilatı ve Günümüzde Üreticinin Finansman Bulma Seçenekleri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Turcology Research* 73/1 (01 Mart 2022), 137-145. <https://doi.org/10.54614/JTRI.2022.4544>
- YÖK, Yükseköğretim Kurumu. “İslam İktisadı ve Finans Programı Bulunan Tüm Üniversiteler | YÖK Lisans Atlası”. Erişim 09 Temmuz 2023. <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=97171>
- Yüce, Mehmet. “İslâm Ekonomisinde Temel İlkeler”. *İlahiyat Akademi Dergisi* 13 (30 Haziran 2021), 57-96. <https://doi.org/10.52886/ilak.888911>
- Yücel, Atilla - Durak, İbrahim. “Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Günümüze Yansımaları”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 15/2 (2010), 151-168.
- Zukhurov, Mukhammad. *İslam İktisadı ve Toplumdaki Yoksulluğu Giderme İşlevselliği*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2022.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Yahya ATEŞ	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	İstanbul Üniversitesi
Fakülte	İlahiyat Fakültesi
Bölümü	İlahiyat
Makale ve Bildiriler	
1. Durmuş, Muhammed Emin - Ateş Yahya. “Modern Dönemde İktisadi ve Sosyal Yönleriyle Ahilik Geleneği: Mudurnu Üzerine Bir İnceleme”. <i>İş Ahlakı Dergisi</i> (2024)	